

GEZAMLTE SHRIFTN

Alter Kacyzne

*Permanent preservation of this book was made possible
by Sandy & Marvin Stonberg
in honor of
Celia & Harry Zeiger and Freda & Isadore Stonber*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

0-657-00677-7

9780657006778T.PS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

ORDERS MAY BE PLACED BY PHONE AT (413) 256-4900 X155; BY FAX AT
(413) 256-4700; BY E-MAIL AT ORDERS@BIKHER.ORG; OR BY MAIL AT
NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER, 1021 WEST STREET,
AMHERST, MA 01002-3375 U.S.A.

©1999 NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional
symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our
colophon comes from a design by the noted artist
Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

BOOK DESIGN BY PAUL BACON

PRINTED IN THE U.S.A. ON ACID-FREE PAPER

אַלטער קאַצינע

★

געזאַמלטע שריפטן

אלטער קאציזנע

געזאמלטע שריפטן

באַנד איינס

דער דוכוס

דעם יידנס אָפּערע

באַלאַדן און גראַטעסקן

אַרויסגעגעבן מיט דער מיטהילף פון שולמית קאציזנע —
די טאַכטער פון מחבר

אַלטער קאַצינע

געזאַמלטע
שריפטן

פּאַרלאָ
י.ל. פּראָ
ישראל
1967

**ALTER KACYZNE
GEZAMLTE SHRIFTN**

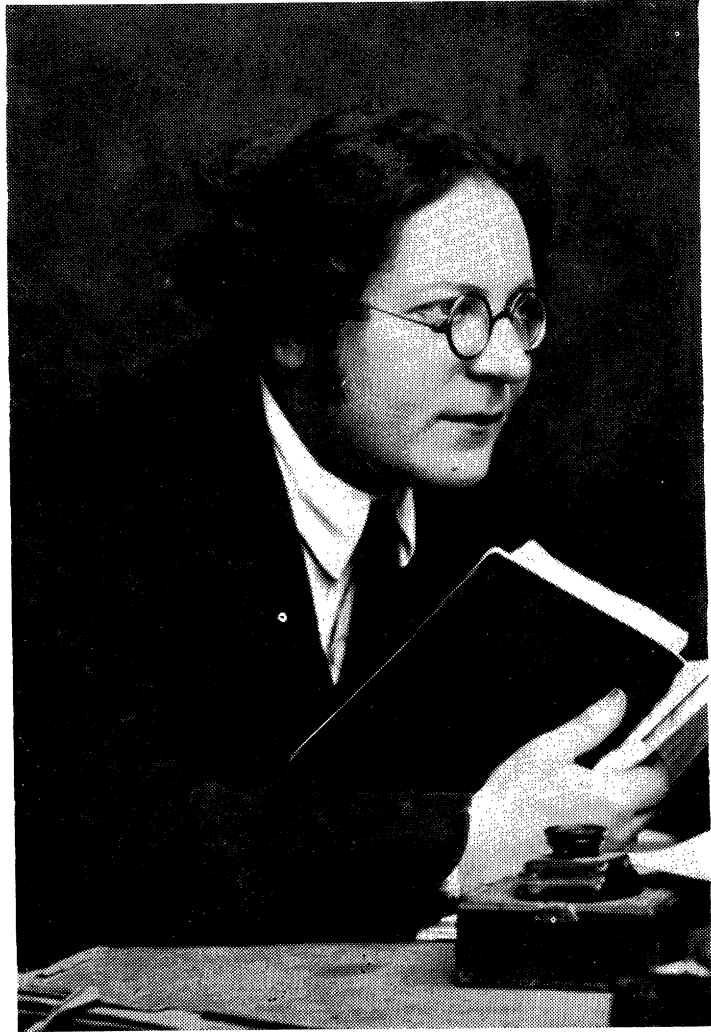
I. L. Peretz Publishing House
31, Allenby str., Tel-Aviv

אַלטער קאַצינע / געזאַמלטע שריפטן
פאַרלאַג י. ל. פּרעץ, רח' אלנבי 31, תל־אביב

©

נדפס בישראל תשנ"ז
Printed in Israel 1967

דפוס „אורלי“, ת"א, טל. 32062

אלטער קאציונע

אינהאלט

7	. א באגלייט־וואָרט פֿון אַ חבר .	—	מלך ראָוויטש
17	—	א. ק. וועגן דעם „דוכוס“
19		דער דוכום
115		דעם יידנעם אָפּערע
		באַלאַדן און גראַמעסקן
221	—	א. ק. פּאַרוואָרט

מ י ד ו ת

223		אַ ייִדישע חתונה
231		דאָס ליד פֿון שבעלע הדסהס
247		קבר ישראל
255		קולות אויף אוקראַינע
259		מאמע־וואַנט

ת נ ו ע ו ת

262		מגילת תנחום
273		קלמן מיט די עמער
277		ר' עליע
285		חיים יונה מיטן דלות
290		פּאַלשע שטעפּ

נ ו ס ח

298		גאַלדענע שיך
300		דאָקטאָר פּאַוסט קאַן
305		עמד
313	—	נחמן מייזל אַלטער קאַציונע

א באגלייט-וואָרט פון אַ חבר

אַט איז דער ערשטער באַנד פון די געזאַמלטע און געקליבענע ווערק פון דעם פּאַעט, דערציילער, דראַמאַטורג, עסייאַסט און אַפילו זשורנאַליסט אַלטער קאַצינע.

„געזאַמלט“ — ווייל זיי זענען צעוואָרפן איבער כלערליי צייטונגען און צייט־שריפטן — אַזוי ווי די מייסטע ווערק פון דער יידישער ליטעראַטור. אַבער גראַד צו אַלטער קאַצינע איז די מערכה פון דער מערהייט פון די יידיש־ליטעראַרישע ווערק נישט אין גאַנצן חל געווען. זיי זענען דערשינען אין טאַוולען פון עטלעכע ביכער — און ווער עס זוכט זיי, וועט זיי דערווייל נאָך קענען געפינען.

„געקליבן“ — ווייל נישט אַלץ, וואָס אַ שרייבער שרייבט אָן, דאַרף געפינען אַ דויערנדיק ווינקל אין דעם בית־המדרש פון דער ליטעראַטור.

*

געבוירן אין יאָר 1885 אין ווילנע, אַבער געווינט האָט ער פון יינגלויז אין וואַרשע. פון איין זייט אַ ליטוואַק מיט אַלע כאַראַקטער־שטריכן פון אַ ליטוואַק, און פון דער אַנדערער זייט אַ פּוילישער ייד — מיט אַלע כאַראַקטער־שטריכן פון אַ פּוילישן ייד. קאַצינע האָט ליב געהאַט מענטשן, האָט ליב געהאַט חברים־שרייבערס מיט אַלע זייערע מעלות און חסרונות. ער האָט אַפילו ליב געהאַט זיינע אייגענע חסרונות און מעלות.

אַלטער קאַצינע האָט ליב געהאַט דאָס לעבן, אַבער אַז ער איז געוואָרן אַ וועגע־טאַריער, איז ער געווען אויסגעהאַלטן ביזן סוף. חברים האָבן געשפּאַסט: ביי טאַג איז ער אַ וועגעטאַריער — אַבער נאָר ביי טאַג. אַזאַ נוסח ביי אים. אַבער זיין נוסח איז דווקא געווען: אויסגעהאַלטנקייט.

ער איז בכלל געווען אויסגעהאַלטן מיט אַלע זיינע אידעען און איינפאַלן.

*

קאַצינע איז געווען אַ יוצא ונכנס אין דער שטוב פון יצחק לייבוש פּרץ. פּרץ איז געווען אי אַ סאַלידער בויער פון דער גרויסן בנין יידישע ליטעראַטור, און אי אַן עקספּע־רימענטאַטאָר; אַזוי אויך קאַצינע. פּרץ האָט געזוכט די אינטעגראַלע ליניע צווישן דעם וועלטלעכן און רעליגיעזן גאַנג פון דער יידישער ליטעראַטור; אויך קאַצינע האָט געזוכט די דאַזיקע ליניע. קאַצינע איז עס אַבער אָנגעקומען אַ סך שווערער — ווייל ער האָט

גלייכצייטיק גראוויטירט, און אויך געגלויבט אין „לינקס“ — און קיין פּרץ איז שוין נישט געווען אויף צו פּרעגן ביים גרויסן מייסטער.

ער איז געווען אייביק מיט עפעס פאַרנומען, נישט טתם געטאָן עפעס, — נאָר גע- שאַפן, עקספּערמענטירט. מיר האָבן אים כּסדר געפּרעגט: אַלטער — פון וואָנען נעמסטו אַזוי פיל צייט? דערויף האָט זיך קאצינע שטאַרק צעלאַכט און געענטפּערט מיט אַ שאַרפן גלאַנץ פון זיינע ריזיק-גרויסע אויגן-גלעזער — די זאָך איז גאַנץ פשוט — איך האַלט אין קעשענע צוויי זייגערס — פאַרטאַפלען זיי מיר די צייט. און אויף צו באַשטע- טיקן זיין טעזע — נעמט ער טאַקע אַרויס פון פאַרשידענע קעשענעס צוויי זייגערלעך.

אַבער דער אמתער אמת איז געווען, אַז די פאַרטאַפלעטע שעהען אין זיינע זייגערס — און בכלל אין זיין לעבן — איז געווען חנה. חנה — האָט געהאַט אַלע מעלות פון אַ גוטער לעבנס-באַגלייטערין. זי איז געווען שיין מיט אַ שטילער שיינקייט און גוט מיט אַ שטילער גוטסקייט. און וווּ זי האָט נאָר געקענט איר אַלטערלען העלפן אין זיינע זיבן-מאַל-זיבן ענינים און עסקים — איז זי תיכף געווען אויף איר פאַסטן.

*

די קאצינעס האָבן געפירט אַ פאַטאָגראַפישן אַטעליע, וואָס האָט זייער גוט פּראַפּערירט. אַלטער האָט ליב געהאַט דאָס פּאָך. אַבער פאַרנעמען זיך מיט דער עקאַ- נאַמישער זייט פון אַזאַ אונטערנעמונג איז פאַר אים געווען צו פיל פייניקונג. זיין פילזיי- טיקער קינסטלערישער טאַלענט וואַלט סוף כל סוף דערטרונקען געוואָרן אין די כעמישע שטאַפן און וואַסערלעך פון אַ פאַטאָ-אַטעליע פון יענע צייטן.

*

קאצינעס פאַטאָ-אַטעליע האָט סוף כל סוף זורכגעפירט אַ טראַגישע שלחות. קאצינע האָט אין אַן אומצאָל פון בילדער פאַרפיקטירט דאָס טראַגישע, אַרעמע און הייליקע יידישע פאַלקס-לעבן אין פּוילן. די פאַטאָס זענען געמאַכט געוואָרן פאַרן „פאַר- ווערטס“ אין ניו-יאָרק, אַבער נאָר אַ טייל זענען דערווייל רעפּראָדוצירט געוואָרן אין צייטונגען און ביכער. מסתמא וועט מען אַ מאָל אויפזאַמלען די אַלע טויזנטער בילדער פון יידישן פאַלקס-לעבן אין מזרח-איייראָפּע און בעיקר דאָס פנים פון פּוילישן ייד. אַוודאי וואַלט אַט די היסטאָרישע-קינסטלערישע אויפגאַבע נישט דערפילט געוואָרן — ווען נישט קאצינעס ליבשאַפט צו דעם דאָזיקן האַלב-קינסטלערישן פּאָך, אַבען אַן חנהן וואַלט אפשר אַלטער קאצינע בכלל אַזוי נישט באַקאַנט און פאַפולער געווען איבער גאַר דער יידישער וועלט. זיי האָבן זיך אַזוי שיין ליב געהאַט — חנהלע און אַלטערל — אַזוי האָבן זיי אַליין זיך גערופן — זיי האָבן זיך אַזוי ווונדערלעך דערגאַנצט. ווער ווייסט — איינער אַן דעם אַנדערן וואַלטן זיי אפשר בלויז ווי אַ שאַטן דורכגעפלוין דורך זייער לעבן.

*

און דאָ איז געשען אַזוי: אַזוי גיך עס האָבן אויפגעהערט צו שישן די ערד. און

וואָסער און הימל — פראַנטן פון דער צווייטער וועלט-מלחמה — האָבן זיך אָנגעהויבן די זוכערייען — די כמעט האַפענונגסלאָזע זוכערייען נאָך על פי נס לעבן-געבליבענע. דעמאלט איז מען פון אַ לעבעדיקן עדות, דעם שרייבער נחמן בליך, געוואָר געוואָרן, אַז אַלטער קאַצינע איז דערשלאָגן געוואָרן מיט דרענגער דורך רוסענישע קאַלאַבאָראַטאָרן. עס זענען אויך אָנגעקומען זיכערע ידיעות, אַז חנה קאַצינע — די געטרייע, די גוטע, די שטילע — איז אומגעקומען אין פאַרניכטונגס-לאַגער בעלזשעץ (אויגוסט 1942).

אַבער וווּ איז דאָס איינציקע קינד פון די קאַצינעס?

על פי נס — און אַ דאַנק דער איטאַליענישער אַמבאַסאַדע אין פּוילן איז שולמית (מיטקע) קאַצינע לעבן געבליבן. זי איז פאַרהייראַט מיט עוגעניאָ רעאַלע און זי לעבט אין רוים אין איטאַליע. מיטקע איז צוויי מאָל געבוירן געוואָרן. איין מאָל — ווען אירע טאַטע-מאַמע האָבן באַשלאָסן זי אויף דער וועלט צו ברענגען — כאַטש אַזוי שפעט אין זייערע יאָרן. די צווייטע געבורט איז געווען דאָס לעבן-בליבן אין אַ תהום אָנגעפילט מיט טויט. פרטים וועלן אַמאָל דערציילט ווערן — ווען מיטקע קאַצינע-רעאַלע וועט שרייבן אירע זכרונות.

און איצט קומט נאָך אַ דריטער נס:

שולמית קאַצינע-רעאַלע האָט באַשלאָסן צו געבן אַ תיקון די ווערק פון איר פאַטער, דורך אַרויסגעבן זיי אין אַ פאַסיקער און עסטעטישער פאַרעם. עס איז נישט קיין אַקאַדעמישע אויסגאַבע; עס איז אַ פאַלקס-אויסגאַבע, אַ ליענבאַרע אויסגאַבע פאַר יעדן איינעם, אַן אויסגאַבע, וואָס גיט דעם וויסנשאַפטלער דאָס וועזנטלעכע און אַזוי אויך דעם ליינער און רעציטאַטאָר דאָס, וואָס ער זוכט אין אַ ליטעראַריש ווערק.

*

די דאָזיקע איצטיקע אויסגאַבע אַריענטירט זיך צו זיין אַ זאַמלונג פון 4 ביז זעקס בענד — בסך הכל אַרום 12 הונדערט זייטן.

יא, שולמית קאַצינע האָט באַשלאָסן — אין פאַרבינדונג מיט דעם י. ל. פּרץ-פאַר-לאַג אין תל-אביב — צו טאָן אַלץ, אַז עס זאַל דערשיינען אַ געקליבענע זאַמלונג פון די ווערק פון איר פאַטער. זיי זענען צאָלרייך — די ווערק — אַבער וווּ וועט מען זיי זוכן? זאַל דאָ דערמאָנט ווערן אַן אויסקלייב פון 200 זייטן פון קאַצינעס ווערק, פאַרלאַג „יידיש בוך“, וואַרשע, 1951, אַרויסגעגעבן אונטער דער רעדאַקציע פון ד"ר דוד ספּאַרד.

*

דאָס סאַמע ערשטע ווערק פון אַלטער קאַצינע, דערשינען אין טאָולען פון אַ בוך, האָט זיך גערופן: „דער גייסט — דער מלך“ — שטאַרק אונטער דער השפּעה פון דעם פּוילישן קלאַסיקער יוליוש סלאָוואַצקי. גוט האָט געטאָן קאַצינע, וואָס ער האָט דאָס סאַמע אומפאַרשטענדלעכסטע ווערק זיינס אַוועקגעשטעלט, אַרום יאָר 1920, באַלד ביים הויפּט-טויער פון זיין ליטעראַרישן הויז. דער נישט-דערפאַלג פון דעם „גייסט — דער

מלך" האָט קאַצינען געגעבן אַ מין פרשת דרכים-סימן אויף זיין ליטעראַרישן וועג. און אַט דער וועג איז געווען: מאַך אַלע אַנשטרענגונגען, אַז דו זאַלסט קענען פליען אין דיינע ווערק, אַבער אין דער זעלבער צייט זאַלסטו קיין מאַל נישט פאַרלירן די ערד אונטער דיינע פיס. ווייל איידער דו פאַרמעסט זיך מיט מלאכים — מוזסטו קודם כל זיין אַ מענטש — און אַפילו פרינציפיעל אויך אַ ייד. נישט צופעליק — נאָר פרינציפיעל.

*

ער איז געווען אַ פּאַעט, אַ פּאַעמען-דיכטער, אַ דערציילער פון נאָוועלן און ראַמאַ-נען, אַ דראַמאַטורג און אַ ביז גאָר אינטערעסאַנטער עסייאַסט און בפירוש אויך אַ זשורנאַליסט.

*

לאַמיר סתם אַזוי דאָ אויסרעכענען אַלטער קאַצינעס ווערק אין ביכער-טאַוועלען און זיי אַ ביסל קאַמענטירן:

„דער גייסט — דער מלך“ (טיטל אידענטיש מיט דעם טיטל פון אַ ווערק פון יוליוש סלאַוואַצקי: „קרול דוד“).

דאָס צווייטע בוך אַ זאַמלונג פון נאָוועלעטן און דערציילונגען — האָט זיך גערופן „אַראַבעסקן“ — אי זיי דערציילן זיך לייכט — כמעט קאַנסערוואַטיוו — און אי אין דער זעלבער צייט עקספּערימענטירן זיי מיט דער ליטעראַרישער פאַרעם — זיי זוכן דעם נעכטן אין צייט און אַפילו אין מאַרגן זוכן זיי צו פאַרענטפערן דעם „תיקו“ פון נייע ליטעראַרישע פאַרמען, צוגעפאַסט פאַר די נייע איבערלעבונגען. און טאַקע אין זער זאַמלונג „אַראַבעסקן“ — געדרוקט אין קאַצינעס 37סטן לעבנס-יאָר, האָט ער עקספּערימענטירט טירט גאָר געוואַגט: צו דערציילן — און ער איז געווען אַ גוטער נאַראַטאָר — געשעענישן און שילדערן מענטשן — נישט באַנוצנדיק זיך מיט אַלע פינף חושים. הייסט דאָרט איין דערציילונג גאַנץ פשוט: אַן אויגן.

„פּראַמעטעוס“ — רופט זיך קאַצינעס אַ דראַמאַטישע פּאַעמע. ווער וואַלט זיך געריכט אויף אַזאַ געוואַגטן שפּרונג — פון פּאַלקסטימלעכע געשיכטן, געשעפט אין דעם ברונעם פון אייגענעם פּאַלק — ביז אַ מעשה — אין דראַמאַטישער פאַרעם — פון די געטער און געטשן פון אַלימפּ.

און אַט האָט איר אַלטער קאַצינעס עקספּערימענטן מיט אַ דראַמאַטישער שאַפונג — און ווידער אַ שפּרונג איבער יאַרהונדערטער: דאָס ווערק הייסט „דער דוכוס“ — די געשיכטע פון דער דראַמע איז די געשיכטע פון דעם גר צדק.

*

קאַצינע איז איינער פון די ערשטע דיכטערס, וואָס האָבן דערזען, אַז די גאַנצע יידישע געשיכטע — פון אַלע פיר טויזנט יאָרן, אָנגעהויבן מיט אברהם אבינו — איז אַ מין פּערל-שנור פון מעשיות אָנגעהאַנגען אויף דעם האַלדז פון דער יידישער ווירק-

לעכקייט. און די אויפגאבע פונעם יידישן שרייבער איז: אויפזוכן וואָס אים פאַסט צום בעסטן און אינטעגרירן עס אין אונדזער ליטעראַטור. ווייל פאַלקס-ליטעראַטורן זענען דאָ אַ סך — אָבער אַ וועלט-ליטעראַטור איז דאָ נאָר איינע. און וואָס מער אונדזער ליטעראַטור וועט שעפן פון אַלע קוואַלן — אָבער פון יידישע צום מייסטן — אַלץ מער וועט זי ווידער ווערן אַ גרויסע ליטעראַטור ביי יידן, אינטעגרירט אין דער וועלט-ליטע-ראַטור.

אַט האָבן מיר אַלטער קאַצינעס ראַמאַן „שטאַרקע און שוואַכע“ — אַ ראַמאַן פון יידישן וואַרשע אין און נאָך דער ערשטער וועלט-מלחמה. איר האָט דאָ אַפילו אַ קאַמעדיע „אין קריזיס“, ווייל קאַצינע האָט געמוזט טוען זיין אַליין די כוחות, וואָס ער וועט דאַרפן אויף צו שרייבן אַ קאַמעדיע. אין אַ מין מאַדנעם קאַצינעשן הומאַר וואָס — אַז איר קענט לאַכט איר הערנדיק אַזאַ מעשה מיט הומאַר, נאָר נאָך אַפּטער ווילט זיך וויינען. קאַצינע איז — אין אַלע זיינע ווערק — אַ סאַציאַלער שרייבער מיט אַחריות פאַר ייד און מענטש. צו די סאַציאַלע און נאַציאָנאַלע דראַמעס פון אַלטער קאַצינע געהערט אויך — נאַטירלעך — די דראַמע „שוואַרצבאַרד“ — וועגן דעם נקמה-נעמער פאַר די אוקראַינישע פאַגראַמען פון יאָר 1919, אונטער פעטלירעס קאַמאַנדאָ. און — אחרון אחרון די דראַמע „דעם ייִדנס אַפּערע“.

*

און דאָ ווילן מיר זיך דערלויבן אַריינצוברענגען אַ קורצן אינטערמעצאָ: אַלטער קאַצינע און יצחק לייבוש פּרץ זענען געווען גוטע פריינד — אַלע די פינף יאָרן, פון דעם יאָר 1909 — ווען קאַצינע האָט זיך באַזעצט אויף שטענדיק אין וואַרשע.

*

אין יאָר 1911 איז אין די זאַמלביכער „ייִדיש“ וואָס פּרץ האָט רעדאַגירט, דער-שינען אַן אַרטיקל פון י. ל. פּרצן אונטער דעם קעפל „וואָס פעלט אונדזער ליטעראַטור?“. דער דאָזיקער מאַמר איז — מיט דער צייט — געוואָרן אַ מין אַקס, אַרום וועלכער עס דרייט זיך — אַדער דאַרף זיך לכל הפחות דרייען, דער קינסטלעריש-סאַציאַלער אַנט-וויקלונגס-גאַנג פון דער ייִדישער ליטעראַטור. אין דעם דערמאָנטן מאַמר רופט פּרץ די ייִדישע שרייבער אַריינצוגיין דרייסט אין דער וועלט און שעפן פון איר טעמע, פּילאַזאַ-פיע און וועלט-אינטעגראַציע.

קאַצינעס אויפֿלעבן קינסטלעריש אין זיינע דראַמאַטישע ווערק אַט די דורך פּרצן סוגעריטע טעמאַטיק, איז ווי אַ לעבעדיקער ענטפער אויף דעם מייסטערס רוף. אין אַ קורצער צייט האָט ער אויפגעשריבן וויכטיקע דראַמאַטישע שאַפונגען: „פּראַמעטעוס“ (העלעניסטיש), „הורדוס“ (צייטן פון ריומישער הערשאַפט איבער ארץ-ישראל), „דוכוס“ (ייִדיש-פּוילן פון 18טן יאָרהונדערט), „שוואַרצבאַרד“ (דאָס 20סטע יאָרהונדערט). גע-

וואָס טעמעס — טעמעס וואָס האָבן געעפנט גרויסע פענצטער פון יידיש-לאַנד קיין אייראָפּע און אַלע אַנדערע פיר קאַנטינענטן.

און אַז איר גיט צו צו קאַצינעס שפע דערציילונגען, ראַמאַנען, לידער און באַלאַדן, עסייען, פּאַלעמיקעס — זעט איר פאַר זיך אַ דיכטער מיט צילזיכערקייט. מיט איין וואָרט: אַ דיכטער וואָס ווייסט וואָס ער וויל.

לשם צימצום וועלן מיר דאָ נאָר ציטירן אַ פאַר שורות, וואָס קאַצינע האָט געלאָזט צושרייבן אויף דער מימעאָגראַפירטער קאַפּיע פון דער דראַמע „דעם ייִדנס אָפּערע“, וואָס ער האָט געהאַלטן פאַר זיין העכסטער דערגרייכונג אויף דעם דראַמאַטורגיש-טעאַט-ראַלן געביט. אַט איז דער ציטאַט:

„היסטאָרישע דראַמע פונעם לעבן פון פאַרטוגעזישע מאַראַנען (ערשטע העלפט פון 18טן יאָרהונדערט). דאָס איז די לעבנס-דראַמע פון פאַרטוגעזישן קאַמעדיע-דיכטער, דעם מאַראַן אַנטאָניאָ זשאַזע דאָ סילוואַ. די דראַמע איז געבויט לויט אויטענטישע קוואַלן. אויך לויט די פּראָגמענטן פון דאָ סילוואַס אייגענע דראַמאַטישע דיכטונגען.“

צוואַנציק געשטאַלטן ברענגט די דראַמע אויף דער בינע און יעדע מיט איר ראַלע גוט פאַרטראַכט. געשטאַלטן און נישט שאַטנס פון געשטאַלטן.

*

אין יאָר 1936 — איז שוין אין דער גאַרער וועלט — און גאַר באַזונדערס אין פּוילן — געהאַנגען איבער די הימלען די אימה פון דעם אַנקומענדיקן נייעם וועלט-קריג. און אַט ליגט פאַר אונדז אַ בוך, וואָס רופט זיך „באַלאַדן און גראַטעסקן“, דער מחבר איז אַלטער קאַצינע. דער פאַרלאַג — חיים בזשאַזע, וואַרשע. דאָס בוך באַשטייט פון 15 באַלאַדן און גראַטעסקן, איינגעטיילט אין פיר סעקציעס: מידות, תּנועות, נוסח, דמיון. די זאַמלונג האָט אַ מערקווירדיקע הקדמה פון דעם מחבר. אַ טוץ בוך-זייטן. אין אַט דער הקדמה מאַכט קאַצינע קלאַר פּרצט השפּעה אויף זיין שאַפּן. אַט איז די פאַרמו-לירונג מיט קאַצינעס ווערטער: דורך דער איצטיקער זאַמלונג דערקלער איך מיך פאַר פּרצעס אַ קאַנסעקווענטן תּלמיד. — — — און ווייטער: פיל ייִדישע וואָרט-קינסט-לער האָבן טאַקע באַוווּזן, ווי נאָענט עס איז זיי צום האַרצן דער פּאַלקסטימלעכער מאַטיוו, אויף וועלכן פּרץ האָט זיי די אויגן געעפּנט... און ווייטער: — — — איך שרעק מיך נישט פאַר קיין אַפּווייכונגען פון מיין מייסטערס שיטה, דווקא אין זיי ליגט מיין באַרעכטיקונג.

אַריינקונדיק אין אַן אייגענעם שפיגל — האָט קאַצינע סוף כל סוף דערזען זיך. קאַצינע האָט געהאַט אַ פולן פּראָגראַם פאַר דעם ייִנגערן דור שרייבער אין ייִדיש. אָבער בשעת דער באַנד „באַלאַדן און גראַטעסקן“ איז דערשינען — אין יאָר 1936 — האָט זיך שוין אינסטינקטיוו פאַר דעם פּילבאַרן שרייבער כּסדר געוווּזן דאָס פנים פון אַ מוראדיקער שקיעה — וואָס איר רויט איז נישט געווען אַן אילוזיע, אַז עס זענען

בלויז שטראַלן — ווייל דאָ איז געווען אַ ים פֿון מענטשלעכן בלוט — און בעיקר אונדזער ייִדישן בלוט.

אַבער מיר אַנאַליזירן דאָ נישט יעדעס ווערק קאַציאָנעס. מיר אַנאַליזירן דאָ די גאַנץ־געשטאַלט פֿון איינעם, וואָס האָט געזוכט און אויך געפֿונען די אינטעגריטעט פֿון דעם נייעם דור ייִדישע שרייבער אין דער רעם פֿון דער ליטעראַטור ביי יידן.

*

אַלטער קאַציאָנעס גאַנץ־בילד וואָלט זיכער נישט גאַנץ געווען ווען עס וואָלט נישט געווען אין אים אַריינגענומען קאַציאָנע דער רעדאַקטאָר און איבערזעצער.

ער האָט מיט־רעדאַגירט אַ לענגערע צייט די „ליטעראַרישע בלעטער“. ער האָט אויך אין סאַמע לעצטן יעבנס־יאָר פֿון דעם פּוילישן יידנטום — ממש אויפֿן ברעג פֿון אַ תּהום — באַוווּזן אַרויסצוגעבן אַ צייטשריפט מיטן נאָמען „מיון ריינדזיקער פּילם“. ער האָט מיטגעאַרבעט איו דער צייטונג „דער פּריינד“, וואָס איז געווען שאַרף־קריטיש קעגן דער דעמאָלטיקער א. ג. פּילסודסקי־תּקופּה. ערשט אין דער גרויסער בהלה האָט זיך באַוווּזן קאַציאָנעס מוט, זיין גאַנג פֿאַרויס — לויט זיין נוסח.

*

דאָ איז אויך דאָס אָרט צו דערמאַנען מיט חבּרישער ליבשאַפט, אַז דער פּלאַנירער פֿון דער דאָזיקער ווירדיסער אויסגאַבע — דערווייל דעם ערשטן באַנד — איז געווען דער קריטיקער און עסייאַיסט נחמן מייזל ז"ל — אים איז אָבער נישט באַשערט געווען צו זען די פּאַרווירקלעכונג פֿון דער אויסגאַבע.

עס וואָלט אויך נישט באַקומען אַ תּיקון דער פּלאַן, ווען נישט אַלטערס באַליבטע איינציקע טאַכטער, וואָס העלפט מיט איר ענערגיע און אויך מיטלען.

לאַמיר אַלע מיטהעלפֿן, אַז דער פּלאַן זאָל ווערן אַ ווערק אין דריי־פּיר בענדער. די ווערק באַלאַנגען צו איינעם פֿון די בעסטע עפּיגאָנען פֿון דער פּרץ־תּקופּה — און איינעם פֿון די פּאַרטיפּסטע פּראָגאַנען פֿון אַ נייער תּקופּה אין דער ייִדישער ליטעראַטור, וואָס איר קלינגוואָרט איז געווען — אַדער געדאַרפט זיין — אַ שורה פֿון ה. לייַוויקס פּולער ליִדער־אויסגאַבע:

„איך הייב זיך אויף ווידער און שפּאַן אַוועק ווייטער“...

מלך ראָוויטש

מאַנטרעאַל, יולי 1966

דער דונקס

די פרעמיערע פון „דוכוס“ איז געגאנגען דעם 12טן פעברואר 1925 אין טעאטער „צענטראל“ אין ווארשע ביים פאלגנדיקן צוזאמענשטעל :

ר' משה ארענדאָר	ח. סאַנדלער
פעסע, זיין ווייב	מ. ראַטמאַן
נחמהלע, זייער טאכטער	קלאַראַ סעגאַלאַוויטש
ר' צדוק, זיין זיידע	י. נאַזשיק
יאַשקע, אַ שניידער	י. זווינטרויב
דבורה, אַ שענקערקע	נאַטאַליע ליפּמאַן
דער דוכוס-פּאַטער	א. מאַרעווסקי
דער יונגער דוכוס, זיין זון	י. קרעלמאַן
זיין פריינד	מ. פּאַסטאָר
דער ליץ	מ. ראַטמאַן
דער קאַנאַניקער	ד. קייזעראַוויטש
דער רב	ש. קראַניץ
דער הויקער	ח. סאַנדלער
דער לאַמער	ל. פּרידמאַן
די גבאיטע	מ. קייזעראַוויטש
דער סוחר	פ. קערמאַן
אַ מאַגנאַט	ל. פּרידמאַן
אַ ריכטער	נ. הירשפּאַנג
דער העראַלד	פ. קערמאַן
דער העקער	ש. קראַניץ
די זקנה	פ. גאַרבאַזש

רעזשי } פּראָבן : אברהם מאַרעווסקי
 } אויסשטאַטונג : משה ליפּמאַן דעקאָראַציעס : משה אפּעלבוים

אַ מתנה מיין טייערן פריינד אברהם מאַרעווסקי

אלטער קאצינוע לײענט די דראַמע „דער דוכוס“ פאַר אברהם מאָרעווסקי

אברהם מאָרעווסקי אין דער ראָל פֿון דוכום

וועגן דעם „דוכוס“

די לעגענדע מיטן ווילנער גרצדק האב איך אויסגענוצט, נישט ווי א טעמע פאר א דראַמע, נאר ווי א קאָנווע, אויף וועלכער איך האב אויסגענייט מיין אייגענעם קווייט. און דערמיט האב איך זיכער געזינדיקט קעגן דעם פיעטיזם צו אַ פּאַלקס־מעשה, וואָס דער ווילנער ייד, למשל, איז אייפערדיק אויף יעדן קנייטש פון איר.

פון דער מעשה גופא, אַזוי ווי זי ווערט דערציילט, און איבערדערציילט, וואָלט מען געקאָנט אייגנטלעך מאַכן נישט מער, ווי אַ האַרצרייסינדיקע מעלאָדראַמע. וווּ מיר, יידן, זאָלן אַרויסטרעטן, ווי די טרעגער פֿין דער הייליקער תורה און פון אַלע מידות־טובות, באַשר וואָס? דער שררה אַליין האָט זיך מגייר געווען, און זיי, די נישט־יידן, האָבן טאַקע באַוווּן וואָס זיי זענען, ווייל זיי האָבן דעם געיידישטן שררה, נעבעך, פאַרברענט.

פאַרשטייט זיך, אַז די דאָזיקע אינטערפּרעטאַציע וואָס איז אַמנענטסטן צו דעם גייסט פון דער לעגענדע, איז אַמווייטסטן פון מיין אייגענעם גייסט.

מיך האָט אָנגערעגט די מעשה מיטן גרצדק, נישט ווי אַ לעגענדע, וואָס איז געבוירן געוואָרן אין יידישע קעפּ, נאָר, ווי אַ מעגלעכע געשעעניש, וואָס איז פּסיכאָלאָגיש אויסטערליש.

אויסטערליש צוליב דעם סאַציאַלן תהום, וואָס האָט אָפּגעשיידט אַזעלכע צוויי באַזונדערע וועלטן, ווי די יידישע און די מאַגנאַטישע און, מיט דעם קוק אויף דער זאך, האָט זיך נאַטירליך, אויך געענדערט דער דראַמאַטישער שווערפּונקט. דער גרצדק מיט זיין מאַגנאַטישער פּאַנטאַזיע צו ווערן אַ ייד האָט שוין מיך אינטערעסירט בלויז אויף אַזוי פּיל, אויף וויפל ער האָט מיר גענוצט צו באַלויבטן דעם הינטערגרונט פון דער יידישער סביבה, און, איין מאָל באַלויבטן, ווערט דער הינטערגרונט אויס הינטערגרונט. ער גענעט צו דער ראַמפּע און ווערט אַליין אַ דראַמאַטישער העלד.

איך בין דאָ אין אַ גרעסערער מאָס אויסן געווען די סאַציאַלע יידישע דראַמע, ווי די פּערזענלעכע דראַמע פון דעם גר. אויף וויפל דאָס איז מיר געלונגען קאָן איך נישט אורטיילן. אָבער באַהאַנדלענדיק פּריי די לעגענדע און אַפּילו אויסמינדיק די אָנגעגעבענע נעמען פֿין דעם דוכוס און זיין פּריינד (זע „קראַשעווסקי“ פון א. ד. דיק), האָבן איך דאָך פאַרהאַלטן דעם נאָמען יאַשקע דער שניידער, ווייל פון דעם נאָמען איז געוואָרן אַ סינאָגים פון אַ מסור (פּונקט ווי פון דעם נאָמען מאַשעק איז געוואָרן אַ סינאָגים פאַר אַ מהיפּית־יידל). אין דער לעגענדע ווערט נאָך פאַרצייכנט אַ פּרוי וואָס האָט געלאַכט, בעת מען האָט דעם גר געפירט צום שייטערהויפּן. און דערפאַר, זאָגט די לעגענדע, איז זי געבליבן שטוינען אויפן אָרט. פון דער דאָזיקער פּרוי האָב איך אַנטוויקלט דאָס געשטאַלט פון נחמהלע. איך האָב אויך איבערגעלאָזט דעם גרס ברכה פאַרן טויט.

דאָס איז אַלץ, וואָס בינדט מיך דער לעגענדע.

און איצט אַ פאַר ווערטער וועגן דעם טעאַטער־שטיק אַליין.

די דראַמאַטישע פאַרעם איז מיר נישט פּרעמד. אין דער פאַרעם האָב איך געשריבן דעם „גייסט־דער־מלך“ און „פּראַמעטעוס“, ווי אויך פאַרעפּנטלעכט אייניקע פּראַגמענטן פון דעם „טורעם פון בבל“. דאָס איז אָבער אַלץ טעאַטער אויפן שרייב־טיש, טעאַטער פאַרן לעזער. צו דער בינע האָב איך געהאַט אַ ווידערגעפּיל. איך האָב זיך נישט געקאָנט איינפאַסן אין דעם נוסח פון אָנגענומענע טעאַטראַלישקייט, ווייל אַ לאַנגע צייט איז מיר דאָס טעאַטער

פשוט געווען לאַנגווייליק. און נישט מיר אַליין. די אַלע איבערקערענישן, וועלכע זענען געמאַכט געוואָרן אין טעאַטער פאַר די לעצטע עטלעכע יאָר, די אַלע זוכענישן און רעזשיסאָרישע דערגרייכונגען — זיי זאָגן עדות, אַז דאָס טעאַטער האָט זיך גענויטיקט אין אַ גרינדלעכער אָפּפרישונג. מיט מיין איצטיקער אַרבעט, מיט דעם „דוכוס“, בין איך קודם כל אויסן געווען צו לייזן אַ ריין טעאַטראַלישע אויפגאַבע: פונאַנדערשפאַרן אָדער אפילו איינברעכן די פאַרעלטערטע טעאַטראַלישע פאַרמען מיט דער הילף פון טעקסט אַליין און דורך דעם אריינצוברענגען אַ שטיקל אָפּפרישונג, ווייל איך האָב נישט קיין אמונה אין דער גאונישער זעלבסטערשונג פון רעזשיסאָר, וואָס איז גרייט צו מאַכן פון שניי גאַמלקעס. קודם כל טעקסט־ראַלן פאַר אַקטיאָרן, שפּאַנונג, אומגעריכטיקייט, אַ שטענדיקער צופלוס פון פרישע געשטאַלטן, אַן ענדערונג פון טאָן אין טעקסט גופא — אַלע מיטלען זענען געכשרט. זיי ליגן אָבער אין די הענט פון דעם שריפטשטעלער, נישט פון רעזשיסאָר. דער גוטער רעזשיסאָר דאַרף קומען און פאַרבינדן און פאַרבלוטן; איז ער אַ מענטש מיט כאַראַקטער — וועט זיך דאָס אָפּשטעמפלען אויף זיין אַרבעט. מיין דילעמע איז אַזאַ: אָדער דער שריפטשטעלער דאַרף האָבן טעאַטער־בלוט, אָדער דער רעזשיסאָר דאַרף ווערן שריפטשטעלער. אַנדערש איז דאָס נישט קיין באַגייט טעאַטער, נאָר אַ נייע מיספאַרשטענדעניש. צום פאַרלוסט פון דעם אַקס, אַרום וועלכן דאָס טעאַטער דרייט זיך, צום פאַרלוסט פון אַקטיאָר און פון צושויער.

דערפון איז די גאַנצע אויסערלעכע צעשרויפטקייט פון דעם טעאַטער־שטיק „דוכוס“. דאָס, וואָס די ראַליסטן שפילן אויס זייערע אייגענע דראַמעס אַזוי ווי יעדער פאַר זיך, דאָס, וואָס יעדער ווייטערדיקער אַקט דרינגט נישט אַרויס געלאָסן און לאַגיש פון דעם פריערדיקן און אין דער שטימונג שטייט ער אין סתירה צום פריערדיקן — דאָס אַלץ, צום גוטן אָדער צום שלעכטן, בעט איך צו פאַרשרייבן אויפן חשבון פון מיין טעאַרעטישן צוגאַנג צו דער זאַך. איך האָב זיך צעקריגט מיטן נוסח און רוף אייך פאַר בוררים.

נאָך איין באַמערקונג האָב איך צו מאַכן. וועגן דער טראַנסקריפציע פון וואָרט דוכוס — Dux. מען שרייבט ביי אונדז: דוכס. דאָס זאָל הייסן דער העברעישער נוסח. דאָס וואָרט איז אָבער אַן אָפגעלעבטס, ווייניק אין געברויך. דעריבער איז מיר טאַקי אויסגעקומען צו הערן דאָס וואָרט אין פאַרשידענע גילגולים פון אויסרעדעכץ: דוכוס, דוקס, דוקעס, דויכעס און אַפילו דיכעס. מוז מען דאָך מאַכן אַ סוף מיט דער דאָזיקע אַנאַרכיע.

שרייב איך דוכוס מיט אַ ו, אַזוי ווי ס'איז נענטער פאַר מיין אויער. קיין געוואַלטקן חטא קעגן דער העברעישער טראַדיציע פון אַ לאַטייניש וואָרט זע איך נישט אין דעם.

צום סוף פון אַלע מיינע באַמערקונגען וויל איך נאָך אויסדריקן מיין האַרציקן דאַנק מיין פריינד אברהם מאַרעווסקי, (וועלכער האָט דאָס שטיק רעזשיסירט און געשפילט) פאַר די טרעפלעכע קופירן זיינע, וואָס האָבן ערטערווייזן באַפרייט דעם טעקסט פון אַן איבעריקן באַלאַסט. מיט אַ פאַר אויסנאַמען האָב איך זיך גערעכנט מיט זיינע קופירן אויך ביים איבערגעבן די זאַך צום דרוק.

א. ק.

ערשטער אַקט

א גאַניק לינקס, א פענצטערל. א בוים רעכטס. אונטערן בוים א טיש אויף
א קלאַץ. צוויי איינגעפונדעוועטע בענק. אין הינטערגרונט — א פלויט מיט
אן אריינגאַנג אין דער מיט. הינטערן פלויט א באַרג־אָרויף.

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

ביים טיש זיצט משה אַרענדאָר, האַלב־שבתדיק אַנגעטאַן. קוקט אַריין אין
א ספר. נענטער צום גאַניק שטייט פעסי, די הענט אויף די באַקעס. קוקט
רעכטס.

פעסי

קאַזיק! העי, קאַזיק! טרייב אַרויס פון האַבער דער שענקערינס פערד! אַן
אַנשיקעניש אויף מיין קאַפּ! אַלע פרייטיק האַב איך זי פאַר אַ גאַסט!

משה

אַז זי פאַרט פאַרביי... מען קאַן דאָך אַ מענטשן נישט מבייש זיין, יידענע...

פעסי

יא, מיין מאַן, ס'איז טאַקע פון די לייכטע זאַכן זי מבייש צו זיין... פון די
מענטשן. טרייב זיי דורכן טיר, וועלן זיי אַריין דורכן פענצטער... וואָס האַב איך
געוואָלט זאַגן, משהניו? אפשר אַ גלעזעלע מילך, האַ? אַז פרייטיק איז קיין טאַג
נישט און דאָס וואַרעמעס איז קיין וואַרעמעס.

משה

און דעם אַלטן שוין געשיקט אַ שלוק מילך אין וואַלד אַריין? אַ מענטש
זיצט אָפּ פון שחרית אַ פאַרשמאַכטער.

פעסי

ווי אַן טויט פאַרגעסן! אַז יענער, קוים נעמט ער אין דער האַנט אַריין דאָס
פידעלע און לאַזט זיך אין וואַלד אַריין, אַראַפּברענגען דעם שבת־קודש, איז דאָך
אַן עק פון דער וועלט! ווער מיר עסן, וואָס מיר טרינקען — איך לאַך פון אייך!

משה

אַהאָ! צי מיין זיידעניו קאַן! באַדאַרפט צושיקן נחמהלען...

וועגן נחמהלעך, משהניו, האָט מען טאַקע נייטיק באַדאַרפט איבערשמועסן...
כ'מיין וואָס, מיין מאַן, ביים געשטעל מיט אַקעווייט, ביי די שוורע פּויערים,
דאָרט איז אַן אָרט צו רעדן וועגן דעם, משה?

משה (אומגעוולדיק)

וואָס ברענט עס אַזוי, יידענע, פונקט אין דער לעצטער וואָך? וווּ דו שטייסט,
וווּ דו גייסט — נחמהלע, נחמהלע... אונדזער קינד איז, חס וחלילה קיין באַוול
נישט. נאָך נישט אין גראַען צאַפּ אַריין.

פּעסי (באַמערקט דבורה אַנקומען פון גאַניק)

ששאַ... אַט האָסטו זי, די נישט-געבעטענע, לאַזט נישט אויסרעדן אַ וואָרט...
צו מיינע שונאים קעפּ! מיין טאַכטערס כשרע אַרבעט אין אירע טרפהנע הענט!
משה

ששאַ, יידענע!

צווייטע סצענע

דבורה די שענקערין קומט אַראָפּ פון גאַניק. אַ יונגע אלמנה מיט פּרעטענ-
זיעס אויף קאַקעטעריע.

דבורה

פּעסיניו, קרוינעלע, אַ געבענטשטע מאַמע זענט איר דאָך! גאַלדענע הענט
האָט זי דאָך, נחמהלע. גאַלדענע הענט, קיין עין-הרע! כ'וועל אייך זאָגן דעם
אמת: מען גייט דאָך אַריין אין פּריצישע היזער, מען זעט זיך דאָן אַן פון אַלדעס-
גוטס — חוץ זייער שאַדן אויף אַלע יידן געזאָגט! — היינט אויסנייעכצן אַלערליי
פּוירעאַנגען, טעפּיכער, געהאַפּטענע קרינאַלינעס... איר ווייסט, פּעסיניו, היינט
טראַגט מען דאָך די קרינאַלינע — אַ מצווה, זאָג איך אייך, אַנצוקוקן — הייבט
זיך אַן דער קווייט אַט-אַ-דאָ, פון פּאַרנט, פּאַלט ער פּאַסנווייז, פּאַסנווייז. אמתע
בייטן מיט קווייטן!... נעמט נישט פאַר אומגוט, רב משה, אַלץ אונדזערע נאַרישע,
וויבערישע זאַכן... (משה גיט אַ מאַך בטולדיק מיט דער האַנט, נעמט דעם ספר
און גייט אין שטוב אַריין)

דבורה

אַבער אַזוינס, פּעסיניו, איז דאָך אַ מדינה אויסצופאַרן. זעט נאָר די פּאַוועס,
די קליינע פּאַטשערקעס, דעם גאַלדענעם קווייט! (זי אַנטציקט זיך מיט דעם
אויסנייעכץ, וועלכן זי האַלט. פּעסי נעמט עס אַוועק פון אירע הענט)

פּעסי

זי האָט עס אייך אַליין געוויזן, מיין טאַכטער?

דבורה

ווער? זי וועט ווייזן! געטראפן א באַרימערין. איך זוך אזוי מיין האוועלאַק — אוי, שפעט, וויי איז מיר! איך וועל אַנשפּאַרן אין שבת אַריין!... — זוך איך אזוי, ערשט אין זע אין ווינקל אויפן טיש עפעס אַ שיינס. אָבער אַ שיינס! נחמהלע, ס'איז דיין אַרבעט? — מיינע, זאָגט זי. פּרײַער איז עס מיר געפּעלן, איצט קריכט עס מיר נישט אין דער האַנט אַריין.

פעסי

אזוי האָט זי געזאָגט? איך וועל זי...

דבורה

אַן עסק האָט איר, פעסיניו! אַ קעלבל! אָבער זאָגט נאָר, פעסיניו, קרוינעלע, איך בין דאָך נישט מער ווי אַ זינדיקע אשה, און פון אַ גאַסט, ווי זאָגט מען עס, קאָן מען דאָך קיין נאָדל נישט אויסבאַהאַלטן... אפשר אַ מזל־טוב אין אַ גוטער שעה? האַ? אַ פּרוּכט!

פעסי

דבורהשי! וואָלט עס נאָר האַלטן דערביי, וועט איר, איר, די ערשטע וויסן.

דבורה

אַבי איך האָב געמיינט... נו. זאָל דער אויבערשטער צושיקן אין אַ מזלדיקער שעה די באַשערטע זאָך, פעסיניו! איך וועל הייסן שפּאַנען... האָט מיר אַ פּריילעכן שבת.

פעסי

אַ פּריילעכן שבת זאָלן אַלע יידן האָבן.

דבורה

און נעמט נישט פאַר אומגוט מיין פּלוצלינגן אַנקום. פּרייטיק אַ גאַסט איז דעם אויוון צו לאַסט. וואָס טוט מען, פעסיניו, אַז די ביטערע פּרנסה מיינע טרייבט? באַדאַרף איך לויפן זיך אויסחשבוּנען מיטן קאַנאַניק... זינט מיין תּלמיד־חכם איז מיר, נעבעך, אַפּגעקומען...

פעסי

אי, דבורהשי, זינדיקט נישט מיט די רייך... אַ דאַנק, וואָס איר פאַרגעסט אונדז נישט. פאַרט געזונטערהייט. (רבורה אַפּ רעכטס) פאַר... צו דעם קאַנאַניק דיינעם. וואָס האַסטו צו טאָן מיט דיין טריפענעם פּרצוף אין אַ יידישער שטוב? ס'טגעהערט: דער תּלמיד־חכם אירער... נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכן... אהרלע שכּור...

ד ר י ט ע ס צ ע נ ע

פון גאניק קומט אראפ נחמהלע מיט א קריגעלע מילך.

פעסי

צום זיידן אין וואלד אריין? גוט, מיין קינד.

נחמהלע

טאטעשי ט'געהייסן.

פעסי

און אליין, מיין קינד, האסטו קיין שכל נישט געהאט?

נחמהלע

אז מען זעט אים נישט, פארגעסט מען אן אים, ווי אן א שאטן.

פעסי

וואס פאר א רייד, קינד מיינס? אט די דבורהטשקע, קיין גוטער ייד זאל זי נישט קענען — פון אונטער דער האנט רייסט זי די כשרע ארבעט ארויס!

נחמהלע

ניין, מאמע, איך האב נישט געארבעט.

פעסי

פאר וואס, מיין מינד? פאלג א מאמען. נעם א נאדל-זייד, גיי צום זיידן אין וואלד אריין. ער וועט שפילן פאר די פייגעלעך, און דו וועסט זיי ארייננייען מיט גאלדענע פעדים אין סאמעט אריין. א כשרע ארבעט, קינד. ביז ימים-נוראים דארפסטו זיין פארטיק מיט דעם.

נחמהלע

גאט ווייסט...

פעסי

אוי וויי איז מיר! טפו, טפו! טאכטער! איך זאל נישט הערן פון דיר אזעלכע דבורים! שלאג דיר ארויס פון קאפ אלע נארישקייטן!

נחמהלע

נעם, מאמע, דעם פרוכת אין שטוב אריין. אפשר מארגן, אויף א פולער וואך.

פעסי

גייט, מיין קינד, כוועל זיך נישט שפארן. אבער זע, האב רחמנות אויף א מאמען! (גייט צום גאניק) אוי, וויי איז מיר!...

נחמהלע

נארישקייטן... פון וואנען ווייסטו, מאמע, אז איך רעד נארישקייטן? קוקסט מיר נאך מיינע חלומות?

דער דוכוס

פערטע סצענע

דבורה מיטן האוועלאק איבערן ארעם קומט אן פון רעכטס.

דבורה

איך זוך אים אין שטוב — ליגט ער גאר אין וואַגן...

נחמהלע

ווער?

דבורה

אַט דער מלבוש מיינער. נו, נחמהלע, נשמהלע מיין! די פור איז שוין גרייט. איך מוז נאָך אַריינפאַרן אין שטאַט פאַר ליכטבענטשן. מען טייטלט אַזוי אויך אויף מיר מיט די פינגער: די טריפהניאַטשקע! זאַלן זיי אַזוי זען ביי זיך ברויט אין שטוב, ווי זיי האָבן געזען ביי מיר טרפות. אָבער, נחמהלע, נשמהלע מיין, איך קאָן זיך דאָך פון אַרט נישט רירן. איך מוז דאָך וויסן די גאַנצע מעשה פון אָנהייב ביזן סוף, מיט אַלע פיטשעווקעס. וואַרעם און נישט, וועט מען מיך אַוודאי געפינען אַ געחלשטע. (זי פירט נחמהלען צו דער באַנק און זעצט זי אַנידער כמעט איבערגע-וואַלד) נו, אויף גיך, דער שבת וואַרט נישט און עמעצער קאָן נאָך אונטערקומען.

נחמהלע

זע נאָר, די אייגעלעך האָבן זיך עס אָנגעשפיצט ווי די צוויי וועויערקעס; וואָס מאַכט איר אַזאַ סוד פון דעם? איז ער געווען, דער יונגער דוכוס, איז וואָס?

דבורה

אוי וויי, כ'וועל נישט אויסהאַלטן פון אירע רייד? אַ קלייניקייט גאָר, דער יונגער דוכוס? ווייסטו כאַטש, ווער דער יונגער דוכוס איז?

נחמהלע

אַ גוי, ווי אַלע גוים.

דבורה

אוי, מען וועט מיך געפינען אַ געחלשטע! ס'איז דאָך דער דוכוס, דער גרעס-טער שררה, אַ מאַנאַרכע!

נחמהלע

טאָ זאַל ער זיך פרייען, וואָס איז די שמחה מיט אייך?

דבורה

געוואַלד, מיידל! דו ווייסט כאַטש וואָס דו רעדסט? אָבער ווי עס שפילט עס זיי אַ ביסל דאָס מזל, די פריצים! באַדאַרף ער אַריינפאַלן אין קרעטשמע, ווען טאַטע-מאַמע זענען גאָר אויפן יריד.

נחמהלע

אפילו זלאטע די מויד איז מיר ערגעץ אוועקגערונען אין דער הייסער מינוט.
כ'האב געמיינט איך באגראב זיך פאר בוש. כ'בין דאך ארויסגעלאפן אין איין
אונטערקליידל.

דבורה

אוי, מאמעלעך, א מזל פון א פריץ!

נחמהלע

וואס איז דאס מזל אזוי גרויס?

דבורה

אז דו ביסט א קינד, אז דו ביסט א קעלבל! טאטע-מאמע וואלטן געווען זיך —
אונטער זיבן שלעסער וואלט מען דיך פארשפארט, אונטער זיבן פויראנגען פאר-
שטעקט... אין איין אונטערקליידל!

נחמהלע

א חרפה און א שאנד! א קורץ קליידל געווען. כ'בין דאך געווען בארוועס!

דבורה

זאג זשע מיר, נחמהלע, נשמהלע מין, ווי אזוי האט ער געקוקט אויף דיר,
דער דוכוס?

נחמהלע

אזוי... מיט אויגן. געשמייכלט און געדרייט א וואנצע.

דבורה

גערייט א וואנצע? און ווי זעט ער אויס? עפעס א שיינער?

נחמהלע

יא, זייער א שיינער.

דבורה

טאקע, באמת?

נחמהלע

פון וואנען זאל איך עס וויסן? איר וואלט עס בעסער געווסט.

דבורה

אי, וואלט איך עס געווסט, אבער ווער האט אים אנגעקוקט? אז ער איז
ערשט געקומען פון אויסלאנד, דורכגעפארן אלע מדינות. מען זאגט, אז ער קען
אלע זיבעציק לשונות. מען זאגט אפילו: ביי די רבנים געלערנט לשון-קודש.

נחמהלע

לשון קודש? — א גוי לשון קודש?

דבורה

וואס מען זאגט אַלץ ? מען דערציילט גאַנצע נסים וועגן אים. מען האָט אַפילו געמיינט, אַז ער האָט זיך מגייר געווען.
נחמהלע (דענקט נאָך)
יא, ער איז שיק, ער איז זייער אַ שיינער.

דבורה

געפעלט ער דיר ?

נחמהלע

יא.

דבורה

זע נאָר, קוק נאָר אַן דאָס נעבעכל !... און וואָס פאַר אַ אויגן האָט ער ?
נחמהלע (דענקט נאָך)
נאַקעטע.

דבורה

ווי ?

נחמהלע

נאַקעטע.

דבורה

טפו זאָל עס ווערן ! האָסטו געהערט דבורים ? נאַקעטע אויגן גאָר ?

נחמהלע

וואָס איז ? ס'קאָן נישט זיין ? אָט — אַ האַנט אַ נאַקעטע, אַ פוס. פאַר וואָס קאָנען נישט זיין קיין נאַקעטע אויגן ?
דבורה (ציט מיט די אַקסל)

און ווי אַזוי האָט איר זיך צוזאַמענגעטראָפן ?

נחמהלע

איך בין געזעסן ביים מולטער, האָב מיר געוואָשן די פיס. הער איך — אַ געריר דער אויפן טראַקט, פערד פאַרן, מען שטעלט זיך אָפּ ביי דער קרעטשמע. נו, ווייניק שטעלן זיך פורן ביי דער קרעטשמע ? ערשט מען שרייט : מאַשעק ! און מיט אַזאַ געבייזער. בין איך אַרויסגעלאָפן.

דבורה

האַסטו אים דערזען ?

נחמהלע

אַ קאַטש האָב איך דערזען. דריי פערד נאַשפיץ. אין קאַטש — צוויי יונגע פריצים. און די לייצעס האָט געהאַלטן סטאַך דער יעגער אַליין, וואָס מיט די

רויטע צוויי בערד און מיט דער נאקעטער גאמבע. אוי. דער מאמעס מילך איז מיר איינגעפאלן! הערט, דבורהשי! אויפן קאטש פון הינטן איז דאך געשטאנען אַ מאלפע אין אַ רויטער בעקעשע און געדרייט מיט די וויסלעך און געשטשירעט די וויסע ציין!

דבורה

מיינע שונאים!

נחמהלע

זי האט אויסגעזען ווי אַן אמתער מענטש. עפעס מאַדנע גערעדט. די פריצים, ווייזט אויס, האָבן פאַרשטאַנען דעם מאַלפישן לשון.

דבורה

וונדער איבער וונדער! וואָס איז ווייטער געווען?

נחמהלע

גאַרנישט איז נישט געווען! איינער פון די פריצים האָט זיך געבייזערט, למאי מאַשעק איז נישט אַרויסגעלאָפן מיט ברויט און מיט זאַלץ.

דבורה

הערסט, אַוודאי! ער איז דאָך אַ גאַסט.

נחמהלע

און איך האָב עס גאַרנישט געוויסט. כ'האָב אים געזאָגט, אַז אויב ער דאַרף ברויט מיט זאַלץ, קאָן איך אים אַרויסטראָגן.

דבורה

אוי, אַ ווייטאַג איז מיר! האָט ער זיך דאָך נאָך מער צעבייזערט?

נחמהלע

האַט ער זיך צעלאַכט. האָבן זיך אַלע צעלאַכט. אַפילו די שוואַרצע מאַלפע, אַז די ציין זענען איר שיער נישט אַרויסגעפאַלן. האָב איך געוואַלט וויינען. און דאָ כאַפּ איך מיד: איך בין אין איין אונטערקליידל. מיין חרפה! געוואַלט אַנט-לויפן. איז דער יונגער דוכוס אַראַפגעשפרונגען פון קאַטש, האָט ער זיך פאַר-טשעפעט און שיער נישט אומגעפאַלן. האָב איך זיך צעלאַכט.

דבורה

אוי, אַ ווייטאַג איז מיר!

נחמהלע

האַט ער מיך אַנגעכאַפט ביי דער האַנט און געפרעגט מיין נאָמען. האָב איך אים געזאָגט. נחמהלע — זאָגט ער — ביסט אַ שיין מיידל. האָט ער אַנגעשטעלט אויף מיר אויגן אַזעלכע, העלע, נאָקעטע... ווי ער וואַלט פון זיי די קאַלדרע אַראַפגעצויגן. וואָס ציטערט איר?

דבורה

ס'איז מיר עפעס א ווינטל דורכגעלאפן. נו, נו, נו?

נחמהלע

זענען זיי אריין אין קרעטשמע... געהייסן זיך דערלאנגען מעד.

דבורה

דערצייל, הארציקע, דערצייל... אלע סודות דיינע...

נחמהלע

וואס פאר א סודות, וואס? נו, האט ער געזאגט: ער טרינקט פאר מיין

געזונט.

דבורה

אזוי, אזוי? וואס האסטו געענטפערט?

נחמהלע

וואס איז? איך קאן מיט קיין מענטשן נישט רעדן? איך האב שוין באדאנקט

און געטרונקען פאר זיין געזונט. אזא שטארקער מעד געווען. דער אלטער, קאש

טעלאנער. ערגעץ אין קעלער אויסגעגראבן. ס'האט מיר אין קאפ א זעץ געטאן...

דבורה

וואס ביסטו אנטשוויגן געווארן?

נחמהלע

אי, דבורה, ביי אייך איז דאס א געלעכטער. און מיר איז נישט גוט אויפן

הארצן פון דעם. דער יונגער דוכוס האט מיך גענומען און א קוש געטאן. אוי,

איך האב געוואלט... איך ווייס נישט וואס איך האב געוואלט: וויינען צי לאכן.

ווי גאט וואלט אויף מיר א שפיי געטאן. געוואלט זיך ארויסרייסן, אנטלויפן, האט

זיך אין דער טיר באוויזן די שווארצע מאלפע. האב איך זיך דערשראקן און זיך

צוגעטוליעט צום דוכוס.

דבורה

נו, נו?

נחמהלע

געקושט האט ער מיך אין די אויגן, אין די ליפן, אין די באקן. אפשר פינף,

אפשר צען מאל. געלייגט אזעלכע פייערדיקע חתימות. אפשר מער ווי צען מאל.

דבורה

ווער ציילט דען?

דבורה

און איז אוועקגעפארן (דבורה אנטויעט, נחמהלע — פארטראכט)

דבורה

איצט פארשטיי איך שוין, פאר וואס דער פרוכת קריכט דיר נישט אין קאפ

אריין.

נחמהלע

דבורה! איר מוזט דאך וויסן, וואס פאר א מענטשן זענען זיי, די פריצים?
וואס פאר א וועלט איז דאס, פון יעגערס און פון מאלפעס און פון אנגעשפיצטע
וואנסעס? וואס פאר א וועלט איז דאס, וואס די אויגן עפענען זיך אויף איר, ווען
מען טרינקט זיך אן מיטן אלטן קאשטעלאנער מעד? ווען מען זעצט זיך צום דוכוס
אויף די קני?

דבורה

אוי וויי, שפעט! איך מוז שוין לויפן!

נחמהלע (קומט צו זיך)

זעסט! איך האב שיער נישט פארגעסן דאס קריגעלע מילך פארן זיידן!

דבורה

טאָ קום, נחמהלע, איך וועל דיך אונטערפירן מיט מיין פור, ס'איז דאך ביים
וועג. וואס פאר א מענטשן, פרעגסטו? וואס פאר א וועלט? אן אנדערע וועלט.
נחמהלע, אנדערע מענטשן, גאר אן אנדער שטייגער. טייל מאל קומט עס אויס
וויילד. אבער אז מען געוויינט זיך צו, קאן מען זיך שוין נישט אפגעוויינען. אגב —
ווי וועמענס מזל ס'טראגט אויס. מען דארף, מיין קינד, צו פריצים אויך האבן
מזל. אי, מזל, מזל! א גוטע זאך, מזל! (ביידע אפ רעכטס).

פינפטע סצענע

פון טויער קעגנאיבער קומט אן יאשקע דער דארף־שניידער. פארשטויבט,
פארשוויצט, א קלימיק אויף די פלייצעס, אנגעטשעפעט אויף א שטעקן.

יאשקע

אי מזל, מזל! וויל צו זיין א נגיד, א מחיה, טעם גן־עדן. די שבתדיקע ריחות
צעגייען זיך אין אלע בינדעלעך. פיש, געפעפערטע, געציבלטע. הא, הא! א נגיד
א ייד, ר' משה! א קאפ פון א לעשטש מיט כריין! אוי, אוי, אוי, (צייט איין דעם
גארטל) עונג שבת איז טאקע א שטיק גן־עדן, נישטא וואס צו רעדן.

פעסי (אויפן גאניק)

צו וועמען רעדסטו דאס, תנא־ברא מיינער?

יאשקע

א גוטער פרייטאג אויף אייך, פעסיניו! לעבן זאל איך אזוי, ווי איך שטיי

און איך דרשן: אז וויל איז צו דעם, וואָס קאָן אַ מידער פאַרקערן אין אייערע געצעלטן! ער וועט שוין מיט ליידיקן נישט אַוועק פון אייך. איך רעד אַנטקעגן איינעם אַ האַרעפּאַשניק, נעבעך, אַ שניידער, נעבעך, אַ יתום, נעבעך, וואָס איז ביכולת אויפצוועסן דעם שור-הבור און ער האָט נאָך היינט פון פרימאַרגן, אַחוץ אַ גלעזל אַקעוויט מיט אַ קאַלטן קניש, אין זיין מויל נישט געהאַט.

פּעסי

זאָל ער פאַררעדן זיין באַבען די ציין, דער שניידער דיינער, זעץ אים אַוועק און הייס אים אַפּוואַרטן. ס'מאַכט עפעס די מאַמע דיינע, יאַשקע? אַ קלוגע יידענע דיינע!

יאַשקע (זעצט זיך, צעלייגט זיין קלימיק)

אי, פעסיניו! וואָס העלפן די חכמות, אַז קיין געזונט איז נישטאָ? עבר זמן — בטל קרבנות. אַז מען איז אַלט און קראַנק, ווי זאַגט איר, קאָן קיין טאַטער אויך נישט העלפן.

יאַשקע (צעבינדט דעם קלימיק)

פעסיניו, לעבן זאָלט איר! געהערט אַ ניס?

פּעסי (פון שטוב)

וואָס, אַ שטייגער?

יאַשקע

אַבער אַ ניס, אַז איך בין ווערט אַ קעלישעק אַקעוויט!

פּעסי (שוין פון גאַניק)

גי שוין אַרויס מיט לשון.

יאַשקע

אין דאָרף שמועסט מען, אַז דער יונגער דוכוס קומט פון אויסלאַנד. כ'וואַלט פּרעגן ביי ר' משהן. מען זאָגט, ער האָט דאָרט געלערנט אין אַ ישיבה. איז דאָס אמת?

פּעסי

טפו! טפו! צו דיין שניידערישן קאַפּ! שוין אַ פאַר וואַכן, אַז יענער איז געקו- מען. שוין העכער אַ וואַך, אַז ער איז ביי אונדז געווען.

יאַשקע

וואָס רעדט איר? פאַרפאַלן מיין קעלישעק אַקעוויט (פעסי אַפּ)

אי, יאַשקע, יאַשקע, זיי נישט קיין ריזיקאַנט, יאַשקע! שטעל נישט איין, וואָס דיר איז טייער! פאַרפאַלן אַ קעלישעק אַקעוויט! (פאַר האַרצווייטאַג קנייפט ער שטיקלעך ברויט פון קלימיק און שטופּט אין מויל אַריין) אוי-ווי, פויער! אומגע- וואַשן? אַט דאָס הייסט -- אַ דאָרף-מענטש! מען ווערט פאַרגרעבט. מען וואַשט

זיך נישט. מען קלייבט נישט איבער, וואָס צו קנייפן, וווּ צו קנייפן... אוי וויי איז מיר! (גייט רעכטס, ווייזט אויס, צום ברונעם. עס הערט זיך זיין שטיים און קאָזיקס גראָב געלעכטער)

יאָשקע (שטיים)

א, קאָזיק! וואָס מאַכסטו עפעס, קאָזיק? האָ, נייען דיר? תכריכים, אי"ה במהרה בימנו ובזמן קרוב. וואָס? פאַרשטייסט נישט? ס'קאָן נישט שאַטן (אויפן גאַניק באַווייזט זיך פעסי מיטן עסן פאַרן שניידער. עס הערט זיך אַ ווייטלעכער שאַס און יאָשקע שפּרינגט אַרויס אויף דער סצענע מיט דער פּאַלע אין די הענט, נישט טויט, נישט לעבעדיק, באַגלייט פון קאָזיקס געלעכטער)

פעסי

טפו! טפו! טפו! ווער האָט עס דיר אונטערגעשאַסן, יאָשקע?

קאָזיק (שטיים)

דער יונגער דוכוס, כאַ-כאַ-כאַ, גייט אויף יאַגד, כאַ-כאַ-כאַ! יאָשקע אַנטלאַפּן

פאַרן שאַס!

פעסי

גיי עסן, גברן מיינער, וועסטו קומען צו זיך.

יאָשקע (אין קאָזיקס זייט)

וואָס הירזשעסטו, פּערד? איר מיינט, פעסיניו, איך האָב מיך באמת דער-

שראַקן? אַ וואַזשנע מעשה אַ שאַס! נישט מער — אַזוי אומגעריכט!

פעסי

אַט עס בעסער און אייל דיר אין שטאַט אַריין. פטר נישט קיין צייט.

יאָשקע (נעמט זיך צו דער אכילה)

איך פטר דען צייט, וואָס?

פעסי

טראַגסט עפעס אַהיים אַ שיינעם פּדיון אויף שבת?

יאָשקע (עסנדיק, שלעפט ער דאָס בייטעלע פון גאַרטל)

המ... פעסיניו, זאַלן מיר אַזוי לעבן, זיבן גילדן מיט פּערצן גראַשן!

פעסי

קרוינעלע, האַרצעלע! אַ גאַנצער פאַרדינער! די מאַמע דיינע וועט אַנקוועלן.

אַ קלוגע יידענע, דיין מאַמע.

יאָשקע (קיינדיק)

הערסט! אַט דאָס טענה איך דאָך. צו וואָס זאַל איך זיך פאַרדרייען דעם קאַפּ

דער שוואַרץ-יאַר ווייסט מיט וואָס און מיט וועמען, אַז מיטן אייבערשטנס הילף

וועל איך זיך אליין דערשלאַגן צו אַ שטיקל תכלית.

פעסי

רעדסטו דאך גאר ווי א לייט! אז איך האב אלע מאָל געהאַלטן פון דיין

מאַמען!

יאַשקע

וועט איר דאך מיך פרעגן, פעסיניו, פאַר וואָס האָב איך טאַקע נישט חתונה,
וויפל איז דער שיעור אַרומצוגיין אַ יונגער אַלמן? — וועל איך איין ענטפערן...
לחיים! אז איך האָב עפעס אויפן אויג. אלא וואָס? גאַט זאָל מיר נאָר העלפן.

פעסי

זאָג מיר, לעבן זאַלסטו, מיט וועמען קלויבסטו זיך רעדן?

יאַשקע

כּוועל איין בעסער זאָגן, ווער עס קלויבט זיך צו רעדן מיט מיר (האַלט אויס
אַ פּוּזע) און אז איך וועל איין זאָגן: דבורהטשקע די שענקעריין, וועט איר מיר
גלייבן? אַ פעטער ביסן, אַ? זאָלן מיר אלע אַזוי לעבן! הע־הע, עס שמעקט איין
נישט? כּהאַב פּריער געוואָסט.

פעסי

כּוועל דיר זאָגן דעם אמת, יאַשקע. דו ביסט קיין בעסערס נישט ווערט, אַז
דו רעדסט גאר וועגן איר. אַזאַ יונג מיט ביינער, קיין עין־הרע, אַ פאַרדינער.

יאַשקע

אַט דאָס טענה איך דאָך. בין איך נישט קיין אַרנטלעכער ייד, וואָס? און אַז
איך כאַפּ זיך אַ מאָל אַריין אין וויינקעלער דורכצושווענקען דעם האַלדז — בין איך
דאָך אַ בעל־מלאכה... נו, שיקט זי גאַר צו מיר שדכנים.

פעסי

און וואָס האָסטו זיי געענטפערט, די שדכנים?

יאַשקע

כּהאַב זיי געענטפערט: זאָלן זיי אַפּוואַרטן. כּוועל גיין נעמען רשות ביי
דעם קאַנאַניק ביי אירן.

פעסי (צעלאַכט זיך)

אוי־אוי־אוי! לעבן זאַלסטו! אַזוי האָסטו זיי אַפּגעענטפערט? עס ברודערל,

עס! עס לחם, עס חלה...

יאַשקע (קייננדיק)

חלה איז בעסער... איר האָט שוין אַ מאָל געזען, פעסיניו, מען זאָל שיכור
ווערן פון חלה מיט פיש? און ביי איין ווער איך שיכור, נישקשה, יאַשקע איז
נישט אַבי ווער... יאַשקע האָט נאָך אַפּגעשפּאַרט אַ פאַר גילדן אויך... און דאָס
מזל, ווי זאָגט איר, איז ביי גאַט. אַט, אייער אַלטיטשקער, ר' צדוק מיין איך, זאָל

מאריך ימים זיין, איז דאך געווען גאר פון די גרויסע בטלנים. פון דעסטוועגן,
אז גאט האט געוואלט, האט ער נושא חן געווען ביי פריצים...

פעסי

אט, שווייג שוין בעסער, יאשקע...

יאשקע

שווייגן גאר? פאר וואס זאל איך עפעס שווייגן? אז איך האב זיך ערשט
צערעדט. איר מיינט, עס איז מיר אזוי לייכט צו עפענען א פיסק? כ'האב שוין
לאנג געוואלט פארפירן א שמועס. און איצט, אז כ'האב באקומען לשון — איז
טויט אדער רויט, פעסיניו!

פעסי

וואס האט דיר אנגעשפארט? לאמיר שוין הערן?

יאשקע

וועט איר טאקע הערן! יאשקע איז א בעלן... הערט, זאלט איר געזונט זיין!
אט, ווי איר קוקט אים אן, איז דאך יאשקע א בעלן צו שיקן א שדכן... טרעפט צו
וועמען, פעסיניו? טאקע צו אייך! צו אייך מיט רב משהן, ווייל נחמהלע, פארשטייט
איר מיך... איינגעבאקן אין הארצן... וואס, איר ביזערט זיך? בין איך קיין ייד
נישט? פעסיניו, גאט איז מיט אייך! אט אזוי א צינדט מען זיך דא אן? פאר
וואס? פאר ווען? ס'איז דאך נאך קיין ביז נישט געשען... פעסי. איך לאך דאס...

פעסי

דו! דו, שניידערק איינער! אט אזוי דינסטו מיר אפ פאר מיין גוטס? צו
מיין טאכטער זיך שדכנען? דו! צו מיין טאכטער! אוי, משה, משה? זאלסטו אזוי
לעבן! גיי קלויב נחת!

יאשקע (אויפגעשפרונגען)

און אויב אפילו איז וואס? בין איך קיין ייד נישט? קיין מענטש נישט?
פארדין איך נישט מיט מיין ביטערן שווייס?

ז ע ק ס ט ע ס צ ע נ ע

משה (אויפן גאניק שוין אין גאנצן אין שבתדיקן)

וידער געשאסן? דער יונגער דוכוס אוודאי, א ליארעם א ביסל. שלום-עליכם
דיר, יאשקע. איך קלויב זיך טאקע איבערניטשעווען די יום-טובדיקע דעליע.

פעסי

וועלכע דעליע? וואסער גוט יאר אויף דיר? הער נאר, וואס דער יונג רעדט,
הער דבורים! צו דיין טאכטער גייט ער זיך דאך שדכנען. עס שטייט דיר אפשר

נישט אָן צו ווערן זיין מחותן? נו, וואָס האָב איך גערעדט? וואָס האָב איך
געטענהט?

משה

שריי נישט אַזוי, יידענע! יאַשקע, חסר־דעה, ביסטו? צי גלאַט־אַזוי אַ
שניידער־יונג אַ מחוצף? ווי קומסטו עפעס?...

יאַשקע

איר, רב משה, זענט דאָך אַ מאַנסביל! איך מעג איך דאָך זאָגן. ס'איז געקו־
מען צום וואָרט, כ'האָב חס ושלום נישט געמיינט קיין שלעכטס.

פעסי

אוי, וויי איז מיר! אַ ליאַדע ווער, אַ יונג אַ שניידער, ווער וויסט אים, ווער
קען אים דאַרט...

יאַשקע

ווער איז דאָס אַ ליאַדע ווער? וועמען קענט איר דאָס נישט? בין איך נישט
אַזאַ ערלעכער ייד ווי רב משה, כאַטש נישט קיין נגיד, כאַטש נישט קיין למדן?

משה

יונגערמאַן, שריי נישט! דיין דאַרפישע ערלעכקייט איז קיינער נישט געלאָפֿן
אַנקוקן. און וואָס גייט עס מיך אָן? און דו, פעסי, וואָס האַסטו דיך צעקאַכט? מיט
געוואַלט נעמט מען דאָך דיין טאַכטער נישט אַוועק. און ווי באַלד דו ביסט יאַ
אַזוי קלוג, יאַשקע, טאַ הער וואָס מען רעדט צו דיר! פאַרנעם דיין פעקל מיטן
פלעקל אין הלך אין כף הקלע אַריין! דיין פּוס זאַל מער דאָ נישט זיין! אין דער
משפּחה מיינער זענען קיין בעלי־מלאכות נישט געווען און וועלן, חס ושלום,
נישט זיין. מיט אַ בן־תורה וועל איך טאַן, דו, שנאַרער, וואָס דו ביסט!

יאַשקע

אַבער גוט! אַבער שוין! אַזוי מיך אַפּצוגיסן מיט קאַכעדיק וואַסער! אַזוי מיך
מבייש צו זיין!

משה

ווער איז דיך מבייש? דו ביסט אונדז מבייש, דו מחוצף איינער!

יאַשקע

איך גיין שוין! איך גיי שוין! טרייבט מיך נישט, ר' משה! וויפל קומט איך?
נאַט, נעמט, גראַשנס, גילדנס, פאַר דער חלה, פאַר דער פיש, פאַרן אַקעוויט!...

פעסי

אוי, משהלע! כ'וועל דאָס נישט אויסהאַלטן! ער גייט דאָך אונדז באַצאַלן
פאַר אונדזער גוט האַרץ! געוואַלד, אַ שטעקן גיט מיר!

משה

דו, מטורף איינער, וועסט גיין צאלן משה דעם ארענדאר, משה דעם מכניס-
אורה, משה דעם תלמיד-חכם?! (משה און פעטי רוקן זיך אויף יאָשקען). ער טרעט
אָפּ הינטערוויילעכץ און ווערט זיך מיט זיין שטעקן)

זיבעטע סצענע

פון רעכטס קומען אַן דער יונגער דוכוס מיט זיין פריינד. ביידע אין יענער-
קליידער, מיט די ביקסן איבערן אַרעם. זיי קוקן זיך צו צו דער סצענע פון
אַרויסבאַגלייטן יאָשקען און צעלאַכן זיך.

יונגער דוכוס

מה טובו אוהליך, יעקב.

פריינד

משכנותיך, ישראל! (משה און פעטי קוקן זיך אום, בלייבן איבעראַשט און
טוען זיך פלוצלינג אַ בייג אַראָפּ פאַר די פריצים)
משה (טרעט ענדלעך פאַרויס, האַלט זיך אין איין בוקן פאַרן פריץ. פעטי נאָך אים)
מיין שיינענדיקער פריץ! מיין איידעלער האַר! מיין פריץ איבער פריצים! ווי
דערפרייט איך בין! ווי גערירט איך בין! ווי גליקלעך! ווי אַ ליכטיקער מלאך
איז דער פריץ אַראָפּגעפאַלן. ווען איז דער ליכטיקער פון אויסלאַנד געקומען? ווי
איז עפעס דעם פריץ געגאַנגען אין די ווייטע מדינות? אַוועקגעפאַרן כמעט אַ
קינד, און צוריקגעקומען אַ יונגערמאַן מיט וואַנצעס. הערלעכע וואַנצעס! פיינע
וואַנצעס! אַך, ווי שיק דאָס איז, און אַך, ווי פּיין דאָס איז, וואָס אונדזערע פריצים
פאַרגעסן נישט אין זייערע אַרעמע יידעלעך!

פעסי

אַך-אַך-אַך!

יונגער דוכוס

אַט אַזוי נעמט מען דאָס אויף דעם דוכוס אַליין? אַ פאַר פאַלשע חניפה-
ווערטער און ווייטער גאַרנישט? ביי לייטן וואַלט מען אויפן שליאַך טויערן גע-
בויט, און מיט סכך באַגרינט, און באַצירט מיט שטערנטיכער און מיט סאַמעטענע
יאַרמלקעס. ביי לייטן וואַלט מען דעם שליאַך מיט זאַלץ באַשיט און מיך געפירט
אין אַ שליטן אין מיטן זומער! וווּ איז דאָס דיין ברויט מיט זאַלץ אויף אַ זילבער-
נער טאַץ אונטער אַ קווייטיק טישטעכל? אַ קליינעם חסד האַבן מיר געטאַן מיט
דער משפּחה דיינער? אויף אייביק איבערגעגעבן אַ קרעטשמע אין פאַכט! וואָס
שוויגסטו?

דער דוכוס

משה (נאָך אַ קורצן שטוינט)

אוי־וויי, פעסי! דער ליכטיקער איז דאָך גערעכט. אַט, לויף איך, אַט, פלי
איך.

יונגער דוכוס

שטיי! ווהיין לויפסטו, ווהיין פליסטו? כ'בין דיר מוחל דיין ברויט מיט זאַלץ.
דו זאָג מיר בעסער, צי ביסטו צופרידן מיט מיין קומען?

משה

שייך צופרידן? איך בין גליקלעך! אַזאָ פרייד! דער ליכטיקער גלייבט נישט?
זאַל איך מיר אויפשניידן דאָס האַרץ? געוואַלד, סאַראַ שמחה? איך טאַנץ אַזש פאַר
פרייד! זאָג דו, פעסי, זאָג!

פעסי

אַד! אַד!

יונגער דוכוס

איך זע אַפילו נישט, דו זאַלסט טאַנצן, ווען דיין רבי וואַלט געקומען, וואַלסט
זיכער געטאַנצט.

משה

הערסט, פעסי? גלייכע ווערטער! גילדענע ווערטער! נו, נו, פעסי, כע־כע־כע!
פעסי

נו, נו, משה, כיי־כיי! אַז אים איז ליב, איז מיר ניחא.

משה

אוי, ליכטיקער, כ'בין דערפרייט! אוי, טייערער, כ'בין גליקלעך (מאַכט אַ
טאַנץ־באַוועגונג) אוי, מיר איז וויל! אוי, מיר איז גוט! אוי, איך בין לעבעדיק,
לעבעדיק און לוסטיק! אוי, אַ פרייד, אוי, אַ גדולה!... פעסיניו, פעסי, באַהאַלט
די בתולה.

פעסי (טאַנצט מיט)

אוי, אַ גדולה! אוי, אַ פרייד! משהניו, משה, איך הער דייע רייד!

יונגער דוכוס

שטיי, מאַשעק, דאָס הייסט נישט געטאַנצט. ווי מאַכט רש"י ביי איך אין
חומש? ויאכלו! — זיי האַבן זיך געמאַכט עסנדיק.

משה (איבעראַשט)

פעסי! דער פריץ קען דאָך לשון־קודש!

יונגער דוכוס

אַז מען לערנט, קען מען. מען וואַלט דיך געלערנט טאַנצן, וואַלסטו אויך
געקענט. אַבער איך וועל אייך אויסלערנען. אַהער אַ פידעלע! אַהער אַ פייפעלע!

משה

פריץ הייליקער! טאנצן קענען מיר, קיין שפילער זענען מיר נישט. אמת, מיינ זידע שפילט יא אויף א פידעלע. דער פריץ געדענקט צדוקן?
יונגער דוכום

ער לעבט נאך, דער אלטער? דערלאנג אהער צדוקן מיטן פידעלע!

משה

ווי אזוי זאל איך דערלאנגען? ער איז אוועק אין וואלד שפילן פאר די פיגע-
לעך. אזא רגילות, נישט פאר קיין מענטשן געדאכט, כע-כע-כע!... ער וועט
אבער באלד קומען, באלד וועט ער קומען, ער קומט אן באלד. אפשר א גלעזעלע
מעד, דערווייל? א ביסעלע איינגעמאכטס? א שטיקעלע יידישע פיש — מחיה
נפשות? הא הא! אזעלכע געסט!

יונגער דוכום (צום פריינד)

וואס זאגסטו?

פריינד

דער ייד רעדט צו דער זאך. טרוקן אין האלדז נאכן ארומלויפן איבער די
לאנקעס.

משה

וועלן אפשר די פריצים באויליקן אין די צימערן אריין?

פריינד

ניין, מאַשקע, דאָ איז די לופט אַ בעסערע. וווּ איז דיין מעד? דו גיב אונדז
פון יענעם, מיט וועלכן דיין טאָכטער האָט אונדז מכבד געווען, בעת איר זענט
געווען אויפן יריד, כאַ-כאַ-כאַ!

יונגער דוכום

כאַ-כאַ-כאַ!

משה

כאַ-כאַ-כאַ! אוי, וויי איז מיר! פעסי! דעם שבתדיקן טישטעך! פעסי!
כאַ-כאַ-כאַ! (משה מיט פעסין אָפּ צום גאַניק).

יונגער דוכום (לייגט אָפּ די ביקס, זעצט זיך אויף דער באַנק)
אן אומהלע!

פריינד

קלוג.

יונגער דוכום

שאלקהאפטיק.

פריינד

פחדניש.

יונגער דוכוס

חוצפהדיק.

פריינד

איבערגעשפיצט.

יונגער דוכוס

מיך וועלן זיי נישט איבערשפיצן. זיי וועלן נאך טאנצן ביי מיר!

פריינד

ווי איך זע, ביסטו זיך נוקם אין אונדזערע פאריזער סענטימענטן פאר יידיש-
קייט. וואס איז מיט דיר? איך דערקען דיר נישט.

יונגער דוכוס

די היימישע לופט, מיין פריינד, האט אזוי געוויקט. מיינע אלע סענטימענטן
ארעפגעשווענקט מיט א מאל. דאך בין איך מאגנאט און ארום זענען קנעכט... אגב,
איז... פון יידישקייט ביז יידן א היפשער האזן-שפרונג. געדענקסט דעם פאריזער
אלטן רב? גאר פון אן אנדער טייג געקנאטן. זיין טאן, זיינע דרשות, עפעס האט
ער געהאט אין זיך פון בואנארטיס משה, עפעס אזוינס, וואס א קריסטלעכער
עסטעט מוז תופס זיין. כא-כא-כא! מיין פאטער איז גערעכט ווען ער לאכט
פון מיינע יידישע פאנטאזיעס! מאשעק, דער טרעגער פונעם אבסאלוטן אמת?
אט גייט ער. קוק אים נאך אן!

פריינד

וואס לאכסטו? ער טראגט א ממשותדיקע זאך: משקה! מאשקע טראגט משקה...
משה (קומט אן מיט א זילבערנער טאן, מיט זילבערנע בעכער, מיט א קרוג מעד)
מיינע טייערע געסט! מיינע הויכע געסט! מיינע ליכטיקע פריצים! באלד
וועט פעסי ארויסברענגען דעם טישטעך.

יונגער דוכוס

נעשה ונשמע! פריער דער מעד, דערנאך דער טישטעך! יידעלע!

פריינד

הער נאך, מאשעק, וועסט אונדז אליין טאקע באדינען ביים טיש?

משה

ווי דען אנדערש, מיינע פריצים? אז צו אברהמען זענען געקומען די מלאכים,
האט ער זיי דען נישט אונטערגעטראגן וואסער די פיס צו וואשן און אליין ביים
טיש נישט געסארווערט? ווי דען אנדערש?

פריינד

ווען מיר וואלטן געווען ביי אים צו-גאסט, וואלטן מיר אויף דעם נישט באשטאנען, מאשעק. ווייל אברהם האט געהאט א שיין ווייבל, שרה האט זי געהייסן.

משה

כע-כע-כע? ווילן טאקע די פריצים, אז מיין פעסי זאל זיי באדינען?

פריינד

ווער מיר פעסי, וואס מיר סורע! דו האסט א שיינע טאכטער, מאשעק!

משה

ביי מיר א שיינע טאכטער? שיין זענען די טעכטער גאר ביי פריצים. ביי מיר — ס'איז גלאט א צער. א מיידל, א מיאוסקייט, און נישט קיין געראטענע. זי וועט דערלאנגען צום טיש? — זי וועט דריי מאל אומפאלן. פע, א חרפה.

פריינד

ווילן מיר טאקע זען, ווי אזוי זי וועט אומפאלן.

משה

אבער פריצל, הארעלע! דער פריץ וועט דאך מיר די חרפה נישט אנטאן. און דאס מיידל איז דאך גאר נישטא, זי איז אוועק אין וואלד, צום זיידן. יונגער דוכום (צום פריינד) קום, וועלן מיר גיין אין וואלד זי אויפזוכן.

משה

אוי, געוואלד! ווהין, מיינע פריצים? זי וועט באלד אליין קומען. אט די מינוט, אט די רגע, ביי מיין יידישקייט! יונגער דוכום יידישקייט? וואס איז דאס אזוינס?

פריינד

א סחורה אזא.

משה

כע-כע-כע! די פריצים שפאסן. די פריצים ווייסן גאנץ גוט, וואס איז אזוינס יידישקייט (פנסי קומט צו לויפן מיטן טישטען, ביידע סארווירן) פעסי

זאלן די ליכטיקע פריצים טרינקען געזונטערהייט און זאל זיי וויל באקומען.

יונגער דוכום

פראזיט! נישט קיין שלעכטער מעד!

פריינד

לאכאָים, מאַשעק!

משה

לחיים טובים ולשלום!

פריינד

אייער מעד לאָזט זיך טרינקען.

משה

ס'איז ממש נתפעל צו ווערן. כ'האָב נישט געגלייבט. מען האָט מיר דערציילט.
אַז דער ליכטיקער קען אַלע זיבעציק לשונות, האָב איך נישט געגלייבט.

יונגער דוכוס

אַלע זיבעציק לשונות האָט נאָר שלמה המלך געקענט.

פריינד

דאָס יידל שפירט זיך שוין היימישער.

משה

אמת, ווי איך בין אַ ייד! איך בעט דעם ליכטיקן דוכוס, קומט דאָך דער ליכטיקער פון דער גרויסער וועלט, האָט ער דאָך גערעדט מיט גרויסע מענטשן. וואָס שמועסט מען עפעס וועגן אונדזערע יידעלעך? כ'מיין נישט, חס ושלום, וועגן אונדז אַליין, נאָר טאַקע וועגן די רויטע יידעלעך אויך, וועגן די עשרת השבטים, וואָס זיי וווינען ווייט, הינטערן טייך סמבטיון?

יונגער דוכוס

וואָס ווילסטו, מאַשעק, זאַל מען וועגן אייך רעדן און וואָס קאַן מען וועגן

אייך רעדן?

משה

כ'מייך, פרייך לעבן, וויפל איז דער שיעור און וואָס איז דער תכלית?... אַט ווי פאַר אַן אייגענעם ברודער... ביי יעדער שוועל — אַן איינגעבעטענער, און דיין ברויט — אַן אויסגעבעטענער, און דיין שווייס — פון שרעק און שאַנד, און דיין תורה־לערנען און דיין גאַט־דינען זאַלן קיין פנים נישט האָבן... און ביי יעדערן — הפקר, דיין האָב־און־גוטס — הפקר, ווייב און קינד — הפקר און הפקר!... נו? נו? וואָס וועט זיין דער תכלית? און וויפל איז דער שיעור? מייך איך: צי האָט דער ליכטיקער נישט געהערט עפעס אין דער וועלט וועגן משיחן?

פריינד

משיחן?

משה

נו, יא, משיחן. א ייד זאל נישט ווארטן אויף משיחן, וואס פאר א פנים וואלט
ער שוין געהאט אין זיינע אייגענע אויגן?

פריינד

וואס זאגסטו צו אים?

יונגער דוכום

כ'מין, ער שפאסט.

פריינד

אהא! אט גייט דער אלטער צדוק מיט זיין פידעלע פונקט צו דער ריכטיקער
צייט.

א כ ט ע ס צ ע נ ע

דער אלטער צדוק קומט אן אין זיין שבתדיקער דעליע מיטן שטריימל. אין
בזים שטעקט אים א ספרל, אונטערן ארעם — א פידעלע. דעם פריץ דער-
זעט ער פלוצלינג און ווערט איבערראשט, נייגט זיך.

רב צדוק

פרידן צו מיין ליכטיקן האר! פרידן צו זיין פריינד! א ברכה דארף דער
אלטער צדוק מאכן! א ברכה, וואס ער האט זוכה געווען צו זען דעם פריץ ווידער
אין דער היים. געדענקט דער דוכום דעם אלטן צדוק? אז צדוק פלעגט אריינקו-
מען אין שלאס, פלעגט דער אלטער דוכום — דיין זידע, ליכטיקער, זאל ער דארט
ליגן אין זיין רו — פלעגט ער אוועקווארפן אלע געשעפטן און גיין מאכן מיט
צדוקן א שאך. און דו, ליכטיקער, ביסט נאך גאר א קינד געווען...

יונגער דוכום

יענע צייטן זענען שוין לאנג אריבער, אלטער צדוק. איצט באדארף יעדער
וויסן זיין ארט. ייד איז ייד און מאגנאט איז מאגנאט. מיר ווארטן אויף דיר מיט
דיין פידעלע, זאלסט אונדז פריילעך מאכן. און דו, מאשעק, נעם דיין יידענע און
גי זיך דורך א טאנץ פארן פריץ, א מהיפית-טאנץ. נו, לעבעדיקער! איינס און
צוויי!

רב צדוק (געפאלן ביי זיך)

מ'מא! אז דער פריץ הייסט שפילן, נעמט א יידעלע און שפילט. נישט
געקאנט זאגן רויק? וואס דער געבייזער? כ'וואלט אליין געשפילט לכבוד דעם
ליכטיקן.

יונגער דוכום

מאשקע! סורע! טאנץ פארן פריץ! דער פריץ וויל זיך פריילעך מאכן! דער

דער דוכוס

פריץ האָט אַ ברייטע האַנט! נאַט! (ער וואָרפט צו זיי זיין בייטל. רב צדוק האָט זיך געשטעלט אין דער זייט פון גאַניק, גרימפלט. משה מיט פעסין גייען טאַנצן מיט געמאַכטער פריילעכקייט. פעסי מאַכט אומרויקע באַוועגונגען און ווינקט צו רעכטס. פון דאָרט באַווייזט זיך נחמהלע)

ניינטע סצענע

דער פריינד ווייזט אָן אויף איר דעם דוכוס.

יונגער דוכוס

אַ, שייך מיידל! נחמהלע! כ'האָב מיך פאַרבענקט נאָך דיר! טאַנץ, מאַשעק שפיל, צדוק! און דו, שייך מיידל, קום אַהער! זעץ זיך אויף מיינע קני. אַז הויליען, זאָל זיין געהויליעט. דער פריץ קאָן פאַר אַלץ באַצאָלן (נחמהלע מאַכט אַ טריט צום דוכוס. משה מיט פעסין פאַרלויפן איר דעם וועג)

פעסי

ניין, פריץ לעבן! דאָס וועט נישט גיין! וואָס קוקסטו ווי אַ גולם, מיאוסע מויד? גיי אין שטוב אַריין! דער ליכטיקער לאַכט דאָך פון דיר!

משה

האַרעלע, טו מיר די חרפה נישט אָן!

יונגער דוכוס

שפילט! טאַנצט! ווער איז דאָ דוכוס און ווער איז דאָ קנעכט? קום אַהער,

מיידל!

נחמהלע (רייסט זיך דורך צווישן טאַטע־מאַמע)

לאַזט מיך אָפּ! כ'האָב מיין אייגענעם שכל! זאָג נישט, מאַמע, איך בין מיאוס ס'אַליגן! שייך בין איך! און דו, טאַטע, רעד נישט פון חרפה. קיין חרפה האַסטו נישט! אַז טאַטע־מאַמע טאַנצן פאַרן פריץ ווי די בערן, אַז דער אַלטער זיידע שפילט פאַר אים אויף זיין פידעלע — מעג מיר נאָך אַנשטיין צו זיצן ביים דוכוס אויף די קני! (לויפט און זעצט זיך צום דוכוס אויף די קני) וואָס נאָך? אַרומ־נעמען? קושן? ווי? אַט אַזוי?

פריינד

כאַ־כאַ־כאַ? געשיקט! אַבער גאָר געשיקט! מאַשעק! וואָס איז אַזוינס

ידישקייט?

נחמהלע

שלעכט געטאָן? לערנט מיך! וועל איך בעסער, וועל איך שטאַרקער. (משה

מיט פעסין שטוינען. דער אַלטער צדוק לייגט אַוועק זיין פידעלע, פאַרשטעקט די
הענט אין די אַרבל)

יונגער דוכום

שפילט! טאַנצט! כ'האַב זיך ערשט רעכט צעוואַרעמט. זאַל זיך גיסן מעד
ווי וואַסער! מאַשעק! צדוק!
רב צדוק (קוקט צום הימל)
שבת!

מישה (קומט ראַש צו זיך)

שבת!

יונגער דוכום (שפרינגט אויף, שטויסט אָפּ נחמהלען. פעסי שלעפט זי אַוועק ביי
דער האַנט)

פאַלגט איר נישט?

רב צדוק

מען וועט נישט שפילן, מען וועט נישט טאַנצן שבת!

יונגער דוכום

מען וועט יאָ שפילן, מען וועט יאָ טאַנצן. אַז נישט...

פריינד

נו, לוינט זיך דען אויפּרעגן? האַסט צופיל מעד געטרונקען.

יונגער דוכום

לאַז געמאַך! אַזאַ חוצפה? כ'וועל קיינעם נישט שווינען. טרעט אָפּ, פריינד!

רב צדוק

וואַס מיינסטו דיר, דוכום, קיין גאַט איז נישט? (יונגער דוכום כאַפט זיך צו
דער ביקט און צילט אין דעם אַלטן צדוקן. דער אַלטער, דערזען זיין באַוועגונג,
פאַררוקט ער דעם שטריימל אויפן מוח, פאַרשטעקט טיפּער די הענט אין די אַרבל
און פאַררייטט דעם קאַפּ. משה קוקט אין ווילדער שרעק, לויפט צו און פאַרשטעלט
מיט זיך דעם אַלטן)

מישה

שבת... שבת... שבת...

פריינד

מאַגנאַט! וואַס פאַר אַ נאַרישקייטן! ביסטו ביים זינען?

יונגער דוכום

טרעט אָפּ, אַדלמאַן!

פריינד

און אַז נישט? טרעט אָפּ, יידן! (ער לויפט צו, שטויסט אָפּ דעם דוכוסעס

דער דוכוס

האַנט און די ביקס שיסט אויס אין דער לופטן) צום טייוול! וואָס דו האָסט
געקאַנט אַנמאַכן!
יונגער דוכוס (וואַקלט זיך)
שווייג... רעד נישט...

פריינד

גייט אַוועק, יידן! (רב צדוק און משה טרעטן לאַנגזאַם אָפּ צום גאַניק, דער
יונגער דוכוס לאַזט זיך אַראָפּ אויף דער באַנק, פאַרשטעלט זיך דאַס פנים. פּוּזע)

פריינד

גו, קום! צו לאַנג זיך דאַ פאַרזעסן. ס'איז לאַנגווייליק און שעדלעך.
יונגער דוכוס (יאַמערט אַרויס)
שרעקלעך...

פריינד

ווייט אויס, אָו צו פיל חזק טאַר מען אויך נישט מאַכן.

יונגער דוכוס

חזק געמאַכט פון זיך אַליין. כ'האַב זיי דערשאַסן.

פריינד

רעדסט נאַרישקייטן!

יונגער דוכוס

ניין, דערשאַסן. אַלץ איינס, ווי דערשאַסן... מיר דוכט, איך האָב זיך אויסגע-
היילט פון דער היימישער לופט. אויס מאַגנאַט.

פריינד

זעסטו, פריינד, וואָס צו — איז איבעריק. פריער איבערגעטריבן, איבער-
טרייבסטו איצטער.

יונגער דוכוס

רוף זיי אַרויס. כ'וועל נישט קאַנען אַהיימגיין.

פריינד (ציט מיט די אַקסל, גייט צו צום גאַניק)

פאַניע מאַשעק! פאַניע צדוק! דער דוכוס וויל אייך איבערבּעטן (די יידן
באַווייזן זיך אין פענצטערל און אין דער טיר) זעסט, דוכוס, קאַנסט רויק גיין
אַהיים. זיי זענען גאַנץ... אויף אַלע אברים.

יונגער דוכוס (שפּרינגט אויף, היסטעריש)

יידן, זייט מיר מוחל, אויב איר קענט מיר מוחל זיין.

רב צדוק

אויב דו האָסט באמת חרטה, וועט דיר גאַט מוחל זיין.

משה

ווען נישט די ביקס, פריץ, וואלסטו דאך נישט געשטרויכלט געוואָרן.

יונגער דוכום

שווער איך איך, יידן, אז קיין ביקס נעם איך מער נישט אין דער האַנט אַריין!

רב צדוק

גאַטס נסים זענען גרויס!

יונגער דוכום

שווייגט, יידן, רעדט גאַרנישט. מען לערנט זיך יאָרן לאַנג, און קלוג ווערט

מען אין איין שרעקלעכער מינוט. ס'איז מיר קאַלט, פריינד. אַ גוטן שבת, יידן.

רב צדוק

אַ גוט יאָר. באַרוק זיך, פריץ, אַזוי האָט באַדאַרפט צו זיין.

יונגער דוכום

אַזוי האָט באַדאַרפט צו זיין, אַבער נישט צוליב דעם, אז איך זאָל זיך באַרוקן.

עס ציטערט אין מיר יעדעס אבר... רב צדוק, איך ווייס איצט דעם טייטש פון כל

עצמותי תאמרנה. גיט מיר אייער האַנט. די פאַרבלענדעניש איז אַראַפגעפאַלן.

צדוק (פירט אַרויס משהן אויפן גאַניק)

קום, קינד מיינס. מיר האָבן אַ גרויסן גאַט. קום, לאַמיר גיין באַגלייטן אונ-

דזערע געסט אַ תחום שבת (אַלע אַפּ רעכטס).

צ ע נ ט ע ס צ ע נ ע

די סצענע בלייבט פוסט, פון לינקס קומט צולויפן נחמהלע, צעלאַזט די האַר.

נחמהלע

אוי, זיי זענען נישטאָ! פאַרשוונדן איז מיין חלום! ווער איז ווילד? אַליין

זענט איר ווילד! צום פריץ וויל איך! אַ טעות, מאַמע: צו אַלע פריצים! אויף

אַלעמענס קני זיך זעצן! אַלע האַלדון און קושן! וועל איך לויפן אין דער ליכטי-

קער וועלט אַריין, וווּ מענטשן זענען שיין און ווייסן נישט פון קיין זינד, ווייל אַלץ

איז דאַרט זינד! (באַהאַלט זיך)

ע ל פ ט ע ס צ ע נ ע

פּעסי (לויפט פון גאַניק)

וווּ ביסטו, טאַכטער? וויי איז מיר! דער מויד האָט מען אַ כישוף אַנגעטאָן!

שפעט! שטערן... נאָך קיין ליכט נישט געבענטשט... אַן אומגליק!... טאַכטער!

דער דוכוס

כיוועל דיך כאפן — די האָר וועל איך דיר אויסרייסן. וווּ ביסטו? אויף בייער
גאָר קריכן? טאַכטערל, ס'איז דאָך שבת? (זי דערטאַפט זי הינטערן בוים, שלעפט
זי צו דער שטוב)

נחמהלע

שלעפּ, מאַמע, רייס ביי די האָר — שטאַרקער, שטאַרקער!

פעסי

וואָס האָט זיך געחלומט מיר און מיין מאַן און אַלע מיינע גוטע פריינד...

חצופה!

נחמהלע

שלאָג, מאַמע! שלאָג דיין יידישע טאַכטער! טריפה איז זי געוואָרן. אַז עס

סוט איר שוין נישט וויי!

פעסי

ס'זעט שוין וויי טאָן!

נחמהלע

אוי, מאַמע, נאָר נישט אין דער יידישער שטוב! נאָר נישט אין דער פינצ'־
טערער שטוב! כיוועל אונטערצינדן! זאָל ווערן ליכטיק אין אַלע ווינקעלעך
(ביידע פאַרשווינדן אין שטוב. שטילע פאַרשטיקטע געוויינען. שבת־ליכט צינדן
זיך אָן אין פענצטערל. פויזע. טונקל)

צוועלפטע סצענע

רב צדוק מיט משהן קומען לאַנגזאַם מיט שבתדיקע שריט פון רעכטס.

ביידע (זינגען פאַרחלומט)

שלום עליכם, מלאכי השלום, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים...

פאַרהאַנג

צווייטער אַקט

אַ טערקיש צימער אין דוכוסעס פּאַלאַץ. אויף די ווענט געווער. בילדער פון די אבות. אַ ברייט פענצטער לינקס. ביי דער וואַנט — פּלעשער וויין. אויף דער פּאַדלאַגע — אַ בערענע פעל. אַ טאַפּטע. קישעלעך, טערקישער טיש און בענקלעך. אַ שאַך. דער לץ מיט אַ פּלעדערוויש אין אַ מיץ מיט גלעקלעך. האַלט אין אַפּשטיובן די בילדער אויף די ווענט.

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

ליץ (גענענט צו דער קרוג וויין אויפן טאַך־טיש)

וויין... אויף וויין בין איך שוין אַזאַ מבין ווי דער דוכוס אַליין, נישט געקוקט אויף מיין נידעריקן שטאַם. לעבן זאָל דבורה. זי פאַרלאָזט אונדז נישט. אַ שאַך נאָר וואָס דער דוכוס פאַרלאָזט זיך נישט אין גאַנצן אויף מיניע אויסגעאיידילטע חושים. דו האַסט — זאָגט ער — אַ העכערן באַרוף: ליידן פאַרן אמת. און טיילט מיר פעטש פון זיין ליכטיקער האַנט; פאַר יעדן אמת וואָס איך זאָג אים אין פנים אַריין — באַץ! פאַר מיין פּויעריס־שטאַנד אַ הויכע מדרגה, אָבער עס טוט וויי. (גייט ווידער צו די פּאַרטערעטן) נו, מיניע אַלטע גוטע פריינד, אַלע הענגט איר אין בעסטן געזונט? הלוואי הענגט איר אַזוי ביים לעבן! איידעלער ריטער! ווי גייט עס דיר אויף יענער וועלט? וואָס מאַכט עפעס דער זיידע מיינער, וואָס דו האַסט אים פאַרשמיסן אויף טויט? באַדינט ער דיך אין גן־עדן אויך? נו, נו, אַנטשולדיק, אַ שטאַך געטאָן... און מיט דיר, גראַבע וואַנצעס, בין איך דאָך גלאַט אַ שטיקל מחותן. דיר האַט דאָך מיין מאַמע פאַרשמעקט פונקט צו דער חופּה אירער. נישט געוואַלט זיך אַפּזאָגן פון דיין רעכט אויף דער ערשטער נאַכט... פּויערים געוויינט, צו די פיס געפּאַלן... פּויערישע טרערן שטינקען... וואַרט, פרייץ. זעסט אַ קניפיקל? פינטעלע נאָך פינטעלע וועל איך דיך אויסראַטן פון לייזונט. קיינער וועט זיך נישט כאַפּן. אין איין פרימאַרגן — נישטאָ מיט די וואַנצעס! אַ גראַעך לייזונט כאַ־כאַ־כאַ! און דו, פּריצטע, ביסט מיר אַ שטיקל בעל־חובּ. מיר אַ ריפּ צעבראַכן. צוליב דיר האַב איך מיין איידעלע קאַריערע געמאַכט. כאַ־כאַ־כאַ! ער גייט דאָך ווי אַ קאַטשקע. גיט אים אַ מיץ מיט גלעקלעך!

קאנאניק (קומט פון לינקס)

געלויבט!

לין

אויף אלע צייטן, אמען! אַך, פאָטערל הייליקער, איר האָט מיך איבערגע-
שראַקן! אַט שטיי איך און רעד אַזוי צו זיך אליין: אַ פאַרקערטע וועלט,
פאָטערל!

קאנאניק

אַ שטייגער, רוצח איינער?

לין

אַט איז דער יונגער דוכוס גאָר געוואָרן אַ תהלים-זאָגער. שלעפט זיך אַרום
מיט כישוף-ספרים. אַנומלטן געלאָזט אַזאָ ספר אין גאַרטן — אַ שרעק.

קאנאניק

נישט צום באַגרייפן! נאָך אַלץ פאַרמרהשחורהט? וואָס אַ יידיש מיידל קאָן

אַנמאַכן!

לין

פאָטערל הייליקער, לייטיש געלעכטער אין הויף! האָט ער שוין אַ צונעמע-
ניש: האַלב-יידיק, כּי-כּי-כּי מען שמועסט, ער וויל ווערן אַ גאַנצער ייד. ער
האַט נאָך געוואַלט אין אויסלאַנד. האָט אים דער ליכטיקער אַהיימגערופן. אַז גאַט
וויל שטראָפן אַ מענטשן. אַט, ער ברומט שוין...

קאנאניק

ווער ברומט?

לין

דער בער ברומט. דער פאָטערל ווייסט נישט? דער אַלטער האָט נעכטן גע-
פאַנגען אַ בער. אָבער אַ בער! פינף היידוקעס, צעבראַקט ווי אַ בעפשטיק, האָט
מען פון וואַלד געבראַכט. דער ליכטיקער האָט באַפוילן אין אַ נעץ אים פאַנגען.
נישט קאַליע מאַכן די פעל. איצט ברומט ער און שמעטערט און קערט איבער
די שטאַל.

קאנאניק

אַ פאַנטאַזיע פון אַ מאַגנאַט. צו וואָס טויג עס אים?

לין

גאַט איז מיט איך, פאָטערל! עס גרייט זיך אַ גאַנצער פראַגראַם. ראשית
וועט מען אויסלערנען דעם בער מאַרשירן, ווי אַ קריגס-מאַן, און שיסן פון אַ
ביקס. אויך. אַ פאַרקערטע וועלט, פאָטערל! דער יונגער דוכוס ווערט אַ תהלים-

זאַגער. דער בער — אַ שיסער, און די הידוקעס באַלעקן די אייגענע ווונדן. דער
דוכוס האָט שוין באַפוילן אַראָפּצוברענגען יאַשקען, זעם שניידער.

קאַנאַניק

ער זאַל אויסלערנען דעם בער שיסן?

לײַ

כאַ-כאַ-כאַ! פּאַטערל, ס'אַ טרעפלעכער ווייץ! ניין, פּאַטערל, דער ליכטיקער
האַט בדעה צו מאַכן פאַרן בער אַ פּאַר רויטע הויזן. אַ מאָל, זאַגט מען, האָט דער
ליכטיקער געזען אין אויסלאַנד אַזאַ געמעל. שטייט אַ בער אין רויטע הויזן און
שיסט. נו, פאַרשטייט זיך, וואָס ביי די פּראַנקן אויפן וואַנט — זיי ביי
אונדז אויפן לאַנד.

קאַנאַניק

כאַ-כאַ-כאַ, פּלאַשער דו! איך שטיי און הער. אין דיין מעשה איז דאָך קיין
וואָר וואָרט נישטאַ!

לײַ

און דער הייליקער פּאַטער האָט געקאַנט דערלאַזן אַזאַ ווילדן געדאַנק?

קאַנאַניק

רוצח דו! אַט וועל איך דיר אַ צווייטע ריפּ צעברעכן!

לײַ

נו, נו, פּאַטערל. איך בין דעם ליכטיקנס אייגנטום. מען טאַר מיך נישט
צעברעכן.

צווייטע סצענע

יאַשקע פּאַלט אַריין פון לינקס מיט אַ פאַר פאַרסטריגעוועטע רויטן הויזן.

יאַשקע

געוואַלד! איך וועל מאַכן אַ געוואַלד פאַרן ליכטיקן דוכוס. וואָס שלאַגט
איר זיך וואָס? מען שיקט נאָך אַ בעל-מלאכה און מען מאַכט חוזק פון אים! אוי,
גאַטעניו, ווי גייט מען אַרויס אַ לעבעדיקער פון דאַגען? האָסט געהערט? הויזן
פאַר אַ בער! אַז איך קאָן גאַר דעם שניט נישט! וווּ מאַכט מען די קנעפלעך?

קאַנאַניק (איבעראַשט)

איז דאָס טאַקע אמת?

יאַשקע (דערפּרייט)

פּאַטערל, דאָס זענט איר? אַן אמת, פּאַטער הייליקער, וואַלט עס אַזוי אַ חלום
געווען! האָט איר געהערט: פאַר אַ בער הויזן? און פונקט צו דער מאָס זאַל עס

זיין. אז די הידוקעס זענען נאך ערגער ווי די בערן. זיי קאנען דאך א יידן אריינברייבן אין קבר אריין! אוי, פאטערל, ראטעוועט א יידן!
קאנאניק

און אליין קאנסטו זיך גאר קיין עצה נישט געבן?

יאשקע

וואס הייסט, איך קאן נישט? א בעל-מלאכה בין איך דאך, א יידישן קאפ האב איך דאך אויף די פלייצעס. נעם איך און שנייד צו דאס געוואנט... זעט נאך, פאטערל, סארא טייערע סחורה מען מאכט עס קאליע! שווער איך זיי, די היידו-קעס: איר וועט שפעטער ביים אנפאסן, אנצייכענען מיט קויל, מיט א פראסט שטיקל קויל, ווו אריינצונעמען, ווו ארויסצולאזן... גיי, נעם אים א מאס, אז יענער שרייט ווי א קימפעטארן.

קאנאניק (האלט קויס איין דאס געלעכטער)

איז ווי זשע? אן א מאס?

יאשקע

לעבן זאלט איר, פאטערל, איך גיי מיט מיין אייגענעם שכל. אז פינף היידו-קעס האט דער בעל-דבר אוועקגעלייגט האלב-טויטע, טא ווי וואלט ער צוויי ען זיי אין גאנצן נישט פארטיק געמאכט? הייסט עס, איז ער צוויי מאל אזוי גרויס. האב איך גענומען א מאס פון צוויי הידוקעס פאר איין פאר הויזן. (קאנאניק און לץ שיסן ענדלעך אויס מיט א ווילד געלעכטער)

יאשקע

וואס איז דא צום לאכן? פארשטיי איך נישט? זאל בעסער זיין ברייטלעך. (פאלט דעם קאנאניק צו די פיס) אוי, פאטערל האט רחמנות! זאל מיך דער פריץ לאזן פריי! אז איך קען גאר די דאזיקע מלאכה נישט. און וואס ארט אים, איך בעט אייך, אז דער בער וועט גיין אן הויזן? איך נעם די חרפה אויף זיך!...

קאנאניק (צום לץ)

וואס לאכסטו, רוצח! דו זעסט דאך, ס'איז א ביטערער אמת!

לץ

כא כא כא! פאר וואס... פאר וואס האט דער פאטער פריער נישט געגלויבט?
כא-כא-כא! אז מען זאגט משוגע — גלייב (אנטלויפט רעכטס)

קאנאניק

זאג נאך, יאשקע, ווילסטו, איך זאל בעטן זיין דורכלויכט פאר דיינעט-וועגן?

יאשקע

אוי, פאטערל, איך וועל אייביק געדענקען דעם חסד! קליינע קינדער...

אַ קראַנקע מאַמע... אַליין בין איך אויך אַ יתום. היינט יאַרצייט. פאַרגעסן ווי אין טויט! אַט מוז איך לויפן קדיש זאַגן...

קאַנאַניק

געוואָלד, יאַשקע, פאַר וואָס ביסטו אַזאַ פחדן? דער דורכלויכט וועט דאָך

לאַכן פון דיר!

יאַשקע

טאַ זאַל ער לאַכן געזונטערהייט. אַז איך וויל דאָך, ער זאַל לאַכן... אַבי איך זאַל נישט וויינען. דער פאַטער זאַל עס וויסן, וואָס פאַר אַ סכנה עס איז זיך אַנצוהייבן מיט אַ בער!

קאַנאַניק

האַסט דאָך נאָך דעם בער פאַר די אויגן נישט געזען!

יאַשקע

שיין זע איך אויס, ווען איך קוק אים אָן! וואָס מיינט עפעס דער פאַטער, צוויי נשמות האָט אַ ייד? און גלאַט, ווי ווערט מען דאָס — מיר נישט, דיר נישט — אַ בערישער שניידער?

קאַנאַניק

דאָס ביסטו גערעכט, כע-כע-כע! איך וועל טאַקע איבעררעדן מיטן דוכוס. אַבער געדענק, יאַשקע, וועגן וואָס מיר האָבן אַנומלטן געשמועסט! יאַשקע (שטייט אויף)

וועגן דבורהטשקען? פאַטערל, זי איז דאָך אַן אַלמנה!

קאַנאַניק

ביסט דאָך אויך אַן אַלמן, אַ גלייכע פאַר. זי איז דען קיין יידיש קינד נישט?

יאַשקע

כיווייס? ממ-אַ.. אַבער וואָס לייגט זיך אין דעם דער הייליקער פאַטער?

קאַנאַניק

ס'איז מיר אויף איר אַ רחמנות.

יאַשקע

הם... איז דער פאַטערל אַ בעל-רחמים, טאַ פאַר וואָס זשע האָט ער נישט קיין רחמנות אויף אַן אַרעמען שניידער? פאַר וואָס דאַרף איך דאָס זיין די שמאַטע, מיט וועלכער... אוי וויי, דער פאַטער בייזערט זיך? שאַ-שאַ... איך רעד שוין נישט.

קאַנאַניק

דו, הונט איינער! איך רעד צו אים, ווי צו אַ רעכטער זאָך...

יאַשקע

אַ רעכטע זאָך קאַסט דאָך אַבער טייער...

דער דוכוס

שטים פון דוכוס (רעכטס)

רעכטס! רעכטס! רייב שטארקער! שורק! א ביסל לינקער! ביי די לאפעט-
קעס, רוצח איינער! נידעריקער! נאך נידעריקער!
קאנאניק
טרעט אפ, יאשקע, דער דוכוס גייט!

יאשקע

גוט, פאטערל, גוט, טאקע א גרויס רחמנות אויף דבורהטשען. איך וועל מיר
איבערלייגן. טאקע א רעכטע זאך. טא זעט זשע, פאטערל, אז יאשקע זאל נאך
עפעס צו נוץ קומען אויף דער וועלט...
שטים פון דוכוס

ווי קלאפסטו אויס דאס פייער, שורק? קום אהער! די פיף! טרעט אפ! קום
אהער! די טיר עפן! טרעט אפ! קום אהער! טרעט אפ!

דריטע סצענע

דוכוס שפאנט אריין מיט שווערע טריט. א פריש פנים. גרויע האר, שווארצע
וואנצעס. א טערקישער כאלאט. אין דער האנט — א פיף.

קאנאניק

געלויבט!

דוכוס

א! הארעלע ליבינקער! אויף אלע צייטן, אמען! גוט, וואס דו ביסט געקומען.
הארעלע ליבינקער! עקסטערע געשיקט נאך דיר א רייטער. צוויי רייטערס. מירן
מאכן א שאך.

קאנאניק

ווי איז דער ליכטיקער געשלאפן?

דוכוס

כא-כא-כא! א שעה פערצן אויף איין זייט אפגעשנארכט און אויפגעשטאנען
מיט א ווייטאג אין אלע ביינער. א שפילעכל, וואס דער בער האט מיך נעכטן
אויסגעמאטערט? וואלטסט אבער אנקוקן א כלי, הארעלע ליבינקער, וועט אהער
אין שטוב נישט אריין... און דו, יאשקע, הארעלע ליבינקער, וואס טוסטו דא? א!
הויזן? פארן בער הויזן, כא-כא-כא! גוט, ווערסטו פארטיק מיט די פלודערן —
א בייטל מיט רענדלעך!... נישט — שמיץ. כא-כא-כא! זאג נאר, דו האסט שוין
ווען גענייט הויזן פאר א בער?...

יאַשקע (אין פאַרצווייפלטער דרייטטיקייט)

אַזוי פיל זעק מיט רענדלעך... וואָס מיינט עפעס דער ליכטיקער, אַ וואַזשנע
זאָך — אַ פאַר הויזן פאַר אַ בער?...

דוכום

כאַ-כאַ-כאַ! וואָס זאָגסטו צו דעם יידל, האַרעלע ליבינקער? אַבי דער לץ
טענהט, אַז יאַשקע איז שיער נישט געשטאַרבן פאַר שרעק. העי, שורק! וווּ ביסטו
דאַרט, האַרעלע ליבינקער? קום גאַר אַהער! (לץ שפּרינגט אַריין פון רעכטס,
מאַכט תנועות)

דוכום

ס'וועט נישט העלפן, פופצן שמיץ!

לץ (פאַלט אויף די קני)

נישט ריין, אַ ליכטיקער, נישט ריין איז מיין געוויסן, אויב איך וועל נישט
וויסן, פאַר וואָס איך ווער געשמיסן.

דוכום

וועסט קריגן שמיץ מיט אַן אומריינעם געוויסן. זאָגסטו ליגנט, שורק. יאַשקע
האַט גאַרנישט מורא פאַר קיין בער.

לץ

וויי איז מיר. פאַר אמת שמייסט מען, פאַר ליגנט שמייסט מען! ליכטיקער, איך
בין נייטראַל. און אַט איז דאָס אַרט, גרייט אויפצונעמען שמיץ אויך פאַר נייט-
ראַליטעט.

דוכום

נישט אמת, יאַשקע, האַסט גאַרנישט מורא פאַר קיין בער?

יאַשקע

הייליקער אמת, ליכטיקער! וואָס האָב איך מורא צו האָבן? הינטער אַן איי-
זערנער וואַנט. נישט מער: אַ קעלער, אַ בוידעם-שטיבל, צו זיצן און צו נייען. איך
קאָן נישט הערן ווי דער בער שרייט. ער מאַכט מיך קראַנק. (געלעכטער)

לץ

אַהא! ווער זאָגט ליגן?

דוכום

ביידן שמיץ!

יאַשקע

אוי, געוואַלד!

דוכוס

גיט אים דאָרט אַ בוידעם, וואָרפט אים אַרויס פון דאַנען, מאַרש! (יאָשקע,

לץ — אַ)

דוכוס

נו, האַרעלע ליבינקער, זעץ זיך! היי, שורק! (דער לץ לויפט אַרײַן) שאַך!
וויין! היינט געברענגט? דבורה? מוז מען פאַרזוכן פון יעדן פלאַש. (לץ גרייט צו
וויין און שאַך) פראָזיט!

קאַנאַניק

און איך באַגרייף נישט, ליכטיקער, צו וואָס די שפּיל מיטן בער.

דוכוס

אַ, גוטער וויין! אַז דער וויין איז גוט, מוז איך מאַכן אַ ברכה, אַזאַ מענטש
בין איך שוין. באַגרייפסט נישט, האַרעלע ליבינקער? יאַשקע — אויך נישט. אַט
די לאַנגע פּאַלעס מאַכן איך פאַר ווייבער. און וווּ איז דער תענוג פון שפּיל?
גי... דו מיט די שוואַרצע, איך מיט די רויטע.

קאַנאַניק

איך מיין, ליכטיקער, דאָס לעבן איז אונדז נישט געגעבן געוואָרן צוליב שפּיל.

דוכוס

איך נעם דיין לויפער. צו וואָס באַדאַרף אַ גלח אַ לויפער? ווי פאַר וועמען,
האַרעלע ליבינקער, ווי פאַר וועמען... דער פּויער האָט מורא פאַר יעדן איינציקן.
דו — פאַר גאָט. אַבער איך, מאַגנאַט — ביי מיר איז דאָס לעבן אַ שפּיל.

קאַנאַניק

זינדיקע רייד, ליכטיקער, זינדיקע רייד... האָסט אַפּגעדעקט דיין מלכה.

דוכוס

און דו קוק נישט, ווהיין מען באַדאַרף נישט... מייך מלכה איז נאָך רעכט
צוגעדעקט... המ... המ... אַבער די שפּיל דאַרף זיין פון גרויסער ריזיקע. אַנדערש
אין שלאַפּצימער. שמעקט מיט שימל און מיט טאַבאַק. (לץ אַ) מערקווירדיק,
(לץ אין דערוואַרטונג) גיי ברענג אַרײַן דעם אַלטן ספר... דאַרטן, אונטערן טיש,
אין שלאַפּצימער. שמעקט מיט שימל און מיט טאַבאַק. (לץ אַ) מערקווירדיק,
פּאַטערל, ווי אַ בוך קאַנסערווירט אין זיך דעם גערוד פון דער סביבה. יאַ,
האַרעלע ליבינקער, ביי דיר איז דאָס לעבן ערנסט, און ערנסט איז — מורא, און
מורא איז — קנעכטשאַפט... כאַ-כאַ-כאַ!

קאַנאַניק

זינדיקע רייד, ליכטיקער, זינדיקע רייד! אוי, מייך ראַך?

דוכום

ע—ע, האַרעלע ליבינקער, אָן חרטה, אַ גאַנג איז אַ גאַנג.

ליץ (קומט מיטן ספר)

אַט דאָ שטייט געשריבן, ליכטיקער, און נישט מיר, נאָר יאָשקען קומט שמיץ.

דוכום (נעמט דעם ספר)

דאָ שטייט... דאָ שטייט. אַז גערעכט ביסטו, נאָר שמיסן קומט דיך. זע נאָר,

האַרעלע ליבינקער, וואָס איז דאָס פאַר אַן אַבראַקאַדאַבראַ? (אַ שטרענגער קוק

אויפן ליץ)

ליץ

איך גיי... איך גיי... (אַ)

דוכום

איצט רעד!

קאַנאַניק

ליכטיקער, איך בין אויך נישט קיין גרויסער בוי־דעת אין העברעיִש.

דוכום

אַ, איז דאָס טאַקע העברעיִש? (באַטראַכט דאָס בוך) מאַדנע, אַט די קעסטע־

לעך, פאַסיקלעך... אַ פעניצישער אויפטו. אינטערעסאַנט, ווייסט, האַרעלע ליבינ־

קער, זייער אינטערעסאַנט. און מען ליענט דאָס פון רעכטס אויף לינקס?

קאַנאַניק

פון רעכטס אויף לינקס, ליכטיקער... אַבער...

דוכום

הע... מאַדנע... און ער קען דאָס אַלץ, דער יונגער דוכום, דער זון מיינער!

אַ קאַפּ, אַ קאַפּ, האַרעלע ליבינקער. האַסטו געזען אַ הון, וואָס ברייט אויס קאַטש־

קעלעך? איך — מיט מיין זון. שפּירסט פאַטערל, ס'אַר און אַלטער ריח ס'טראַגט

זיך פונעם ספר?

קאַנאַניק

דעם דאָזיקן ספר האַט דער יונגער דוכום געלייענט?

דוכום

אָודאי, ווי דען? ווייסטו נישט, פאַטערל, וואָס פאַר אַ ספר דאָס איז?

קאַנאַניק

צו מיין גרויסן באַדויערן ווייס איך עס יאָ. דאַרט איז פאַראַן אַ לאַטיינישע

צושריפט.

דוכום

א! א לאטיינישע צושריפט... א טעאלאגישער טראקטאט, אודאי? וואס שווייגסטו, פאטערל? וואס האסטו פלוצלינג אנגענומען א מויל מיט וואסער? קאנאניק (הייבט זיך אויף)

דורכלויכט! איך קאן נישט פארבארגן מיין צער און מיין אויפרעגונג. זיי וויסן, אז אין אן אנדער צייט, אויף אן אנדער ארט, האט מען דעם דאזיקן ספר פארברענט, האט מען פאר דעם דאזיקן ספר געמשפט לויטן הייליק קלויסטער- געריכט. האט דער ליכטיקער געהערט פון שלמה מולכו?

דוכום

שליאמא? שליאמא? נישטא ביי מיר אזא ייד.

קאנאניק

ניין, דורכלויכט, דאס איז געווען א שפאנישער גראנד. א פארטרויונגסמאן ביי דער קניגין איזאבעלא. און אט דער דאזיקער גראנד האט זיך מגייר געווען.

דוכום

אט האסטו דיר א שפאנישן גראנד, שליאמא! איז דאס וועגן אים דער ספר?

קאנאניק

ניין, ליכטיקער, זיינע אייגענע דרשות.

דוכום

המ... אינטערעסאנט!

קאנאניק

ניין, דורכלויכט, ס'איז נישט אינטערעסאנט, ס'איז טרויעריק. דאס בוך דארף מען פארברענען.

דוכום

נו, נו, צו וואס אזוי ערנסט? צו וואס אזוי טראגיש?

קאנאניק

כוועל דיר זאגן, ליכטיקער, דעם אמת אין די אויגן, דאס איז מיין הייליקער חוב. דער יונגער דוכוס געפעלט מיר נישט.

דוכום

דארף מען אים אויך פארברענען? כאַ-כאַ-כאַ! איך טרינק פארן געזונט פון שליאמא דעם שפאנישן גראנד! שליאמא האט ער געהייסן?

קאנאניק

זיין קריסטלעכער נאמען איז געווען דיעגא פיורעו.

דוכום

א! דאס איז עפעס אנדערש דאס קלינגט פון: דיעגא פיורעו...

קאנאניק

און פארברענט האט מען אים אין מאנטוא, מיט א יאר צוויי הונדערט צוריק.

דוכום

צום טייוול! וואס פאר א שטרענגע לייט איר זענט, אהא! מיט אייך איז א געפערלעכע שפיל. אבער אינטערעסאנט, הארעלע ליבינקער, אינטערעסאנט!

קאנאניק

אויך דאס איז אינטערעסאנט? ליכטיקער, נעם נישט פאר אומגוט. איך פאר-
ליר די רויקייט, וועלכע פאסט פאר גאטס דינער. איך מוז זאגן, אז דער יונגער
דוכום פירט א געפערלעכע שפיל. מיט וועמען חברט ער זיך? פון וועמען לערנט
ער זיך? א האלבער ייד איז ער דאך געווארן! ווי פאסט עס פאר א קריסט? ווי
פאסט עס פאר א מאגנאט?

דוכום

פאטערל, פאטערל! כאפט איבער די מאס!

קאנאניק

מיין הייליקער חוב איז צו זאגן דעם אמת. נישט איך, נאר דיין זון, ליכטי-
קער, האט איבערגעכאפט די מאס. ביי זיין גרויס געלערנטקייט איז דאס א גע-
פערלעכער וועג, א וועג, וואס קאן ברענגען צו טרויעריקע פאלגן. און אלץ צוליב
וואס? צוליב וועמען? נו, יא, איך וועל זאגן אפן: צוליב א יידיש מיידל!

דוכום

וו—וואס?

קאנאניק

וועל איך שוין זאגן אלץ: זיין גאנצער חברן זיך מיטן ארענדאר, זיין גאנצער
אינטערעס פאר יידן און יידישקייט — צוליב וועמען איז דאס אלץ, אז נישט
צוליב דעם ארענדארס טאכטער? (דוכוס שייסט אויס אין א געלעכטער. קאנאניק
אין פארלענגנהייט)

דוכום

אוי, הארעלע ליבינקער, האסטו מיך פריילעך געמאכט! אוי, הארעלע ליביני-
קער, ביסטו א וויצלינג, א לץ מיט א בייכל און מיט לאנגע פאלעס! און ווער
רעדט? דו רעדסט וועגן א יידישער טאכטער? כא-כא-כא! (ער צווינגט זיך צו
נעמען אן ערנסטן טאן) הער פאטערל, איצט וועל איך דיר זאגן א פאר ערנסטע
ווערטער. איך צווייפל נישט, אז דיין פליסיקייט צו גאט צווינגט דיך צו אועלכע
רייד. אבער איינס זאלסטו געדענקען: דער יונגער דוכוס איז פלייש און בלוט
פון זיין פאטער. א מאגנאט איז ער. הערסט, הארעלע ליבינקער? א מאגנאט. און
וואס דעם מאגנאט איז דערלויבט, איז נישט דערלויבט דעם איינפאכן שטערבלעכן.

ווער-ווער, דער יונגער דוכוס קאָן זיך דערלויבן איבערכאַפן די מאָס. וואָס איז מאָס? טאָן, וואָס אַנדערע טוען נישט און אָפּשטעלן זיך דאָרט, וווּ עס דראַט מיט אַ פּסק, אַזוי קאַנסטו, פּאַטערל, פּירן דיין שפּיל. ניין, ניין, איך מיש זיך נישט אין דיינע פּריוואַטע געשעפטן, פּאַטערל, אָבער פּאַרשטייט? עפעס אַנדערש איז דער יונגער מאַגנאַט. ער פּאַרשטייט אַ שפּיל נישט ערגער פון זיין פּאַטער. מיר שפּילן ביידע אין ברייטן פּאַרנעם. אָבער ער, דער יונגער — אַנדערש פּאַר-שטייט ער זיין שפּיל. וועל איך גיין אים דעות זאָגן? יאָ, פּאַטערל. מיט וואָס איז די שפּיל מיט אַ לעבעדיקן בער, די שפּיל מיט צעווילדעוועטע פּויערים, אָדער גאַר מיין איצטיקע שאַך-שפּיל מיט דיר, שענער און דערהויבענער פּאַר מיין זונס שפּיל מיט לעבעדיקע באָרד און פּאות, מיט סכּאַלאַסטישע טראַקטאַטן, מיט אַ שליאַמאַ מולכו, אָדער גאַר מיט משיחן? כּאַ-כּאַ! און אויב דאָ איז אַפּילו פּאַר-מישט אַ יידישע טאַכטער... ניין, פּאַטערל, כּ'מיין ערנסט, אויב מיין זון פּירט זיין שפּיל אַזוי ברייט, אַז עס קאָן דיך אויפּרייצן, אַז דו קאַנסט זען אין דעם אַ געפּאַר פּאַרן קלויסטער — איז... מיין אַנערקענונג פּאַר מיין זון... ניין, פּאַטערל, כּ'בין נישט קיין שונא פון קלויסטער, איך בין טאַלעראַנט. איך האָב אָבער גרויס דרך-אַרץ פּאַר מיין זון.

קאַנאַניק

וועט דער ליכטיקער טאַלעריין די דאָזיקע שפּיל קעגן קלויסטער?

דוכוס

אַ מאַגנאַט זאָג איך קיין דעות נישט.

קאַנאַניק

אַפּילו ווען דיין זון וועט אַרויסטרעטן קעגן דיין אייגענעם כּבוד?

דוכוס

דאָן וועלן מיר קעמפּן ווי די גלייכע.

קאַנאַניק

און ביז דאָן?

דוכוס

האַרעלע ליבינקער! פּאַרביטער מיר נישט מיין לעבן, אַזוי לאַנג ווי איך פּיל נאָך אַ טעם אין דעם. ביז דאָן, ביז דאָן... ביז דאָן וועל איך שפּילן מיין אייגענע שפּיל. פּאַנגען בערן, לויבן דעם גוטן וויין און דאַנקען דעם באַשעפּער פּאַר יעדער גליקלעכער שעה... דיין גאַנג, פּאַטערל, פּאַרשטעל דיין טורעם און גענוג צו קריגן זיך. זעסט, מיין מלכה איז נאָך צוגעדעקט...

קאַנאַניק

ליכטיקער! איך בין אַזוי צערודערט, אַז מער שפּילן קאָן איך נישט. דערלויב

מיר. ליכטיקער, צו מאַכן אַ הפסקה. איך וועל אַראָפּגיין צו די פאַרווונדעטע
היידוקעס (אַ טומל אין הויף. לץ לויפט אַריין אַ פאַרטאַפּעטער)

דוכום

וואָס איז געשען?

לץ

ליכטיקער, דער בער!

דוכום

וואָס דער בער? אויפגעהאַנגען זיך? פאַרווונדעט געוואָרן? רעד!

לץ

אַרויסגעריסן זיך פון שטאַל.

דוכום

צום טייוול! (וואָרפט אַראָפּ דעם כאַלאַט, לויפט צום ברייטן פענצטער, פראַלט
אים אויף. קאַנאַניק און לץ נאָך אים. דער טומל שטייגט. עס הערט זיך אַ שאַס)
העי, דאַרט! נישט שייסן! די הויט וועל איך אייך אַראָפּשינדן! פון רעכטס פאַר-
לויפט אים, פון רעכטס!

לץ

רעכטס!

דוכום

שליסן דעם טויער!

לץ

דעם טויער!

דוכום

פון אַלע זייטן אים אַרומרינגלען! העי, שורק! אַן שפּיזן! אַן שאַרף געווער!
די פעל וועט איר אים קאַליע מאַכן!

לץ

אַן געווער! מיט די הענט! מיט די היטלען!

דוכום

מיט דרענגער! בלויז מיט דרענגער!

לץ

דרענגער! דרענגער!

קאַנאַניק

וויי! ער וועט זיי צעמזיקן, אַזאַ ריז!

דוכום

נו, האַרעלע ליבינקער, וואָס זאַגסטו צו מיין בער? האַ? אַ צאַצקע אַ בער.

דער דוכוס

איז ער שוין ווערט א פאָר רויטע הויזן? העי, דאָרט! אָן שאַרף געווער! רייצט
נישט די בעסטיע!

קאַנאַניק

דורכלויכט, זע, ווער שטייט דאָרט אין מיין הויף? מאַשעק, מאַשעק אַרענ-

דאַר.

דוכוס

כאַ-כאַ-כאַ! דער האָט נאָך געפעלט, מאַשעק. וואָס טוט מען מיטן יידן?

לץ

אַ ייד באַדאַרף זיך אומעטום אַריינמישן.

קאַנאַניק

ליכטיקער, די שפּיל איז פאַרן טייוול. זע, ער האָט ווידער עמעצן דערטאַפט.

דוכוס

וואָס מיינסטו, פאַטערל, אָן בלוט איז קיין שפּיל נישט. אָן בלוט וואַלטן
מענטשן משוגע געוואָרן. די הינט טרייב אַוועק, די הינט! כ'האַב מורא, אַז צוליבן
יידל וועל איך מוזן שיסן.

לץ

אַ כוואַטסקע יידל! פאַררוקט דעם שטריימל, קוקט דעם בער אין פּיסק אַריין.

קאַנאַניק

אַז ער קאַן זיך נישט רירן, דער בער — גלייך אויף אים. ליכטיקער, וואַרט

נישט! אַט איז די ביקס, שיס! די העכסטע צייט!

דוכוס

זאַל איך טאַקע שיסן? אַ שאַד אַזאַ בער. איך וועל זיך אַבער פון יידן נישט
אויסצאָלן (דוכוס צילט, קאַנאַניק כאַפט אים ביי דער האַנט)

קאַנאַניק

שיס נישט, פאַרוזיכטיק! ווער איז דאָרט צוגעלאָפּן?

דוכוס (ווענדט אָפּ די ביקס)

וואָס? מיין זון? מיט אַ מעסער? מיט אַ האַרנשפּין? העי, מאַגנאַט; די

בעסטיע איז צערייצט!

לץ

זיי צעלויפּן זיך. דער ייד איז שוין אונטערן בער. דער דוכוס האָט זיך גע-

וואַרפּן אויפּן בער!

דוכוס (די ביקס ציטערט אין זיין האַנט)

קינדער, קינדער, איך... איך קאַן נישט שיסן! ראַטעוועט דעם דוכוס! (לץ

אַרויסגעלאָפּן. דוכוס פאַרשטעלט זיך דאָס פּנים. קאַנאַניק וויל לויפּן אויפּן הויף,

קוקט זיך אום, לויפט צו הילף דעם אלטן דוכוס. העלפט אים זיך אוועקזעצן, גיסט אים אן אַ גלאַז ווין. דער טומל אין הויף ווערט אָפּגעהאַקט) דוכוס

וואָס האָט ער געטאָן? צוליב וואָס האָט ער עס געטאָן?

קאַנאַניק

באַרויך זיך, ליכטיקער...

לין (אריינגעלאָפּן)

דערהרגעט אים, אוועקגעלייגט...

דוכוס

וועמען?

לין

דער יונגער דוכוס... אוועקגעלייגט דעם בער.

קאַנאַניק

און ער אליין?

לין

אַ קלייניקייט. צעקראַצט דעם לינקן אַרעם. דער דאָקטאָר בינדט איבער די

וונד.

דוכוס (שפּרינגט אויף, קוקט זיך אום, כאַפט דעם בעכער פון קאַנאַניקס האַנט, טרינקט אויס, וואַרפט דעם בעכער אָן דער ערד)

כאַ-כאַ-כאַ! ווי וואָט, דוכוס! וואָס האָב איך געזאָגט, האַרעלע ליבינקער, וואָס

האַב איך געזאָגט צו דיר? דער יונגער מאַגנאַט האָט זיך צעשפּילט. כאַ-כאַ-כאַ!

וואָס אין דעם שטילינקן שטעקט! איינגעשטעלט פאַר מאַשקען דעם מאַגנאַטישן

קאַפּ. און אַן אַ ביקס, האַרעלע ליבינקער, אַן אַ ביקס, בלויז מיט אַ האַרנשפּיז, ווי

דער זיידע, ווי דער עלטער-זיידע. כ'מוז מודה זיין, דאָס וואַלט איך שוין נישט גע-

וואָגט. כאַ-כאַ-כאַ! העי שורק! נאָך וויין אין די בעכערס! שטיי, פאַטערל, וואָס

לויפטו? אַ טענצל קום! איך וועל טאַנצן, שפּרינגען, איך בין אליין אַ בער!

אַ יונגער בער געוואָרן!

קאַנאַניק

ליכטיקער, איך פאַרשטיי דיין פּרייד. אַבער טאַנצן קאָן איך נישט. עמעצער

איז דאָך צעקנאַטן געוואָרן פון דער בעסטיע. איך וועל גיין אַהין.

דוכוס

גיי, פאַטערל, גיי, גיי, האַרעלע, דערפיל דיין קריסטלעכן חוב און קום שנעל

צוריק. (קאַנאַניק אָפּ לינקס) היי, לין! פּריילעך איז מיר איצט! נאָך נישט קיין

געשמיסענער? כ'שענק דיר די שמיץ. כאַ-כאַ-כאַ! דעם צימבל אַהער! גיין, וואַרט,

דער דוכוס

ווי אזוי איז דאָס געשען? ווי אַ חלום. דער בער האָט זיך אויפגעשטעלט דיבאָם און געלאָזט זיך אויף מאַשקען. פּלוצלינג, ער, דער שנעק מיטן האַרנשפיז... שטיי, לץ, דו וועסט זיין דער בער און איך דער יונגער דוכוס. אַהער אַ שפיז!

לץ (פּאַלט אים צו די פּיס)

ליכטיקער, לאָז מיך בעסער זיין אַ לעבעדיקער הונט, איידער אַ טויטער

בער!

דוכוס

כאַכאַכאַ! דאָס ביסטו דאָך סיי ווי סיי. געשפּילט זאָל ווערן!

לץ

באַלד, ליכטיקער, באַלד! פּאַרויכטיק מיט דער שפיז. דער ליכטיקער קאָן מיינען אויף קאַטאַוועס, און די שפיז אויף צון אמתן. (ער קריכט אַרונטער דעם בערן־פעל). אוי, איך בין אַ פּאַרפּאַלענער! בו־וו!

יאַשקע (קומט אַריין מיט די פּאַרטיקע בערישע הויזן. שטאַרק פּאַרמוחט)

אויפן בוידעם איז שטיל, ווי אין אַן אויער, ממש אַנטשלאָפּן צו ווערן. אַ ווערדע ביי מיר אַ פּאַר הויזן פּאַר אַ בער!... אַבי מען לאָזט נאָר... (דערזעט דעם דוכוס) פּאַרטיק, ליכטיקער! מען קאָן שוין אַנפּאַסן!... (דער דוכוס קוקט אים אָן מיט דערשטוינונג. יאַשקע שטרעקט צו אים די הויזן. דער לץ אין דער בערן־פעל פּאַרקריכט פון הינטן און כאַפט אַרום יאַשקען מיט די בערישע לאַפעס)

לץ

בו־וו! גיב וועל איך אַנפּאַסן. (יאַשקע מאַכט אַ געוואַלד און אַנטלויפט. דוכוס

און לץ האַלטן זיך ביי די זייטן פון געלעכטער)

פּערטעסצענע

דער יונגער דוכוס לויפט אַריין, דאָס העמד אויפן אַרעם צעפּליקט, די האַר צעשוּיבערט, אין דער האַנט דער צעבראַכענער האַרנשפיז.

יונגער דוכוס

עשום נעסט! וואָס איז דאָס געלעכטער אויף אייך!

דוכוס

אַאַ, מאַגנאַט! אַ דרייסטער קלאַפּ. אַט דאָס איז געבליבן פון דעם האַרנ־שפיז? אינטערעסאַנט, האַרעלע ליבינקער, לאַמיר נאָר אַנקוקן... ע־טע־טע!...

יונגער דוכוס

וואָס האָט מען געהאַט צו דעם אומגליקלעכן ייד? וואָס האָט מען געוואַלט פון

די אומגליקלעכע קנעכט? באַרבאַרן! (דער לץ רוקט זיך אַרויס דערשראָקן)

דוכוס

אבי כ'האב זיך געשראקן, אז מיין זון האט פארלוירן זיין ריטערלעכע דרייסטקייט! ערשט — ער שלאגט נאך א בער און, הייבט אויף זיין שטים קעגן אייגענעם פאטער. ווייזט אויס: נישטאָ קיין וויין אָן אַ ביטערן טראָפּן. אָבער וואָס פאַר אַן איינפאַל, האַרעלע ליבינקער, אַרויסגיין קעגן דער בעסטיע אָן אַ ביקס?

יונגער דוכוס

און אז אָן אַ ביקס? אַ שבועה האָב איך געגעבן: איך נעם נישט מער קיין ביקס אין דער האַנט אַריין. אַ טיפּן עקל פיל איך צו דעם סימבאל פון אייער ריטערלעכקייט, צו דעם געווער פון אַלע מינים. איך רייס איבער די שענדלעכע קייט, וואָס פאַרבינדט מיך מיט די איידעלע ריטער — איידל פון פאַרגאַסענעם בלוט, איידל פון נישט־באַשטראָפּטע פאַרברעכנס. אַט איז מיין שבועה: איך בין נישט זייערער, זיי זענען נישט מיינע.

דוכוס

אָבער מיינע זענען זיי, יונגער אַדלמאַן! דרייסטקייט איז אַ פיינע מידה, אָבער פאַר צו פיל דרייסטקייט דאַרף אַ ריטער וויסן אַ חשובּן צו געבן. איר וועט פון דאַנען נישט אַוועק אָן אַ באַפּרידיקונג, האַרעלע ליבינקער. מאַגנאַט, הערט אויס: אייער פּאָטער איז טאַלעראַנט. אייער פּאָטער האָט געזען, אין וועלכע וועגן איר פאַרנעמט זיך — ער האָט געשוויגן. אייער זאָך, איר האָט פאַרביטן אייער ריטער־לעד לעבן אויף אַ לעבן פון אַן אַסקעט. אייערע איידעלע פאַרווילונגען און וויסנ־שאַפטלעכע סטודיעס — אויף פאַרשימלטער סכאַלאַסטיק. אייער שכל, אייער געוויסן וועלן ענטפּערן פאַר דעם. אַט איז אייער בוך. נעמט אַוועק דעם שימל פון מיינע צימערן. איך האָב געאַכט אין אייך די פּרייהייט פון אַ מאַגנאַט. יאָ, האַרעלע ליבינקער, פון אַ מאַגנאַט. קומט איר איצט, אַדלמאַן, און ברעכט די צווייג, אויף וועלכער איר זיצט! רייסט איר אַליין זיך אָפּ פון דעם איידעלן ריטער־שטאַם! אַ שווערער קלאַפּ פאַר אייער פּאָטער, וועלכער איז שוין נישט יונג, נאָר פאַרטראַגן וואַלט איך עס. אָבער איר האָט אויף ערגערס געוואָגט: מיין הויז האָט איר אָנגע־רופן עשוס נעסט. אַט די אַלע איידעלע ריטער, וואָס קוקן אויף אונדז פון די ווענט אַראָפּ, וואָס זייערע נעמען זענען מיט גאַלדענע אותיות פאַרשריבן אין דער געשיכטע — זיי האָט איר אָנגערופן פאַרברעכער. צי ווייסט איר, יונגערמאַן, אַז איך, דער איינציקער לעבעדיקער צווייג פון איידעלן שטאַם, מוז מיך איינ־שטעלן פאַר דעם כבוד פון די אַבות און אים ריינוואַשן מיט בלוט? שטייט, האַרעלע ליבינקער, שטייט! (ער כאַפט אַראָפּ פון דער וואַנט צוויי טערקישע יאַטאַגאַנעס) די שווערדן זענען שאַרף. קלייבט אויס, איידלמאַן, פאַרטיידיקט זיך.

דער דוכוס

דאָ וועלן מיר זיך שלאָגן ביז בלוט. איך ווייס נישט ווי ביי יעקבן — ביי עשון פאַרוואַשט מען אַ שאַנדפּלעק מיט בלוט.

יונגער דוכוס (נעמט דעם יאַטאַגאַן. לייגט אים אַוועק)

ניין, פאַטערל, לאַזט געמאַך. קינדיש איז אין מיינע אויגן דער דאָזיקער קאַמף צווישן פאַטער און זון פאַר דעם כבוד פון פאַרשטאַרבּענע זיידעס. וויל דער פאַטער קעמפן — זאל ער עס טאָן מיט זיין גלייכן. איך בין עס נישט... וואָלט דער מאַגנאַט זיך געשלאָגן מיט צדוק אַרענדאַר ?

דוכוס

צדוק ? אַבער אַזוי ווייט האַלט עס נישט ! מעג דער יונגער מאַגנאַט פּראַווען עניוּות פון יעקבן, מעג ער שפּילן אין מאַשקעלעך און יאַנקעלעך. דערווייל האַט נאָך דער יונגער מאַגנאַט אויף זיך נישט דעם צייכן פון יידישקייט, אברהםס צייכן פון זיין בונד מיט יעהאַוואָ ! מיין זון, די שווערד גענומען ! איינס-צוויי, ביזן ערשטן בלוט. אַז נישט... אַז נישט וועל איך חושד זיין דעם מאַגנאַט אין יעקבס פּחדנות.

יונגער דוכוס

פאַטער, וועקט נישט עשון אין מיר. ער איז איינגעדרימלט, נישט אַפּגע-טויט. מיט אַ בער האַב איך זיך געשלאָגן, ווי אַן אורמענטש. איצט וואָס ווילט איר ? אויף מיין אייגענעם פאַטער זאל איך זיך פאַרמעסטן ?

דוכוס

ווער האַט דיך געהייסן זיך איינשטעלן פאַר מאַשקען ?

יונגער דוכוס

כ׳האַב געצאַלט אַ חוב.

דוכוס

און דעם פאַטער קיין חובות דאַרף מען נישט צאָלן ? איך מאַן אַן ערן-חוב. די שווערד גענומען ! איינס-צוויי ! (ער צווינגט אים צו קרייצן מיט אים דעם יאַטאַגאַן)

פּינפּטע סצענע

פון לינקס פירט דער קאַנאַניק אַריין משהן. משה מיט אַ פאַרבונדענעם קאַפּ, אין אַ צעפליקטער קאַפּאַטע.

קאַנאַניק

ווי דו ווילסט, ליכטיקער, באַציי זיך צו דעם — איך טו מיין חוב (צו משהן)

אַט דאָ איז ער, דער יונגער דוכוס אליין. צו אים ווענד זיך, מאַשעק. פאַר אים גיס
אויס דיין ביטער האַרץ.

משה

אוי, פינצטער איז מיר פאַר די אויגן! ניין, פאַטערל, נישט צום יונגן פריץ
דאַרף איך רעדן, נאָר צום ליכטיקן אליין. אַ גרויסע בקשה, אַ גרויסע בקשה,
פריץ ליכטיקער!
דוכוס (צום זין)

יונגערמאַן, מיר וועלן נאָך ענדיקן אונדזער געשפרעך. (צו משהו) ווי אזוי
איז עס דיר איינגעפאַלן, מאַשעק אַראַפּצוקומען אין הויף פונקט דאָן, ווען דער
בער איז אַרויס? געמיינט אַוודאי, מען וועט דיר פאַרקויפן זיין פעל — אַ?

יונגער דוכוס

פאַטער!

משה

ליכטיקער, ווי אזוי קאַנסטו גאָר שפּאַסן אין אַזאַ שווערער שעה? זע, די
נשמה האַלט זיך קוים אין מיר. דער אימפעט און פּקוּח־נפש. פריץ, איך בין
געקומן וויינען, קלאַגן פאַר דיר, רחמים בעטן, פאַלן צו דייע פיס... מאַך מיך
נישט אומגליקלעך. פריץ, קער מיר אום מיין טאַכטער!

דוכוס

וואָס? דיין טאַכטער דיר אומקערן? פון וואַנען ווייסטו, אַז ביי מיר איז דיין
טאַכטער און אַז אין מיין מאַכט איז זי דיר אומצוקערן?

משה

איך ווייס נישט, פריץ ליכטיקער. איך זאָג דען, אַז איך ווייס? אַן אומגליק־
לעכער טאַטע בין איך, אַ פאַרוואַגלטער ייד און דיינער אַ קנעכט. טו מיט מיר
וואָס דו ווילסט, פריץ, נעם אַפּ מיין האַב, מיין גוטס — דאָס האַב איך דיר צו
פאַרדאַנקען, נעם אַפּ ביי מיר דאָס לעבן. אַבער מיין כבוד, אַך און וויי צו מיין
ידישן כבוד! אַ טאַכטער, אַ יידישע טאַכטער, אַ פּרוּכתל אויסגענייט, טאַטע־מאַמע
אַנגעקוואַלן... אַנטלאַפן איז זי דאָך פון מיר, מיין טאַכטער, אַנטלאַפן פון יידישע
טאַטע־מאַמע!

דוכוס

אַבער וואָס קלאַגסטו איבער מיר, האַרעלע ליבינקער? וואָס בין איך דיר
שולדיק? פאַר וואָס דאַרף איך דיר אומקערן דיין טאַכטער, אויב זי איז אליין
אַנטלאַפן?

משה

איך רעד נישט, אַז איך רעד שוין גאַרנישט... דו ביסט דאָך דער אַלמעכטיג־

דער דוכוס

קער, דו קאנסט דאך אלץ. גיב ארויס א באפעל, שיק ארויס רייטער, נעם דיך אן פאר דיין קנעכט, וואש אפ פון אים דעם בזיון. געוואלד, פריץ, אן אומגליקלעכער טאטע פאלט צו דינע פיס!

יונגער דוכוס

רב משה, וואס באדייט עס?

קאנאניק

איך קאן נישט שווייגן, איך טאר נישט שווייגן. איך וועל רעדן, וואס עס זאל נישט זיין. צו וואס ברענגט דער יונגער דוכוס אריין אין פארצווייפלונג דעם ארעמען קרעטשמער? ווער, אז נישט דער יונגער דוכוס ווייסט אמבעסטן פון זיין טאכטער? ווו, אז נישט אין זיין באהעלטעניש זאל זי זיך געפינען? און פאר וואס, מאשעק, ווענדסטו זיך נישט גלייך צום יונגן דוכוס? מיינסטו דען, עס איז גענוג צו פועלן ביי זיין פאטער, אז דער יונגער דוכוס זאל זיך דערבארעמען איבער דיר?

יונגער דוכוס

ווער? איך? איך בין דא דער שולדיקער? איך זאל זיך דערבארעמען?

משה

ניין, פאטערל, ס'איז נישט גלייך. מישט דעם יונגן פריץ נישט אריין. צו וואס צעקריגן א פאטער מיט א זון? אז דער יונגער דוכוס ווייסט גארנישט פון מין אומגליק, אז ערשט מיט צוויי טעג צוריק איז עס געשען (צום דוכוס) הארעלע! אלע וועגן פירן דאך צו דיר!

דוכוס

וואס קומסטו, ייד, צו מיר, ווי אויף אן אייזערנער בריק? וועסטו דען וואגן צו זאגן, אז איך האב דיין טאכטער אוועקגערויבט? און אויב זי איז אנטלאפן, וויל זי האט געוואלט אזוי, קאן איך זי דען צווינגען זי זאל זיך אומקערן צוריק אין דער פינצטערער יידישער שטוב?

משה

אירע ווערטער, פריץ! דו ווייסט ווו זי איז!

דוכוס

און ווען איך זאל אפילו וויסן? האב איך דיך אדער אן אנדערן אנגעטרעדט צום שמד? נישט גאטס קאזאק בין איך. האב איך דען מין זון, דעם יונגן דוכוס, ווען אויפמערקזאם געמאכט, ער זאל זיך דערווייטערן פון יידישער סכאלאסטיק? נישט זיין מוסר-זאגער בין איך. פאר וואס זאל איך עפעס פלוצלינג אננעמען דיין צד, מאשעק, און צווינגען דיין טאכטער צו טאן, וואס איר איז נישט ניחא? איך

בין טאקע אַ פריידענקער, כ'וועל קיינעם נישט צורעדן צום שמד. אָבער פון דאָנען
איז דאָך געדורגגען, אַז כ'דאַרף קיינעם נישט אָפּרעדן.
משה

שלאָג מיך, פּריץ, מיט אַ האַמער איבער קאָפּ. זאָג: זי איז שוין אָפּגעשמדט.
וועל איך קריעה רייסן, וועל איך שבעה זיצן. געוואָלד, פּריץ, וואָס איז מיט מיין
טאָכטער ?
דוכום

מאָך דאָך נישט קיין געוואָלד, מאַשעק! ווען דיין טאָכטער זאָל זיין אָפּגעשמדט,
וואָלט דאָך דער הייליקער פּאָטער געוואָסט. (צום קאַנאַניק) ווייסט עפעס, האַרעלע
ליבינקער ?
קאַנאַניק

איך הער און שטוין, ליכטיקער...
יונגער דוכום
פּאָטער, איך פּאַרלאַנג צו וויסן...

דוכום

יונגערמאַן! מיר האָבן נאָך אונדזערע חשבונות נישט פּאַרענדיקט.

משה

ראַטעווע, ליכטיקער, איך ליג ביי דייע פּיס!

דוכום

העי, מאַשעק, דיין טאָכטער ווילסטו? ווייסטו וואָס? מאַכן מיר אַ שאַך אַט
אויף דעם אָרט. העי, שורק וווּ ביסטו דאָרט? (לץ שפּרינגט אַריין) אַהער דאָס
שאַך-ברעט. אַט דאָ, אויף דער ערד שטעל עס, נעבן מאַשקען. צעוואַרף נישט די
שפּיל. איך וועל פּאַרענדיקן וואָס איך האָב אָנגעהויבן מיטן הייליקן פּאָטער. וואָס
קוקט איר מיך אַלע אָן אַזוי ווילד? יעדער מאַגנאַט האָט זיינע פּאַנטאַזיעס. אויב
דו שפּילסט אַזוי, מאַשעק, ווי דער זידע דיינער — איז דיין מזל. דער אַלטער
צדוק האָט ביי מיין פּאָטער געוואָנען דעם פּאַכט, און דו וועסט ביי מיר געווינען
דיין טאָכטער. וואָס קוקסטו מיך אָן? די שפּיל איז נישט קיין גלייכע? איך שטעל
גאַרנישט אין קאָן? דער אַלטער צדוק האָט געשטעלט זיין באַרד און פּאות, דו —
דיין טאָכטער און איך — גאַרנישט? נישט אמת, מענטשן, איר הערט? דער
דוכוס שטעלט היינט פּיל אין קאָן, פּיל מער, ווי איר מיינט... אָבער דאָס איז זיין
זאָך. געשפּילט זאָל ווערן!

משה (דערשטוינט)

פּריץ ליכטיקער, וואָס פּאַרלאַנגסטו פון מיר? איך זאָל שטעלן אין קאָן מיין
בלוט און פּלייש? שפּילן — אַז דער קאָפּ איז מיר געשפּאַלטן?

דער דוכוס

דוכוס

העי, מאַשעק, פאַר דער צייט וואָס דו רעדסט, קאַנסטו געווינען (ער שטעלט זיך פאַר דעם שאַך־ברעט אויף די קני, ווילסט נישט שפילן? (מאַכט אַ באַוועגונג צו צעוואַרפן דעם שאַך)

משה (כאַפט אים ביי דער האַנט)

אי! מיין לעבן און טויט — ביי דיר אין די הענט! איך שפיל, איך שפיל!
(זיי קוקן זיך אָן לאַנג און ווילד און גייען אַ גאַנג)

דוכוס

וועל איך גיין אַט אַזוי.

משה (כאַפט זיך פאַרן קאַפ)

אוי וויי איז מיר! אַט אַזוי, איז אַט אַזוי.

דוכוס

העי, העי! וועל איך דיר אַריינפאַרן אַט אַזוי...

משה

וועלן מיר... וועלן מיר זיך באַוואַרענען.

דוכוס (מאַכט אַ שנעלן גאַנג)

ווייטער, מאַשעק!

משה

אוי וויי, פאַרשפילט! ניין, ניין, נאָך נישט פאַרשפילט מיין טאַכטערל, מיין נחמהלע, מיין אויג אין קאַפ. כּי־כּי־כּי! פּריץ ליכטיקער! וואָס טוען מיר, אַ שטייגר, דאָ אויף דער פּאַדלאַגע... צוויי גרויע קעפּ מיט אַ ברעטל אין דער מיט...

דוכוס

מיר שפילן, האַרעלע ליבינקער, מיר שפילן אַ שאַך.

משה

הע... טאַקע באמת? אַ גרויס כבוד, כּלעבן... אַבי איך האָב געמיינט. דער

פּריץ שפּאַסט.

דוכוס

ער שפּאַסט נישט.

משה

אַ גאַנג איז אַ גאַנג. כּ'האַב דיך פאַרשפּאַרט, פּריץ!

דוכוס

צום טייוול! וואַרט, וואַרט, פרוּוו זיך נאָר אַ ריר טאָן ווייטער? כּאַ־כּאַ־כּאַ:
מיר זענען ביידע פאַרשפּאַרט, מאַשעק! מיר קאַנען זיך ביידע נישט רירן. רעמי,
מאַשעק!

משה

וואָס רעדסטו, ליכטיקער ?

דוכום

רעמי, רעמי! העי, לך, רעמי! (שטייט אויף)

משה (אויף די קני)

ווי הייסט רעמי? און מיין טאכטער, הא? מיין טאכטער? פריצים, מענטשן!
האַט איר גאָט אין האַרצן? נעמט אַ ביקס און שיסט אויס אין מיר! מאַשעק
וויל, אַז אַ קויל זאָל אים טרעפן. ער האָט עס כשר פאַרדינט... פריצים, האַרן,
איידעלע לייט! אַט שטייט פאַר איך אויף די קני אַ יידל אַזאַ, אַ מאַשעק אַזוינער,
און בעט זיך רחמים: שיסט אויס אין אים! אַז ער האָט זיך פיינט, אַט דער
מאַשעק! טוט מיט אים אַ חסד: צעטרעט! געפעלט איך דען צו זען ווי אַ
מענטש, אַ צלם אלקים, קנוילט זיך און דרייט אויף דר'ערד, ווי אַ צעטראַטענער
וואַרעם? אַ טאָכטער האָט מאַשעק אין קאַן געשטעלט, אַן אייגן בלוט אין קאַן
געשטעלט. העי, פריצים, פיינע לייט, דאָס האָט איר, מיינט איר, מאַשעקן פאַר אַ
הונט געמאַכט? אַליין האָט ער זיך פאַר אַ הונט געמאַכט, און איצט קאַן ער זיין
אייגענעם הינטישן גערוך נישט פאַרטראַגן. געוואַלד, גאַט, ווי פיינט קאַן זיך
האַבן דיינס אַ באַשעפעניש אויף דר'ערד! שטאַרק איז דאָך מיין שנאה, ווי דער
שטאַרקער וויין, שאַרף איז דאָך מיין שנאה, ווי די שאַרפע שווערד. פריץ, איז
דאָך דיר נישט פרעמד אַ פונק פון רחמנות איבער גאַטס אַ באַשעפעניש —
מאַך אַ סוף!

דוכום

נעמט אַוועק דעם דאָזיקן ייד! וואָס קריכט ער אונטער די פיס? וואָ? יאַמער-
סטו איבערן גאַנצן פאַלאַץ? רעגסט מיך אויף, האַרעלע ליבינקער. נאַרישער ייד!
מיר זענען דאָך גלייך אַרויס: ביידע פאַרשפּילט...
קאַנאַניק (הייבט אויף משהן, פירט אים צו דער טיר)

קום, מאַשעק, וועסט זיך באַרויַקן, אַ קאַלט ביסל וואַסער נעמען. קום...

משה (קאַזט זיך פירן)

וואָס טוט מען, פאַטערל הייליקער, וואָס איך האָב זיך אַזוי פיינט? אַ
שטיין אויפן האַרצן, נישט אַרויסצוזעצן... אשמנו! בגדנו! גולנו! פיינט! פיינט!
(קאַנאַניק פירט אים אַרויס).

דוכום (קוקט זיי נאָך. קערט זיך רעכטס, צום זון. קוקט אים אָן).

דיינע פריינד... שליאַמאַ... (אַפּ רעכטס. דער יונגער דוכוס כאַפט זיך צום
יאַטאַגאַן. מיט אַ פאַרשטיקטן ברום מאַכט ער אַ טריט נאָכן פאַטער, האַלט זיך
צוריק)

יונגער דוכוס

שטיי, עשו, פארשווינד, שטארב אָפּ אין מיין האַרצן. נישט דער וועג, ניק... דערנידערקטער מאַשעק, טויזנט מאַשקעס, אַ פּאַלק פּון מאַשקעס! און מיט זיי צוזאַמען איז געפלאַגט און דערנידערקט דער הייליקער אמת — די ירושה פון אַלע גרויסע און דערהויבענע. צוגלייך מיט דיר, מאַשעק, וואָס דו האַסט גע- שטעלט דיין טאַכטער אין קאַן — ווער איך איצט דערוואַרגן פון בזיון. אַבער איך וועל זיך אַרויסרייסן. אַ גוי בין איך נאָך. דאָס, וואָס מאַשעק טאָר נישט טאָן, טאָר איך יאָ! די שווערד איז שאַרף גענוג, און מיין האַנט איז דרייסט גענוג, און מיין האַלדז איז אָפּן, ווי ביי יצחקן צו דער עקדה. פאַר דיין דערנידערונג און באַ- ליידיקונג. מאַשעק! עשוס וועג, דער בלוטיקער וועג... און מאַשעק, דער פּיל- טויזנט-קעפּיקער מאַשעק, וועט ווייטער אַרומטרייבן איבער דער פרעמדער וועלט, וועט ווייטער שטעלן פאַרן וועלט-פּריץ זיין טאַכטער אין קאַן, וועט ווייטער זיך טרינקען אין פרעמדער און אייגענער שנאה... (פאַר אויפּרעגונג דריקט ער צו די האַנט צום שווערד. שניידט זיך איין אַ פינגער. ציט האַסטיק די האַנט צוריק און ווישט אָפּ דאָס בלוט אין אַפּענעם ספר פון שלמה מולכו. קוקט מיט אויפּגעריסענע אויגן אויפן פאַרבלוטיקטן ספר) עוריקאַ! אַזאַ גלייכער געדאַנק! אַזאַ איינפאַכער, ליכטיקער אויסוועג! שלמה מולכו! מיין ברודער פון דורות! דו רעדסט צו מיר? דיין שטים איז דאָס? געוויס איז דאָס דער ריכטיקער וועג, געוויס דאַרף איך דערהייבן דעם אמת פון שטויב און פון שאַנד, דערהייבן איבער דער פיינטלעכער וועלט, ווי אַ פינקלדיקן דימענט. שטאַרבן? דו הייסט מיך נישט שטאַרבן... לעבן, ווי דו האַסט געלעבט, טאָן, וואָס דו האַסט געטאָן, גיין אין דיינע וועגן... איך האָב נישט דיין רוח הקודש, אַבער אַ ריטער בין איך. איז דען קלענער מיין דרייסט? איז דען שוואַכער מיין האַנט? וועט מיין האַרץ דען אַ ציטער טאָן? ברודער שלמה! דורכן פאַרהאַנג פון דורות רופסטו צו מיר און איך הער דיין שטים. און איך גיי אין דיין וועג... און דו, פאַטער דוכוס, קאַנסט צופרידן זיין. דיין כבוד איז ריינגע- וואַשן. בלוט וועט זיין צווישן דיר און דיין זון, דיין זונס בלוט. דעם טיפסטן תהום וועט דאָס בלוט צווישן אונדז אויסגראַבן... (אַפּ לינקט מיט דער שווערד. פון רעכטס קריכט אַרויס דער לץ)

לץ

וואָס וועט דאָ זיין, האָ? וועמען וועט ער שעכטן? זיך? מאַשקען? אפשר גאַר דעם הייליקן פאַטער? כ'ציטער מיט אַלע אברים. פאַר וואָס ציטער איך? פאַר שרעק? פאַר פרייד? אפשר האַט זיך עס אַנגעהויבן? אפשר איז דאָס יענע גרויסע נקמה פאַר דורות פּיין און שאַנד? פאַר מיין פאַרשטאַרבענעם זיידן? גע- שענדטער מאַמע? פאַר מיין אייגענער צעבראַכענער ריפּ? אַי, מאַשעק איז גע-

רעכט: מען קאן זיך דא פיינט קריגן. אוי, שווער איז צו זיין ביי לצים א לץ! ביי לצים א לץ! ביי לצים א לץ! (אָפּ לײַנקס)

ז ע ק ס ט ע ס צ ע נ ע

פון רעכטס קומט אריין דער דוכוס. פירנדיק נחמהלען, ווי צו א מענועט. זי איז אנגעטאן אין פריצישן טראכט.

דוכוס

קום, קום, מלכה מיינע! דערווייל ביסטו מיין מלכה. אָט דאָ האָט מיר דער טאַטע דיינער, מאַשעק, די פיס געקושט איך זאָל דיך אים אומקערן. האָב איך דיך אַוועקגערויבט? איצט וויל איך זאָלן דיך אַלע זען. איצט וויל איך זאָלסט פאַר אַלע זאָגן: אַז צוריק צו דיין טאַטן אין קרעטשמע אַריין — ווילסטו נישט.

נחמהלע

בין איך גרייט, ליבסטער, בין איך גרייט, ליכטיקער דוכוס מיינער! איך בין געלאָפן וווּ די אויגן טראָגן — פון דעם לאַנד פון אַבלות אין דעם לאַנד פון הפּקרות. אין דיין פּאַלאַץ נאָר געמיינט אַ שוץ געפינען און געפונען אַ נשמה, ווי דער ליכטיקער וויין. האָלט מיר, ליכטיקער, שטייף אין דיין אַרעמס, מיר, וואָס דיין נאַרישער זון האָט נישט פאַרשטאַנען אין זיינע אַרעמס צו דערהאַלטן. אָלט איז דיין זון, דוכוס, און יונג ביסטו! יונג און שייך און ליכטיק און פריידיק, און, וועסטו מיר אַרויסלאָזן — אין הפּקר וועל איך אַוועקפליען. און מיט רויך און מיט ווינט און מיט יעדן שוואַרצן מלאך. אין מיר האָבן זיך געעפנט אַלע פאַרבאַרגענע קוואַלן פון תּאוּוה און פון הפּקר, פון מיין באַבע און עלטער-באַבע. אַלץ, וואָס האָט געוועלעקט ביים לעבן און געפּוילט אין דער ערד, האָט זיך אָפּגערוּפּן אין מיר. צענדליקער לעבנס שרייען פון מיין ברוסט, צענדליקער ווייבער ברומען פון מיין בוזעם! פאַרפייניקט האָט מען אונדז, פאַרפייניקט פאַר דער צייט! האָלט מיר שטייף, ליכטיקער דוכוס. ווי אַ שווימיקער וויין וועל איך אַרויסרינען פון דיין אַרעמס. האַלדז מיר... אַדער טויט מיר...

דוכוס

איך — דיך טויטן? נישט אַזוי יונג בין איך, מלכה מיינע, איך זאָל זיך וואַרפן מיט אוצרות. איין שעה לעבן איז בעסער פאַר יאָרן שפּיל. איין יונגפּרוי אין די אַרעמס — בעסער ווי אַרעמס פאַריתומטע. לאַמיר לאַכן פון דער וועלט, לאַמיר טרינקען פאַרן הפּקר. קוש מיר, קוש, שטאַרקער! ביים!... איצט... וועל איך דיך קושן... (ער הייבט זי אויף אין דער לופט. עס לויפן אַריין לץ און קאַנאַניק)

דער דוכוס

זיבעטע סצענע

לין

אן אומגליק, ליכטיקער! דער יונגער דוכוס...
דוכוס (לאזט אפ נחמהלען)
וואס, וואס איז געשען!

לין

איז א טיך בלוט...

קאנאניק

מיט דער שווערד! מיטן טערקישן יאטאגאן...

דוכוס

האט ער זיך אומגעבראכט?

קאנאניק

ערגער, ליכטיקער!... ער האט זיך געידישט!

דוכוס

געיידישט?

לין

געיידישט...

פאַר האַנג

דריטער אַקט

אַ טיפער וויינקעלער. געוועלביקער סופיט מיט סלופעס, וואָס שפּאַרן אים אונטער. פינצטערע ווינקעלעך. פון לינקס אַ ברייטער אַראָפּגאַנג אין קעלער. דערנעבן אַ קליין טירל פון אַ צווייטן קעלער-גאַנג. אין דער טיף דאָס געשטעל מיט פעסער וויין, רעכטס — אַ טיר אין אַ צווייטן חדר. אַ פאַר טישלעך, פעסעלעך צום זיצן.

פון הינטער דער טיר, רעכטס, אַ שיכור-געזאַנג פון עטלעכע מענער-שטימען מיט אַ פרויען-קוויטש :

שושנת יעקב צהלה ושמחה-חה-חה...
בראותם יחד תכלת מרדכי-כי-כי...
תשועתם היתה, תשועתם היתה לנצח,
ותקותם, ותקותם בכל דור ודור.

ערשטע סצענע

דבורה (גייט אַרויס, אויפגערגט, פון דער טיר רעכטס)
ווי אַ מויד האָט עס קיין בושה נישט! גיי גיב זיך אַן עצה מיט דעם שטיק ברוד... שנייד אויף פאַר מענטשן דאָס האַרץ.
פרויען-שמים (הינטער דער טיר רעכטס)
דבורהשי! דבורהטשקע! דערלאַנג נאָך מעד, זאַלסטו מיר געזונט זיין! מיינע ליטוואַקעס זענען דורשטיק!

דבורה

ביסט נישט חולה צו וואַרטן, פריצטע מיינע! באַדינען וועל איך זי! אַזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים!... כאַטש, צוריק געשמועסט: וואָס זענען שולדיק די ליטוואַקעס? געקומען אויפן יריד — ווילט זיך אַ הוליע טאַן. און וואָס איז נעבעך שולדיק מיין כשר שטיקל פרנסה? (זי גייט צום געשטעל, צאַפט אַן אַ קרוג און דערלאַנגט אין דער טיר אַריין רעכטס) נאָ דיר מעד, נאָ! זיי אַ מענטש און פיר אַ רעכענונג. אפשר דאַרפן די ליטוואַקעס נאָך עפעס? (מאַכט: צו די טיר) טפו!

צווייטע סצענע

פון דעם ברייטן אראפגאנג לינקס פאלט האסטיק אריין יאשקע, פארריגלט די טיר. דבורה איבערראשט.

דבורה

וואס איז געשען?

יאשקע (שפאנט ארום אן אויפגעבראכטער)

דיין באבעס עסק?

דבורה

ווי עס ברענט עס די ערד אונטער אים...

יאשקע

אז ברענען זאל די גאנצע שטאט מיט מיר בתוכם. אוי, גאט, פאר וואס שיקסטו

דאס נישט די גוטינקע שרפה?

דבורה

דער ייד איז שוין אין גאנצן משוגע.

יאשקע

אוודאי, וואס האסטו געוואלט? מיט דיר ביי איין זייט, מיט איר, (ווינקט

אויף דער טיר רעכטס) ביי דער אנדערער זייט, זאל א מענטש האבן א פנים פון

א קלארן?

דבורה

מיך פארגלייכסטו צו איר? צו דער קהלישער... מויד? אבער מאן מיינער!

אז דו נעמסט אזוי איין די כפרה פאר איר, פאר וואס האסטו זי פריער נישט

גענומען? קלוג-קלוג און זיך באנארישט.

יאשקע

טפו! פיין וואלט איך אויסגעזען, ווען איך טו מיט איר... און אזא יאר אויף

מיינע שונאים, ווי איך זע אויס מיט דיר. לייטיש געלעכטער, כילעבן. מאך דעם

אנשטעל פון א שטאט-בעל-הבית, פראווע גבאות, און הינטער די פליצעס

ווייזט מיר יעדערער א פייג.

דבורה

חכם-עטיק מיינער, פון וואנען ווייסטו וואס הינטער דינע פליצעס טוט זיך?

יאשקע

אז איך שפיר דאס, יידענע! די בושה פרעסט מיך אויף. וואס מיינסטו, איך

האב קיין האנאר נישט?

דבורה

קוקט אים נאָר אָן, יאַשקע מיטן האַנאַר, כאַ-כאַ-כאַ! וואַלסט געהאַט אַ שטיקל האַנאַר — וואַלסטו דאָך נישט געקומען צו דעם. וואַלסטו זי דאָך נישט אַריינגע-לאַזט צו זיך, אַט די קהלישע זונה. יאַשקע, וועסט זיך אויסרעכטן אַ ביזן סוף, יאַשקע. קהל וועט עס שווייגן? אַשפּה וועט מען פון דיר מאַכן. אוי, מיין בזיון!

יאַשקע

איז וואָס זשע ווילסטו? יידענע? זאָל איך זי אַרויסטרייבן? קאָן איך דאָך נישט. שנייד מיך אויף שטיקער, דאָס קאָן איך דאָך נישט! ווייבער זענען שוין געלאָפּן צום רב, גאַנץ קהל וועט באַלד אַהער אַנשפּאַרן, נאָר!

דבורה

אַ בראַך איז צו מיר! אַט דאָס האַסטו די טיר פאַרשפּאַרט? וווּ באַגראַבט מען זיך? ווהיין אַנטלויפט מען? געוואַלד, גולן, וואָס האַסטו געוואַלט פון מיין יונג לעבן?

יאַשקע

ס'האַט דיר אפּשר נישט געלוינט? האַסט אפּשר אַ ברירה געהאַט? (אַ קלאַפּ אין דער קעלער-טיר לינקס)

דבורה

אוי, זיי גייען שוין, דורכן קעלער שפּאַרן זיי אָן, דורך דער הינטערטיר. איך באַגראַב זיך פאַר חרפּה... פאַר חרפּה... (אַנטלויפט רעכטס)

יאַשקע

ווער קלאַפט עס, ווער? וועמען טראַגט עס דעו רוח דורכן קעלער, וועמען? קליין צו גיין דורך דער גאַס?

ד ר י ט ע ס צ ע נ ע

דאָס טירל עפנט זיך; עס רוקט זיך אַריין אַ פּריץ אין אַן אויפגעשטעלטן קאַלנער. יאַשקע טרעט אַפּ דערשראַקן.

פּריץ

קיינער נישטאָ ביי דיר, יאַשקע?

יאַשקע

וואָס? ווער זאָל זיין? אַ וויינקעלער... פאַרלאַנגט דער פּריץ אַ גלעזעלע מעד? פּריץ (דעקט אַפּ דעם קאַלנער פון דער בעקענענע) דערקענסט מיך שוין נישט, יאַשקע?

דער דוכוס

יאַשקע (איבערראַשט)

אוי, וויי איז מיר! דער ליכטיקער! ביי מיר אין קעלער! דאָ! איך לויף רופן
מיין ווייב...

דוכוס

ש-ש! שטיי. האַרעלע ליכטיקער! קיינער דאַרף דערביי נישט זיין.

יאַשקע

אַבער ליכטיקער, אוי וויי איז מיר!

דוכוס

וואָס גלאַצסטו מיט די אויגן, האַרעלע ליכטיקער? נו, יא, איך בין געקומען
אַפגעבן דיר אַ חוב. אפשר ביסטו שוין רייך געוואָרן? געדענקסטו שוין די חובות
נישט, וועלכע קומען דיר פון לייטן?

יאַשקע

וואָס פאַר אַ חוב, ליכטיקער?

דוכוס (וואָרפט אים צו אַ בייטל מיט געלט)

געדענקסטו די בערישע הויזן?

יאַשקע

אַבער, ליכטיקער, ס'איז דאָך געווען אַ שפּאַס. דער ליכטיקער האָט דאָך דאָן
געשפּאַסט.

דוכוס

נישט דו ביסט דעם דוכוסעס מיטשפּאַסער, שורק! נעם, אַז מען גיט! ברענגסט
מיך אַריין אין כּעס, האַרעלע ליכטיקער! (יאַשקע הייבט אויף דעם בייטל) איצט
ענטפער מיר, יאַשקע, צוויי ווערטער: וווּ איז דער יונגער דוכוס?

יאַשקע

אוי, וויי איז מיר, וואָס איז געשען מיט דעם יונגן דוכוס?

דוכוס

פרעג איך דאָך דיד, האַרעלע ליכטיקער. וווּ איז ער?

יאַשקע (פּאַלט אויף די קני)

פּריץ ליכטיקער, וואָס ווייסט אַן אַרעם שניידערל צו זאָגן? פון קיין בייז זאָל
איך אַזוי נישט וויסן. אפשר... כּע-כּע-כּע! אפשר שפּאַסט עס דער ליכטיקער?

דוכוס

איך שפּאַס נישט. שוין זאָלסטו מיר ענטפערן: וואָס האָסטו געהערט וועגן
אים? דער דוכוס קאָן מאַגנאַטיש באַפּרידיקן, אַבער וויי איז צו דעם, ווער עס
ברענגט אים אַריין אין כּעס.

יאַשקע

ליכטיקער, פאַר וואָס זאָל דאָס יאַשקע זיין די כּפּרה פאַר אַלע יידישע קעפּ?
אַז איך האָב גאַרנישט געהערט, גאַרנישט גערעדט, געווען שטום, ווי אַ פּיש.
דער רב האָט אַפּילו געאַסרט דעם נאַמען צו דערמאַנען.

דוכום

וואָס? ווי? פאַרווערט צו דערמאַנען דעם דוכוסעס נאַמען?

יאַשקע

ליכטיקער, איך ציטער ווי אַ פּיש. איך וועל זאַגן אַלץ, וואָס איך האָב
געהערט פון יידישע מיילער. אַבער... אַבער דאָס האָבן דאָך אויסגעטראַכט אונ-
דזערע יידעלעך, כּי־כּי־כּי!

דוכום

וואָס אויסגעטראַכט?

יאַשקע

מען האָט געשמועסט — זאָל דער דוכוס זיך נישט בייזערן — מען האָט
געשמועסט, אַז דער יונגער דוכוס איז געפּערלעך קראַנק געווען, ווייל... ער
האָט זיך מגייר געווען, כּי־כּי־כּי! הייסט עס אַ ייד געוואָרן.

דוכום

ווייטער, האַרעלע ליבינקער, ווייטער...

יאַשקע

דער ליכטיקער בייזערט זיך נישט? נו, האָט דער רב געאַסרט אַזוינס צום
מויל צו ברענגען, עס זאָל חלילה נישט אַרויסרופן קיין גזירה.

דוכום

ווייטער?

יאַשקע

וואָס ווייטער? פון קיין בייז זאָל איך אַזוי נישט וויסן. מען ווייסט נאָר, אַז
דער יונגער דוכוס איז געזונט געוואָרן און איז אַוועק קיין אויסלאַנד.

דוכום

און מער ווייסטו גאַרנישט, האַרעלע ליבינקער?

יאַשקע

וואָס זאָל איך וויסן? פון וואַנען זאָל איך וויסן? (דוכוס שטויסט אים אָפּ.
יאַשקע בלייבט ליגן פון דער ווייטנס)

דוכום

קום אַהער, יאַשקע. קאַנסט האַלטן אַ סוד?

דער דוכוס

יאַשקע

אַז דער ליכטיקער באַפעלט!...

דוכוס

הער מיט קאַפּ, האַרעלע ליבינקער, הער מיט קאַפּ. דער יונגער דוכוס איז
אַוועקגעפאַרן קראַנקערהייט.

יאַשקע

איז ער טאַקע קראַנק געווען?

דוכוס

שווייג, שורק! ער איז אַוועקגעפאַרן, ווייל פאַר אים איז דאָ שעדלעך די לופט.

יאַשקע

וואָס הייסט?

דוכוס

שווייג, האַרעלע ליבינקער! פון אויסלאַנד איז מיין זון פאַרשווינדן און אַ גרוס
האַב איך געהאַט, אַז ער איז אַהיימגעפאַרן, אַבער וווּ ער געפינט זיך, ווייס איך
נישט. און פאַר אים איז דאָ שעדלעך די לופט. (זיי קוקן זיך איבער)

יאַשקע

שעדלעך די לופט...

דוכוס

ער מוז אַוועק, ער מוז אַוועק פון דאַנען, האַרעלע ליבינקער.

יאַשקע

ער מוז...

דוכוס

טאָ העלף מיר אים אויסגעפינען!

יאַשקע

איך?!

דוכוס

דו, ער געפינט זיך דאָ... צווישן אייך.

יאַשקע

אוי, מיין קאַפּ!

דוכוס

ש—ש!

יאַשקע

ליכטיקער! ווי קאַז עס געמאַלט זיין?

דוכום

האַסט עפעס געהערט פון אים ?

יאַשקע

איך ? גיין, ליכטיקער. אָבער פאַר וואָס פּרעגט נישט דער ליכטיקער ביים אַרענדאַר, ביי מאַשקען ? ער איז דאָך — דער ליכטיקער וועט זיך נישט בייזערן ? — ער איז דאָך געווען ביי מאַשקען אַן אָפטער איינגייער.

דוכום

ביי מאַשקען פּרעגן קאָן איך נישט.

יאַשקע

דער ליכטיקער קאָן נישט ? דער ליכטיקער קאָן אַלץ.

דוכום

נישט אַלץ, האַרעלע ליבינקער, נישט אַלץ. מאַשקע וועם מיך פּרעגן : וווּ איז זיין טאַכטער ?

יאַשקע

איז דער ליכטיקער מחויב צו וויסן ?

דוכום

וויזט אויס אַזוי.

יאַשקע

אָבער, גאַט מיינער ! דאָס איז דאָך לייכט צו דערגיין. דאָס קאָן איך דאָך דערגיין. (מען קלאַפט אין טיר)

דוכום

יאַשקע, קיינער פון אייערע טאָר מיך דאָ נישט זען.

יאַשקע

גוט, ליכטיקער, גוט. אוי, וויי איז מיר... איך פאַרשטיי אַלץ...

דוכום (קלויבט זיך אַוועקצוגיין)

אָבער יאַשקע !

יאַשקע

גוט, ליכטיקער, גוט. כּוועל זיך דערוויסן. כּוועל דערגיין...

דוכום

שורק, האַרעלע ליבינקער ! (אַפּ. יאַשקע באַגלייט אים אַרויס דורך דער שמאַלער קעלער־טיר, פון רעכטס לויפט אַריין דבורה)

דבורה

ווי איז יאָשקע? ווער קלאַפט עס דאָרט? באַלד עפנט מען, באַלד! (שטויסט זיך אָן אין יאָשקע. ער טרייסלט איבערן קאָפּ דעם בייטל מיטן געלט. זיין אויס-זען — העכסט אויפגעטרעט) טפו! טפו! יאָשקע! ווי זעסטו אויס, יאָשקע! אַ מענטשן האָסטו אומגעבראַכט? וואָס איז דאָס פאַר אַ געלט? ווער איז דער פּריץ?

יאָשקע

געלט! געלט! שוין איין מאָל געלט! שווייג, יידענע! כשר פאַרדינט, פאַר-האַרעוועט. טאָמער האָסטו געמיינט, ביסט געוואָרן אַ מענטש? ניין, ברודערקע, אַט האָסטו דיר פאַר די בערישע הויזן. אַ בייטל אין האַנט — אַ מעסער אין האַרץ!

דבורה

וויי איז מיר! דער ייד איז גערירט. יאָשקע, באַהאַלט דאָס געלט! יאָשקע, מען קלאַפט דאָך!

יאָשקע

קאָפּ אין וואַנט אַפילו! וואָס האָב איך מורא פאַר זיי? כ'וועל זיי אַפּקויפּן מיט זייערע פאַטרעכעס!

דבורה

וואָס טוט מען, געוואַלד, יאָשקע! זאַל איך עפענען?

יאָשקע

דריי מיר קיין ספּאַדיק נישט, יידענע! ביי מיר איז יום-טוב היינט. האַ! יאָשקע מיט אַ סוד. יאָשקע האַלט דעם דוכוס פאַרן גאַרגל. יאָשקע, זיי אַ מענטש, יאָשקע! זיי אַ ייד, יאָשקע! זיי לייטן גלייך!... אוי, אַז יאָשקע וועט עס אַרויס-לויפּן אין מאַרק, אַז יאָשקע וועט עס נעמען אַ פויק אין דער האַנט אַריין: יידן! הערט, יידן, וואָס קאָן זיך פאַרלויפּן, כאַ-כאַ-כאַ! שעדלעך די לופט. ביסט אַ ייד, יאָשקע? ביסט אַ מנווול!

דבורה

וויי איז מיר, מענטשן, וואָס טוט זיך דאָ, מענטשן?? (פון הינטער דער טיר רעכטס אַ פּלוצלינג געזאַנג)

שושנת יעקב צהלה ושמחה — חה-חה
בראותם יחד תכלת מרדכי, כייכי — ...

פֿינפטע סצענע

עס טאנצט אריין נחמהלע מיט עטלעכע שיכורע ליטוואקעס.

נחמהלע

נעמט אַוועק די טישן, שאַרט אַוועק די בענק! אַט דאָ איז אַן אַרט צום טאַנצן,
אַט דאָ וועל איך אייך לערנען טאַנצן! ווי ביי די פּריצים, ווי ביי די גוים! מאַכט
אַ רעדל, שדיס-רוחות! דרייט זיך, דרייט זיך, פאַרדרייט זיי אין קאַן! דעם שניידער
מיט דער שענקערין, דעם גבאי מיט דער גבאיטע! (זיי טאַנצן אין רעדל. יאַשקען
מיט דבורה) אַריינגעכאַפּט אין דער מיט)
שושנת יעקב צהלה ושמחה, חה-חה!

יאַשקע

נחמהלע, לאַז רעדן צו דיר אַ וואַרט, נחמהלע! זייער נייטיק, זייער וויכטיק!
נחמהלע (טאַנצנדיק)
אַוועק פון מיר, ריר מיך נישט אַן מיט דיינע שניידערישע לאַפּעס! נישט
פאַר דייגעטוועגן בין איך דאָ — פאַר לייטנסוועגן! זעט ווי מען טאַנצט, אַט ווי
מען טאַנצט, אַט אַזוי הייבט מען די פיס! ווי ביי די גוים, ווי ביי די שררות. פאַר-
שטאַכענע אויגן, קוקט נישט אַרונטער. דאָס ערשטע מאָל ווערט מען בלינד. דאָס
צווייטע מאָל שטאַרבט מען.
שושנת יעקב צהלה ושמחה, חה! חה! חה!

דבורה

לאַזט מיך אַרויס! נישט גוט קאַן ווערן! לאַזט מיך אַרויס! כוועל אייך
אַפּגיסן מיט וואַסער!

נחמהלע

מען לאַכט פון דיר! מען הערט דיך ווי דעם קאַטער, שפּאַגל-נייע גבאיטע!
דאָ האָב איך צו שאַפן. איין מאָל אין רעדל זיך אַריינגעדרייט, וועסטו זיך שוין
נישט אַרויסדרייען. הפקר, חברה! דרייט זיך אין קאַן! אַלעמען וועל איך אַריינ-
דרייען אין טאַנץ, די גאַנצע שטאַט, די יונגע, ווי די אַלטע! און מיט אַלע גבאים,
און מיטן רב און מיטן בעדער! צום בעדער האָב איך טענות: למאי דאַרף איך
וואַרטן ביז שרהלע די גבאיטע וועט אַרויס פון דער מקווה? זי איז פאַרן יחיד
און איך בין פאַרן כלל! כאַ-כאַ-כאַ!

שושנת יעקב צהלה ושמחה, חה! חה! חה!

און איך שווער אייך יידן, אַ הייליקע שבועה פון אַ קהלישער זונה! די ישיבה
אַליין וועל איך אייננעמען! אַלע בחורים וועלן זינדיקן מיט מיר! וואַרט נאָר,
וואַרט! לאַזט מיך נאָר דערטאַפן אברהמלע דעם מתמיד, דעם רבס צוקערפּושקע.

ד ע ר ד ו כ ו ס

אַט אַזוי וועט ער ביי מיר טאַנצן, ביז דער סטעליע וועט ער שפּרינגען, מיט די פּיאַטעס וועט ער די פּאַדלאַגע צעזעצן.
שושנת יעקב צהלה ושמחה, חה! חה! חה!

יאַשקע

נחמהלע, נחמהלע, הער מיך נאָר אויס!

דבורה

משוגע, משוגע, טפו! טרייפענער ביין!...

(די ליטוואַקעס מיט נחמהלען דרייען זיך אין אַ רעדל)

צהלה ושמחה, חה, חה, חה!...

(קיינער הערט נישט ווי מען קלאַפט אין דער טיר. די טיר גיט ענדלעך נאָך, צעעפנט זיך)

ז ע ק ס ט ע ס צ ע נ ע

עס לאָזן זיך אַריין דער רב, צוויי פיינע יידן, וואָס איינער איז אַ הויקער, דער צווייטער אַ לאַמער, און נאָך זיי — צוויי בית־דין־שמשים, וואָס איינער אזו אַ גראַבער, און דער צווייטער אַ דינער. אויף די שטיגן שטייען די אַנגעקומענע און קוקן אויפן שיכור־טאַנץ מיט גרויס גרימצאָרן. ענדלעך מאַכט דער רב אַ צייכן און גייט מיט די פיינע יידן נידעריקער אין קעלער אַראָפּ. די שמשים בלייבן ביי דער טיר.

רב

אַט אַזוי אַ באַגעגנט מען עס דעם מראַ־דאָטראַ מיט די פּאַנאַבעריעס פון דער שטאָט? אַזוי אַ פּאַרשפּאַרט מען די טירן פאַר קהל און מען טרייבט גאָר זנות בפרהסיא?

פיינע יידן

אַך! אַך!...

נחמהלע (פירט אַן מיטן רעדל)

הערט אים נישט, יידן, הערט אים נישט! דרייט זיך, יידן! דרייט זיך אַ רעדל, דרייט אַריין דעם רב מיטן קהל, אַלע נאָך מיר, אַלע מיט מיר! שושנת יעקב צהלה ושמחה! חה, חה, חה!... כאַ־כאַ־כאַ! געמאַכט פון רב אַ פּוּרי־רַב! געמאַכט פון קהל אַ פּוּרי־שפּיל! אַן עק מיטן קהל! אַ סוף מיט די יידן! מיט די פּרוּמינקע, מיט די גוטינקע! דרייען מיר זיך פון תורה אַרויס, אין הפּקר אַריין, אין הפּקר אַריין! שוין לאַנג צייט געווען, שוין לאַנג! (דאָס רעדל האָט שוין אַריינגעדרייט אין דערמיט דעם רב מיט די צוויי פיינע יידן) זעט, יידן! וואָס האָב איך געטענהט, וואָס האָב איך געזאָגט? אַלע וועלן קומען, אַלע וועלן זיך אונטערגעבן, אַזאַ כּוּח

האָב איך. שוין, אַזאַ שפּרוך ווייס איך שוין. אַ מכשפה בין איך, אַ מכשפה! רב, רב! אויסקויף־געלט! גיב דער אשה אויסקויף־געלט! דעם שענסטן בחור וויל זי פאַר אַ מאַן! דעם בעסטן לערנער וויל זי פאַר אַ מאַן! אברהמלע מתמיד גיב מיר אַהער! אברהמלע מתמיד ברענג מיר אַראָפּ! איך וויל... איך וויל דאָס טעלערל פון הימל! אַנישט, פאַרבלייבט איר פאַרדרייט אין רעדל לעולם ועד, לעולם ועד!... שושנת יעקב צהלה ושמחה! חה, חה, חה!...

רב

וואָס? וואָס? חצופה! אויסוורף! דו אַפּפּאַל שבאַפּפּאַל! דו וועסט וואַגן צו דערמאַנען דעם כשרן נאַמען פון אברהמלע דער מתמיד? (צום הויקער) ירחמיאל, וואָס שווייגסטו? ירחמיאל, ראַטעווע מיך אַרויס פון גיהנום!

הויקער (אַ ריזן־שטיים)

שטיל, שכורים, ממזרים, עכברושים! דרך־אָרץ פאַרן מראַ־ראַתרא! (דאָס רעדל צעפאַלט זיך, די שכורע סוחרים צעשפּרינגען זיך אין די ווינקעלעך):

סוחרים (רייבן זיך די אויגן)

דער רב, טאַקע דער רב אליין! אַ כשוף...!

נחמהלע

צעפאַלן זיך דאָס רעדל, כאַ, כאַ, כאַ... מיט וועמען איך גיי צום טאַנץ! וואָס האָט איר זיך דערשראַקן? איר זוכט אַ באַהעלטעניש? ביי מיר אונטער דער ספּודניצע באַהאַלט זיך!

הויקער

שמש, גיי רוף אַריין די יונגע־לייט פון דער ישיבה, מיט אַזאַ חברה שיכורים איז אַ שווערער מלחמה (איינער פון די שמשים אַפּ)

רב (צו יאַשקעו)

נו, תכשיט מיינער! פאַרשפאַרט די טיר פאַרן רב און פאַר קהל, און מיינט ס'וועט אים אַנגיין. ס'איז הפקר אַ וועלט, וואָס?

דבורה

אוי, וויי איז מיר, אוי, ווינד איז מיר, אַן אומגליק האָט זיך אויסגעגאַסן איבער אונדז!

יאַשקע

שאַ, יידענע! רבי, איך בין... איך בין טאַקע אַ זינדיקער מענטש... זעצט זיך, רבי... אַזעלכע געסט... קאַן מען זאַגן... אַזעלכע חשובע געסט... זעצט זיך, רבי... וואָס שטייסטו, דבורה?... וואָס גלאַצסטו מיט די אויגן?... דערלאַנג, מין ווייב, אויף וואָס צו זיצן!... גיב עפעס אין מויל אַריין... וואָס מאַכט איר, רבי?... נאַט איך שלום! (פאַרבלייבט מיט דער אויסגעשטרעקטער האַנט)

הויקער

פושע־ישראל דו, דו אזוינער און אזוינער! מיט שלום קריכסטו גאר צום רב?

לאַמער

אודאי, הערסטו, דאָס מיינט מען דאָך!

הויקער

דאָס איז קהל צו דיר אַראָפּגעקומען, פאַרשטייט, עס־הארץ? קהל! אַ מנין יידן זענען מיר צו דיר געגאַנגען, די פני פון שטאַט מיטן רב, זאָל געזונט זיין, בראש. באשר די סוחרים זענען געבליבן שטעקן אויפן מאַרק. עפעס רעדלט זיך דאָרט וועגן מאָרגנדיקן יריד נישט פריילעך. אַבער וואָרט, זיי וועלן נאָך אַנקומען.

לאַמער

אודאי, הערסטו, דאָס מיינט מען דאָך!

דבורה

אַ בראַך איז צו מיר!

הויקער

נישט איין בראַך, יידענע, גאר צען בראַכן. אַז קהל וועט זיך אַ נעם טאָן צו דיין פינצטערער נעסט, וועט מען עס אויסקערן מיט די פאַטרעכעס אין דרויסן.

לאַמער

הערסטו, אַט דאָס מיינט מען דאָך!

יאַשקע

רבי, יידן, גאָט איז מיט אייך! וואָס ווילט איר פון מיר?

רב

זע גאר די פאַרשטאַכענע אויגן! ער וויסט גאַרנישט וואָס מען וויל פון אים. זאָגט אים, ירחמיאל, טייטש אים אויס מיטן גראָבן פינגער.

הויקער

אַ בתי־זונות האָסטו דאָ געמאַכט, דו פושע־ישראל, דו! מאַנען פון ווייבער, טאַטעס פון קינדער, יונגע־לייט פון דער תורה, אַלע ווערן זיי אַפּגעריסן און אין דעם פינצטערן זומפּ אַריינגעשלעפט.

נחמה־לע (שטופט אָפּ יאַשקען)

לאַז גאר, יאַשקע, לאַז גאר מיך רעדן! (שטעלט זיך מיט די הענט אין די באַקעט) זע גאר וואָס פאַר אַ חורבן עס קאָן דאָס אַנמאַכן איין קהלישע זונה, לייטיש געלעכטער כ'לעבן! זאָגט גאר, רבי, איר זענט דאָך קלאָר אין די דאָזיקע זאַכן: איין קהלישע זונה, מ'שטיינס געזאָגט, וואָס קאָן איבערוועגן? די זינד, וועלכע זי ברענגט אַריין אין דער שטאַט, צי די זינד, פאַר וועלכע זי קאָן...

ר ב

יידן, געוואַלד, יידן... ווהיין האָט איר מיך אַריינגעבראַכט? פאַרשטאַפּט איר
דאָס טריפהנע מויל!...

הויקער

שווייג, חצופה, שווייג, לילית!...

נחמהלע

איך וועל נישט שווייגן, אויף דעם האָט מיר גאָט געגעבן אַ מויל... יידן
ווילן זינדיקן, יידן דאַרפן זינדיקן, אַזוי ווי אַלע מענטשן!

הויקער

האַלט ס'מויל! (פאַרמעסט זיך מיטן שטעקן) אין סמאַלע וועט מען דיך איינ-
שמירן, אין פעדערן וועט מען דיך אויסוויקלען, און אַזוי וועט מען דיך טרייבן
מיט אַ פויק איבערן מאַרק...

נחמהלע

אַ-אַ!... (זי אַנטלויפט אין איר צימער און פאַרהאַקט די טירן)

הויקער

וועסט זיך פאַר קהל נישט אויסבאַהאַלטן. יידן, געמט זיך צו איר (די סוחרים
שאַרן זיך אַרויס פון די ווינקעלעך. דער שמש מיטן לאַמעג, אַנגעפירט פון הויקער,
רקן זיך אַן אויף נחמהלעס טיר)

דבורה

אוי, אַ שלאַק האָט מיך געטראָפּן... (אַנטלויפט ערגעץ אין הינטערגרונד)

לאַמער

אַוודאי, הערסטו, אַט דאָס מיינט מען דאָך!

יאַשקע (לויפט צו צו נחמהלעס טיר און פאַרשטעלט זי פאַר די אַנגרייפער)

יידן, רבי, טוט מיר די חרפה נישט אָן, טשעפעט זי נישט, רירט נישט אָן
די דאָזיק אשה! איך וועל אַליין... אַליין זי אויסריכטן, אַרויסשיקן, אַבער שאַ,
שטיל אָן בזיונות.

הויקער

נעמט אים אַוועק, טרייבט אים אַוועק, פאַרדרייט אים די הענט אויף הינטן,
אַזאַ מחוצף! שטעלט זיך נאָך אַנטקעגן!

(יאַשקע האַנגלט זיך מיט די אַנגרייפער. זיי שלעפּן אים אָפּ פון דער טיר. דער
לאַמער שטעלט אים אונטער זיין אומגעלומפערטן גראַבן שטעקן. יאַשקע פאַלט)

לאַמער

אַוודאי, הערסטו, דאָס מיינט מען דאָך!

הויקער (סאָפּעט)

אַ כּוּח אַ ביסל, פאַר פינף גוים. ווייזט אַהער די גאַרטלען! צום סלופ אים צובינדן, צום סלופ! (מען בינדט יאָשקען די הענט. מען שטעלט אים אויף און מען בינדט אים צום סלופ)

רב (זיצט אָפּגעקערט, פאַרשטעלט מיט דער האַנט)

אוי, אַ חרפה! אוי, אַ בזיון! וואָס מיינע אויגן דאַרפן אַלץ צוזען!

הויקער

איצט, יידן, וועלן מיר זיך נעמען צו יענער! (זיי רייסן די טיר. נחמהלע ציט זיך צוריק. ביי יעדן ריס און קלאַפּ אין טיר טוט זי אַ קוויטש. דער רב קוקט זיך אום אויף יאָשקען ביים סלופ)

רב

נו, תכשיט מיינער! פיין האַסטו זיך אַרויפגעאַרבעט, האָ? איבערן קעפעלע וועט מען דיך נישט גלעטן. אין דער קונע וועסטו פאַרפּוילט ווערן ווי אַ הונט מיט אַ קייט אויפן האַלדז; ווער פאַרביי, דער אַ שפיי. אַזאַ אויסוואַרף. רייסט זיך צו גבאות, האָ? געפעלט אייך, יידן, יאָשקע דער גבאי, האָ?

די דריי אַנגרייפער

כאַ, כאַ, כאַ!

יאָשקע (וויינט)

רבי, איך בין אסור נישט שולדיק, רבי, בלוט פון דער נאָז. דאָס איז אַ קליי-ניקייט, אַ לאַך איז מיר אין האַרצן. אוי, וויי איז צו מיר! מען קאַן טאַקע מיינען, וואָס... אַ מאַן פון צוויי ווייבער... אוי, וויי איז מיר! רבי! אויף נאמנות, אַן אַלמן געווען, אַן אַלמן פאַרבליבן... (דערווייל האַט מען אויפגעריסן די טיר, אַרויסגע-שלעפט נחמהלען און מען בינדט זי שוין מיט אַ גאַרטל צום צווייטן סלופ)

הויקער (סאָפּענדיק)

האַ, חצופה? דראַפען וועסטו זיך? קהל וועט די נעגעלעך אַפהאַקן!...

נחמהלע

יידן, אַ ביזן סוף וועט איר זיך אויסריכטן, יידן, כּוּוועל פאַרמסרן פאַרן פּריץ.

אַנגרייפער

כאַ, כאַ, כאַ, כאַ!...

יאָשקע (גיט אַ ציטער)

האַ? וואָס? פאַר וועמען?...

הויקער

דער פּריץ וועט דיך אַ סך הערן... קהל מעג... וואַרפט אַרויס אירע טריפהנע

זאכן, וואָרפט אַרויס! אין מיטן מאַרק אויף אַ שטויס פאַרברענען! (דער שמש
וואָרפט פון צימער קישנס, וועט, פאַרשידענע קליידער. דער לאַמער וואָרפט זיי
צוזאַמען אין פעקלעך און שליידערט אַרויס איבער די שטיגן הינטער דער טיר.
אייניקע זאָכן ווערן צעשאַטן און צעטראַטן. נחמהלע צעוויינט זיך אויפן קול
יאַשקע רייסט זיך פון סלופ)

יאַשקע

רבי, יידן, ברענט מיך און בראַט מיך! איך קאָן דעם גיהנום נישט אויס-
האַלטן! זאָל זי נישט וויינען! זאָל זי אויפהערן צו וויינען!

לאַמער

הערסט, אַוודאי, אַט דאָס מיינט מען דאָך! (ער וואָרפט אַ פאַק זאָכן און
טרעפט אין איינעם פון די שטאַט-סוחרים, וועלכע קומען פונקט אָן)

זיבעטע סצענע

ערשמער סוחר (געטראַן 19 פון פאַק)

אַלע בייזע, וויסטע חלומות! וואָס טוט זיך דאָ ביי אייך?

הויקער

מען פעקלט אַרויס דעם זנות.

לאַמער (גרייט אַ צווייטן פאַק צו וואָרפן)

הערסט, אַוודאי...

ערשמער סוחר

מיט וואָס יידן האָבן צייט צו פאַרנעמען זיך! מיר זענען אומגליקלעך, יידן,

נישטאַ מאַרגן קיין יריד!

אַלע

וואָס רעדסטו?

ערשמער סוחר

דער פריץ האָט געלייגט אַ חתימה: לאַזט נישט פאַרשליסן די שטאַטישע

טויערן!

אַלע

אַן אומגליק.

ערשמער סוחר

אַ שטאַט וועט אונטערגיין, מיר בלייבן אָן פרנסה.

צווייטער סוחר

פרעמדע סוחרים צעלויפן זיך ווי די מית.

דריטער סוחר

בעלי-מלאכות וואָיען ווי די וועלף.

רב

און וואָס שווייגט מען, וואָס? פאַר וואָס לויפט מען נישט תיכף צום דוכוס?
פאַר וואָס בעט מען נישט רחמים? יידן בלייבן אָן פרנסה, וויי איז מיר!

ערשמער סוחר

ער לאָזט דען צו צו זיך, דער פריץ, וואָס? אַז מען קאָן אים גאַרנישט אויס-
געפינען. די קאָטש זיינע שטייט געשפּאַנט נעבן ראָטהויז, גרייט יעדע רגע
אָוועקצופאַרן.

רב

טאָ וואָס זשע שווייגט איר, יידן? ס'איז דאָך אַ סכנה!

לאַמער

הערסט, אָודאי, אַט דאָס מיינט מען דאָך!...

ערשמער סוחר

טאָ וואָס זשע האַלטסטו, חכם איינער, די וויבערישע שמאַטעס אין דער

האַנט?

לאַמער (וואָרפט אָוועק)

טפו!... (אַלע פאַרגעסן אַ וויילע אין יאַטקען און נחמהלען. קוקן זיך איבער

פאַרלעגן. זוכן שטום אָן עצה איינער ביים אַנדערן)

יאַשקע

כאַ, כאַ, כאַ!... וואָס טראַכט איר, יידן? דער פריץ לאָזט נישט עפענען דעם

יריד? צעבינדט מיר די הענט, איך וועל עס פּוועלן!

הויקער

דו? דו? מחוצף! עלטערע האָבן געפרוּווט, שענערע יידן פאַר דיר.

רב

שאַ, ירחמיאל, לאָז אים אויסרעדן.

יאַשקע

איך קאָן, אַז איך זאָג, מסתמא קאָן איך. און ווילט איר וויסן, איז דער פריץ

היינט געווען ביי מיר!

הויקער

כובן! ביי אים אין קעלער איז געווען דער פריץ! האַסטו געהערט?

יאַשקע

איר גלייבט מיר נישט? אַט הייבט אויף דעם בייטל מיטן געלט, וואָס ער

האַט מיר איבערגעלאָזט, וועט איר זען אויב ס'איז נישט זיינס.

הויקער (הייבט אויף דעם בייטל, וואָס יאָשקע האָט פאַרלוירן אין מיטן געראַנגל.
באַטראַכט דעם אויסגענייטן הערב. איבערראַטט)

דעם דוכסעס הערב, ווי איר זעט מיך לעבן, רבי, זעט! (דער רב און די יידן
באַטראַכטן דעם בייטל און שאַקלען מיט די קעפּ) אַ מטמון מיט געלט!

יאָשקע

נו, קאָן איך עפעס אויפּטאָן? אַז יאָשקע זאָגט!...

ערשמער סוחר

צעבינדט אים די הענט, בינדט אים אַפּ פון סלופּ!

רב

וואַרט, וואַרט, די מעשה איז מיר עפעס קשה.

ערשמער סוחר

רבי, וואָס זאָל מען טאָן? אַז מען דאַרף דעם גנב, נעמט מען אים דאָך אויך

אַראָפּ פון דער תּליה.

יאָשקע (דערצאָרנט)

איך בין קיין גנב נישט, יידן! זאָל ער זאָגן, וואָס איך האָב ביי אים געגנבעט,

וואָס?

ערשמער סוחר (אַ ביסל צוריקגעהאַלטן)

כימין בדרך משל.

יאָשקע

טאָ באַהאַלט דעם משל פאַר דייע נאַענטע!

הויקער

אַ חוצפה אַ ביסל!

יאָשקע

יידן, בינדט מיך אַפּ! וואָס וועל איך דאָ אויסשטיין, וואָס? אַנישט וועט איר

אַנזען דעם מאַרגנדיקן יריד, ווי איר זעט אַן אייערע אויערן.

הויקער

נו, רבי?...

רב (קערט זיך אַפּ. מאַכט אַוועק מיט דער האַנט)

נאָ, זאָל קהל טאָן, וואָס קהל וויל.

לאַמער

הערסטו, אַוודאי, אַט דאָס מיינט מען דאָך! (ער גייט דער ערשמער אַפּבינזן

יאָשקען. יידן העלפן אים. יאָשקע ווערט פריי)

יאָשקע (רייבט זיך די הענט)

אַזאַ אַכוריות אַ ביסל! די הענט האָבן זיי מיר צעשניטן.

רב

נו, תכשיט, וואָס וועסטו איצט זאָגן?

יאָשקע

איך וועל זאָגן, רבי... איך וועל זאָגן, אַז מען זאָל אָפּבינדן די דאָזיקע אשה.
אַז איר וועט קיין יריד נישט זיין...

הויקעו

משוגע, צי חסר דעה? יידן, ער מאַכט חוזק פון אונדז.

יאָשקע

וואָס פאַר אַ חוזק, וואָס? איך מאַך קיין חוזק נישט. איר אַליין מאַכט פון איין
חוזק. די קאַטש וואַרט, דער פּריץ קאַן באַלד אָפּפאַרן! בינדט אָפּ די אשה, זאָג
איך איד, לאַזט זי פּריי! איר פאַרלירט דאָס שטיקל ברויט פון אייער מויל.

הויקער

נו, וואָס זאָגט איר, רבי?

ערשטער סוחר

כ'בין אַ בעלן צו זען, וואָס פון דעם וועט אַרויסקומען.

רב

זאָג מיר נאָר, יאָשקע, וואָס איז דאָס פאַר אַ געלט? אַזאַ מטמון!

יאָשקע

כשר געלט, רבי, נישט קיין געגולטס. און קיינעם דאַרף איך קיין חשבון
נישט אָפּגעבן. אַבער אַז איר ווילט יאָ וויסן, וועל איך איין זאָגן: פאַר דעם געלט
דאַרף איך אויסריכטן צום פּריץ טאַקע די דאָזיקע אשה.

נחמהלע

וועמען, מיך?... אַז איך וויל גאַרנישט, ניין!

הויקער

שווייג, חצופה, ווער פּרעגט ביי דיר?

רב

וואָס פאַר אַ שייכות האָט דער פּריץ מיט דער דאָזיקער אשה?

יאָשקע

דאָס איז, רבי, נישט אונדזער זאַך.

ערשטער סוחר

אַבער ווי אַזוי וועט פון דעם ווערן אַ יריד?

יאָשקע

נו... אַט אַ הער איך דיבורים! אַז קהל וועט זי פּריי לאַזן... אַז קהל וועט זי

איבערבעטן... און וועט זי גוט בעטן... איז זי די איינציקע, וואָס קאָן ביים דוכוס

פועלן.

הויקער

טפו!

לאַמער

הערסט, אַוודאי.

ערשמער סוחר

זי, אַט די דאָזיקע, זאָל קהל איבערבעטן?

רב

דער ייד איז באמת משוגע, קינדערלעך מיינע...

דבורה (לויפט אַרײַן אַ דערפרייטע)

האַ, מען האָט אים אָפגעלאָזט, מען האָט אים פריי געמאַכט? אַז ער איז

נעבעך גאָט די נשמה שולדיק, אַלץ...

נחמהלע (רייסט איבער אירע רייד)

אַבער ווער האָט אייך געזאָגט, אַז איך וויל גיין צום דוכוס? ווער האָט אייך

געזאָגט, אַז איך וועל בעטן פאַר אייער יריד? נאַט, טוט מיך אויס אַ נאַקעטע,

טונקט מיך אָפּ אין סמאַלע און אין פעדערן, טרייבט מיך דורכן מאַרק מיט אַ פויק,

איך וויל נישט וויסן פון אייערע ירידים, איך וועל דעם פריץ נישט גיין בעטן

פאַר אייך!

דבורה

האַ? — זי אַ בעטערין?...

ערשמער סוחר

זע נאָר, פאַר וואָס עפעס? וואָס איז דער יחוס מיט דיר, זאָג?

נחמהלע (שרייט וויינענדיק)

איך וויל נישט גיין, יידן, איך קאָן נישט גיין, צום פריץ קאָן איך נישט גיין.

דבורה

אַ בראַך איז צו מיר! זי הייסט מען אַנשפאַרן צום פריץ? און מען בעט זיך

נאָך ביי איר?

הויקער

דערווייל בעט מען נאָך נישט.

ערשמער סוחר

ניין? פאַר וואָס? אויב זי קאָן באמת פועלן... וואָס גייט עס מיך אַן דורך

וועמען שטאַט וועט געהאַלפן ווערן?

יאשקע

זאל מען צוריק אירע זאכן אריינברענגען.

הויקער

יידן, אירע זאכן ווארפט אריין.

לאמער

הערסטו, אוודאי... (מען בינדט זי אָפּ. עס פליען צוריק צעשאַטענע פעק און זאכן פון דרויסן אין קעלער אַריין)
ערשמער סוחר (צום רב)
נו, וואָס וועט דער רבי זאָגן?

רב

וואָס זאל איך זאָגן, ליבע יידן?... ווען עס גייט אין פרנסה וועט דאָך קהל מיך הערן, אוודאי... ווי דעם רב... אָבער דעם אמת מוז איך איך זאָגן: געפעלט מיר דער שליח נישט... דורך איר זאל שטאָט געהאַלפן ווערן?

נחמהלע

אוי, רבי, איר זענט גערעכט, אַ הייליקער אמת. דורך מיר וועט שטאָט נישט געהאַלפן ווערן. צו דעם פריץ וועל איך נישט גיין, איך זאל אַפילו וויסן...

ערשמער סוחר

וואָס הייסט, דו וועסט נישט גיין? וואָס הייסט נישט גיין?

ערשמער סוחר

און אַז מען וועט דיך גוט בעטן? ברענגט דאָרט אירע זאכן אין אַרדענונג, זאלן זיי זיך נישט וואַלגערן אויף דער ערד! (קיינער טוט עס נישט)

דבורה (אַריענטירט זיך אַ ביסל)

ווי הייסט, נחמהלע? אַז קהל בעט דיך פיין און אַנשטענדיק, דאַרפסטו דאָך קיין חזיר נישט זיין.

הויקער

און טרייבן מיט געוואַלד, טרייבט דיך קיינער נישט. און וואָס מיינט איר, רבי? אַז זי זאל זיך אויפפירן ווי אַ מענטש, קאָן זי וועמען אין שטאָט אַ שאַדן ברענגען? עט, נאַרישקייטן, כּלעבן, ווער ס'וועט נישט דאַרפן, וועט נישט געשטרויכלט ווערן.

לאמער

הערסט אוודאי, אַט דאָס מיינט מען דאָך!

אַ כ ט ע ס צ ע נ ע

עס פאַלט אַרײַן די גבאיטע מיט ווייבער. זינגט מיט אַ תחינה־ניגון.

גבאיטע

אוי, אַ ווייטאַג איז מיר! אוי, אַ בראַך איז צו מיר! יידן, וואָס טוט איר דאָ,
יידן?... קינדער אין די וויגן וויינען דאָך! אַ חורבן האָט זיך אויסגעגאַסן איבער
אונדז! פאַר אַ טראַפּן מילך וועלן דאָך, נעבעד, קינדערלעך אויסגיין! און קיין
זעמלמעל וועט נישט זיין, און קיין קאַרנמעל אויך נישט. נאַר אַ גרוגרת דרבי
צדוק...

הויקער

שאַ, וואָס איז געשען?

גבאיטע (פּראָזאָיאַט)

ווי הייסט, וואָס איז געשען? שטאַט בלייבט דאָך אָן פּרנסה! דער פּריץ פאַרט
דאָך אַוועק, און אויס מיטן יריד! וואָס מיינט איר, ווייבער וועלן אייך שווייגן?
די בערד וועט מען אייך אויסציפּן, מאַנספּאַרשווונען! ווי האָט איר דאָס דער־
לאַזט? ווי האָט איר דאָס געקאַנט דערלאָזן?

ערשמער סוחר

נו, רבי?

רב

איך בעט אייך, יידן, פּרעגט מיך קיין דעה נישט. טוט ווי איר פאַרשטייט.
אַן אַלטער מענטש, אַ שאַרבן. וואָס האָט איר זיך אָנגעזעצט אויף מיר? קאָן איך
צאַפּן משקה פון דער וואַנט? קאָן איך שטאַט פאַרזיכערן מיט פּרנסה? געהערט,
אַ קלייניקייט אַ ביסל!

לאַמער

הערסט, אַט דאָס מיינט מען דאָך!

ערשמער סוחר

הייסט עס, אשה, דו גייסט צום פּריץ. — נישט אַזוי, רבי?

נחמהלע

אַבער יידן, שניידט מיך אויף שטיקער, איך קאָן צום פּריץ נישט גיין, איך
קאָן נישט בעטן!

ערשמער סוחר

וואָס הייסט, דו קאַנסט נישט? ביסטו נישט קיין יידיש קינד, חס ושלום?
פאַרקלעמט דיר גאַרנישט דיין האַרץ, טאַמער בלייבט אַ שטאַט אָן פּרנסה? איז
דאָס רעכט ביי דיר, אַז קליינע קינדערלעך זאָלן אויסגיין ווי די ליכט? אַז קהל זאָל

דער דוכוס

דארפן קלאפן מיט דער פושקע איבער יידישע ישובים? האסטו גאר קיין יידיש
הארץ נישט?

נחמהלע

איך ווייס נישט, יידן, וואס פאר א הארץ איך האב. ווייזט אויס, איך האב
יא א הארץ, ווייל איך קאן צום פריץ נישט גיין.

ערשמער סוחר

וואס, האסט אים באגנבעט, חלילה?

נחמהלע

אפשר האב איך אים באגנבעט, און אפשר האב איך אים גאר באגזולט...

ערשמער סוחר

כע, כע! באגזולט גאר? אז יענער איז געזונט און שטארק, הלוואי אויף אלע
יידן געזאגט. ער איז דאך היינט געווען ביי יאשקען.

נחמהלע (וויינט)

אז איר פארשטייט דאס נישט, יידן, וואס זאל איך טאן? אז איר פארשטייט
נישט.

ערשמער סוחר

מילא, מיר, פראסטע מענטשן, פארשטייען נישט, אבער דער רבי, זאל געזונט
זיין פארשטייט דאך מן הסתם יא... וואס זאגט איר, רבי?

נחמהלע (לאכט דורך טרערן)

ווער, דער רב?

רב

יא, אשה, זאל עס דיר צו קיין ווונדער נישט זיין. מיר דוכט, איך שטויס זיך
אן א ביסל. דער דוכוס האט אודאי דורך דיר געהאט שברות הלב. א יידיש הארץ
האסטו, איז דיר שווער צו ווייזן זיך פאר אים?

נחמהלע

רבי, רבי! געזונט זאלט איר זיין, ס'איז אזוי!

ערשמער סוחר

אבער קהל בעט, גאנץ קהל בעט דיר, זאלסט זיין דער שליח אין א מזלדיקער
שעה. נישט אזוי, יידן?

אלע

אודאי, אודאי!

לאמער (גאנץ סעפארט)

הערסט, אודאי!...

הויקער

יידן האָבן שוין נישט איין מאָל דורך נשים אויסגעפועלט און גזירות בטל
געמאַכט.

ערשמער סוחר

גיי, גאַנץ קהל בעט דיך, גיי...

גבאימע

קינד מיינס... איך זע דאָך, אַז קהל קאָן דורך דיר געהאַלפן ווערן. ווילסטו,
מען זאָל וויינען פאַר דיר? ווילסטו, מיר זאָלן ברענגען אונדזערע קליינע עופּהלעך
אויף די הענט? אַ סוף, געפועלט, מיר טוען דאָס! איך זאָג אייך, יידן: אַזאַ יאָר
אויף מיר ווי שייך זי איז. זי איז דאָך אַ מלכה, אַן אמתע מלכה! נישט מער... (זי
ווישט זיך אָפּ די נאָז און בלייבט שטיק)

דבורה

צי זי איז שייך? ... וואָלט זי זיך אַזוי לייטיש אויפגעפירט ווי שייך זי איז.

הויקער

שאַ, יידענע....

לאַמער

הערסט, אַוודאי...

רב

נו, קינד מיינס, זעסט, עס האָט זיך אויסגעלאָזט צום גוטן. קהל דאַרף גאָר
אַנקומען צו דיין לאַסקע. וואָס איז דאָס ווערט? ביסטו גאַרנישט תקיף ביי זיך?

נחמהלע

ניין, רבי, איך בין גאַרנישט תקיף.

רב

וועט עס דיר פאַררעכנט ווערן.

יאַשקע

אַ סוף, אַ סוף, דער פריץ וואָרט נישט! וועט מע שוין גיין אַ מאָל?

נחמהלע

הם... ס'געהערט ווי עס האָט זיך אויסגעלאָזט? בין איך גאָר דער שליח.
זאָל איך טאַקע גיין? אַז ס'איז מיר שווער, ווי צו הייבן דעם אונטערשטן שטיין.
כ'וועל פרוּוון, כ'וועל גיין, כ'וועל בעטן דעם פריץ, כ'האַב אַבער מורא, יידן,
אַז קיין גוטס וועט פון דעם נישט אַרויס.

אַלע

פאַר וואָס?

נחמהלע

כ'ווייס נישט. כ'וועל גיין. יידן דארפן פרנסה.

גבאיטע

שטיי, מיין קינד. אזוי וועסטו גיין צום ליכטיקן דוכוס? אזוי וועסטו זיך שטעלן פאר זיינע ליכטיקע אויגן? אפגעריסן-אפגעשליסן? ווארט, לאמיר דיך א ביסל צורעכט מאכן. וויבער, וואס שטייט איר, וויבער? לאמיר זי אויסריכטן ווי א לייט. (די וויבער בראש מיט דער גבאיטע און דבורה רינגלען זי ארום און ברענגען אירע קליידער אין ארדענונג. איינע הייבט אויף עפעס פון דר'ערד א שטאממעלע, שטויבט אפ און טשעפעט איר צו. א צווייטע ווארפט איר ארויף א טוך אויף די אקסל. דבורה האלט ביים אויסטאן אירע אייגענע פינגערלעך און די גבאיטע וויל ארויסנעמען אירע אייגענע אוירינגלעך צו באצירן נחמהלע) ווארט, קינד מיינס. וועסט דאך שיינען ווי די ליכטיקע זון, וועסטו דאך שיינען! נו, יידן, זעט, האבן מיר זיך צו שעמען, הא?

נחמהלע

מען דארף נישט קיין צירונג, מען דארף נישט. (מיט דעם טונקעלן טוך אויפן קאפ און אויף די אקסל האט זי איצט באקומען א צניעותדיק אויסזען. איר אויס-דרוק איז ערנסט און טרויעריק. זי גייט לאנגזאם ארויף אויף די שטיגן. קערט זיך אום צום עולם און קוקט אראפ. אלע באגלייטן זי מיט שטומע בליקן. יאשקע איז איר פארגלאפן דעם וועג. ער שטייט שוין ביי דער אפענער טיר)

יאשקע

א סוף, א סוף. דער פריץ ווארט נישט!

נחמהלע

יידן, אפשר האט איר אן אנדערן שליח? א בעסערן פאר מיר? כ'האב מורא, אז...

שטימעס

ניין, ניין! האסט נישט וואס מורא צו האבן, מען דארף נישט קיין בעסערן. קהל בעט, קהל שיקט.

נ י י נ ט ע ס צ ע נ ע

אין דעם מאמענט לאזן זיך אריין דער שמש מיט די ישיבה-בחורים, מיט אברהמלע מתמיד בראש.

רב (שפרינגט אויף. צום מתמיד)

דו? אברהם? וואס זעען מיינע אויגן? וויי איז מיר, וואס האסטו דא צו טאן,

דא, אין דעם דאזיקן זומפ? אין דעם דאזיקן גיהנום? גיי שוין אין בית-המדרש
צוריק, איך הייס! (קוקט זיך ארום) ווער האט געשיקט נאך די בחורים?
הויקער

איך, רבי, כ'האב געמיינט מען וועט דארפן מלחמה האלטן.
מתמיד (גייט אראפ אונטן)

פאר וואס, רבי, באהאלט איר מיך אזוי פאר דער וועלט? פאר וואס מיינט
איר, רבי, דארף איך דעם זומפ נישט באטרעטן? פאר וואס דארף איך אויסמיינדן
דאס ארט, ווו יידן דארפן מלחמה האלטן? בין איך דען געקומען צו אייך, כדי
איר זאלט מיך איידל האלטן, כדי איר זאלט זיך צערטלען מיט מיר? בין איך
דאך אפגעשיידט פון יידישן קהל, נאך מער ווי איך בין דאס פריער געווען. ליידן
צוגלייך מיט אלע וויל איך, זיין געפייניקט צוגלייך מיט כל ישראל. און דאס איז
דאך געווען מיין איינציקער באגער. רויקייט און צערטלונג, עושר און כבוד —
דאס האב איך דאך אין דער היים געהאט. אויף דעם האב איך דאך א שפיי געטאן,
פון דעם זיך אפגעקערט. און ווען איך בין א גר צווישן אייך — בין איך דאך צווישן
אייגענע, צווישן יידן בין איך דאך!
אלע (שטיל איבעראשט)

א גר? א גר? (אייניקע רוקן זיך אפ, אייניקע רוקן זיך נענטער צו).

מתמיד

א גר, אברהם בן אברהם, זייט עס וויסן, יידן! דער רב ווייסט עס שוין
פון לאנג, ער האט עס אבער געהאלטן בסוד פאר אייך. און קיין סודות דארף
איך נישט מער. און אין פארבארגעניש לעבן וויל איך נישט מער, ווייל
צווישן יידן בין איך דאך, צווישן ברידער!...

רב

אברהם! גאט איז מיט דיר! יידן, שוויגט! פרעגט זיך נישט נאך! עס
קאן חס ושלום אן אומגליק געשען! זינט דער מענטש איז געקומען צו מיר
מיט א בריוו פון די ווייטע רבנים, האב איך אים קיין איינציק ווארט נישט
איבערגעפרעגט. שא, שטיל! האט רחמנות! מאכט נישט קיין רעש! איך בין
זיך מודה ומתודה פאר דיר, גאט אין הימל, א שוואכער מענטש בין איך,
אן אלטער מאן. וואס פאר א מנהיג קאן איך זיין, אז איך ציטער פאר מיין
אייגענער שיין? אברהם! אברהם! טו מיר צוליב, מיין פריינד! איך בעט
דיך, גיי אוועק פון דאנען, זאל זיין שטיל.

מתמיד

ניין, רבי, מיט שטילקייט און פחדנות קאן מען דאס ביז נישט מנצח
זיין, דאס פיל ביז, וואס ארום אונדז, רבי! כ'האב געוואלט זיין דער שטיל-

סטער צווישן איך, כ'האב געוואלט מיין יונג הארץ פארשליסן אין די פיר ווענט פון בית-המדרש, כ'האב געוואלט מיט לייב און לעבן פארזונקען ווערן אין דעם ים פון הייליקע ספרים. אבער איך בין נישט, יידן, איך בין נישט דער עילוי, וואס די הייליקע סודות פון דער תורה אנטפלעקן זיך פאר אים, ווי די ליכטיקע טויערן, און וואס אין זיי געפינט ער זיין איינציקע טרייסט. און איך בין נישט, יידן, איך בין נישט דער צדיק, דער נסתר, וואס אין דער שטילקייט פון זיין הארץ ליגט דער תיקון פון דער וועלט. אין שטילקייט לעבן קאן איך נישט מער, ריטער זענען מיינע אבות געווען. און צווישן איך וויל איך לעבן ווי א ייד, אן איש-חייל. מלחמה וויל איך האלטן מיט דאס ביז קעגן אונדז, און פון אונדז גופא. עילויים און גאונים האבן מיר א סך, יידן, אבער ווער עס זאל אויפהייבן א זיכערע שטימע און א שטארקע פויסט קעגן שונא פון דרויסן און קעגן די ווילדע געוויקסן פון אינעווייניק — דעם זע איך נישט.

רב (אין ציטערניש)

אברהם, וואס ווילסטו טאן, אברהם? מיר זענען יידן, אברהם!

מתמיד

איך וויל... ראשית וויל איך דאס ביז אויסראטן פון צווישן אונדז. נישט מיט א ברכה אויף די ליפן, נאר מיט א פייערדיקע קללה האב איך אראפגע-נידערט צו איך אהער אין דער פינצטערער הייל, אין דער נעסט פון זינד. אויסגעריסן זאלן ווערן אלע ווילדע געוויקסן פון צווישן פאלק ישראל, מיטן שורש זאלן זיי ווערן אויסגעריסן! איך וויל, ראשית וויל איך, אן אויסדער-ווילט פאלק זאלן יידן זיין. איך וויל, דאס פאלק, וואס טראגט אין זיך די הייליקע תורה, גאטס ווארט פון אמת אויף דער וועלט, דאס דאזיקע פאלק זאל זיין ריין, ווי א נייעגעבוירן קינד, ווי א מלאך, א פאלק פון מלאכים זאלן מיר זיין! לויטער און הייליק זאלן מיר זיין! תורה מיט זנות, תורה מיט ווייני-קעלער, תורה מיט האנדל פון פארשימלטן אלטווארג אויפן מארק — ווי פאסט זיך דאס? הייליק איז די תורה און הייליק איז איר טרעגער — דאס פאלק ישראל. און אויב דאס פאלק איז פאראומרייניקט געווארן — הייליקן דארף מען עס! דורך שטארקע ווערטער, דורך א שטארקער פויסט און דורך א שטארקער קללה דארף עס געהייליקט ווערן. וואס האבן יידן צו טאן אין דעם פינצטערן שאול-תחתיה? די פינע בעלי-בתים זענען געקומען אהער — צוליב וואס פאר אן אפמאך מיט זנות? פארשאלטן זאלן ווערן די יידישע הענט, וואס האבן אין דאזיקן קעלער זייער טריפהנעם מסחר געטריבן. פארשטאפט

זאל ווערן דער קאפ ביי זייערע קינדער און פון זיי זאלן קיין בני-תורה נישט ארויס! אויסגעריסן זאלן זיי ווערן פון כלל-ישראל!

יאשקע (אויף די שטיגן)

אַ-אַ! קינדער!... (פאַרשווינדט. עס הערן זיך נאָך זיינע ווייטע אויס-געשרייען. דער מתמיד כאַפט אַרויס פון בוזעס אַ בונט מלקות, ציט זיי אויס, הייבט אָן צו פאַכען אויף רעכטס און לינקס, אויף די וויבער, אויף די ליטוואַ-קעס, אויף די פאַרבליבענע סוחרים)

מתמיד

אַרויס פון קעלער, זינדיקע יידן, וואָס זענען נישט ווער דעם נאַמען צו טראַגן. פון פינצטערן קעלער אַרויס, פון מיאוסן זומפ אַרויס, אויף דער ליכטיקער וועלט, פאַרן ליכטיקן שייך! דאַרט וועלן מיר זען ווער איז שוואַרץ פון אייך און ווער איז ווייס (ער פאַרמעסט זיך אויף נחמהלען. זי פאַרשטעלט זיך מיט די הענט און צעלאַכט זיך. איר געלעכטער ברענגט אַרויס פון פאַר-גליווערטן צושטאַנד די גאַנצע עדה יידן)

נחמהלע

כאַ, כאַ! מיך אויך? אוי, יידן, האַרציקע מיינע, וואָס עס קאָן זיך פאַר-לויפן אויף דער וועלט! איך בין דאָך געשטאַנען ווי אַ שטיין. דאָס לשון האַט זיך מיר אָפגענומען פאַר גרויסע חידושים. אַט דאָס איז אברהמלע מתמיד? וועגן אים האָב איך דאָס געהאַט מיינע זינדיקע חלומות? אים האַט דאָס מין האַרץ געדורשט פון דרך-הישר אַראַפּפירן? אַט דעם דאָזיקן גוי? כ'האַב אַבער באַלד דערקענט די שטים!

רב (שרייט נישט מיט זיין קול)

טרעט אַפּ, זונה, ריר זיך נישט צו צו אים!

נחמהלע

איך זאל אָפטרעטן? מיר זענען דאָך אַלטע באַקאַנטע. וואָס מאַכט עפעס דער יונגער ליכטיקער דוכוס? צי געדענקט נאָך דער דוכוס דעם פלאַמענדיקן קוש, מיט וועלכן ער האַט מכבד געווען אַ יידישע טאַכטער און אין איר דעם גרויסן, זינדיקן פלאַם אַנגעצונדן? קום, מתמיד. אַפילו נישט קיין אמתער מתמיד. קום אַ טאַנץ מיט דער אַלטער באַקאַנטער. מיט דער קהלישער זונה. מיך האַט קהל געכשרט, פאַר דיר וועט קהל ציטערן. קום זשע, דוכוס, אַ טאַנץ מיט מיר. (אַלע יידן בלייבן ווי געפלעפט. רב לאַזט זיך צו נחמהלען מיט אַן אויפגעהויבענעם שטעקן)

רב

אָוועק מיט דייע משוגענע דבורים! וואָס פאַר אַ דוכוס איז ער דיר? יידן, רייסט זי אָפּ פון אים, זי וועט אים מטמא זיין!

מתמיד

רירט זי נישט, יידן, רירט זי נישט, מיין זינד! עס איז אמת, וואָס זי זאָגט. אַ גוי האָט זי אַ מאָל צום האַרצן געדריקט און דער גוי איז געווען דער יונגער דוכוס. און דער יונגער דוכוס — דאָס בין איך געווען. (ווידער אַ סצענע פון שטומער שרעק)

נחמהלע

כאָ, כאָ, כאָ! איר וועט נישט לאָזן? איז נישט געטאָנצט מיטן בער, דאָרף מען נישט! איך האָב אים פיינט, ווייל מיך האָט ער טריף געמאַכט און אַליין איז ער געכשרט געוואָרן! קיין זאך וועט שוין מיין שנאה נישט שטעלן. סיידן (וויינט) גיט מיר דעם מתמיד, דעם אמתן מתמיד, און לאַמיך אים זינדיק מאַכן. (זי טאַנצט אַרום דעם מתמיד, פאַטשט מיט די הענט און צעוויינט זיך היס־טעריש)

אַ שטים פון ווינקל אַרויס (גרילציק)

און וואָס וועט זיין מיטן מאַרגנדיקן יריד?

מתמיד (די גאַנצע צייט געשטאַנען פאַרשטעלט דאָס פנים, שרייט אויס)

אוי, יידן!

צענטע סצענע

אַרום טיר איז אַ גערודער, אַלע יידן ווענדן זיך צו דער טיר. אַלע טרעטן אין שרעק צוריק, אין דער טיפקייט פון קעלער. אין דער מיט בלייבן נאָר דער מתמיד, נחמהלע און דער רב. אין דער טיר באַווייזן זיך צוויי קריסט־לעכע נזירים אין שוואַרצן, מיט שוואַרצע נידעריקע קאַפּטורן אַריבערגע־רוקט איבער די אויגן.

ערשמער נזיר (הייבט אויף אַ האַנט)

דאָ געפינט זיך אַן אַפּטריגינקער. אין נאָמען פון קלויסטער... קומען מיר

פאַדערן...

מתמיד (ציטערט אויף, קוקט זיך אום, דרייט זיך אויס)

נאָך מיר געקומען. די העכסטע צייט. גייט, איך גיי אייך נאָך!

(גייט אַרויס נאָכן נזיר, אַ טויטע פאַרגליווערטקייט פון אַלע פאַרבליבענע.

ענדלעך לאָזן זיך הערן שטילע מענער־און פרויען־געוויינען ווי איך נחמהלעס

צענטענער געלעכטער)

אַלטער קאַציונע / געזאַמלטע שריפטן

רב (מיט אַ פאַרלוירנער שטימע)

ווער... ווער האָט געמסרט?

הויקער

יאַשקעס אַרבעט!

לאַמער

הערסט, אַוודאי...

פ א ר ה א נ ג

פערטער אַקט

ווייטע קלויסטער-גלאַקן. אַרגל. פרויען-שטימען אוניסאָן. אַ בריק.

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

אויפן בריק שטייגט אויף דער העראַלד. פאַנפאַרע רעכטס. לינקס. רופט אויס.

העראַלד

באַלד וועט פאַרברענט ווערן אַ מענטש לויטן הייליקן משפּט פון קלויס-טער. זיין גוף וועט זיך אומקערן צו שטויב און צו אַש, ווייל פון שטויב און פון אַש איז ער באַשאַפן; און זיין נשמה וועט זיך אומקערן צו גאַט, ווייל אין גאַט איז איר אייביקע מנוחה. וואַלט דער מענטש זיינע וועגן דערקענט און נישט אַפּגעקערט נישט רעכט און נישט לינקס — אַזוי ווייל וואַלט דאָן געווען צו אים אין שויס פון דער הייליקער אמונה. ווייל, געקומען צו דער ענד פון זיינע טעג, וואַלט דער מענטש זיך געפרייט אויף זיינע מעשים. און גאַט דער אַל-מעכטיקער וואַלט געשיקט זיין מלאַך און שליח צו שיידן דעם גוף פון דער נשמה אין דער ריכטיקער צייט.

אַבער דער מענטש האָט גאַטס וועגן נישט דערקענט, פון דעם ריכטיקן גלויבן האָט ער אַפּגעקערט און פאַרנומען זיך אין אַ וועג אַ פאַלשן. און דאָס הייליקע געריכט האָט איינגעזען, אַז די כלי פון גאַטס אינהאַלט איז אַנגע-פלאַצט. אַז עס דראָט אַ סכנה דער געטלעכער נשמה אין דעם זינדיקן גוף. און אין זיין יושר און אין זיין רחמים האָט דאָס הייליקע געריכט געפּסקנט: אַפּשטעלן דעם בלינדן געלויף צו די טויערן פון אייביקע ליידן. צעשיידן די געטלעכע נשמה מיטן זינדיקן גוף פאַר דער צייט. אומקערן דעם גוף צו שטויב און צו אַש, אַז די נשמה זאל זיך צוריקקערן צו איר באַשעפּער אַ געלייטערטע.

באַלד וועט פאַרברענט ווערן אַ מענטש לויטן הייליקן משפּט פון קלויס-טער. צום אייביקן לויב פון אַלמעכטיקן גאַט. צו מנוחה און צו פרייד פון אַלע גלויביקע. צו אימה און צו פחד פון אַלע שונאים געהיימע, פון אַלע שונאים פאַרבאַרגענע, פון אַלע אַפענע און באַהאַלטענע אַפּטריניקע. אַמען!

צווייטע סצענע

פון רעכטס קומט דער העקער מיט א ברעמיעלע האַלץ.

העקער

אַמען! נאָך נישט פאַרשפּעטיקט, גנעדיקער האַר?

העראַלד

נאָך נישט פאַרשפּעטיקט.

העקער

אַ לויב דעם אייבערשטן! אַ לעבן לאַנג איך רייס מיר אַ מצווה צו פאַר-
דינען. אייביק כאַפּן די פּלינקערע אַרויס פון אונטער דער נאָז. צעגייט מין
נשמה אין פּרוכטלאָזער פּלייסיקייט, און מיט וואָס צו קומען אויף יענער וועלט
— איז נישטאָ. און גרייטן זיך דאַרף מען. אַ זקן בין איך, אַ לעבן לאַנג אַפּגע-
וואַרט אויף אַ מצווה, כּע-כּע-כּע! און זיך דערוואַרט. אַט די ברעמיעלע האַלץ,
דעם הייליקן פּלאַקער אונטערצוינדן, דאָס זינדיקע נפּשל אַפּצובראַטן. טייער
האַלץ, טרוקן האַלץ, האַלץ ווי מאַנדלען, האַלץ ווי זיסער מעד, שייט אין שייט
געקליבן, ווייסינקער, בושאַזענער. אַ העקער בין איך. מיט מיין שווייס אויס-
געהאַקט אַ מצווה. כּע-כּע-כּע! אַ דאַנק דעם אייבערשטן אין די הימלען. אויף
דער ערד — זיין אייביק לויב. אַ העקער בין איך...

העראַלד

גיי מיט, אַ פּלייסיקער, גיי מיט! און זאַלן אַלע גאַטספּאַרכטיקע קנעכט
אַ ביישפּיל זיך אַראָפּנעמען פון דיין אַרעמער גינציקייט (ביידע אַפּ לינקס)

דריטע סצענע

פון רעכטס קומען אַן צוויי מאַגנאַטן.

ערשטער מאַגנאַט

אַט דאָ וועלן מיר זיך שטעלן פאַר די ריכטער.

צווייטער

און אַז מען וועט דאַרפן — וועלן מיר קניען.

ערשטער

און אַז מען וועט מוזן, וועלן מיר אַנטבלויזן די שווערד.

צווייטער

שוין אַפּגערעדט וועגן דעם, וואָס די שטראַף איז צו האַרב, ווי דערלאָזט
מען עס פאַרברענען אַ מאַגנאַט?

ערשמער

ווען אפילו אן אפמריניקן.

צווייטער

אפילו דער הייליקסטער פאָטער וואָלט אים באַגנעדיקט.

ערשמער

אַבער גאָט איז הויך. און רויים איז ווייט. ביז דער אַלטער דוכוס וועט זיך צוריקקערן מיט דער באַגנעדיקונג — זאָל מען אַפּשטעלן דעם פּסק־דין.

צווייטער

די שטאַפּעטן פון רויים זענען שוין אַנגעקומען און די ריכטער מאַכן זיך נישט־וויסנדיק. אייליק זענען זיי אין זייער פליסיקייט.

פערטע סצענע

פון רעכטס קומען אן צוויי ריכטער. איינער מיט צעוויקלטן ווערדיקט.

ערשמער מאַגנאַט

הייליקע ריכטער, האָלט אָפּ אייערע טריט.

צווייטער

אין נאָמען פון דער גאַנצער מאַגנאַטעריע בעטן מיר חסד פאַרן פאַרמשפטן.

ערשמער ריכטער

קאָן דען דער ערדישער חסד זיין גרעסער פאַרן הימלישן? און דער געטלעכער חסד ווערט אים געטאָן.

ערשמער מאַגנאַט

אַבער די שטראָף איז צו האַרב און דער זינדיקער איז צו יונג, און די צייט, וואָס איז אים געגעבן געוואָרן תשובה צו טאָן — זי איז צו קורץ געווען.

ערשמער ריכטער

זאָל מען אונדז בעסער באַשולדיקן אין צו פיל פליסיקייט, איידער אין נאַכגיביקייט. מיר האָבן געטאָן, וואָס מיר האָבן געקאָנט, ווי מיט אונדזערן אַ זון האָבן מיר גערעדט מיטן פאַרבלאַנדזשעטן. און מיט טרערן אין אונדזערע אויגן האָבן מיר זיך געבעטן ביי אים ער זאָל זיך באַדענקען. זאָל ער עפנטלעך זיך מתוודה זיין אין זיין טעות. ער האָט זיך אַבער שטאַלץ אַפּגעקערט פון אונדז. וועלן מיר זען מיט וועלכן שטאַלץ ער וועט ווענדן זיין בליק צום פייער פון גערעכטיקייט.

צווייטער מאגנאט

אבער מיר אליין ווילן זיין זיינע ריכטער.

ערשטער ריכטער

איר זענט גערעכט, מיינע הערן, ווען איר ווילט אליין משפטן איינעם פון אייער איידעלן שטאם. אבער ווען איז דאס גערעדט? ווען, באַפלעקנדיק זיין שטאם, רייסט זיך דאך דער באַשולדיקטער נישט אַרויס פון אים מיטן וואַרצל. דער זינדיקער האָט אַבער צעריסן זיין גאַלדענעם יחוס-בריוו פונקט אַזוי, ווי ער האָט צעפליקט זיין גאַלדן קלייד פון דער ריינער אמונה. פרעמד איז אייך דער זינדיקער, מיינע הערן. און נאָר דער אַלמעכטיקער גאָט אין זיין אייביקער דערבאַרעמונג בלייבט דער ליידנדיקער פאַטער פון דער פאַרבלאַנדזשעטער נשמה.

מיינע הערן, די צייט איז קורץ. גאָטס סטאַדע ווערט אומגעדולדיק, און מיר שטייען דאָ און דיספוטירן אין מיטן בריק. לאַמיר פאַרלאָזן די בריק, מיינע הערן. טויזנטער אומגעדולדיקע אויגן וואַרטן צו דערזען דעם פייער פון גערעכטיקייט. און ווי פֿיין דאָס איז! און ווי דערהויבן דאָס איז! לאַמיר פאַר-לאָזן די בריק, מיינע הערן.

ערשטער מאגנאט

מיר וועלן נישט דורכלאָזן.

צווייטער

ווען די גערעכטיקייט איז צווייפּלהאַפט, וועלן מיר זיך אַנלענען אָן דער שווערד!

ערשטער ריכטער

און ווי באַדויערלעך דאָס וואַלט געווען! ווילט איר דען באַווייזן, מיינע הערן, אָן די שווערד קאָן גאָט אליין באַצווינגען? מאַגנאַטן! צי ווילט איר דען אונטערברעכן די צווייג, אויף וועלכער איר זיצט, נישט וויסנדיק ווי נישט-פעסט און נישט-זיכער זי איז? מאַגנאַטן! צי ווייסט איר דען נישט, אָן די מורא פאַר גאָט — איז די מורא פאַר אייך? אָן אַן פחד איז נישטאָ קיין גערעכטיקייט? נישטאָ קיין פאַלגער און קיין מאַכטהאַבער. נישטאָ קיין קנעכט. נישטאָ קיין מאַגנאַטן? ... (די מאַגנאַטן דערשטוינט. לאָזן פאַרביי די ריכטער)

פֿינפטע סצענע

צווייטער

איז שוין אַלץ פאַרלוירן?

ערשמער

אַט פירט מען דעם פאַרמשפטן. לאַמיר רעדן צו אים אַליין. שטיי, אומ-
גליקלעכער, שטיי! (דער יונגער דוכוס אין אַ קיטל און אין קייטן קומט אָן
פון רעכטס)

צווייטער

אַט דאָס איז געווען דער שטאַלץ פון אונדזער שטאַם!

ערשמער

יונגער אַדלמאַן! מאַך שווער ווי בליי דייע טריט. רעד גאַרנישט, טו
גאַרנישט, בלייב שטיין. אפשר וועט דאָך אויפשפּראַצן אַ מחשבה פון תשובה
אין דעם שטיינערנעם באַדן פון דיין האַרץ. ביסט נאָך יונג גענוג, פאַרן טויט
— נישט קיין צייטיקע פרוכט.

יונגער דוכוס

ווער זענט איר און וואָס ווילט איר, איידעלע הערן? וואָס פייניקט איר אָן
אַרעמען ייד אויף זיין לעצטן לעבנס-וועג? אַלץ, וואָס מען האָט געקאַנט אין
מיר אַריינזאָגן — איז שוין אַריינגעזאָגט. אַלץ, וואָס מען האָט געקאַנט אַריינ-
טענהן — אַריינגעטענהט, מיט דראַונגען און הבטחות. אַלע טויערן פון גיהנום
און גן-עֶדן זענען שוין פאַר מיר געעפנט געוואָרן און געאַטעמט אויף מיין
שטיינערנעם האַרץ מיט זייער פלאַם און זייער לינדערונג, מיט בשמיט-דופט
און שוועבל-ריח. ווייזט אויס — פון צו האַרטן שטאַף איז מיין האַרץ געקנאַטן,
נישט צעגאַנגען, נישט פאַר שרעק און נישט פאַר מתיקות. אַבער אַ מענטש
בין איך דאָך, דעם געזעץ פון מאָס מוז איך זיך אונטערגעבן. שטימט עס דען
מיט אייער איידלקייט, מיינע הערן, צו פאַרגרעסערן די פייז פון אַ פאַרמשפטן
איבער דער מאָס? פאַרשטעלט נישט, איר איידעלע, מיין לעצטן שווערן וועג.

ערשמער מאַגנאַט

יונגער דוכוס! מאַגנאַטן זענען מיר. נישט פייניקן דיך ווילן מיר, נאָר
העלפן. טייער איז אונדז דער אַדל און דו ביסט דאָך אַ גליד פון אונדזער שטאַם.
מיר ווילן דיין לעבן ראַטעווען. דיין פאַטער דוכוס איז געלאָפן קיין רוים
רחמים בעטן. ער וועט געוויס אויספועלן אַ באַגנעדיקונג פאַר דיר. מען מוז
אַבער געווינען צייט, אַ ביסעלע צייט. מען מוז דייע ריכטער מיט קלוגשאַפט
באַצווינגען. זאָג, אַז דיין האַרץ האָט אַ ציטער געטאַן! זאָג, אַז דו דאַרפסט זיך
באַדענקען, אַז דו דאַרפסט זיך נאָך איבערלייגן. מיט פרייד וועלן דאָך דייע
ריכטער דאָס אויפנעמען און הייסן די מענגע זיך צעגייין.

יונגער דוכוס

איך דאַנק דעם אַדל פאַר זיין גוט האַרץ. אַבער איך האָב זיך נישט וואָס

צו באדענקען. זעט, אדללייט, די מענטשן-מענגע ווי גרויס! היינט ברענגען מיינע ריכטער א פייערדיקן קרבן, אבער איך ברענג היינט אויך א פייערדיקן קרבן און אויף דורות וועט אפגלאנצן אין הערצער דער טאג, ווען מיין פוס האט באטראטן דעם שייטער.

צווייטער מאגנאט

יונגער דוכוס! ביסט געלערנטער פון אונדז אין די הייליקע ספרים פון ביידע אמונות. און נישט דיין נשמה ווילן מיר ראטעווען — דיין גוף ווילן מיר ראטעווען. און, אויב פאר דיר, ווי פאר דייע ריכטער, איז וויכטיק דער פייער-דיקער קרבן — דאן זאג נאר א ווארט, יונגער דוכוס, און אויף דיין ארט, אונטער דיין נאמען, וועט פארברענט ווערן אן אנדערער. אויב נישט מער זינדיק קעגן גאט — איז קעגן לייט. די תפיסות זענען פול מיט רוצחים און פארברעכער.

יונגער דוכוס (איבעראשט)

אדללייט! ווער רעדט מיט אייער מויל? וועמענס שליחים זענט איר? מולכו! הייליקער ברודער פון פיין! האסט מיר געגעבן דעם אנהייב פון דיין וועג — גיב מיר זיין פלאמענדיקן סוף. מאך מיך אויסמיידן דעם שאטן פון דיין מיטן-וועג. זע, נאכגיין דיר פוסטריט קאן איך נישט, איך האב דיין כוח נישט. און איך גלייב נישט, ניין, איך גלייב נישט, אז דו זאלסט האבן געוויסט א מאל, אז אויף דיין ארט, א מולכו, ווארפט מען אין פייער אן אנדערן. און אפשר האסטו באדארפט אזוי. אפשר האסטו געמוזט אזוי. לעבן האסטו באדארפט. דיין לעבן איז נייטיק געווען. אבער איך... נישט מיין לעבן, מיין טויט איז נייטיק פאר מיר און מיין יידישקייט. הערט, אדל, איך וויל שטארבן. איצט וויל איך שטארבן, וויל מיין גאנצע עבודה ליגט אין די לעצטע געציילטע טריט מיינע צום שייטער. הערט, אדל, נישט ווי מיינע שונאים קומט איר אהער, און פאר אייך איז מיין ווידוי. מיינע ברידער הערן מיך נישט און אפשר וועלן זיי מיך נישט פארשטיין. אין די קוואלן פון יידישקייט האב איך געטובלט מיין נשמה, אבער מיין רוקן האט דעם יידישן יאך נישט געטראגן, און מיין מאגנאטישער חוט השדרה איז פארבליבן נישט געבויגן. פאר אן עדה געבויגענע יידישע רוקנס טראג איך אליין די אלטע שטאלצע יידישקייט אויף זיך. איך בין שטארק און ריטערלעך גענוג אויסצוהויכן מיין נשמה אין פייערדיקן גלאנק. פאר די אויגן פון דער וועלט, פאר דעם נאמען פון גאט דעם אלמעכטיקן. שטארק בין איך גענוג אויף צו שטארבן ווי א ייד, אבער שוואך בין איך צו לעבן ווי א ייד. לעבן, אפשטארבנדיק אבריווייז, און אין שטויב און אין שמאכט, אויף אלע מערק פון דער וועלט, אונטער פערדישע פאדקאוועס, אונטער שטיוול פון יעדן

געמעכטיקן אויפצוויפצן, אויפצוהויכן מיט פארבלוטיקטע ליפן דעם הייליקן שם, צו יעדער העלדישקייט, צו דער העלדישקייט פון הייליקע שטיינער, מיט וועלכע ס'איז אויסברוקירט א וועלט — צו איר בין איך נישט דערוואקסן. נישט קיין דורות האמער-קלעפ האבן מיין רוקן געבויגן, און גאט ווייסט מיין כוח און מיין שוואכקייט. ווי א ריטער וויל איך גיין צום טויט, ווי א ריטער-לעכער ייד קאן איך שטארבן, אבער נאר שטארבן, שטארבן פאר די אויגן פון דער וועלט, פאר דעם כבוד פון מיין יידישקייט, פאר דער גרויסקייט פון גאט, וואס ער הייליקט זיין נאמען אין דער מענגע, געבענטשט זיי, א, גאט, וואס דו הייליקסט דיין נאמען אין דער מענגע! (אפ ל'נקס)

זעקסטע סצענע

ערשטער מאגנאט

אלץ פארפאלן!

צווייטער

א כישוף איז געווען אין די רייד פון ריכטער. נאך מער כישוף — אין זיינע רייד. אך, ווען א נס זאל געשען, עס זאל פלוצלינג נאכט ווערן.

ערשטער

אדער א מבול זאל אויסברעכן און פארפלייצן די וועלט.

צווייטער

ער וועט אויסברעכן, אבער ווען? ... איך הער דאס ברומען פון רעדער.

ערשטער

איך אויך. זאל עס אַנקומען דער דוכוס? עס גלייבט זיך מיר נישט. (פון רעכטס א געברוס ווי פון א דונער אדער מוזיק. מאגנאטן קוקן אָנגעשטרענגט. דער לץ טאַנצט אַרײַן מיט אַ פּײַקל)

ליץ

טראם-טראם-טראם, טראם-טראם-טראם! פאר מיין זיידן, פאר מיין מאמען און פאר דור-דורות קנעכט! אוי, איך זאל נאר נישט פארזאמען! טראם-טראם-טראם, טראם-טראם-טראם! אז מען ברענט אים, אז מען בראַט אים, וועל איך לויפן אין איין אַטעם, נאָר דערביי צו זיין. נאָר צו זען מיט מיינע אויגן, ווי דער שטאַל-צער ווערט געבויגן, ווען מען טוט אים אַפּ זיין רעכט. אוי, נקמה פון אַ קנעכט! דורות קנעכט! אוי, נקמה פעלדזן ברעכט! טראם-טראם-טראם! וועל איך טאַנצן, וועל איך היפן — מיט די אויסגעלענקטע ריפן, וועל איך פאַטשן אין די הענט. ווער מיט האָב און גוטס דערפרייט זיך, ווער מיט ווייב און קינד איז יוצא, איך — מיין שונא ברענט!

ווער מיר מיטלייד! וואָס רחמנות! כ'האַב געפאַסט אַ לאַנגן תענית. ס'איז
מיין יום־טוב היינט. פרעס, מיין אויג, דעם רויטן פלאַם! פלאַקער, צווייג, פון
שטאַלצן שטאַם! טראַם־טאַם־טאַם, טראַם־טאַם־טאַם!
(די מאַגנאַטן לאַזן אים פאַרביי, קוקן אים נאָך געפלעפט. דער לץ מיטן
פייקל פאַרשאווינדט לינקס, ווען פון רעכטס הערט זיך שוין אַ פידעלע. דער
ניגון: „שמעיה מיטן פידעלע“. רב צדוק קומט אַן אין צעפליקטע מלבושים
מיטן שבתדיקן שטריימל)

זיבעטע סצענע

רב צדוק

צוויי געטרייע אייניקלעך האָבן איך דאָך געהאַט.
אַ בחור מיט אַ בתולה אַלע ביידע.
איצט פירט זיי צו דער חופה דער אַלטער זידע...
וועהן אַנטלויפסטו, מאַרשעליק, מיטן פויק? איך קאָן דיך נישט נאַכיאַגן.
עס צעשווימט זיך די גאַנצע קאַפעליע...
צוויי געטרייע אייניקלעך חתונה געמאַכט.
געבליבן, געבליבן בין איך איינער.
ווי טוט מען אַהין מיינע אַלטע ביינער?
מאַרשעליק, מאַרשעליק! וועהן ביסטו אַנטלאָפן מיטן פויק? אַנטלאָפן און
מיד איבערגעלאָזט אליין... גאַנץ אליין. אויפן וואַסער. (פא)

ערשטער מאַגנאַט
קום אַוועק פון דאַנען. לויפן ווי די אויגן טראַגן.
צווייטער
שטיי, שטיי, זע די וועלט איז משוגע געוואָרן, נישטאָ וועהן צו לויפן.

אַכטע סצענע

פון רעכטס קומט אַן אַ זקנה אין ווייסן מיט אַ טעפעלע וואַסער. מיט אַ
שטעקן. צלמט זיך.

זקנה

נאָך נישט פאַרשפּעטיקט, קינדערלעך? זאָל גאַט אויסהיטן, זאָל גאַט אויס־
היטן! איך גיי דען? איך לויף דאָך, איך פלי. באַשר די אַלטע פיס דינען נישט.
אַט, לאַכט פון מיר, קינדערלעך, אַ טעפעלע וואַסער. צו וואַס דאָס וואַסער,
קינדערלעך? כע־כע־כע! כ'האַב אַ מאָל אויך קינדערלעך געהאַט, און אייניק־

לעד געהאט. אויסגעשטארבן. אלע אויסגעשטארבן. ווער פון מגפות אונטער-געאנגען, ווער פון מלחמות אומגעקומען. לעב איך מיר אליין, ווי א שטיין, און טראג אין מין הארצן א גאנצן בית-הקברות. און ער האט דאך אויך ערגעץ א מאמע אויף דער וועלט, אט דער זינדיקער מיין איך, ווייס איך, וואס א מאמעס הארץ איז. האב איך זיך אונטערגענומען אנטקעגן גאט. וועל איך גיין אנטקעגן גאט. וועל איך קומען אהין מיט מיין טעפעלע וואסער. געהייליקט איז דאס וואסער. זיי וועלן אים אנצינדן און איך וועל א טראפעלע וואסער ארויפטריפן — וועט זיך פארלעשן. וועלן זיי ווידער אנצינדן — וועל איך ווידער ארויפטריפן א טראפעלע וואסער, אז קיינער זאל נישט זען. און אזוי וועל איך גיין אנטקעגן גאט און וועל לעשן דאס שרעקלעכע פייער. און אז גאט וועט מיך רופן און פרגען פאר וואס איך טו אזוי, וועל איך אים זאגן: נישקשה, איך בין אויך געווען א מאמע. א מאמע... (מאגנאטן פארשטעלן זיך די געזיכטער. זקנה פארביי. שטימען לינקס)

שטימען

פייער! פייער! פייער!

ערשמער מאגנאט (אויפגעצייטערט)

פייער?

צוויימער

פייער?

נינטע סצענע

פון רעכטס נחמהלע, צעשויערט, כמעט נאקעט, מיט א שטורקאץ אין האנט.

נחמהלע

ווער בעט פייער? נאט איך פייער, נאט! זאל ברענען דער נייער צור-ווקס צום אלטן געשוויר. ווער האט אויסגעטראכט יידן אויף דער וועלט? כ'האב דאך געקאנט זיין א גויע מיט גויים צוגלייך, דיין גויש ווייב געקאנט זיין, און ארומפארן מיט דיר אין א קארעטע פון שעטנז איבער דער פריצישער וועלט.

און איצט? ווי א ווייסער פיש פון פינצטערן ים ארויס האב איך א שפרונג געטאן קעגן דער זון און געבליבן הענגען אין דער לופטן. איצט ווייס איך שוין נישט ווו איז זון, ווו איז תהום, צי בין איך דיין כלה, צי בין איך דיין אונטערפירעריין צו דער פייערדיקער חופה. פון דער היים בין איך געלאפן צו דער גויישער וועלט, צו דער הפקר-וועלט. האט זיך די יידישקייט אין די גויישע טעמפלען פארקליבן, די יידישקייט אין אויסגעקערטן פעלץ. און אז

פון דארט בין איך אנטלאפן, טא וואס לויף איך נאך דיר? וואס וויל איך פון דיר? איך ווייס, איך וועל פארלירן וועמען פיינט צו האבן. א זיווג פון שנאה זענען מיר, און שיידן זיך קאן איך נישט. נאט אייך פייער, צינדט! צינדט אן די רויטע חופה! זאל ווערן ליכטיק און ליכטיקער איבער דער גאנצער וועלט.

צענטעסצענע

שמים פון אלמן דוכום (רעכטס)

מאגנאטן! מאגנאטן!

ערשמער מאגנאט (קומט צו זיך)

אט לויפט ער דאך!

ערשמער

א נס

צווייטער

דער נס האט געמוזט געשען. לויף גיכער, דוכום, די רגע איז געציילט.

(אלטער דוכום קומט צו לויפן פון רעכטס מיט א געחתמעטן פאפיר)

ערשמער מאגנאט

באגעדיקט?

צווייטער

דער הייליקער אליין?

דוכום

באגעדיקט. ער לעבט נאך, הארעלע ליבינקער?

ערשמער

די העכסטע צייט, דוכום, לויף, און זאל גאטס מלאך דיר פארויסלויפן.

דוכום

ווהין זאל איך לויפן, מאגנאטן? צו וואס זאל איך לויפן? איך מוז דאך

פרעגן ביי אייך א פאר ווערטער...

ערשמער

וואס ווארטסטו, דוכום, ראטעווע דיין זון.

דוכום

איר האט אים געזען?

ביידע מאגנאטן

געזען.

דוכום

גערעדט מיט אים?

דער דוכוס

ביידע

גערעדט.

דוכוס

וואָס האָט ער איך געזאָגט ?

ערשמער

איצט איז נישט די צייט צו רעדן. ראַטעווע דיין זון !

דוכוס

שפעטער וועט צו שפעט זיין.

צווייטער

ביסט איינגעשפּאַרט, ליכטיקער !

דוכוס

איינגעשפּאַרט, האַרעלע ליבינקער, איינגעשפּאַרט.

ערשמער

אַ פּאַטער ביסטו דאָך.

דוכוס

פּאַראַן העכערע פּליכטן. גיכער, האַרעלע ליבינקער, צי נישט ביי דער

נשמה. וואָס האָט ער געזאָגט ?

ערשמער

ער האָט געזאָגט : קיין חרטה האָט ער נישט.

דוכוס

דאָס ווייס איך. וואָס נאָך ?

צווייטער

ער האָט געזאָגט : ער וויל פּאַרבלייבן אַ ייד.

דוכוס

דאָס פּאַרשטיי איך. ווייטער, ווייטער...

ערשמער

לעבן אין יאָך, זאָגט ער, קאָן ער נישט. וויל ער בעסער אַ ליכטיקן טויט

איידער אַ פינצטער לעבן.

דוכוס

אַזוי האָט ער געזאָגט ?

ערשמער

אַבער וואָס הערסטו אים, דוכוס ? !

דוכוס

וועמען זאָל איך הערן ? איך ? דאָס געריכט ? די מענגע ? מיין זון הער איך.

אליין אין טונקעלן צימער, אין רוים, אן עדות, בין איך געפאלן אויף די קני, געבויגן מיין גרויען קאפ, געקושט דעם הייליקן פאנטאפל און אויסגעבעטן רחמים פאר מיין זון. א פאטער מעג, אבער ער, פאר די ריכטער, פאר דער מענגע, ער זאל צוריקציען, אפטרעטן, טאן נישט דאס, וואס ער וויל, נישט אזוי ווי ער גלייבט? ווען מיין זון לויפט פון שלאכטפעלד, וואס וואלט איך געזאגט? ווען עס טרעפט אים א קויל אין רוקן — וואס וואלט איך געזאגט? און, ווען אנדערע זעען דאס — ווי וואלט איך עס איבערגעטראגן? א פאטער — יא, אבער כבוד פון מיין זון, דער כבוד פון יונגן דוכוס! מאגנאטן! אזוי האט ער געזאגט? שטארבן מיט א ליכטיקן טויט? מאגנאטן! העלפט מיר ארויס-רייסן דאס פאטער-הארץ פון מיין ברוסט! איך וויל דאך אים פארשטיין, איך מוז דאך אים פארשטיין, אין דער אנטשיידנדיקער מינוט זיין נאענט צו אים! זיין כבוד איז מיר בילכער ווי זיין לעבן, וויל... ער וויל אזוי, מאגנאטן! זעט וואס א דוכוס טוט, אויב דער טויט איז אים ליבער... טא זאל ער אים אננעמען. (ער צערייסט די באגנעדיקונג, מאגנאטן מאכן א באוועגונג אים אפצו-האלטן, בלייבן דערשטוינט, ווייטע קלויסטער-גלאקן, אוניסאן-געזאנג, דער געברום שטייגט.)

פ א ר ה א נ ג

ווייטערדיקע פצענעם, וואָס זענען ביי דער ערשטער אויפפירונג
אַרויסגעפאלן

עלפטע סצענע

ערשטער מאַגנאַט אַנטבלויזט דעם קאַפּ. צלמט זיך אויפן רויטן אָפּשיין פון שייטער. צווייטער הייבט־אויף די צעריסענע באַגעדיקונג, וויל זי מיט אַ מעכאַנישער באַוועגונג צוריק צונויפּשטעלן. דוכוס לאַנגזאַם און געבויגן אָפּ לינקס. נאָך אים די מאַגנאַטן. געברום פון דער מענגע. פון רעכטס פּאַלט אַריין יאַשקע, געשטויסן פון פּויסטן. מען וואַרפט אים נאָך שטיינער. ער פּאַלט אין מיטן דער בריק, הייבט זיך אויף, דערזעט דעם פּלאַם, צעשרייט זיך און באַהאַלט דאָס פנים. הייבט זיך ווידער לאַנגזאַם אויף.

יאַשקע

פאַר וואָס קומט עס מיר? וואָס האָב איך דען געוואָלט? אַ ווינקעלע. אַ קליין ווינקעלע אויף דער גרויסער וועלט. ערלעך לעבן געוואָלט. אַ ייד אַ שניידער. לאַזט מען דאָך נישט, ערלעך לעבן לאַזט מען דאָך נישט. (שלאַגט זיך אין ברוסט. קוקט צום פּלאַס). נאָ, ברען! ברען מיר אויס די אויגן! שטיינער! פיקט מיר אויס דעם מאַכט! אַ הונט, יאָ יאָ, אַ הונט וויל דאָך אויך אַ בעסערן ביסן. אַר-הוהו! (וואַיעט)

צוועלפטע סצענע

נחמהלע פליט אַריין פון לינקס. די רעשטלעך פון אירע קליידער פאַרברענט. דאָס לייב אין שוואַרצע פּלעקן פון שייטער־קוילן. עס פליען איר נאָך שטיינער. שטימען.

שטימען

אַ מכשפה! אַ מכשפה! פאַרשטיינערט זי!

שטימען

אַ הייליקע, אַ הייליקע, אין פייער געווען!

נחמהלע (טרעט אָפּ הינטערוויילעכטס. קוקט צום שייטער)

איך בין דיר אַ בעל־חוב געווען, אַראָפּ אַ שטיין פון האַרצן. אַפּגעגעבן דיר דיין חוב, דיין פּלאַמענדיקן קוש דיר אַפּגעגעבן. אין פייער געקראַכן און דיר אים אַפּגעגעבן! אַט דאָס האָט מיך צו דיך געטריבן, אַט דאָס האָט מיך צו דיך גע- בונדן. דער פּלאַמענדיקער קוש, מיט וועלכן דו האַסט פאַרשרפּהט אַ יידישע טאַכטער! איך בין דיר מער קיין בעל־חוב נישט. אַפּגעגעבן! איך וואָלט דיר

מיט פראַצענט באַצאַלט, האָבן זיי, די מנווולים, פאַר די פיס מיך אַראָפּגעשלעפט
פון שייטער! איד בין דיר קיין בעל־חוב נישט! און זיי פאַרש...ש...ש! (בלייבט
פאַרשטיינערט מיט אַן אויפגעהויבענער קללה־פויסט)
יאַשקע (קריכט צו צו איר אויף אַלע פיר)
דודודו! דו, מיין איינציקע! דו וועסט דאָך מיך נישט אַוועקשטויסן,
צוליב דיר אין גיהנום געקראַכן. דו וועסט דאָך מיך נישט שעלטן. שוויגסט?
שטומסט? ביסט פון שטיין? (ער שטוינט אויף איר קוקנדיק, עקספּאַזיציע)

פ א ר ה א נ ג

דעם יידנס אפערע

דעם יידנס אָפּערע

פּערזאָנען

דאָן אַנטאָניאַ זשאָזע דאָ סילוואַ קאַמעדיע־דיכטער
דאָנאַ לעאַנאָר זיין פּרוי
דאָן מענדעם דאָ סילוואַ זשאָזעס פּאַטער
אַדוואַקאַט און דיכטער
דאָנאַ לאַרענצאַ זשאָזעס מוטער
גאַמודאַ מלווה און וויינישענקער
בעאַטריז זיין טאַכטער
ד"ר מאַטיאַס דאָ סילוואַ מענדעסעס ברודער
גראַף עריציראַ
פּראַנציסקאַ קסאַוויע
באַלמאַזאַר
אַנדערע
זשאָזעס פּרייגד
מאַריקאַ שטובּמיידל, אַ מאָריטאַנערין
1 מער ראַדריגאַ
2 מער ראַדריגאַ
תּלינים
ד"ר דע קאַסטראַ מאַראַנישער רב
דניאַל פּערייראַ אַ יונגער־מאַן, דע קאַסטראַס תּלמיד
1 מער אינקוויזיטאָר
2 מער אינקוויזיטאָר
3 מער אינקוויזיטאָר

אַקטיאָרן און סטאַטיסטן פּון זשאָזעס קאַמעדיע, הויפּדינגער,
פּאַקלטרעגער, אינקוויזיטאָרן, פּאַלק, טעאַטער־באַזוכער.

ערשטער אַקט

דאָס גרויסע אַרבעטס־צימער פון דאָן מענדעס דאָ סילוואַ. ביכער־פאַליצעס, פאַרטיערן, אַ שרייבטיש. ד. מענדעס צעשטעלט אויפן שרייבטיש אַ פאַפּיר־רענעם מאָדעל פון בית־המקדש. זיין ברודער מאַטיאַס זיצט אַנגעשפּאַרט אויף דער באַרד און קוקט איראַגיש אויף זיין ברודערס אַרבעט.

1. ד' מענדעס, ד"ר מאַטיאַס

מענדעס

אַט דאָ איז דער אויסערלעכער חצר. דאָ — דער אינערלעכער. אַהער טאַרן שוין קיין געצנדיגער נישט אַרײַן. און דאָ וועלן שטיין די כוהנים. און דאָ וועלן ברומען די לויים.

ד"ר מאַטיאַס

ברומען גאַר? פאַר וואָס זאָלן זיי עפעס ברומען? נישט זינגען?

מענדעס

ווייל ס'איז מער אין אַלטערטימלעכן סטיל.

ד"ר מאַטיאַס

גיט עס דיר אין סטיל, צי אין בית־המקדש?

מענדעס

ווען נישט דער בית־המקדש, ברודער, וואָלט איך שוין נישט געהאַט קיין כח צו טראָגן מיינע צרות. מיין איינציקע טרייסט און האַפענונג איז — דער בית־המקדש.

ד"ר מאַטיאַס

דער פאַפּירענער?

מענדעס

לאַך נישט. אַן אַלטער, אמתער ייד האָט מיר אַ מאָל פאַרטרויט, אַז ווען משיח וועט קומען, וועלן מיר גיין אויף אַ פאַפּירענער בריק, און זי וועט אויסהאַלטן, ווי אַן אייזערנע. דער פאַפּירענער בית־המקדש איז דאָך נאָר אַ סימ־באַל, וועלכער טראָגט מיך אַוועק צוריק אין אונדזער אויפגעבויט לאַנד.

ד"ר מאַטיאַס

אין וועמענס לאַנד?

מענדעם

מיר מוזן אוועק, ברודער. מיר מוזן אנטלויפן מיטן לעבן פון פארטוגאל.
מען וועט אונדז דא פארניכטן און פארברענען איינציקווייז.

דײַר מאַטיאַס

דאָס האָסטו זיך געכאַפט איצטער, ווען דיין זון איז אַריינגעפאלן צו די
אינקוויזיטאָרן?

מענדעם

איך האָב אַלע מאָל וועגן דעם געחלומט. ווייניק צרות האָב איך דורכגעמאַכט?

דײַר מאַטיאַס

און אַלע מאָל געבויט נייע געשעפטן אין פאַרטוגאַל און... בשותפות מיט
קריסטן פון צענטן דור.

מענדעם

דאָס לעבן איז שטאַרקער פאַר חלומות. און אפשר — בויט עס די מענטשן
לעכע שרעק, וועלכע וויל זיך אליין באַרוישן און פאַרטויבן. פאַרטוגאַל און
בראַזיל. צווישן זיי ליגט אונדזער טויטן־וועג. אַהין האָט מען אונדז געשיקט פאַר-
שפּרייטן די פאַרטוגעזישע קולטור. צוריק האָט מען אונדז געשיקט אַנצופילן די
קעלערן פון דער אינקוויזיציע, אזוי גלייך, ווי מיר האָבן זיך דאָרט אַרויפגע-
אַרבעט.

דײַר מאַטיאַס

און דאָך זענען מיר געווען און מיר פאַרבלייבן פאַרטוגעזער. אומעטום,
ווהין מיר וועלן קומען, וועלן מיר זיין פאַרטוגעזער. אָבער פון צווייטן סאַרט.
פונקט ווי מיר זענען קריסטן פון צווייטן סאַרט. ניין, ברודער. שוין בעסער
זיך האַלטן פעסט אָן פאַרטוגאַל. פאַרטוגעזער זענען מיר. דאָ, אין דער היים.

מענדעם

דאָס זאַגסט דו, אָבער נישט זיי.

דײַר מאַטיאַס

ווער — זיי? זיי — דאָס זענען מיר. מיר — דאָס זענען זיי. אַלץ אויסגע-
מישט, ברודער, נישט פונדערצוטיילן. עפעס זעסטו, טיילט אונדז יאָ פונדאָדער.
דער פונק יידישקייט. אַט דעם געהיימען פונק דאַרפן מיר אין זיך דערהאַלטן,
כדי נישט אַראַפּצופאַלן ביי זיך אין דער שווערער שעה. אָבער — גענוג
פילאַזאָפיע, ברודער. דו האָסט טאַקע באַשלאָסן נישט צו גיין באַגעגענען דיין
געפייניקטן זון?

מענדעם

איך האב נישט קיין זון.

ד"ר מאטיאס

וואס זשע האסטו?

מענדעם

א ווונד אין הארצן האב איך. (ד"ר מאטיאס שטייט אויף, באהערשט זיין אויפ־רעגונג. ד' מענדעס וויל ווייטער פונאנדערשטעלן דעם בית־המקדש. הויבט אן אין דער הויך צו שפילן אן אָרגל און ער בלייבן ווי געליימט, עס הערט זיך אָ געוויין אין טון צימער. אַ קלאַפּ אין טיר) מענדעם (דערשראָקן).

באלד, באלד. (נעמט צוזאמען דעם מאַדעל און לויפט דערמיט אין טון צימער אַריין)

ד"ר מאטיאס (עפנט די טיר, ווו מען האָט געקלאַפּט. גייט אַריין אַ פאַרטרויערטע ד' לאַרענצאַ).

2. ד"ר מאטיאס, ד' לאַרענצאַ

ד"ר מאטיאס

שוועגערין, איך קאָן גאַרנישט מאַכן מיט דעם עקשן. אַ האַרץ פון אַ שטיין די נייטיקסטע צייט האָב איך אַוועקגעפטרט נעבן אים. איך לויף אַליין.

לאַרענצאַ

דו האַסט נישט מורא?

ד"ר מאטיאס

איך בין אַ דאַקטאָר. איך טו מיין פליכט. (אַפּ. גייט אַריין ד' מענדעס, הינטערן אויער אַ פעדער, מיט אַ פאַרשריבענעם פאַפּיר)

3. מענדעם, לאַרענצאַ

מענדעם

אַ, הייליקער פראַנציסק, דינע פייערדיקע סיגמעס ברענען אויס פון מיין ברוסט דעם זיגל פון אמונה.

לאַרענצאַ

רעכט אַזוי, מענדעס. מיט אַ געבראַכענער מאַמע פראַוועסטו שוין אויך די קאַמעדיע?

מענדעם

וואָס האָט איר זיך אָנגעזעצט? מיין ברודער פון איין זייט. דו — פון דער צווייטער. אַז איך האָב נישט קיין זון. אַז איך האָב אים פון מיין האַרצן אַרויסגעריסן.

לאָרענצאַ

אומגליקלעכער פּאָטער, דיין זון שטייט אויס אין דעם אויגנבליק די גרעסטע יסורים און בזיונות, און דו רייסט אים פון דיין האַרצן אַרויס?

מענדעם

רעכט אויף אים. קעגן דער הייליקער קירך בונטעוועט מען זיך נישט.

לאָרענצאַ

מענדעס, קיין ציטער פון דיין האַרץ?

מענדעם

נאָך וואָס זאָל איך לייקענען? אַ טאַטע וויינט אין דער שטיל. אַ פּאַרדאָר-בענער זון — פּאַרט אייגן בלוט און פלייש. ער האָט מיך אָבער אומגליקלעך געמאַכט. אַ זון פון אַ געאַכטעטן קריסט זאָל אויסשטעלן אויף לייטיש געלעכטער זיין פּאָטערס פיינעם נאָמען? זאָל אויסשטעלן אויף געפאַר זיינע געשעפטן? לאָרענצאַ, ווייניק האָב איך געהאַט מיט דיר צו טאָן, ביז איך האָב דיך באַפרייט פון זייערע צוואַנגען?

לאָרענצאַ

מענדעס. גולן איבער זיך אַליין. גרייט אָן אַ גוט וואָרט אויף צו היילן זיינע ווונדן.

מענדעם

אַז איך וויל אים גאַר נישט אָנקוקן; אַז כּוועל אַנטלויפן וווּ דער שוואַרצער פעפער וואַקסט. (9א)

4. לאָרענצאַ און לעאָנאַר

לעאָנאַר

סעניאָראַ מוטער, טרויערט נישט, דאָס ערגסטע איז אַריבער. אַ מענטש באַדאַרף זיין שטאַרק.

לאָרענצאַ

לעאָנאַר, מיין קינד. נישטאַ דער שטאַרקער פּאָדעם, וואָס זאָל גאַנץ מאַכן אַ צעריסן האַרץ. ביי מיר און ביי מיין מאַן זענען די הערצער צעריסן. מיר

דערקענען שוין נישט איינער דעם אנדערן (הערט דעם ארגל). און פיליפפא
שפילט.

לעאנאר

נישט אייער שולד, מוטער, וואס פיליפפא איז דערצויגן געווארן אין
א פרומען גייסט. מען האט זי דאך אוועקגעריסן ביי אייך פון אונטער דער
ברוסט און דערצויגן אין קלויסטער. מיר ווייסן דאך שוין באלד אליין נישט,
מיט וועלכע מנהגים איז פארבונדן אונדזער יידישקייט.

לעאנעצא

וואס ווייס איך, קינד? איך ווייס שוין גארנישט. איך האב אליין אין די
קעלערן פון אינקוויזיציע געפינצטערט. פרעג מיך איצט: פאר וואס? איך בין
בארוישט. איך ווייס נישט וואס צו טאן, מיין קינד. זאל איך זיך פרייען, וואס
מיין זון וועט זיך באפרייען פון די תלינימס הענט? און אפשר זאל איך קלאגן,
וואס עס ווערט זיין שטאלץ געבראכן? א מאל האב איך געפילט, וואס יידישקייט
איז. איצט — איז גרויס מיין וונד. איך פיל שוין גארנישט. דיך באוונדער איך.
מיין קינד, ביסט מוטיק, שטאלץ, און נישט געבויגן.

לעאנאר

שטאל ווערט פארהארטעוועט אין פייער.

לעאנעצא

איך בין אויך געווען פון שטאל. איצט — וואס בין איך? וואס איז מיין מאן?
מיך שרעקט מיין מענדעס. א מאניאק געווארן. ער קאן אליין אונדז איבערגעבן
צום טייוול אין די הענט.

לעאנאר

מוטער.

לעאנעצא (פאלט פארן קרייץ)

העלף אונדז דו.

לעאנאר

מוטער, אייער זון, צוליב דעם האט ער די שאנד און פיין געליטן?

לעאנעצא

העלף אונדז דו, געקרייציקטער. צוליב דעם כבוד פון דיין פאטער, וואס
אין אים האבן מיר דאך קיין מאל נישט ווידערשפעניקט, העלף. און אפשר ביסטו
מיט דיין פאטער צעקריגט? שלעכט, לעאנאר. ווען צוויי געטער קריגן זיך,
דאן ווערט דער מענטש צעריבן אויף שטויב.
מאריקא (דערשיינט א לאכנדיקע. זי איז אן עקזאטישע, שלאנקע מאוריטאנערין)

5. לעאָנאַר, לאַרענצא, מאַריקאַ

לעאָנאַר

וואָס לאַכסטו?

מאַריקאַ

אַלץ פון דעם ייד, דעם זאַקנהענדלער. ער איז שוין ווידער דאָ.

לאַרענצא

רעדסט נאַרישקייטן, מאַריקאַ. אין פאַרטוגאַל קאָן זיין אַ ייד אויף אַ רפואה, דאַקעגן פעלן נישט קיין קריסטן פון יידישן אָפּשטאַם. איז דען די שולד פּע-רייאַס, וואָס זיין זיידע איז געווען אַ ייד? ס'איז פונקט ווי דורך באַשולדיקן אין דעם, וואָס ס'רינט אין דיר דאָס בלוט פון מאָרן.

מאַריקאַ

איך, סעניאָראַ, איך בין עפעס אַנדערש. איך שטאַם פון אַדעליקע מאָריי-טאַנער ריטער. עס רינט אין מיר דאָס ריטערלעכע בלוט.

לאַרענצא

ווער האָט עס דיר געזאָגט?

מאַריקאַ

איך ווייס, איך פיל עס. בלוט, סעניאָראַ, לאָזט זיך פילן — איידל בלוט. און מיר האָט אַ ציגיינערקע פאַרזיכערט —

לאַרענצא

איך ווייס, איך ווייס. אַז דינע עלטער-זיידעס האָבן פאַרטוגאַל באַהערשט. גיי, שיק אַריין דעם זאַקנהענדלער, גיכער.

מאַריקאַ

יא, סעניאָראַ, איך בין עפעס אַנדערש.

לאַרענצא

מאַריקאַ.

מאַריקאַ

מאַריקאַ איז מיין נאָמען. נאָך דער הייליקער מאַדאַנאַ. איך בין שוואַרץ? אין עטיאָפּן-לאַנד איז קריסטי אויך אַ שוואַרצער (אַפּ, קלימפּערנדיק מיט בראַנ-זעלעט).

6. לעאָנאַר — לאַרענצא

לעאָנאַר

אַ שוואַרצער פּלעק אין הויז. צי איז נישט מעגלעך, מוטער, די שוואַרצע קאַץ פון דאַנען פּטור ווערן?

לארענצא

וואס רעדסטו, קינד. א שטוב־מענטש איז א תליון, ווי נאָר ער טרייסלט אפּ דעם שטויב פון זיינע פיס.

לעאָנאַר

איז אפשר מעגלעך נישט אויפצונעמען איצט דעם זאָקנהענדלער?

לארענצא

ניין, קינד, איך האָב מיט אים חשבונות. דער זאָקנהענדלער קומט נישט גלאַט אַווי. און וואָס ווילסטו דען, קינד? גענוג. איו, אַז איך ציטער פאַר מיין שאַטן, זאָל איך נאָך מורא האָבן פאַר דער שוואַרצער? קום, קינד, מיר וועלן נעמען געלט פאַרן זאָקנהענדלער. איך האָב מיט אים פאַרפלאַנטערטע חשבונות. (ביידע אָפּ, לינקס)

מאַריקאַ (שטופט אַרײַן פּעריראַ פון רעכטס).

7. מאַריקאַ — פּעריראַ

מאַריקאַ

גיי. גיי אַרײַן, באַשמעקטער מענטש. וואָס וואַרטסטו? טו אויס דעם הוט. דעם הוט טו אויס. דאָ הענגט מיין גאַט אין ווינקל.

פּעריראַ

דיין גאַט.

מאַריקאַ

מײן, מײן ווירטס, מײן ווירטינס און דעם קעניגס און — איבערהויפט פון אַלע אויסגעלייזטע.

פּעריראַ

אַ גוטער גאַט (זיפצט).

מאַריקאַ

וואָס זיפצסטו, מענטש, האַסט עפעס וואָס געוואַלט?

פּעריראַ

וואָס קאַן איך וועלן? אַפלייזן אַ ביסל סחורה.

מאַריקאַ

נו, יא, יעדער מענטש וויל עפעס. דו ווילסט אַוודאי אויך.

פּעריראַ

אַוודאי וויל איך, שוואַרצע שיינהייט. איך וויל... מיט דיר בשלום לעבן. דו נעם בעסער ביי מיר אויף אויסצוצאָלן אַ פאַר זאַקן. און איידער נאָך דיין

ווירטן וועט צרייך — דו מעסט זיי אָן אויף דינע שיינע פיס. אויף דיין שוואַרצן פוס — צי אָן אַ ווייסן.

מאַריקאַ

גיי, גיי, רייך מיך נישט. פון וואַנען וועל איך נעמען אויסצוצאָלן? זי ווילסט, אפנים, כּזאָל דעם טייוול זיך פאַרקויפן.

פּערייראַ

וואָס קאָן איך האָבן פאַר אַ נוצן פון אַזאַ טראַנזאַקציע. דאָס קאָן נאָר נוצן דיר, אַדער דעם טייוול. בעת איך — וויל לייון געלט. איך וועל דיר געבן אויף קרעדיט. אויף זעקס חדשים, אויף אַ יאָר. כּפאַרלאַנג נישט די מטבע.

מאַריקאַ

טאָ וואָס פאַרלאַנגסטו? וואָס? עפעס מוז דאָך אַזאַ יונג מיט ביינער פאַר-לאַנגען פון אַ מויד. (באַטראַכט די זאַקן) טייערע זאַקן, עכטער זייד. ווי דין — אַ שפּינוועבס, שטאַרק — ווי שטאַל. צי זענען זיי נישט קורץ אויף מיר? ווי מיינסטו? ס'אָ ברענענדיקע האַנט ביי דיר, ציגינער. זעסט אויס, ווי אַ ציגינער. כּזוועל דיר דערלויבן אַנטאָן מיר די זאַקן, נאָר צווינג מיך נישט פאַרקויפן מיין נשמה. אוי טייוול, דו צינדסט אין מיר אַ גהינום-פּייער אָן. וואָס קוקסטו אַזוי אויף מיינע ליפן? געפעלן דיר די גרויסע צוויי? ריר אָן. באַריר זיי מיט די ליפן. ברענען הייס. (זי וויל אים אַ קוש טאָן. ער — ווערט זיך. אַרײַן לאַרענצאַ מיטן געלט.)

8. לאַרענצאַ, מאַריקאַ, פּערייראַ

לאַרענצאַ

מאַריקאַ, פאַרשעמט זאָלסטו ווערן.

מאַריקאַ

דער ייד האָט מיך פאַרכישופט מיט אַ שפּרוך.

לאַרענצאַ

דו רעדסט נאָך, דינסט. מען טאָר דיך אין קיין לייטיש הויז נישט האַלטן.

פּערייראַ

נעמט אייך נישט צום האַרצן, סעניאָראַ. שוואַרץ בלוט — הייס בלוט. און,

אפשר בין איך אויך אַ ביסל שולדיק. זיך נישט געווערט.

מאַריקאַ

וויי, וויי, ווי מען שטעלט זיך עס איין פאַרן זאַקנהענדלער. וואָס איז דען

געשען? די נאָז האָב איך אים אָפּגעביסן?

לארענצא

ארויס, דו אומפארשעמטע.

מאריקא

אויב איר ווילט, סעניארא. מיט מיינע טאלאנטן וועל איך אומעטום מיין ברויט פארדינען.

9. לארענצא, פערירא

פערירא

אט פאר דעם, סעניארא, האב איך מורא געהאט.

לארענצא

עס מוז דאך ווען א סוף נעמען. איר פרעכקייט שטייגט אריבער יעדע גרענעץ. פערירא (קוקט זיך אום, אים דוכט — מען גייט).

ששש... סחורה — בעסטער סארט. פון עכטע שטיקערייען. באטראכט, סעניארא, ווי דין, ווי דין, ווי פעסט. ערשט נעכטן אנגעקומען א טראנספארט פון גענוא (פארטרוילעך). מיט אונדזער שיף.

לארענצא

זיין א שקלאף ביי שקלאפן...

פערירא

בארויקט איך, סעניארא. אונדזער רב דע-קאסטרא זאל געזונט זיין שיקט איך קודם-כל זיין ברכה. מיר ווייסן אלע ווויל פון אייער אומגליק. ס'איז אויפגעקאכט די שטאט, און ווו עס איז נאר מעגלעך — בעט מען גאט פאר איך, פאר אייער זון, סעניארא. עס גייט א גרויסער יום-טוב פסח, מיט וויין אויף קידוש און מיט מצה אויף א ברכה וועט מען אייער הויז באזארגן, ווי אלע יידישע הייזער אין ליסאבאן. און איר זאלט פילן — איר זייט נישט איינזאם, און איר זאלט וויסן, אז אייער זון איז אונדזער.

לארענצא (קלאמערט זיך אן אין זיינע קליידער)

דניאל, דניאל, זייט מתפלל. צינדט אן ליכט פאר גאט און אלע הייליקע. דניאל, צי ווייסט איר וואס צו בעטן? בעט ביי גאט, אז אונדזער זון אנטאניא-זשאזע זאל כוח האבן צו לייקענען, פארלייקענען זיין יידישקייט, דניאל, כ'האב מורא, אז מיין קינד וועט דאס נישט איבערטראגן. (רעטשיטאטיוו) דניאל, אלטע ביימער ברעכן זיך, יונגע לאזן זיך בויגן. זאל ער כוח האבן לייקענען אין גאט פון זיינע אבות. דניאל, בעט גאט פאר אים, אז די זינד, וואס ער וועט באגיין מיט זיין מויל, די גדרים ארויסגעפרעסטע דורך ענויים, די הבטחות, ארויסגעריסענע דורך צוואנגען — זיי זאלן פאלן אין טיפן ים.

פערירא

אמן.

לאָרענצא (טאָן־ענדערונג)

ניין, סוחר, אייערע זאָקן טויגן מיר נישט, ס'איז צוגעלעגענע סחורה.
צו פיל צייט האָבן זיי פאַרבראַכט אויפן ים. נאָט איך אייער חוב, און איך וויל
מיט איך נישט האַנדלען. (זי גיט אים אַ נדבה פאַר דער געמיינדע)

פערירא

גאָט זאָל איך באַצאָלן. (אַ קלאַפּ אין טיר)

לאָרענצא

דניאל, מיר זענען פאַרפאַלענע. (זי פאַרשטעקט אים הינטער אַ פאַרטייער.
ס'קומט אַרײַן גאמודא, נאַכגעלאָפּן נאָך מאַריקא)

10. לאָרענצא, גאמודא, מאַריקא

גאמודא (צו מאַריקא)

וואָס האַסטו זיך צוגעטשעפעט, ווי אַ קלעק, שוואַצע? איך ווייס וווּ איך
גיין און איך ווייס וואָס איך טו.

מאַריקא

דערווייל בין איך נאָך אַ שטוב־מיידל אין הויז, ביי מיר דאַרף מען פרעגן.
איך קאָן נישט נאָכגיין יעדן איינעם.

גאמודא

גאמודא בין איך. אין פיל גבירישע היזער פאַרמאָגט מען נישט מיין מיסט.
(מאַריקא דערשראָקן אָפּ).

לאָרענצא

וואָס פאַרלאַנגט איר?

גאמודא

געלט, ס'געלט פאַר מיינע וועקסלען. ווען יעדער וועט אַנטלויפן בעת עס
קומט די צייט צו צאָלן — שייך וועל איך אויסזען. המ, זי האָט מיך אויפגערעגט
די דינסט. מיין טיפּע הויכאַכטונג, סעניאָראַ. גאמודא בין איך.

לאָרענצא

איר האָט געוויס חשובנות מיט מיין זון? מיין זון איז איצט נישטאָ איז
שטאַט.

גאמודא

טאַקע נישטאָ? זענען אַ ליגן, הייסט עס, אַלע ווילדע קלאַנגען, וואָס ווערן

פון דעם יידן-טייל פארשפרייט? אז ער... אז וואס... איז דאן אנטאניא זשאזע טאקע נישטא? אוועק פון ליסאבאן?

לארענצא

אוועק. וואס ווילט איר?

גאמורא

כע. כע-כע. איך בין צופרידן, וואס ער האט זיך ארויסגעדרייט פון זיי. מיין הארץ איז פול מיט פרייד, כ'פארזיכער אייך, סעניארא. אבער מיינע וועקסלען, געוואלד געשריען, ער האט דאך דורכגעלאזן דעם טערמין. איז דאס א יושר, פרעג איך אייך, סעניארא? אן אומגליק — דאס פארשטיי איך, אבער ווען יעדער מיין קליענט וועט אוועק פון ליסאבאן, ווען ס'וועט אַנקומען דער טאג פון צאלן וועקסלען — דאן בלייב איך אן א העמד, סעניארא.

לארענצא

וויפל איז מיין זון איך שולדיק?

גאמורא

שייך — וויפל? א מאיאנטעק. אין קעניגס אוצר — גארנישט קיין באטרעף. דער עיקר: ווו איז ערלעכקייט, סעניארא. דאן אנטאניא זשאזע דע סילווא איז אן ארעמאן געווען. גאנצע סטאדעס מיט אַקטיארן האט ער אויסגעפאַשעט אין מיין שענק, אַ חברה, וואס פארשטייט זיך אויפן פרעס, סעניארא. אבער דאן אנטאניא זשאזע דא סילווא האט געצאלט. פלוצלינג — וויי. האט ער פארפירט מיין טאכטער.

לארענצא

וואס?

גאמורא

כ'מין. פארפירט, פארנארט, אריינגענארט צו זיך אין דער קאמעדיע און זי געמאכט פאר אן אַקטריסע. איך האב געליטן און געשוויגן. געמיינט — אַנטאָניאַ ניא זשאזע דא סילווא וועט זיין גוטן אַדוואַקאַטן-נאַמען פאַראייניקן מיט מיינעם, געמיינט, עס וועט אַ שידוך זיין. ערשט, אייער זון איז גאַר אַ חתונה-געהאַטער. טא צאל זשע, ברודער, וועקסלען צו דער צייט.

לארענצא

ווייזט אהער די לויפנדיקע וועקסלען.

גאמורא

איז וואס וועט זיין?

לארענצא

וועל איך זיי דעקן.

אָט הער איך ווערטער פון אַן אשת-חיל. (גיט איר דאָס וועקסל. לצ-
רענצאָ — אָפּ).

11. גאַמוראַ

גאַמוראַ (אַליי)

אוי-וויי, פאַרשטאַפּטער קאַפּ, אַן עדות גיסטו אָפּ די וועקסלען, אַן עדות?
אַ נאַר וועט דיר זיי אומקערן צוריק. געוואַלד, די וועקסלען. (לעאַנאַר אַריי).)

12. לעאַנאַר, גאַמוראַ, שפּעטער פּערייראַ

לעאַנאַר

וואָס שרייט איר דאָ?

גאַמוראַ

אַך, סעניאָראַ, נישט איך שריי, דאָס שרייען מיינע וועקסלען, מיין האַרצ-
ווייטיק שרייט פון מיר אַרויס. איר זענט אוודאי... המ, דאָן זשאָזעס פּרוי?
איך האָב די ערע, איך בין — זיין שווער, דער נישט דערפאַרענער.

לעאַנאַר

ווי?

גאַמוראַ

פאַרקנסט, פאַרקנסט, אוועקגערויבט מיין געלט אין איינעם מיט מיין
טאַכטער. גיי הויב אַן מיט אַ משפּחה אַדוואַקאַטן.

לעאַנאַר

ווער זענט איר?

גאַמוראַ

אַ וויינשענקער און מלווה בין איך, כ'האַב אויך אַ שוואַכקייט האַנדלען
מיט אַנטיקן פון אַלע עקן וועלט. און דאָ דערלייג איך שוין דעם קאַפּ. איר
קאַנט ביי מיר געפינען אַן אַקסן-קאַפּ פון אַשור און אַ מומיע פון עגיפּטן, אַ כישוף-
שטיין פון אינדיע און אַ זיידן שטאָף פון כינע. איך האָב דאָס ליב, סעניאָראַ..
(פּערייראַ טוט אַ נאָס הינטערן פאַרהאַנג)

גאַמוראַ

איך בין געראַטעוועט, סעניאָראַ. איך האָב אַן עדות אויף די וועקסלען מיטן
געלט. ער דערטאַפּט און שלעפּט אַרויס פּערייראַ פון הינטערן פאַרטייער. זיי
קוקן זיך איבער).

גאַמוראַ

דו?

פערירא

איך.

גאמורא

דא?

פערירא

זעסט דאך.

גאמורא

מין חרפה איז מיר גרויס, פיר מין ארויס ארויס פון דאנען. איך האב דא אנגעמאכט בזיונות. אנטשולדיקט מיר, מאדאנא, כ'האב נישט געווסט. געמיינט — דאס הויז איז פרעמד. (90ן צער) אנטשולדיקט.

13. עריצירא, עלעאנאר, גאמורא, פערירא

עריצירא

(האסטיק אריין) המ, קיינער איז נישטא נעבן אריינגאנג. ס'וואלט נישט געשאט זיין פארויכטיקער, פריינד.

פערירא

(ווייזט גאמוראן זיין סחורה) טיערע זאקן, בעסטע קוואליטעט. ווילן זיי נישט האנדלען מיט קיין יידן? איך זע דען אויס ווי א ייד?

גאמורא

מיט מיר ווילן זיי אויך נישט האנדלען. (ביידע אפ)

14. עריצירא, עלעאנאר

עריצירא

וואס באדייט דאס, סעניארא?

לעאנאר

איך ווייס נישט, סעניארא. איך פארשטיי דא גארנישט. איך בין... בארוישט. ווער איז דער מענטש? און וועלכע זיינע טענות? אך, איר קומט פון דארט. א, גראף, וואס הערט זיך מיט דאן זשאזע?

עריצירא

דאס ווונדערט דאך מין טאקע, סעניארא, וואס איר האט באלד נישט געפרעגט אויף אייער מאן. איך קום פון דארטן, יא, בייגעווען די גאנצע וויסטע צערעמאניע. אד, ווען וועלן מיר שוין ארויסקריכן פון פינצטערן אלטערטום, סעניארא! אין אונדזער צייט, אין דער צייט פון הומאניזם, פון קלארן, קריטישן פארשטאנר —

אין אונדזער צייט אוועקצושטעלן דאס איידעלע געוויסן, דעם דיכטער, אויפן שאנדפלאץ.

לעאָנאַר

דאָן זשאָזע אין אַ תשובה־העמד און אין אַ שמוציק מיצל. מיין מאָן, און מיט אַן אויפשריפט אויף דער ברוסט: שפייט אויף מיר, אַ לעסטערער בין איך...

עריציראַ

ער האָט באמת געבראַכט דעם גרעסטן קרבן פאַר זיינע עלטערן און זיינע נאָענטע. איך בין שטאַלץ אויף אים, מיין פילבאַגאַבטן פריינד. ער האָט געטראָגן זיין תשובה־העמד ווי אַ טאַגע, און זיין מיץ — ווי אַ ריטער־קראַנק. ער האָט גערעדט ווי אַ פילאַזאָף און יוריסט, נישט ווי אַ זינדיקער. זייט רוּיק, סעניאַראַ, קיינער פון המון האָט נישט געוואָגט אַ שפיי טאַן, און זעלטן ווער עס האָט געוואָסט, אַז דאָ שטייט פאַרן המון דער באַרימטער דיכטער זשאָזע אַנטאַניאָ דאָ סילוואַ. (קומט אַריין לאַרענצאַ)

15. עריציראַ, עלעאָנאַר, לאַרענצאַ

לאַרענצאַ

אַט איז אייער געלט, סעניאַר גאַמודאַ. האָ גראַף. וואָס איז מיט מיין זון ?

עריציראַ

געדולד, גנעדיקע סעניאַראַ, איין ביסעלע געדולד — און אייער זון וועט זיין

אין דער היים.

לאַרענצאַ

איך דאַנק אייך. אַן אמתן פריינד דערקענט מען אין דער נויט.

עריציראַ

אייער זון האָט עפנטלעך דערקלערט זיין טעות, דער חשד פון הערעזיע איז

דאָס מאָל פון אים אַראַפּגענומען.

לאַרענצאַ

ווי דו פירסט דיין וועלט אין קלוגשאַפט, גאַט.

עריציראַ

איך זע דאָ נישט שטעקן די חכמה, סעניאַראַ, ווען מען באַגייט קעגן אַ מענטשן

געוואָלד. פייניקן איז קיין חכמה נישט.

לאַרענצאַ

מען האָט אים געפייניקט ?

עריציראַ

ניין, סעניאַראַ, אייער שרעק איז איבערטריבן, איך פאַרזיכער אייך. דער

וויטאג וועט פארגיין און די ווונדן וועלן פארהיילט ווערן. דאן זשאזע איז אין זיכערע הענט. ד"ר אטיאס דא סילווא איז אנגעקומען צו דער ריכטיקער צייט, ער האט אים אראפגענומען פון שאנדסלופ און אריבערגעפירט אין זיין קליניק. כדי צו געבן אים די ערשטע הילף. דער באפרייונגס-ווערדיקט איז ביי מיר. מעגלעך זיי פארן שוין אהער. מאריקא (גייט אריין א וואקלדיקע)

16. מאריקא, לעאנאר, לארענצא, עריצירא

מאריקא

(געענדערט אין געשטאלט און אין טאן) סי... סעניארא... מען האט געבראכט דאן זשאזע... א... פארווונדעטן.

לארענצא

לאזט מיך צו אים.

לעאנאר

גראף, די כוחות פארלאזן מיך (גר. עריצירא פירט זי ארויס. פויזע)

17. עריצירא, ד"ר מאטיאס, דאן זשאזע, לעאנאר, לארענצא

(גראף עריצירא און ד"ר מאטיאס פירן אריין דאן זשאזע. ער איז אן א ראק. ער גייט שוואך. די הענט באנדאזשירט ביז די שפיצן פון די פינגער. לעאנאר, לארענצא העלפן מיט)

לארענצא

זון מיינער, וואס האבן זיי געוואלט פון דיר, מיין זון?

ד"ר מאטיאס

שטילער, שוועגערין, ער דארף האבן רו. ווען דער גייסט פארזינדיקט — שטראפט מען דעם גוף. די ריכטער האבן געטאן דאס זייערע, מיר אבער זענען קיין ריכטער נישט. און ווען מיר באקומען צוריק דעם גוף א צעפייניקטן, דארפן מיר אים היילן מיט לייטזעליקייט, אבי ס'איז דא וואס אויסצוהיילן — דאנקען גאט און אלע הייליקע.

לעאנאר

ווי פארענדערט ער איז, ווי געבראכן! ווי, די הענט, זעט זיינע הענט!

דאן זשאזע

(געקומען צו זיך. פרוווט שמייכלען) מיינע טייערע. די פאזע איז א ביסל צו פייערלעך פאר א קאמעדיע-שרייבער. אלע שטייען און שווייגן, ווי זיי דערווארטן

פון מיר גרויסע אַנטפלעקונגען. האָט קיין פאַראיבל נישט, איך קאָן איך נישט דריקן די האַנט. וויין נישט, מוטער, ס'איז געווען אַ שפּיל אַזאַ, אַ הונדערט־חלק פון דעם, וואָס דו ביסט אויסגעשטאַנען. לעאַנאָר, מיין טייערע, זיי באַגריסט. אוי, מגושמדיקע שפּילערס, איך קאָן דאָך איך איצט נישט אַרומנעמען.

ד"ר מאַטיאַם

האַסט אַפּגעשפּילט מיט גליק, יינגעלע מיינס, זיי האָבן געקאַנט דיר איבער־רייסן די געלענקען.

לעאַנאָר

אוי, דער פייער פון נקמה, אוי, וואָלט איך געברענט און געבראַטן.

דאָן זשאָזע

וואָס? אויב מיין געהער נאַרט מיך נישט, רעדסטו נישט ווי קיין קריסטין, עלעאַנאָר. די קריסטלעכע אמונה איז פול מיט ליבע און פאַרגעבונג, ווי דו האָסט עס אַ ביישפּיל מיט מיר. און וואָס וואָלט געזאָגט מיין פרומע שוועסטערל פּיליפּפּאַ? פאַראַן, סעניאַרעס און סעניאָרן, מילדערע מיטלען צו היילן די מענטש־הייט. זיי ווירקן לאַנגזאַם, אָבער זיכער. ווי זאָגט דער פעטער מאַטיאַם? לאַזט עס גיין מיט דער נאַטור. זעט איר סאַראַ חכם איך בין געוואָרן אין זייערע קעלערן? און מיין פאַטער וויל טאַקע נישט אַנקוקן זיין זון דעם הערעטיקער. גערעכט, גערעכט. כאַטש, צוריקגעשמועסט, בין איך אַ כשרער בעל־תשובה. און אַז די קירך האָט פאַרגעבן, טאָ פאַר וואָס זאַל ד. מענדעס דאָ סילוואַ זיין פּויפּסטלעכער פאַרן פּויפּסט?

לאַרענצאַ

לעאַנאָר, מיין קינד, גיי דו צום פאַטער, ער זיצט דאָרט אין זיין צימער. זאָג אים: זאַל ער מיר נישט אויפרייסן מיין האַרץ.

לעאַנאָר

איך גיי. (אַפּ)

18. די זעלביקע אָן לעאַנאָר

דאָן זשאָזע

נישט וויכטיק, איך בלייב אַ היגער. מיר וועלן נאָך מיט מיין פאַטער האָבן אַ דיסקוסיע. אַך, ליבע פּריינד, אין דער היים אויפן ווייכן פאַטעל און מיט קישנס צו קאַפּנס איז פאַרט בעסער, איידער הענגען פאַר די הענט. דאָרט פאַרלירט דער מענטש זיין גאַנצע שטאַנד־האַפּטיקייט.

עריצירא

נישט געזארגט, זשאזע, מיר וועלן נאך א הוליע טאן, אז ליסאבאן וועט אויפציטערן. דערווייל — רו זיך אויס.

ד"ר מאטיאס

יא, מיינע פריינד, רו איז די גרעסטע רפואה. רו און שטילקייט — און די כוחות ווערן צוריקגעשטעלט. זאל מיין שוועסטערנזון לאכן פון מיר, אויב ער האט שוין כוח צו לאכן, אבער אלץ גייט מיט דער נאטור. איך גלייב אין דער נאטור, מיינע פריינד. (דענערווירט) ווער קומט עס דארט? פאר וואס האבן מיר די טירן נישט געשלאסן?

עריצירא

קין פרעמדע דארפן דא נישט זיין.

(ד"ר מאטיאס קוקט ארויס אין צווייטן צימער, קומט צוריק א צעשראקענער)

ד"ר מאטיאס

גראף, מיר דוכט, אז ווידער פון דארטן.

דאן זשאזע

אלץ גייט מיט דער נאטור. כא-כא, זיי האבן זיך פארבענקט נאך מיר. האבן, הייסט עס, ביידע צדדים חרטה געהאט? מוטער, העלפט דער מוטער. (לארענצא פאלט אין אוממאכט. עריצירא פארשטעלט דעם אריינגאנג, ציט די שווערד. אין דער טיר שפארן צוויי תלנים פון דער אינקוויזיציע)

19. גראף עריצירא, ד"ר מאטיאס, דאן זשאזע, לארענצא, ערשמער

און צווייטער תלין

עריצירא

קין טריט נישט ווייטער. איך האב אויף דער האנט דעם באפריינגט-ווער-

דיקט.

ערשמער תלין

נו, יא, דאס מיינען מיר אויך, סעניאר. דא ווינט אנטאניא זשאזע דא סילווא?

עריצירא

ער איז אבער באפרייט געווארן.

ערשמער תלין

נו, יא, ווער צווייפלט דען דערין? זעסט, ראדריגא, איך האב געזאגט:

רעכטס זענען זיי געפארן.

צווייטער תלין

דאס האב איך געזאגט רעכטס.

ערשמער תלין

דאָס האָבן מיר ביידע געזאָגט: רעכטס. איז דאָס דער אייגענער זשאָזע, כאָ.
אַט זיצט ער דאָך, ווי אַ גראַף.

דאָן זשאָזע

איר דערקענט מיך?

צווייטער תלין

פטור, נו, נישט צו דערקענען אַזאַ פריילעכן קליענט? איר דערקענט אונדז
אויך. בכלל, סעניאָרעס און סעניאָרן, שטעלט זיך איין צווישן תלינים און געפיי-
ניקטע אַ פיל נענטערע קרובהשאַפט, ווי איר קאַנט זיך עס פאַרשטעלן. און
שפעטער בענקען זיי איינע נאָך די אַנדערע.

ערשמער תלין

המ... מיר האָבן נישט געקאַנט איינרוען, ביז מיר וועלן נישט באַזוכן אונדזער
קליענט. וואָס מאַכט איר, דאָן זשאָזע, ווי פילט איר איך?

ד"ר מאַטיאָס

דאַנקען גאָט און אַלע הייליקע.

דאָן זשאָזע

אויסגעצייכנט, ווי איר זעט.

עריציראַ

אַבער וואָס פאַרלאַנגט איר?

ערשמער תלין

וואָס הייסט — וואָס? מיר קומען ווינטשן גליק און בעטן טרינקגעלט.

עריציראַ

טרינקגעלט? פאַר... פאַר וואָס?

צווייטער תלין

וואָס הייסט: פאַר וואָס? זאַלט איר געזונט זיין. מיר האָבן אים דאָך פאַר די
הענט געהאַנגען און פאַרן שטריקל געצויגן. אַזוי האָט מען עס אונדז באַפוילן,
אַזוי האָבן מיר געטאַן.

עריציראַ

וואָס פאַר אַ העסלעכער שפּאַס.

צווייטער תלין

אַנטשולדיקט, סעניאָר, איר באַליידיקט פאַכלייט. וועמען האָט דער מענטש
צו פאַרדאַנקען, וואָס אין אַ חודש אַרום וועט ער קאַנען מאַכן גימנאַסטיק? מיר
האָבן אים געקאַנט אַזוי אַ הוידע טאַן, אַז אַ לעבן לאַנג וואַלט זיין ווייב אים
געדאַרפט אַפּווישן די נאַז.

ערשמער תליון

איצט ווינטשן מיר גליק און בעטן טרינקגעלט.

דאן זשאזע

כאָכאָ כאָכאָ (לאָרענצאָ איז געקומען צו זיך. מען באַרוקט זי) אוי, געזונט זאָלט איר זיין, תלנים מיינע, וואָס פאַר אַ לוסטיקע לייט איר זענט! איך וואָלט אייך גערן אַריינגענומען אין מיין טרופע. איך האָף צו גאַט, אַז דאָס וועט נאָך געשען. נו, סעניאָרן. גיי זיי נישט קיין קאַמעדיע-שרייבער, אַז עס וואָלגערט זיך אונטער די פיס אַזאַ פּרעכטיקער מאַטעריאַל. (לאָרענצאָ גייט, אַ צעשראַקענע, נאָך וויין. ד"ר מאַטיאַס טיילט טרינקגעלט די תלנים)

ערשמער תליון

(ציילט) 2, 6, 10, 15... יא, סעניאָרן, מאַכן אַ מענטשן פאַר אַ קאַליקע — דאָס איז גאַר פון די קליינע זאַכן. אויף דעם איז ביי אונדז אין פאַרטוגאַל יעדער אַ ספעציאַליסט. מיר וואָלטן געקאַנט פאַרפלייצן מיט אונדזערע קאַליקעס די גאַנצע וועלט. מיר האָבן קאַליקעס אויף אַלע געביטן. איך אליין האָב זיך ספעציאַל ליזירט פאַר אַ פריידיקער, איז אַרויסגעקומען פון מיר אַ קאַליקע, האָבן איך געביטן דעם פאַך... שריי איך, ראָדריגאָ, שריי איך, פאַמעלעך צי פאַרן שטריקל, וואָרעם דער יונג האָט איידעלע ביינער, זיין ווייב וועט אונדז פאַרקלאַגן דעם קאַפּ.

צווייטער תליון

דאָס האָבן איך געשריען: איידעלע ביינער.

ערשמער תליון

דאָס האָבן מיר ביידע געשריען: איידעלע ביינער.

(לאָרענצאָ קומט, אַ צעשראַקענע, מיט וויין און מיט בעכערס)

דאן זשאזע

גערעכט, גערעכט, ביידע גערעכט, קריגט זיך נישט, אַט איז וויין. גיס אָן, מוטער, אין אַלע דריי בעכערס. מירן אויסטרינקען, פאַר מיין געזונט און פאַר אייער חכמה, קאַמראַדן.

ערשמער תליון

(נעמט דעם בעכער און צלמט זיך). מיט אייער דערלויבעניש, סעניאָראַ. אויך

איר, דאָן זשאזע?

דאן זשאזע

אָ, מיר מוזט איר אַנטשולדיקן. מיינע הענט זענען מיר עפעס נישט מיט אַלעמען. דערלאַנגט מיר טאַקע דעם בעכער צו די ליפּן, איר, ווי הייסט איר דאָרט, ראָדריגאָ?

צווייטער תלין

כא-כא-כא, צום ערשטן מאל אין מיין פראקטיק זע איך אזא פריילעכן קליענט.

ערשטער תלין

און, מיינט איר דא, סעניארן? אויך דארט, אין די קעלערן האט ער דעם פאסאן נישט פארלארן. וואס דארפט איר מער? ער האט דאך פארפאסט א ליד אויף אונדזערס א ניגון און ער האט דאס אונדז אויסגעלערנט. מיר זינגען דאך אייער ליד, דאן זשאזע.

דאן זשאזע

עס קאן נישט זיין.

ערשטער תלין

ראדריגא, הערסט? ער גלייבט דאך נישט.

צווייטער תלין

לאמיר אים איבערצייגן, נו.

(ביידע זינגען אין א קווינטע. דאן זשאזע פאראייניקט זיך שפעטער א ווילע צו זיי מיט א שוואכער שטיס און דיריגירט מיט א פארבאנדאזשירטער האנט).

פון בלוט און ווט וועט אויפשטיין

א געזונטער, פרייהייטלעכער דור.

און מענטש וועט דאן אליין פארשטיין,

וואס ער טאר נישט טאן און וואס ער טאר.

ווייל פון בלוט און פון ווט און פון צוואנגען

וועט די פרייהייט קומען אויף דער וועלט.

מענטש צו מענטש וועט די האנט זיך דערלאנגען.

און ס'וועט קומען דאס וואס האט געפעלט.

און ס'וועט קומען גלייכהייט אויף דער וועלט.

(בעתן זינגען, ציט אריין לעאנאר דעם אלטן דאן מענדעס ביי דער האנט. זיי בלייבן געפלעפט).

20. די זעלביקע, לעאנאר און דאן מענדעס

מענדעס

(נאך א פויזע. צו די תלינים) זיצט, מיינע הערן, מיין זון איז עפעס נישט

מיט אלעמען.

דאן זשאזע

אך, פאטער, לאז צורו, ס'איז שוין אלץ גוט.

מענדעם

וואס הייסט צו רו לאָזן? נישט אַלק, מיין פריינד, קאָן מען צו רו לאָזן.
אַ מענטש מיט רעליגיעזע פרינציפן, ווי דיין פאָטער...

ערשטער תלין

כאַכאַ-כאַ, לאָזט געמאַך, אַלטער, מיר האָבן שוין פון דעם פּזמון מאָזאַליעס
אויף די אויערן (ער גיט ד' מענדעסן אַ לייכטן פּאַטש איבערן בויך) מיין אַנער-
קענונג, אַלטער. איר האָט אַ בראַוון זון.

צווייטער תלין

ווייל אַ מענטש, פאַרשטייט איר, האָט אַזעלכע דינע אַדערלעך הינטער די
אַרעמס, וואָס קאָנען לייכט ווערן איבערגעריסן. מיר און דאַקטוירים קאָנען דאָס
פאַרשטיין. נו, מיר דאַנקען פאַר דער אויפנאַמע. צום ווידערזען. קום, ראַדריגאַ.

דאָן זשאָזע

וואַרט זשע, ווער איז דאָ פון אייך ראַדריגאַ?

ערשטער תלין

ביידע ראַדריגאַס.

21. די פריערדיקע אָן די תלינים

מענדעם

(נאָ אַ פּוּז) ווער זענען דאָס די הערן?

דאָן זשאָזע

אַט די חברה-לייט? דאָס זענען העלדן פון אַ נאָך נישט אַנגעשריבענער

קאַמעדיע.

לעאָנאַר

זשאָזע, ווי קאַנסטו שפּאַסן?

עריצייראַ

איך פרעג זיך דאָס אויך, סעניאָראַ, אַבער אין דעם איז זיין גייסטיקע

איבערמאַכט.

דאָן זשאָזע

גראַף, זייט אַן עדות, אַז איך בין זיך באַגאַנגען קריסטלעך מיט מיינע

פייניקער. דו פרעגסט, ווי קאָן איך שפּאַסן, לעאָנאַר? ווי האָב איך אַ לעבן

לאַנג געשפּאַסט? מיין שפּאַס — דאָס איז מיין מאַסקע. ווי לעבט אַ פּאַלק שוין

באַלד 2000 יאָר אונטער דער מאַסקע פון בלוטיקן שפּאַס? אַבער דער שפּאַס

איז נישט נאָר אַ מאַסקע, לעאָנאַר, עס איז אויך אַ פּאַנצער, אַז דער גיפּט פון

דער צייט זאל נישט פארפעסטן אונדזערע געבליטן. וואס וועט גובר זיין, אויב נישט דער פאנצער, וואס ער איז דינער פון זייד און שטארקער פון שטאל?
עריציירא

דיינע ווערטער זשאזע, לאזן פיל באַכדענקען. אבער איצט איז נישט די צייט. רו זיך אויס.

ד"ר מאַטיאָם

איך האָב דאָס געוואָלט זאָגן. דער פאַציענט נויטיקט זיך אין רו, זיינע נערוון זענען אויפגעשרויפט. חוץ דעם, האָט ער וויין געטרונקען, וואָס איך וואָלט דאָס נישט דערלאָזט ווען עס ליגט אין מיין רשות. מענדעס ברודער, זיי אַ פאַטער צו דיין זון, אַ שטרענגער, אַבער אַ באַרמהאַרציקער. קומט, סעניאָרעס און סעניאָרן, לאַמיר זיי לאָזן צו רו. (גראַף עריצייראָ, מאַטיאָס, לאַרענצאָ, לעאַנאַר אַפּ).

22. מענדעס, זשאזע

מענדעס

זון.

דאָן זשאזע

פאַטער.

מענדעס

פאַרגיב, פאַרגיב דיין אַלטן, נאַרישן טאַטן, (פאַלט אויף די מני פאַר זיין ווי) מאַרטירער מיינער.

דאָן זשאזע

פאַטער, דו פייניקסט מיך.

מענדעס

זון.

דאָן זשאזע

פאַטער.

מענדעס

ס'איז שווער? ס'איז שווער צו טראָגן די לאַסט פון יידישקייט?

דאָן זשאזע

פאַר איך, מיינע ליבע, איז מיר לייכט, אַפילו אויפן שייטער.

מענדעס

ניין, פאַר זיך, פאַר דיר אַליין, מיין קינד.

דאן זשאזע

פאר מיר? ס'איז גוט אזוי צו זיצן נעבן טאטן און זיין א קינד צוריק. אוי, טראגישע קינדהייט מיינע, ווען איך האב דאס ערשטע מאל דערפילט דאס גע- לעכטער אין זיך. געדענקסט, פאטער, ווי מיר פלעגן זיצן ביידע אין דער שטיל און טראכטן וועגן דער מוטער, וועלכע שמאכט ביי זיי אין די קעלערן? דו פלעגסט דאן פאנאדערשטעלן דעם מאדעל פון "בית המקדש"...

מענדעם

ווארט, מיין קינד. (ער גייט ארויס אין צווייטן צימער, ברענגט פון דארט דעם פאפירענעם מאדעל, צעשטעלט אים) זעסט, מיין קינד, דא איז דער אוי- סערלעכער חצר. דא — דער איבערלעכער. אהער טארן שוין קיין געצנדינער נישט אריין. (ארגל. דאן מענדעס פארהאקט זיך).

דאן זשאזע

פאטער, ביסט נאך אזוי צוגעבונדן צו אים? צו דיין פאפירענעם בית- המקדש?

מענדעם

דורך מיין גאנצן לעבן, קינד, האט ער מיך געשיצט. איצט שרייט ער, איצט פאדערט ער: מענדעס, נעם דינע קינדער און אנטלויף, ראטעווע דאס נפש, צוריק, אין מיינע טויערן, ווו עס טארן שוין קיין געצנדינער נישט אריין.

דאן זשאזע

און דינע איבעריקע ברידער?

מענדעם

אלע, אלע זאלן ארויס, אוועק אהין, אהין, פון וואנען עס שפרייט זיך צו אונדז דאס גרויסע ליכטיקייט.

דאן זשאזע

און מיך — וועסטו דא איבערלאזן מיט מיינע צעבלוטיקטע הענט?

מענדעם

ניין, זון מיינער, טאקע פאר דיר, צוליב דיר.

דאן זשאזע

אבער ווער זאגט עס דיר, אז איך וויל אנטלויפן? פון א היים — אנטלויף איך נישט. און ווען א באנדע רויבער וועלן באפאלן מיין היים — וואס וועל איך טאן? איך וועל זיך שיצן.

מענדעם

דו? אליין? מיט אט די צעבלוטיקטע הענט?

דאן זשאזע

מיט אט די צעבלוטיקטע הענט. די הענט וועלן נאך קאנען א פעדער האלטן — און דאס איז מיין שארפער שפיז. אבער, ווער זאגט דיר, אז איך בין אליין, פאטער, ווער זאגט דיר, אז מיר זענען אליין? דו גיב א קוק, וויפל גערודפטע און געפלאגטע אין פארטוגאל, און דו וועסט זען, אז גערודפט און געפלאגט און געשענדעט און אפגענארט און פאראומגליקט איז דאס גאנצע פאלק. עס וואקסט, עס וואקסט א ציין-קריצעריי אין פארטוגאל און זי וועט אויסוואקסן אין א לייבן-ברום. מיין שטים וועט דארט אויך זיין, פאטער. מענדעם

אבער — מארטירער מיינער, דו האסט דאך איינגעשטעלט דיין לעבן פאר דיין יידישקייט.

דאן זשאזע

מיין יידישקייט. דו וויסט דאך, פאטער, אז פון פרומקייט בין איך ווייט. איך בין מתפלל העכסטנס — אין א נאטורליד. אבער די וועלט איז שלעכט, פאטער, און יעדער גערודפטער טראגט דעם קערן פון זיין אמת. מיטליידן מיטן גערודפטן הייסט: ליידן פארן אמת, און אין דעם אמת שטעקט מיין יידישקייט, פאטער, דאס יידישקייט, וואס זאגט, אז גאט איז דארט — ווו ליבע. מיין יידיש-קייט. עס קאן זיין, ווען יידן וואלטן צעלייגט שייטערהויפנס און געבראטן די קריסטן אויף זיי, וואלט מיין הארץ געווען מיט זיי, מיט די קריסטן. דאס איז מיין יידישקייט. (ד. מענדעס פארברעכט די הענט)

פ א ר ה א נ ג

צווייטער אַקט

ערשט בילד

אַ גרויסער דורכגאַנג־צימער אין דער ווינונג פון דאָן מענדעס דאָס־סילוואַ. אַ סך ליכט אין די הענגר און וואַנט־לייכטער שאַפן אַ פריילעכע שטימונג. ביי דער זייט — אַ געדעקטער וויין־טיש, מיט פאַרבייסעכץ. די אַפענע טירן אין דער טיף פירן צום פאַרק. עס הערט זיך פון פאַרק אַ געלעכטער, און פון די ווייטערע צימערן באַל־מוזיק. די כוואַליעס פון טאַנץ דערנענטערן זיך און דערווייטערן.

דאָן זשאַזע דאָ סילוואַ זיצט אַליין אין צימער, ביי דער טיפער וואַנט. און שרייבט אויף זיין קני אין אַ נאַטיץ־ביכל. די הענט זענען נאָך ביי אים באַנדאַזשירט ביז די פינגער.

דורכן צימער, מיט אַ ליידיקן טאַץ, אויף וועלכן זי פויקט צו און קלימפערנ־דיק מיט די בראַנזעלעטן, שוועבט דורך מיט אַן עקזאָטישן ריטעם, מאַריקאַ. דערזען זשאַזען, בלייבט זי שטיין.

1. מאַריקאַ — דאָן זשאַזע

מאַריקאַ

כי־כי, כי־כי. דאָ איז אַזאַ שמחה, סעניאָר, און איר האָט זיך אַפגעזונדערט און שרייבט. אַפילו אין אַ פייערונג פאַרגינט איר זיך נישט אַפצורוען, בשעת דעם נאַמענסטאַג פון אייער שוועסטער, סעניאָר.

זשאַזע

איך ווייס, איך ווייס, איך האָב זי שוין גראַטולירט.

מאַריקאַ

מיט אַ ליד, צי אָן אַ ליד?

זשאַזע

דו ביסט באַטרונקען, מאַריקאַ, דו פאַרלירסט דעם קאַפּ.

מאַריקאַ

סעניאָר, נישט אמת, אַז מען קאַן פון וויין דעם קאַפּ פאַרלירן. פון ערשטן גלאַז באַקומט מען ליכטיקע געדאַנקען, פון צווייטן קריגט מען גבורה פון אַ לייב.

פון דריטן — נו, דאָס דאַרף איך ערשט פאַרזוכן. מען זאָגט, מען ווערט פאַרגליכן
צו אַ מלכה, כּי־כּי.

זשאָזע

דו שטערסט מיר, איך טו אַן ערנסטע זאָך.

מאַריקאַ

ניין, סעניאָר, איך ווייס, איר שרייבט נאָר אַ קאַמעדיע צום לאַכן. ערנסטע
ואַכן שרייבט אונדזער אַלטער הער. צום נאַמענסטאָג פון דאַנאַ פּיליפּפּאַ האָט
ער פאַרפאַסט אַ ליד. אַך, סעניאָר.

זשאָזע

אַזוי ? אַזוי ?

מאַריקאַ

ווי הערלעך, ווי קריסטלעך. ער גייט אַרום און דעקלאַמירט זי פאַר די געסט
אין אַלע צימערן. ער וועט, ווייזט אויס, אַהער אויך אַריינקומען, ווען געסט וועלן
דאָ זיין.

זשאָזע

מאַריקאַ, שוין גענוג צו רעדן.

מאַריקאַ

איך וועל צעשטרייען אייער אומעט, סעניאָר. אַלעמען מאַכט איר פּריילעך
און אַליין זענט איר אומעטיק. אפשר האָט איר קרענקונג, וואָס איר האָט אַזוי פּיל
שונאים ?

זשאָזע

פון וואַנען ווייסטו, אַז איך האָב אַזוי פּיל שונאים ?

מאַריקאַ

פּטור, נו, מען ווייסט. אַנוסטן טרעפט מיך אַן דער דאַרער אויטאָר פון טראַ-
געדיעס, דאָן גווידאָ. נו, דער, וואָס האָט אַן אויסזען ווי דאָן קישאַט אין אייער
אייגענער קאַמעדיע, סעניאָר. זאָגט ער צו מיר : מאַריקאַ, גריס דיין יונגן הער
און זאָג אים, אַז נישט לאַנג וועט ער שוין אַפּשפּאַטן און אַפּלאַכן פון אַלע הייליק-
טימער. דער קרוג גייט נאָך וואַסער, ביז דער אויער רייסט זיך אָפּ.

זשאָזע

דער לאַנגער נאַר, אַזוי האָט ער געזאָגט ?

מאַריקאַ

און דאָן באַרטאַלאַמעאַ, דער פּילאָזאָף מיט דער נישט געקעמטער באַרד, האָט
מיך געטראָפּן ביים אַרויסגאַנג ביי דער פּעטרוסקירכע און זיך צעשמייכלט מיט

די געלע ציין: וואס מאכט עפעס דין ייד, מאריקא? דאס האט ער איד געמיינט, סעניאר.

זשאזע

(אויפגערעגט) מאריקא, דו ביסט שיכור.

מאריקא

איד בין נאר אויפגעלייגט, סעניאר. כ'ואלט וועלן איד צעשטרייען. דארט טאנצן דאך אזוי פיל שיינע דאמען. און אפשר ריכט איר זיך אויף סעניאריטאט בעאטריז? כא-כא-כא!

זשאזע

(שפרינגט אויף) מאריקא. (מאריקא אנטלויפט מיט א געלעכטער. זשאזע קאן שוין נישט אריין אין דער שטימונג פון ארבעט. ער שפרייזט אן אויפגערעגטער און גייט אַוועק לינקס. פון רעכטס קומען אן לארענצא און לעאנאר.)

2. לארענצא, לעאנאר

לארענצא

בארויק זיך, מיין קינד, ביסט דאך אלע מאל געווען די שטארקערע פאר מיר.

לעאנאר

אך, מוטער, ווי קאן איד זיך לאזן בייגן אויפן טייוול-קאפריז.

לארענצא

דערמאן נישט, מיין קינד, דעם טייוול קעגן אונט. לאמיר דיר אפווישן די אייגעלעך. ווי פאסט עס דו זאלסט וויינען? ביי אונדז איז היינט א שמחה, און אין דעם צימער — פילסט מיין קינד? — איז די פייערלעכקייט א דאפלטע...

לעאנאר

אך, מוטער, דאס לעבן איז מיר דערווידער.

לארענצא

דו, לעאנאר, זאלסט עס זאגן? דו, וואס דו האסט מיט פאראכטונג אריינגע-קוקט דער אינקוויזיציע אין די אויגן?

לעאנאר

די אינקוויזיציע פון טאג-טעגלעכן פאמיליע-גליק איז אויך נישט איבער-צוטראגן.

לארענצא

וועסט מיך נישט איבערצייגן, טאכטער. דא מוז זיך ערגעץ אויסבאהאלטן דער טראגישער פעלער פון נישט פארשטיין זיך קעגנזייטיק. נישט מעגלעך, מיין

קינד, אז דו זאלסט נישט קאנען ווירקן אויף דיין מאן.

לעאנאר

מוטער, זשאזע איז נישט דער מענטש, וואס מען קאן אויף אים ווירקן. ער גליטשט זיך ארויס. אפילו פון דער אינקוויזיציע האט ער זיך ארויסגעגליטשט.

לערענצא

באדויערסט עס, לעאנאר?

לעאנאר

איך שטעל נאר פעסט. אויב איינעם גליקט עס, אזוי ווי אים, ארויסגיין גאנץ פון די תלינים־הענט — וואס דארף ער טאן? ער דארף דאך גאט דאנקען, ער דארף דאך ווערן דאפלט פרום און צוגעבונדן צו זיין יידישקייט. און איך האב גערעדט צו מיין מאן: זשאזע, גאטס השגחה האט געוואלט, אז דער נאמענסטאג פון פיליפא זאל אויספאלן אין טאג פון ערשטן סדר. האט ער אפילו זיך נישט אנגעשטויסן וואס מען מיינט.

לערענצא

האסטו אים באדארפט אויפקלערן, מיין קינד.

לעאנאר

כ'האב דאס געטאן. כ'האב אים געגעבן צו פארשטיין, אז אין דעם יום־טוב פון זיין שוועסטערס נאמענסטאג וועט זיין נישט שווער אין איינעם פון די צימערן אפריכטן דעם סדר.

לערענצא

און וואס האט ער אויף דעם געזאגט?

לעאנאר

א שאד, זאגט ער, וואס מען קאן נישט אפלייגן דעם סדר אויף א פאר וואכן. היינט — זאגט ער — איז ער זייער פארנומען, נאכט אין נאכט גייען פראבעס פון זיין קאמעדיע ביי גאמודא אין וויינשענק.

לערענצא

ס'איז דאך אמת, קינד, ער איז מיט לייב און לעבן אריינגעטאן אין זיין ארבעט.

לעאנאר

און איך קאן אים נישט פארשטיין, איך קאן נישט. אליין בין איך שטארק און קעמפערש גענוג צו גיין האנט אין האנט מיט א מוטיקן מענטש. אבער גאט, ווי אייער זון האט מיך אנטוישט און מיך באליידיקט. פון דעם העלד איז געווארן א לך, א קאמעדיאנט, וועלכער איז גרייט צו מאכן חוזק פון זיך און אלע היילי־קייטן.

לארענצא

דו דארפסט אזוי נישט זאגן, קינד. מיין זון איז געוואקסן, ווי א בוים פאר מייןע אויגן, איך האב געזען, ווי עס צעבליט זיך זיין טאלאנט. מיין זון איז נישט קיין חזק-מאכער, ער לאכט מיט וויי, זיין מילדער שפאס איז פול מיט ליבע און מיט מיטלייד פאר דעם געפלאגטן.

לעאנאר

מוטער, דאס טרייבט איר איבער. ווען מיין מאן זאל האבן א געפיל פארן געפלאגטן, וואלט ער דאך איינגעזען, ווי שווער ער פלאגט זיין פרוי. (אן אויפברויך פון געלעכטער אין די נענטערע צימערן) הערט, מוטער, הערט דאס רויע געלעכער-טער. געקומען שוין די לוסטיקע חבריא — זיינע פריינד, געקומען אים אוועק-צונעמען אין ווינקעלער אויף פראבע. כ'פארטראג זיי נישט. ער ווערט אן אנדער-רער מענטש מיט זיי, באקומט הומאר, באקומט א פרעמד געלעכטער, א פרעמד-דער מאן. און ווער... ווער לאכט עס דארט? א פרוי, א פרעמדע פרוי. ווער קאן עס זיין די צווייפלהאפטע דאמע? כ'אנטלויף.

לארענצא

שטיין, מיין קינד, ס'איז נאך נישט געווען דער פאל, אז א ווירטין זאל אנט-לויפן פון איר ווינונג, ווען ס'קומען געסט. צי זענען זיי דיר ליב, צי ניין — מוזטו אנטאן א מאסקע אויפן פנים. אך, אט ווו ס'ליגט די ארוואך פון געלעכטער. דארט האט זיך טאקע אנגעהויבן דער מאסקנבאל. (מיט גרויס געלעכטער שטיין זיך אריין פון לינקס א גרופע געסט אין מאסקעס. מיט זיי ד. זשאזע און א פארמאסקירטע דאמע רייך און עלעגאנט).

3. ד. זשאזע, בעאטריי, גר. עריציירא, פראנציסקא קסאזויע (סומאנע).

מיראנדא און וועלאסקעין (ד. זשאזעס אקטיארן). לארענצא, לעאנאר (לארענצא און לעאנאר הייבן זיך אויף אנטקעגן די געסט מיט אן אנגעצויגענעם שמייכל)

זשאזע

(אמוזירט זיין דאמע) און דאס האט שוין לאנג געזאגט מיין מייסטער פיל ווינסענטי: ווען גאט דער האר וואלט געווען א שונא פון ליבע, וואלט ער נישט באשאפן אזוי פיל שיינע מיידלעך אויף דער וועלט.

עריציירא

ווי דו וויסט עס וועמען אויסצוויילן פאר א מייסטער. (די געסט טוען אויס די מאסקעס, פארייגן זיך צערעמאניעל) סעניארעס, אין נאמען פון אונדזער לוס-

טיקער קאמפאניע קוש איך די האנט און גראטוליר צום נאמענסטאג פון סעניארא פיליפא.

לארענצא

א דאנק אייך, מיינע פריינד. (צערעמאניעלע פארבייגונגען) וואס אַנבאלאנגט דעם מייסטער פיל ווינסענטי, בין איך אן עדות, גראף, און נאך אלס קינד האט מיין אנטאניא זשאזע באוונדערט זיין זשעני.

זשאזע

מוטער, כ'בין גערירט פון דיין עדות זאגן. איך האב דעם כבוד פארצו-שטעלן: דאָנאַ בעאַטריז גאַמודאַ. געטלעכער טאַלאַנט.

בעאַטריז

סעניאָר זשאָזע, איר זענט זיך טועה. און איר, סעניאָרעס דאַרפֿט נישט גלייבן שטאַרק אין מיין טאַלאַנט. צו פירן ביי דער נאַז נאַר אַט דאָס בינטל קאַוואַליערן — באַדאַרף מען נישט קיין געטלעכן טאַלאַנט. איך האָב אים אויף אַזוי פיל, ווי איך דאַרף.

לעאַנאָר

איר זענט אַ העלדיש וועזן, סעניאָריטאַ, אויב איר קאַנט באַהערשן אַט די אַלע לייבן און מאַכן זיי פאַר לעמער.

בעאַטריז

(פריער צו ערציירא, דאָן צו קסאָוויאַ) גראַף, איר הערט? און איר, גאַטס דינער? וואָס שעמט איר זיך די אויגן אויפצוהייבן, סעניאָרן? ביי אונדז אין דער קאַמפּאַניע זענען מישלינגס. מיין גראַף איז האַלב אַ גראַף און האַלב ציגיינער, און מיין גאַטס דינער — האַלבער היפּאָקריט און האַלב פּילאָזאָף. (אין דעם מאַמענט פּאַלט אַרײַן מענדעס אין אַ קאַמישער פּאַרצווייפּלונג)

4. די זעלביקע און מענדעס

מענדעס

אַ, פרוי מיינע, אַ, קינד מיינס, לעאַנאָר. אין הויז איז איצט אַן אמתע אינוואַ-זיע פון טרייע פריינד און חשובע קליענטן, און איך דאַרף אומלויפן און זוכן מיינע ווירטינס אין אַלע צימערן. איך פרעג אייך: ווער איז מיך מקנא?

לארענצא

מיר גייען שוין, אַנטשולדיקט. אונדזער פליכט.

בעאַטריז

און מיך וועט איר דאָ איבערלאָזן מיט אַזוי פיל קאַוואַלערן? סעניאָרעס, עס

דעם יידנס אפערע

איז מיר לאַנגווייליק מיט זיי. סעניאַרעס, אויב עס פעלן ווירטיגס אויפצונעמען די געסט, דאַן בין איך גרייט צו הילף. איך האָב דערלערנט די מלאכה ביי מיין פאָטער.

לאַרענצאַ

(קאָנסטערנירט) אַ, סעניאַריטאַ, אויב איר באַוויליקט (די דאַמען אָפּ).

5. די זעלביקע אָן די דאַמען

עריציראַ

אַוועקגעפּלויגן אונדזער פּאַווע. איך זאָג דיר, פּריינד, דאָ איז נישט קיין מזלדיקער צימער. (צו מענדעס) אָבער אייד, מאַעסטראָ, וועלן מיר שוין אַזוי גיך נישט באַפּרייען. איר מוזט אונדז פּאַרלעזן דאָס נייע ליד וועגן וועלכן מיר האָבן זיך שוין אָנגעהערט אַזוי פּיל שבחים.

מענדעס

אַד, סעניאַרן, ס'איז אַ באַשיידענער חיבור, אָן די אַלע היינטמאַדישע פּאַעטישע קונצשטיק, נאָר, אויב איר ווילט...

אַלע

מיר בעטן, מיר בעטן.

מענדעס (דעקלאַמירט)

ביי די וואַסערן הייליקע און שטילע
האַט געטליעט אַ שייטער אַ קליינער,
און צוועלף מאָן, נאָך דער נאַכטיקער תּפּילה
האַבן אַרויסגעשטרעקט צו רו זייערע ביינער.

האַט אַ גרינע, אַ קליינע לבנה
דאָס ברייטע האַרץ פון כּנרת באַזילבערט
און מיט פרומער און שטילער כּוונה
האַט געקלונגען אַ שטים אַ מילדע.

צו די בערדיקע מענער און זקנים
האַט גערעדט אַ באַהאַרצטער, אַ יונגער.
און די פּישער האַט איינעם נאָך איינעם
געפּאַנגען פון שלאָף דער הונגער.

איז געזעסן א שטילער געטרייער
און געוואכט איבער זיי דער לערער.
ער האט פארזייט א וועלט א נייע
און געווארט זי זאל אויפגיין און ווערן.

(מענדעס פארבייגט זיך. אלע אפלאדירן)

עריצירא

בראָוואָ, בראָוואָ.

אלע

בראָוואָ, בראָוויסימאָ.

א צארט ליד.

א פיין ליד.

א פשוט ליד.

אן עכט רעליגיעז קריסטלעך ליד.

מענדעס

(צופרייט) אַט-אַט. דאָס איז עס, אַ קריסטלעכט, מיינע פריינד. אין אונדזער
צייט פון ספקות און אוימגלויבן איז ממש אַ נויטווענדיקייט אַרויסצורייסן פון
האַרצן אַן עכט רעליגיעז, קריסטלעך וואָרט. איך דאַנק, סעניאָרן. איך מוז איצט
לויפן צו מיינע זקנים... אַך, יא. איך גלייב, סעניאָרן, איר צעלויפט זיך נישט. ביי
אונדז וועט זיין אַן אַנגעלייגטער גאַסט: דער פראַנצויסקאַנער פּרעאַר הוסטיאַנאַ.
אין יענעם קלויסטער איז געטויפט געוואָרן מיין פּיליפּפּאַ. און היינט וועט זי
באַגעגענען דעם גרויסן גאַסט מיט אַ קאַנטאַטע אויפן אַרגל. ס'וועט זיין אַ גאַטעס-
דינסט אין היימישן קרייז. איך בעט אייך, בלייבט, סעניאָרן (מענדעס — אַפּ. די
פאַרבליבענע קוקן זיך איבער)

6. די זעלביקע אָן ד. מענדעס

עריצירא

דו ווייסט, זשאָזע, כּיבין נישט אַנטציקט פון דעם, וואָס מיר האָבן אַראָפּגע-
בראַכט אַהער אונדזער פּרינצעסין בעאַטריז. זי שאַקירט די דאַמען פון דעם הויז.

זשאָזע

דו זאַלסט עס זאָגן, עריצירא?

עריציראָ

צום ביישפּיל: איר מאַטיוו, אָו זי איז אַ גוטע באַלעבאַסטע — זי האָט זיך געלערנט אויפנעמען געסט ביי איר טאַטן... דאָס הייסט: ביי איר טאַטן אין שענק (אַלע צעלאַכן זיך)

זשאָזע

ס'איז שוין אין אַרדענונג, מיין פריינד. זי קומט דאָך אין באַגלייטונג פון איר פאָטער — דער רייכסטער סוחר אין ליסאַבאָן, ד. מענדעסעס קליענט. כ'פאַרזי-כער דיר, מיין פריינד, דער גלאַנץ פון געלט איז אויך אַריסטאָקראַטיש אין אונדזער צייט.

פראַנציסקאָ קסאַוויע

וואָס זאָגט עפעס אויף דעם דיין מייסטער פיל ווינסענטי?

זשאָזע

מיין מייסטער זאָגט, אָו בעסער איז דאָס אייזל, וואָס זאָל מיך טראַגן, איידער נ'ער איידעלער און נאַראַוויסטער פערד. אַ משל צו דעם רייכן פויער און דעם פאַרריסענעם אַריסטאָקראַט. איך וויל אָבער מיט אייך אַרומרעדן, מיינע פריינד, דעם לעצטן אַקט פון מיין קאַמעדיע.

עריציראָ

דו האַלטסט שוין ביי דעם לעצטן?

זשאָזע

ער איז שוין אין די פראַבן. איר קאַנט אים היינט נאָך זען אין קעלער ביי

גאַמודאַ.

פראַנציסקאָ

כ'וואַלט פאַרגעלייגט מיר זאָלן גיין אין פאַרק.

עריציראָ

מיר וועלן, אַגב, קאַנען דאָרט פאַרציען זיך מיט רויך אַ ביסל. דאָ זע איך — איז מען נאָך אָפגעהיט פון די בראַזיליאַנישע טאַבאַק-בלעטער. (זיי גייען אַרויס אין פאַרק)

7. מאַריקאַ

(מאַריקאַ טאַנצט אַריין אין אַ וויסטער מאַסקע. זי איז נאָך מער בגילופין. זינגט)

מאַריקאַ

דאָ זיצט מיין יונגער הער,

דאָ זיצט מיין יונגער הער,

איך שוועב אַרום אין אַלע צימערן

און קום צוריק אַהער.

סעניאָר, איר זענט נאָך אומעטיק? א — קוקו. מאַריקאַ אויפן מאַסקנבאַל. זי נעמט אַראָפּ די מאַסקע. קוקט זיך אַרום) נישטאָ דער אומעטיקער אויטאָר פון די פריילעכע קאַמעדיעס. כ'וועל ווידער גיין טרינקען. אַז איך בין גרייט געווען צו זאָגן — איז ער נישטאָ.

סעניאָר, וואָס זיצט איר דאָ אַ בלאַסער,
סעניאָר, וואָס שמייכלט איר אַ בלאַסער?
— ווען דו זאָלסט זיין אַ מוזולמענערין,
וואָלסטו געטרונקען וואַסער.

(עס דערהערן זיך נאָענטע לאַכנדיקע פרויען־שטימען. מאַריקאַ באַהאַלט זיך הינטער דער ערשטער טיר. טישוועבן אַרײַן אין מאַסקעס בעאַטריז און לעאַנאָר)

8. בעאַטריז, לעאַנאָר

בעאַטריז

ווי קאַנען זיך דאָס אויסבאַהאַלטן מיינע קאַוואַליערן? מיט זיי — איז לאַנג־וויליק, אָן זיי — איז אומעטיק. נישט גוט, סעניאָראַ, ווען מען האָט אַזאַ נישט פּעסטגעשטעלט געמיט.

לעאַנאָר

כ'בין גרייט איך דינען, סעניאָריטאַ, און העלפן איך געפינען אייערע אַנט־לאַפענע ריטער. אָבער איך זע: זיי זענען איך נישט טריי.

בעאַטריז

אַ, סעניאָראַ, איך פּאָדער נישט קיין טרייקייט ביי דעם צווייטן. כ'בין גליקלעך ווען איך אַליין האָב וועמען צו בלייבן טריי.

לעאַנאָר

(שטעלט זי אָפּ מיט אַ באַוועגונג פון איר פעכער. זיי טוען אויס די מאַסקעס. די מוזיק איז ווייט. זיי קוקן זיך אָן שאַוויגנדיק, ווי פאַר אַ דונעל. שטיי־ענדערונג) זאָג, פרוי, וואָס האַסטו געהאַט צו מיר, פאַר וואָס האַסטו אַוועקגערויבט מיין מאַן?

בעאַטריז

(טרעפט אין איר טאַן) ווייל ער איז אַ שיינער, ווייל ער איז אַ געראַטענער.

לעאַנאָר

צי פילסטו נישט, פרוי, אַז דיין ענטפער קאָן דיך טייער קאַסטן?

בעאַטריז

צי פאַרשטייסטו נישט, ווייב, אַז דו לעבסט אין גרויסן טעות? דאָן זשאָזע איז נישט דער מענטש, וואָס מען קאָן אים אַוועקרויבן.

לעאנאר

פארשטייטו דאס אויך? ביסטו אים נאענט געווען?

בעאטריז

נאענטער ווי דו מיינסט.

לעאנאר

דו, אומפארשעמטע.

בעאטריז

דו קאנסט מיך נישט טרעפן מיט דיינע נאדלען, דו בלוטיקסט זיך אליין. דאן זשאזע איז דיין מאן, נישט מיינער, און דו ביסט חושד מיך, און נישט פארקערט. א שאנדע פאר דער פרוי איז נאר איר אַנמאַכט.

לעאנאר

אזוי ביסטו דאס זיכער אין דיין זיג?

בעאטריז

זעסטו, פרוי, פון זיג האב איך נישט געטראכט, צו זיג האב איך נישט געשטרעבט. איך בין נאר גליקלעך, וואס אונדזערע וועגן האבן זיך געטראפן.

לעאנאר

כדי דו זאלסט אים קאנען פאנגען?

בעאטריז

און אפשר האט ער מיך גאר געפאנגען.

לעאנאר

אזא מין אומשולד.

בעאטריז

דו קאנסט מיך נישט באליידיקן, איך שטיי מיט צען קעפ העכער, כ'בין נישט זיין פרוי.

לעאנאר

נאר א מעטרעסע.

בעאטריז

אזוי? פאר וואס דען נישט א קינד? א שוועסטער? א שטיק פון דיכטערס לייב? פון זיין מחשבה? פאר וואס דען נישט זיין שילד? א בלויזע ברוסט און נאקעטע צוויי הענט, וואס זענען גרייט צו פארשטעלן אים פון פייער?

לעאנאר

דו?

בעאטריז

פאר וואס דען נישט זיין הארץ, וואס גרייט איז ווארפן זיך אין פייער אויפן
ערשטן רוף?
לעאנאר

דו? דו אויך א העלדין? א קאמעדיאנטקע, וואס יעדע הייליקייט איז נאך
פאר דיר א שפיל, א טאנק, א שפרונג, א זונג און א געלעכטער? וואס הייסט עס
גיין אין פייער — פרעג ביי מיר. (זשאזע לויפט אריין האסטיק און אויפגערעגט
פון פארק)

בעאטריז

נישט ביי דיר, ביי אים וועלן מיר פרעגן, ער קען די בראנד פון שייטער און
די ווערט פון שפיל.

9. זשאזע, בעאטריז, לעאנאר

זשאזע

וואס איז דא פארלאפן, סעניארעס? איר רודערט אויף דעם גאנצן פארק.

בעאטריז

גארנישט, גארנישט, מאעסטרא. מיר האבן זיך א קליין ביסעלע געאיבט אין
דעקלאמאציע. סעניארע לעאנאר האט ארויסגעוויזן גרויסע פעיקייטן אין סטיל
פון קלאסישער טראגעדיע. א שאד, מיין פריינד, וואס איר שרייבט נישט קיין
טראגעדיעס. אין דער קאמעדיע, דאקעגן, איז זי שוואכלעך, דא קומט שוין מיר
דער ערשטער פריז. זייט געזעגנט. מיר וועלן זיך נאך טרעפן היינט אין קעלער.
(זי מאכט א רעוועראנס און טאוועבט ארויס)

10. די זעלביקע און בעאטריז

זשאזע

וואס האסטו געטאן? פאר וואס האסטו דיין גאסט באליידיקט? גאמאדאס

טאכטער?

לעאנאר

א שיינעם תכלית האט געמאכט פון דיר גאמאדא מיט זיין שענק. איצט
קאן איך אפט נישט שטיין נעבן מיין מאן. עס שמעקט פון אים מיט וויין, ווי פון
א פאס. האסט דאך געהערט, די דאמע דיינע זאגט: אין דער קאמעדיע בין איך
שוואכלעך. איך בין זיך מודה, ס'איז נישט מיין אמפלוא. איך קאן דעם טויט אין
פנים קוקן — יא, דערויף געהער איך צו אן אלטן שטאם, וואס קאן נישט שפאסן.

נאָר ווי אזוי מען קאָן דערמיט קאָטאָוועס טרייבן, ליצנות פראָווען פון קידוש השם — דאָס ווייסט איר ביידע, דו און זי. איר זענט אַ זיווג.

זשאָזע

מיין פרוי, ס'איז ביטער, ווען ס'וואַקסט צו דער קאָפּ צום נאָקן און מען קאָן נישט קוקן אין אַ זייט, נאָר תמיד גלייך. דאָס לעבן און דער טויט — זיי זענען נישט קיין גלייכע שורות. איך זע: דו וועגסט נישט אַפּ דיין מאַנס באַרוף. דו אונטערשיידסט נישט פון דער פלאַכער בופאַנדע ביו דער בלוטיקער קאָמעדיע — די עכטע, פרעכע, ווילדע שפּיל פון טויט און לעבן. אין אונדזער ווילדער צייט, מיין פרוי, איז מער נישט קיין טראַגעדיע די שפּיל פון טויט און לעבן, אַ פינצ-טערע קאָמעדיע איז דאָס. און מיין באַרוף איז גובר זיין קאָמעדיע דורך קאָמעדיע. די פינצטערע פון לעבן — דורך דער ליכטיקער פון שפּיל.

לעאָנאַר

(כאַפט זיך פאַרן קאַפּ) כ'פאַרשטיי דאָס נישט, כ'פאַרשטיי דאָס נישט, כ'בין פון אַלטן שטאַם. איך מיין, אַז איך בין יידיש, נאָר אויב דער ייד ביסט דו — בין איך דאָס נישט.

זשאָזע

נו, נוי, ווי גיט מען דיר דאָס צו פאַרשטיין? אַט שרייב איך די קאָמעדיע מיט דער האַנט, וואָס קאָן נאָך קוים באַרירן מיט די פינגער. ס'איז היינט ביי אונדז אַ מאַסקנבאַל. מיין פרוי, אַלץ גייט אין מאַסקעס, אַלץ האָט זיך פאַרשטעלט, אַפילו מיינע פינגער — זעסט? און אַז איך וועל אַראַפּרייסן די מאַסקע (ער רייסט אַראַפּ פון זיין האַנט דעם באַנדאַש) דאָן וועסטו זען... דאָן וועסטו זען די רויע ווירקלעכ-קייט פון טאַג. (ער שטרענקט אויס זיין צעבלוטטיקטע, צעריסענע האַנט) אַט איז עס. מענטשן, זעט דאָס רויע בילד פון אונדזער לעבן. לאַז, פרוי, איך בין שוין איינ-געלעבט אין ווייטאַג. אַבער דאָס בילד פון אונדזער ווירקלעכקייט איז נישט דאָס רויע פלייש. דאָס בילד פון אונדזער ווירקלעכקייט — דאָס איז די מאַסקע אויף פאַרבינדן איך מיינע ווונדן און מיר וועלן טאַנצן אַ מענועט, מיין פרוי.

לעאָנאַר

און זי, און זי, פאַרשטייט זי דינע רייד?

זשאָזע

פאַרשטייט.

לעאָנאַר

איך בין געבראַכן. (זי לויפט אַרויס)

11. זשאָזע, שפעטער מאַריקאַ

(זשאָזע לאַזט זיך אַראָפּ אויפן פּאַטעל. ציטערנדיק פאַר אויפּרעגונג. הייבט ער אָן צו באַנדאָזשירן זיין האַנט. דערביי פאַרלירט ער אָפּגעריסענע קלאַנגען, וואָס קאַנען אַזוי אויסזען, ווי אָפּגעריסענע טענער פון געווייג, פונקט ווי פון געלעכט-טער. מאַריקאַ לויפט אַרײַן, לויפט גלייך צו זשאָזע און לאַזט זיך אַראָפּ אויף די קני) **מאַריקאַ**

לאַזט, סעניאָר, לאַזט, איך וועל דאָס בעסער מאַכן. (זי באַנדאָזשירט אים די הענט)

זשאָזע

דו קומסט פונקט צו דער צייט.

מאַריקאַ

ווייל כ'בין די גאַנצע צייט הינטער דער טיר געשטאַנען.

זשאָזע

דו? נאָך וואָס? צו וואָס?

מאַריקאַ

(באַנדאָזשירנדיק) כ'האַב דאָס געטאַן, סעניאָר, כ'האַב דאָס געטאַן. איך ווייס עס איז אַ זינד, מען דאַרף מיך שטראַפּן.

זשאָזע

ביסטו די גאַנצע צייט הינטער דער טיר געשטאַנען?

מאַריקאַ

איך האָב געמוזט וויסן, סעניאָר, איך האָב געמוזט הערן וועלכע פון די ביידע פרויען האָט איך שטאַרקער ליב. רייסט נישט אַרויס די האַנט, סעניאָר, זי וועט איך וויי טאַן.

זשאָזע

האַסט דאָס געטאַן, כדי צו קענען פאַרשפּרייטן רכילות?

מאַריקאַ

שלאַגט מיך, סעניאָר, טרעט מיך מיט די פיס, נאָר רעדט נישט אַזוי צו מיר. איך טרייב נישט קיין רכילות. איר, סעניאָר, זענט דאָך אַ דיכטער, ווי שיקט זיך עס איר זאָלט נישט פילן, נישט פאַרשטיין, וואָס פאַר אַ כוחות קאַנען שטויסן אַ שוואַרצע דינסט זיך צוצוהערן צו די הויכע רייד פון צוויי סעניאָרעס? ס'איז שוין אין אַרדענונג די האַנט, לייגט זי פאַרויכטיק אַוועק און זאָל זי רוען. יא, סעניאָר, כ'האַב געוואָלט וויסן, כ'האַב געמוזט הערן, צי קאַנען ווייסע הערצער ליבן שטאַרקער, טיפּער, היציקער און בלוטיקער, ווי דאָס קאַן אַ שוואַרץ האַרץ.

זשאזע

אזוי, מאַריקאַ, פאַר דייע דייע ליבעס האַסטו הינטער דער טיר געזוכט אַ
ביישפּיל?

מאַריקאַ

אַ, הייליקע מאַדאַנאַ, אַ דיכטער רעדט אזוי? פאַר וועלכע ליבעס, סעניאָר?
איך האָב זיי נישט, איך האָב נאָר איינע, איין און איינציקע, כּי-כּי. ווי לייכט ס'איז
מיר געוואָרן אויפן האַרצן: איך רעד — ווי פון אַ בוך אַרויס, איך רעד, ווי
שוועבנדיק אין בלויען הימל. כּפּאַרזיכער אייך, זיי קאַנען נישט, סעניאָר, זיי
קאַנען ביידע אייך נישט ליבן אזוי ווי איך. איך ליב אייך הייס, און ליב אייך
לאַנג, סעניאָר. איך ליב אייך פון ערשטן טאָג, ווען כּיבין די שוועל אַריבער.

זשאזע

דו, שוואַרצע, קאַנסט דען ליבן? מיין מוטער באַקלאַגט זיך דאָך אויף דיר.
דו טוסט אונדז אַן בזיונות, דו הענגסט דיך אויפן האַלדז פון יעדן מאַן.

מאַריקאַ

אמת, סעניאָר, הייליקער אמת. איך וואַלט מיט פייערדיקע ריטער אַפּגעשמיסן
מיין אייגן זינדיק לייב. אַבער סעניאָר, איר וועט פאַרשטיין: אין יעדן יונגן-מאַן —
דערזע איך אייך, אין יעדן מענער-בליק — דערפיל איך אייך, אין יעדער מענער-
שטים — דערהער איך אייך. ווען ס'טוט אייך וויי — דאָן רייסט מיין האַרץ אויף
שטיקער, ווען איר זענט פּריילעך — קלינגט אין מיר דאָס גליק. און כּהאַב
געשאַלטן און פאַרשאַלטן אייער אַלטן גאַט, פאַר וואָס ער טיילט אייך אין אזוי פיל
פורעניות.

זשאזע

מאַריקאַ, ביסט ביים זינען?

מאַריקאַ

ביים זינען. און איך וועל ווייטער שעלטן און פאַרשעלטן ביז כּוועל אייך
אַרויסרייסן פון זיינע צוואַנגען. ביז כּוועל אייך באַפרייען פון זיינע קייטן. און
ווערט איר גאָר באַפרייט, סעניאָר, איז מיר שוין דאָן אַלץ איינס: האַט ליב, האַט
פיינט מאַריקאַ. מאַריקאַ האַט געזיגט.

זשאזע

געזיגט, זאַגסטו?

מאַריקאַ

געזיגט. און ווען ער וועט זיך איינשפאַרן, דער גאַט פון אייער שטאַם, וועל
איך אים איינגעבן אַ שלאַפּטרונק. אַ לעבעדיקן צי אַ טויטן וועל איך אייך אויס-

לייזן פון זיין יאך, סעניאר. פאר איך וועט זיין אלץ איינס, און איך וועל קאנען זאגן: דו האסט געזיגט, מאריקא.

זשאזע

כא-כא-כא, דו דעקלאמירסט דאך גארנישט שלעכט, מאריקא. אבער ביסט דאך שיכור, טויט-שיכור (זי פאלט ווי אן אונטערגעזעטער בוים צו זיינע פיס. ער שפרייזט אריבער איבער איר און — גייט אָוועק).

12.

(מאריקא ליגט אַ וויילע אויסגעשטרעקט, שפעטער הייבט זי זיך אויף, זעצט זיך, נעמט דעם קאָפּ אין אירע הענט און וויגט זיך, זינגענדיק)

דאָ זיצט מיין יונגער הער,

דאָ זיצט מיין יונגער הער,

איך שוועב אַרום אין אַלע צימערן

און קום צוריק אַהער.

(ס'דערהערט זיך דער גאַנג און געטומל פון אַ גרעסערער גרופע, ס'שילט זיך אַרויס פערייראַס שטים)

שטים פון פערייראַ

ראַבי. אַבער ראַבי. ווי קאָן דאָס זיין אַזאַ אונטערשייד אין די מדרגות פון יידישקייט?

שטים פון מענדעם

סעניארן, שטילער, שטילער.

מאריקא

(דערשראָק) די גאַנצע סינאָגאָגע גייט, איך בין פאַרלאָרן.

13.

(מאריקא פאלט צוריק אום אויפן דיל. עס גייען אריין: ד. מענדעס, ד"ר מאטיאס, דאָ קאָסטראָ, פערייראַ, גאַמודאָ און נאָך אייניקע מאַראַנען. אַלע זענען זיי אין היט און זיי טראָגן די באַל-מאַסקעס אין די הענט. דערזען די ליגנדיקע מאַריקא לויפט צו צו איר ד. מענדעס און ד"ר מאַטיאַס)

מענדעם

מאריקא, וואָס טוט זיך מיט דיר?

ד"ר מאַטיאַס

שיכור. דו צעלאָזט, ברודער, דינע שטוב-מענטשן.

מענדעם

וואָס קאָן איך טאָן? זיי האָבן דאָך די ערשטע אַ צוטריט צום ווינקעלער.

מאַריקאַ

וואָס זיצט איר דאָ אַ בלאַסער?

וואָס שמייכלט איר אַ בלאַסער?

— ווען דו זאָלסט זיין אַ מוזולמענערין

וואָלסטו געטרונקען וואָסער.

מענדעם

גיי שלאָפן, מאַריקאַ, האָסט זיך שוין גענוג אָנגעהאַרעוועט פאַר היינט.

מאַריקאַ

(קוקט זיך אַרום מיט בלאַנדזשענדיקע אויגן. שטעלט זיי אָפּ אויף פערייראַ)

איך — שלאָפן? איך גיי נישט, איך וויל נאָר טאַנצן. סיידן (ווייזט אויף פערייראַ)

אַט ער, אַט ער, זאָל מיך אַוועקפירן און לייגן שלאָפן, סעניאָר. איך טראָג דאָך

אייערע זאַקן, וואָס איר האָט מיר זיי אָנגעמאַסטן אויפן פוס. זעט, ווי זיין פאַסן

מיר. (זי שטרעקט אויס דעם פוס)

מענדעם

פערייראַ, יונגער פריינד. אויף אייער גורל איז עס אויסגעפאַלן. פירט זי אָפּ

צו איר געלעגער.

פערייראַ

(הייבט זי אויף. זי לענט זיך שטאַרק אָן אין אים) קום, שוואַרצע שיינהייט.

צו וואָס זאָלן מיר זיך קרייגן?

מאַריקאַ

אַבער — מיר וועלן טאַנצן? יאָ? זעסט? איך האָב אַ ווייסע מאַסקע. און

דו? כאַטאַ, דו האָסט אַ מאַסקע פון אַ טעווטאַנישן ריטער (ער פירט זי אַרויס).

14. די זעלביקע אָן פערייראַ און מאַריקאַ

מענדעם

(געקומען צו זיך) דעריבער זאָג איך דאָך: מען דאַרף צו הויך נישט רעדן.

זיי — דאַרף איך דאָך נישט איבערצייגן.

ד"ר מאַטיאַס

וועמען — זיי.

מענדעם

זיי, די אַלע, וואָס פילן אָן די לופט אין פאַרטוגאַל, וואָס שטעקן הינטער

יעדן בוים, וואָס לייגן צו אָן אויער צו יעדן וואָרט...

ד"ר מאטיאס

טרייבסט איבער, ברודער, ביי דיר אין הייז איז קיין געפאר. בפרט — אז
דיינע הויזדינער זענען באטרונקען. הכלל, מיין ליבער פריינד ראבי דע קאסטרא.
מיר זעצן פאר אונדזער געשפרעך.

מענדעם

זעצט זיך, מיינע ליבע געסט. דערווייל זאל דארט די יוגנט טאנצן. (די געסט-
מאראנען פארנעמען פלעצער ארום טיש, טוען נישט אויס די קאפעלושן. דע
קאסטרא — אין דער מיט)

דע קאסטרא

די מיינונג פון מיין פריינד ד"ר מאטיאס דא סילווא איז מיר רעכט באקאנט.
מיר זענען פארטוגעזער. איך האלט אפילו, אז משיח וועט אויך רעדן פארטו-
געזיש. צי רעד איך נישט צו הויך?

מענדעם

ניין, ד"ר, ניין.

דע קאסטרא

פון דעם איז געדרונגען, מיינע פריינד, אז פארטוגעזער קומען אלע רעכט
אין פארטוגאל, בראזיל און אומעטום ווו פארטוגאל האט אנגעשפארט מיטן כוח
פון איר זשעני, פון אונדזער זשעני, סעניארן. און — אויב שוין רעכט — איז
ווי זענען די רעכט פון אונדזער יידישקייט? ניין, ד"ר מאטיאס, נישט יידישקייט
אויפן שפיץ מעסער, נאר טאקע יידישקייט מיטן פולן מויל, אלס יסוד פון
אונדזער לעבנס-פילאזאפיע און עטיק. מיר מוזן שטרעבן פאר יעדן פרייז...

ד"ר מאטיאס

דאס שמעקט דאך מיט קאטוילישן קידוש השם, ראבי.

דע קאסטרא

זאלט איר וויסן. אן קידוש השם איז נישטא קיין יידישקייט.

מענדעם

אוף, ס'איז מיר הייס.

גאמודא

מען וואלט באדארפט אזא מין קאסע מאכן, אזא ערבות-קאסע.

ד"ר מאטיאס

צום ביישפיל?

גאמודא

אז די, וואס וועלן אפטרעטן פון יידישקייט זאלן פארלירן די דייוידענדן, און

די, וואָס וועלן זיך אויסצייכענען, זאָלן באַקומען אַ פרעמיע. (א טומל פאַר און קעגן גאַמודאָס געדאַנק)
מענדעם

ס'איז אַבער ליידער קעגן דער קאַנאַנישער געזעצגעבונג פון לאַנד.

דע קאַסטראַ

און מיר, זעט איר, געפעלט דער איינפאַל, כאַטש ער איז נישט דורכפירבאַר. סעניאָרן, מיר זענען נישט אין פרייען האַלאַנד, וווּ מיר קאַנען יעדן בוגד אַרייַן-לייגן אין חרם. מיר מוזן אַפּערירן מיט אַ בייטש, סעניאָרן. וואָס שטאַרקער ס'איז דער דרוק אויף אונדז, אַלץ פעסטער אונדזער אַחדות. וואָס מער מען וויל אונדז ברעכן, אַלץ מער געאייניקט לאַמיר זיין. און דער סימבאָל פון אונדזער אייניקייט זאָל זיין דער סדר, וואָס מיט דער דערלויבעניש פון ווירט, מיר וועלן אַפּריכטן ביי דעם טיש.

ד"ר מאַטיאַם

צי האַסטו, מיין ברודער, פאַרבעטן אַ פאַר עכטע יידן צו אונדזער סדר?

מענדעם

מאָל זיך, עס איז גאַרנישט אַזוי לייכט. די יידן זענען אויך גערעכט: צו וואָס זאָלן זיי גיין מיט אַ געזונטן קאַפּ אין אַ קראַנק בעט?
גאַמודא

און איך וואָלט נישט געוואָלט, סעניאָרן, זיך באַגעגענען מיט עכטע יידן. איך שעם זיך, פון מיינע יינגסטע יאָרן נישט אַנגעקוקט קיין אות פון משהס תורה. איך ווייס גאַרנישט, וואָס לייענט מען פון רעכטס אויף לינקס. דערצו זענען זיי גרויסע מיוחסים, ווי יעדער ייד זאָל שטאַמען פון רבנים. איך וויל שוין בעסער געבן אַ נדבה און נישט טרעפן זיך מיט זיי ביים טיש. (ווידער אַן אַלגעמיינער געטומל איבער גאַמודאָס מיינונג)

מענדעם

אַ ביסל איז ער גערעכט, אַבער — אַ ביסל... (ס'קומען אַן): ד. לאַרענצאַ, ד. לעאַנאַר, פּערייאַ. ד. לאַרענצאַ און ד. לעאַנאַר זענען צירלעך באַדעקט מיט עכט יידישעלעך חן. ד. לאַרענצאַ טראַגט אַ וואַזע איבערגעדעקט מיט אַ טישטעכל. וואָס אויף אים איז אויסגענייט פיר גרויסע אותיות פ ס ח. ד. לעאַנאַר טראַגט אַ וואַזע, איבערגעדעקט מיט אַ טישטעכל, וואָס אויף אים איז אויסגענייט מ ר ו ר. פּערייאַ טראַגט צו דער ברוסט צוגעטוליעט אַ פּלאַט וויין און אַ גילדענעם כוס. טאַמע אין דער טיר האַבן די פּרויען זיך פאַרהאַלטן)

15. די זעלביקע, לאַרענצא, לעאַנאָר און פערייראַ

לאַרענצא (צו לעאַנאָר)

טרויער נישט, קינד, ס'איז יום־טוב היינט.

לעאַנאָר

ער איז אוועק צו זיינע קאמעדיאַנטן. מיר איז שוין אַלץ איינס, איך וועל איה

שוין נישט פאַרשטיין.

לאַרענצא

גוט יום־טוב, ליבע געסט.

מענדעם

גוט יאָר, גוט יאָר. וואָס איז געשען. מיין ליבע פרוי ?

לאַרענצא

גאַרנישט, גאַרנישט, מענדעס. לעאַנאָר באַדויערט, וואָס איר זשאָזע קאַן

זיך נישט באַטייליקן אין אונדזער יום־טוב. ער איז פאַרנומען היינט. דו קענסט

דאָך זיינע עסקים.

מענדעם (זיפצט)

יאָ, יאָ, פאַרפאַלן, ליבע לעאַנאָר, קעגן דעם נייעם שטראָם זענען מיר אַנ־

מעכטיק. מיר וועלן אַפריכטן דעם סדר, כפי לויט אונדזער מעגלעכקייט. לאַרענצא

גייט פייערלעך צום טיש, מיט איר וואָזע. נאָר איר — לעאַנאָר. מיט דער צווייטער

וואָזע. נאָך זיי — פערייראַ. די געסט ביים טיש אין פייערלעכער גרייטקייט. זיי

בילדן אַ זיצנדיקע און שטייענדיקע רעמבראַנדט־גרופע. און דאָ דונערט פּלוצלינג

אויף גאָר נאָענט דער אַרגל, וועלכער ווירקט אויף אַלע ווי אַ דונער, אַ שטום

בילד. דער ערשטער קומט צו זיך מענדעס)

מענדעם

סעניאָרן. איך האָב די זכיה אין מיין הויז צו האַבן אַ הויכן גאַסט. דעם פּראַנ־

ציסקאַנער פּרעאָר פּאַדרע הוסטיאַנאַ. דאָס באַגריסט מיין טאַכטער זיין אַנקומען.

שטייט אויף, סעניאָרן, טוט אַן די מאַסקעס און טוט אויס די היט. (ווידער אַ שטום

בילד אין די מאַסקעס. די גאַנצע פאַרמאַסקירטע גרופע הייבט אַן זינגען נאָכן

אַרגל אויף לאַטיין)

לעאַנאָר (פאַרלירט די וואָזע, וועלכע צעברעכט זיך)

אי, אי, כ'פאַרשטיי דיך שוין, זשאָזע.

פ א ר ה א נ ג

צווייט בילד

אין קעלער פון גאָמוּדאַס וויינשענק, צווישן זיילן — געוועלכן און טונקעלע ווינקלען, מעשענע הענגלייכטער. לינקס — דער אַרױפגאַנג צו דער אייבער־שטער אַפטיילונג פון שענק. רעכטס — דער אַרױפגאַנג אין נאָך אַ טיפערן קעלער.

שווערע טישן פאַר די געסט. וויין־פעסלעך אויף צום זיצן, געבעט מיט רונדע קישעלעך. ביי איין טיש — ד. זשאָזעס פריינד גראַף עריצייראַ, פראַנצזיסקאַ קסאַוויע, באַלטאַזאַר, אַ פאַר נישט פאַרנומענע אַקטיאָרן. ביי אַ ווייטערן טיש — היימיש־געוואָרענע פאַלקס־מענטשן. שפּידן אין קאַרטן און רייסן אַלע וויילע איבער, זיך פאַרקוקנדיק אויף דער טרופע. אויף די טרעפּ שטייען אויך אַ פאַר מענטשן — היימישע. אויף הויכע פעסער זיצן די מוזיקאַנטן אין דער טיף פון קעלער.

דער מיט פון קעלער איז פריי. דאָרט שטייען דריי פעסלעך, וועלכע דאַרפן בילדן מיט זיך דריי קעסלען מיט קאַכעדיקער סמאַלע. אויף די פעסלעך זיצן צוויי אַקטיאָרן און בעאַטריז. זי טראַגט אַן אויסטערלישן קאַסטיום, וועלכער דאַרף אונטערשטרייכן דעם עקזאַטיזם פון איר ראַלע.

אַרום די פעסלעך טאַנצן פיר „שדים“ מיט אייזערנע גאַפּל. די שדים טראַגן רויטע טריקאַטן, קורצע הערנער, צוגעטשעפעטע עקן. זייער געזאַנג הערט זיך אַ פאַר סעקונדעס פאַרן אויפהייבן דעם פאַרהאַנג, צוזאַמען מיט דער מוזיק.

שדים־כאַר

לאַמיר די רשעים ברענען און בראַטן.
דראַטעווען די לייבער מיט אייזערנע דראַטן
זאַלן זיי נישט קאַנען קראַצן די ווונדן,
זאַלן זיי פאַרבלייבן געקניפּט און געבונדן.

(ד. זשאָזע דרייט זיך אַרום צווישן די אַקטיאָרן, פאַרקאַכט אין דער פּראַבע. ער איז אַ ראַק, פונקט ווי אין דעם ערשטן אַקט. ער איז אויפגערגוט. ער קלאַפּט מיט זיין דיריגירטעקעלע אין טיש, רייסט איבער דאָס געזאַנג):

זשאזע

וויפל מאָל האָב איך אייך געזאָגט: שפּרינגט נישט ווי די ווילדע ציגן. איר זענט אַרנטלעכע טייוולאַנים אין גיהנום און איר דאַרפט האָבן רעספעקט פאַר דער דאָזיקער געהויבענער אינסטיטוציע. געדענקט, איר באַדינט די רשעים מיט פייער און סמאַלע.

עריצייראַ

מען וואָלט געמעגט פאַרשרייבן זיינע באַמערקונגען, וואָלט אויסגעוואַקסן אַ צווייטע קאַמעדיע.

זשאזע

שטערט מיר נישט, לידיקגייער, הייסט געבן נאָך וויין אויפן יידס רעכענונג און פאַרשטאַפט אייך די קעל.

פראַנצויסקאַ

היי, דינער, וויין אויף דעם יידס רעכענונג.
שטים אויף די שטיגן

וויין אויף דעם יידס רעכענונג!

באַלטאַזאַר

איר וואָלט געמעגט זיין פאַרזיכטיקער, סעניאָר, ווענט האָבן אויערן, און מענטשן — אויך.

(פון די קאַרטן שטייט אויף אַ משונהדיקער פּאַלקסטיפּ. קלאַפט מיטן פּויסט אין טיש)

פאַלקסמענטיש

וואָס האָט ער געזאָגט, דער טעניאָר באַלטאַזאַר? אויף וועמענס רעכענונג שפּאַצירט ער זיך איבער? אויב דאָ זענען פאַראַן די, וועלכע קאַנען פאַרראַטן דעם מאַעסטראַ — איז אַט. (ער שלעפט אַרויס פון שטייוול אַ שוסטער־מעסער) יעדער פאַררעטער וועט עס באַקומען אין האַרצן אַרײַן. גלייבט איר מיר, מאַעסטראַ?
זשאזע

מיר גלייבן דיר, אַנדרע. אַנדרעש וואָלסטו מיט אונדו דאָ נישט געזעסן. אַבער זאָל זיך קיינער מער נישט אַנרופּן, מיר הייבן ווידער אָן.

שדים-ליד

לאַמיר די רשעים ברענען און בראַטן
דראַטעווען די לייבער מיט אייזערנע דראַטן
זאָלן זיי נישט קאַנען קראַצן די ווונדן
זאָלן זיי פאַרבלייבן געקניפט און געבונדן.

דעם יידנס אָפּערע

אימער געבונדן אין פחד און מורא.
ווייל איז דעם באַשעפער, אַ לויב צו דעם בורא.
גיבן מיר נאָך אַכטונג אויף דעם און אויף יענעם,
וואָרפן זיך נאָך איבער קליענטן אין גיהנום.

קעמען מיר דעם רשע מיט אייזערנע קאַמען,
וויי איז צו זיין טאַטן און וויי צו דער מאַמען.
האַדעווען זיך קינדער געשייט און געראַטן
וועט מען זיי אימירצעשעם ברענען און בראַטן.

(אַ רוי געלעכטער ביי דעם קאַרטן־טיש)

1טער

כאַ-כאַ-כאַ, מאַעסטראַ מאַכט עס ממזריש.

2טער

מיר ווייסן שוין ווייל וואָס פאַר אַ גיהנום מען מיינט.

3טער

וואָס איז? אַוודאי נישט ריכטיק?

זשאָזע (קלאַפּט מיטן שטעקעלע אויפגערגעגט. דער קאַרטן־טיש פאַרשעמט זיך
און ווערט אַנטשוויגן.)

איר וואָלט אונדז אַפּגעהיט פון אַ בייז אויג, סעניאָרן.

שמים פון דער טרעפּ

קיינער גייט נישט, מאַעסטראַ. מיר האַלטן קאַפּ.

זשאָזע (צו די אַקטיאָרן)

די לעצטע סטראַפּע, און אַן איבעררייס. מיר מוזן די סצענע דורכלויפן אַן
אַפּשטעל.

שדים-ליד

קעמען מיר דעם רשע מיט אייזערנע קאַמען,
וויי איז צו זיין טאַטן און וויי צו דער מאַמען.
האַדעווען זיך קינדער געשייט און געראַטן
וועט מען זיי אימירצעשעם ברענען און בראַטן.

1טער טייוול (צום ערשטן "רשע")

ווער ביסטו? און וועלכער איז דיין נאָמען?

1 מער רשע

איך בין אחשוורושעס מיניסטער המן,
שוין העכער טויזנט יאר איך ווער געפרעגלט.
אך, ווי ס'בייסט מיד,
גיב מיר נאך א קראץ מיט דינע נעגל.

1 מער טייוול

ני און נימאנד, המן, זאלסט אפילו פלאצן
וועט אן אַרנטלעכער טייוול דין נישט קראצן.
(א הירזשעריי פון די צוהערער, אַ ביזער בליק פון זשאַזע)
1 מער טייוול (צום צווייטן „רשע“)
און ווער ביסט דו?

2 מער רשע

דער ערשטער פון אַריסטאָקראַטן.
מיר דוכט: דו האָסט אַ מאָל געקאָנט מיין טאַטן.
ס'האַט שוין דערעסן אַלטע מעשיות איבערקייען,
אַז הבל איז מיין ברודער — ווער בין איך?
קין.

הער נאָר ברודער־טייול, גיי פאַרדין אַ מצווה:
פרעג אין קאַנצעלאַריע ווי לאַנג איך דאַרף נאָך זיצן.

1 מער טייוול

זיי געווענדט אן מיר, דאָן זיצסטו אין גן־עדן.
ווייל דו האָסט פאַרמינערט אויף אַ העלפט די לידן.
היינט אין גיהנום האָבן מיר נאָך פרייע שעהען,
נאָר ווען הבל לעבט — איז צוויי מאָל מער רשעים.
(צו בעאַטריז)

און ווער ביסטו, מיין ליכטיקע פּרינצעסין?
איך האָב דיין שיינעם נאָמען צוואָר פאַרגעסן,
מיין זכרון אין דער מוראדיקער היץ אַוועקגעפּטרט.
דו הייסט, אויב כ'האָב קיין טעות... יא, דאָן הייסטו — קלעאַפּאַטראַ.

בעאַטריז

כ'בין פּרינצעסין קלעאַפּאַטראַ פון מצרים.
ביטע גנעדיקס מיינע צאַרטע הענט באַפרייען.
כ'האָב שוין רויטע צייכנס פון די אַנגעגליטע דראַטן.
אויפן רעכטן אַקסל — ווי איז מיר — אַ בלאַטער.

וואָס זענט איר, אימשטיינס געזאָגט פאַר קאוואַליערן,
אויב עס גייט אייך גאַרנישט אָן מיין דאַמען-ערע?

זשאָזע

בעאַטריז, אַ ביסעלע מער קאַקעטעריע.

בעאַטריז

אדרבה, גיי קאַקעטיר מיט פאַרבונדענע הענט. (מאַכט גראַטעסקע קאַקע-
טעריז) און וואָס זענט איר, אימשטיינס געזאָגט פאַר קאוואַליערן, אויב עס גייט
אייך גאַרנישט אָן מיין דאַמען-ערע?

1 מער טייוול

אַ, מיין שאַץ. כאַטש מיר זענען דיך אָפט מקיים פסק מיט ריטער,

פון דעסטוועגן ביסטו די דאַמע, מיר פאַרבלעבן ריטער.

מיר זענען גרייט פאַר דיר צו גיין אַליין אין פיער,

אום דיך אויף מינוט פון גיהנום-בלעך באַפרייען.

((די טייוולאַניס בינדן איר כלומרשט אָפּ די הענט. זי שפּרינגט אַראָפּ פון פעסל.

דער טייוול פאַרנעמט איר פּלאַץ)

1 מער טייוול

אָד, הייס. ס'האַט שוין געזאָגט אַ מאַל אַריסטאָ דער בעל-גאווה: נישטאָ קיין

ליידיק אַרט אין דער נאַטור. נישט ווייב — איז טייוול (הירזשעריי פון די צוהער-

רער ביים קאַרטן-טיש)

זשאָזע (קלאַפט מיטן שטענקעלע)

כיוועל דאָך מוזן איבעררייסן די פּראַבע.

עריצייראַ

וואָס ווילסטו פון זיי? האַסט זיי אַנגעטראָפּן אויף אַ וויכטיקן פּראַבלעם.

פּראַנציסקאַ

די מעשה שמעקט מיט גיהנום און הערעזיע.

עריצייראַ

דו האַסט אַ נאַז, גאַטס קנעכט. דו דאַרפסט זי נאַר אַריינשטעקן.

פּראַנציסקאַ

ווהיין?

עריצייראַ

טאַקע אין גיהנום.

(זשאָזע מאַכט אַ צייכן מיטן שטענקעלע צו דער מוזיק. די מוזיק שפּילט. בעאַטריז

זינגט און טאַנצט דעם סאָלאַ-טאַנץ פון איר באַפרייונג פון קעסל און סמאַלע, כאַפט

אויף דריי מינוט)

בעאטריז

(קלעפאטראם ליד)

כ'ווייס אליין, כ'ווייס אליין :
מיינע הענט זענען נישט ריין,
מיינע מעשים — גאר געמיין,
מיינע תאוות גאר נישט קליין.

נישט קיין יאר, נישט קיין צוויי,
וועט מען צימבלען — אך און וויי,
וועט מען צימבלען ביטער שאַרף,
וועט מען צימבלען ווו מען דאַרף.

און איר זעט — אַט איך שפּרינג,
און איר זעט — אַט איך זינג,
ווייל פון גיהנום דריי מינוט
זיין באַפרייט איז אויכעט גוט.

כ'ווייס אליין, כ'ווייס אליין
קומט מיר דער גן־עדן? ניין.

((בעת קלעפאטראַ-בעאטריז זינגט און טאַנצט, גייען אַרויס פון אונטערשטן
קעלער דריי הויפט־טייולאָנים, אין לאַנגע, רויטע מאַנטלען און מיט קייטן פון
גרויס־מיסטערס אויף דער ברוסט. בעאטריז בלייבט הענגען ביי דעם ערשטן פון
זיי אויפן האַלדז אין דעם מאַמענט, ווען זי ענדיקט איר לידל)).

ערשטער הויפט־טייול

וואָס זענען דאָס פאַר אַ פרייע זיטן דאָ אין גיהנום, ווען
די מרשעת לאַכט און דער טייוול לאַזט זיך ברענען?
עס קאָן פון דעם, חלילה, דער גן־עדן ציען נוצן.
דאָס איז אַ פוטש, כמעט אַ רעוואָלוציע.
איז נישט מיין נאָמען טאַרקוועמאַדאָ, אויב כ'וועל שווייגן,
ווייל דיסציפלין אין גיהנום איז אונדזער ערשטע דאגה.

(הירזשעריי ביים קאַרטן־טיש)

1 מער

אי, אַ געזונט אויף אייער קאַפּ.

2טער

אנדערע, דו האסט א מעסער? גיי כאפ א קוק, צי עמעצער האט דאָרט נישט אַריינגעשמעקט די נאָז אין טיר. דו וועסט זי אַפּשניידן.

שטים פון טרעפּ

עס גייט נישט קיינער. מיר האלטן קאָפּ.

(זשאָזע וואָרט דאָס מאָל רויק איבער די רעאַקציע פון די צוהערער)

באַלמאַזאַר

עפעס זענט איר גאָר נישט ביז, כאַטש מען רייסט אייך איבער.

זשאָזע

דאָס דאָרף איך אויך. דאָס איז מיין ווייזער, ווי אזוי דער עולם וועט רעאַגירן אין טעאַטער.

צווייטער הויפט-טייול

איך, פּעדראַ ד'אַרבווע, בין אַן אַלטער דיפּלאָמאַט.

איך האָב דעם אַשמדאי אַליין אַ מאָל געגעבן מאַט.

איך זאָג אייך, אַז דעם טייוול מיט די רשעים דאָרף מען נעמען

און אַריינזאָרפן צוזאַמען אין דער אַכטער אַפּטיילונג פון גיהנום.

און זי, וואָס האָט געקאָנט אַליין דעם טייוול נאָרן.

זי דאָרף מען נעמען... און מאַכן פאַר אונדזער סעקרעטאַרין.

דריטער הויפט-טייול

גערעכט. אַרויס מיט די רשעים, חברה לצים.

די אַכטע אַפּטיילונג זאָל זיך אומזיסט נישט הייצן.

און כאַטש פון ביידע גראַם-מייסטערס איז מיין נאָמען יינגער,

פאַרבלייב איך אויך אין אייביקייט דע גוסטאַוו דאָמינגאַס.

(די דריי שדיס-הייצער טרייבן אַרויס מיט זייערע אייזערנע גאַפּל די צוויי רשעים

מיטן זינגענדיקן טייוול. יענע אַנטלויפן אַראָפּ אין קעלער מיט אַ קוויטש)

(געלעכטער צווישן די צושייער)

בעאַטריז-קלעאַפּאַטראַ (מאַכט אַ רעוועראַנס פאַר דעם צווייטן הויפטטייול)

אַ דאַנק, מאַעסטראַ, פאַר דעם גנאָד דעם אומגעריכטן.

אין וואָס אַבער זאָלן באַשטיין מיינע פליכטן?

1טער גרויסמייסטער

דו דאַרפסט אונדז אייביק דאַנקען. זע און פיל עס.

דו הייסט שוין מער נישט קלעאַפּאַטראַ, נאָר סעקרעטאַרין-לילית.

2טער גרויסמייסטער

איצט נעם אַ בויגן פאַרמעט-הויט פון יונגן רשע-לייב,
טונק איין אין בלוט פון קינדער-מאַרד, און שרייב...

3טער גרויסמייסטער

פאַרשרייב דעם פראַטאַקאַל פון דער אַסיפה מיט דיין האַנט.
(אַלע דריי גרויסטייולאָנים צענעצן זיך אויף די פעסטלעך און לאַזן אַרויס גלייכ-
צייטיק אַ גרויסן גענעץ. בעאַטריד-קלעאַפאַטראַ, וואָס האָט זיך צוגענעצט אַנטקעגן
זיי אויף דר'ערד, מאַכט זיך שרייבנדיק)

2טער גרויסמייסטער

וואָס שרייבסטו שוין ?

קלעאַפאַטראַ-לילית

איך שרייב, אַז די אסיפה איז געווען אינטערעסאַנט.

3טער גרויסמייסטער

זי ווייזט אַרויס באַצייטנס אירע פעיקייטן גרויסע,
מיר וועלן נאָך פון איר דערלעבן נחת פיל, רבותי.
די זיצונג הייבט זיך אָן. דאָס ערשטע וואָרט וועט נעמען...

1טער גרויסמייסטער

איך. מען גענעצט, ווייל ס'איז לאַנגווייליק אין גיהנום.
עס בענקט דאָס האַרץ נאָך אַן אַטראַקציע. קיין ווונדער,
איך האָב ביי מיר פאַרשריבן : אַ יאָר טויזנט מיט דריי הונדערט.
אַז ס'איז נישט צוגעקומען קיין טראַנספאַרט רשעים פרישע.
בלויז איינצלע — אַ שמעק, אַ לעק, אַ קרישל.
דאַקעגן אין גן-עדן איז אַ גרויסע מזל-ברכה —
דאָרט זענען צוגעקומען זעכציק טויזנט פרישינקע מלאכים
פון ערשטן קורס — אַזוי פיל פאַדערן זיך דאָרט באַאַמטע.
און מיר — מיר זיצן ווי די מיז פאַרסמטע.
איך זאָל נישט מורא האָבן, אַז מען וועט באַרעדן,
וואָלט איך געקינדיקט צוואַנציק טויזנט שדים.
אַ דעמאָראַליזירטע באַנדע, איר האָט געזען מיט אייערע אויגן :
אַ ליאַדע לאַפּיטוט איז גרייט די דיסציפּלין פאַרבויגן.

קלעאַפאַטראַ-לילית

מאַעסטראַ. דאָ וואָלט גוט געווען צו ענדיקן די דרשה.
זי איז לאַגיש אַקצענטוירט און אויך אין סטיל נישקשה.

3טער גרויסמייסטער

מען פרעגט ביי דיר נישט, שרייב. א חוצפה פון א לילית
צו לערנען מיט די גרויסמייסטער וואס לאגיק און וואס סטיל איז.
צי וויסטו דען נישט, אז דער טייוול איז דער גרעסטער לאגיק?
זיין ווארט — א שארפער פייל, זיין ארגומענט — איז וואגיק.

1טער גרויסמייסטער

איצט פרעגט זיך נאר: פון וואנען קומט אויף אונדז די צרה?
און דאס בין איך ערשט היינט געוואר געווארן.
איך האב ידיעות קאנפידענציעלע;
המ... פון גרעזן, פון דער ערשטער קוועלע.
(ביידע גרויסמייסטער בייגן זיך אן פון ביידע זייטן צו טארקוועמאדא)

1טער גרויסמייסטער

עס ווייזט זיך ארויס, אז אויף דער וועלט איז מען שוין מער נישט
זינדיק.

זינט מען האט אין בית-אל א נייע ערע אנגעקנידיקט.
און אויף דער וועלט וועט מוזן הערשן ליבע און פארגעבונג.
אזוי לאנג ווי ס'וועט דויערן בכלל א מענטשלעך לעבן.
מיר בלייבן אן א שטאך ארבעט, פשוט — מיין פארסטע.

(אלע דריי גרויסטייוולאנים גענעצן)

קלעאפאטרא-לילית (פארשרייבט, זיך דיקטירנדיק)

די זיצונג ווערט פון מאל צו מאל אינטערעסאנטער.

2טער גרויסמייסטער (שפרינגט-אויף, ווי פון א ביס)

אוי. מיר זענען דאך נישט ווערט דעם נאמען גרויסטייוולאנים,
אויב מיר זאלן זיך לאזן אנשפייצן אין פנים
און פירן ביי דער נאז פון עפעס א יונגן גאלילייער,
וואס זיין פילאזאפיע איז נישט ווערט קיין צווייער.
ווער? דער זאל א תל מאכן פון אונדזער גיהנום-פראצע?

3טער גרויסמייסטער

חברים, מיר דארפן איבערנעמען זיין ארגאניזאציע.

1טער גרויסמייסטער

אט הער איך ענדלעך רייד פון קלוגע פירער.
מיר טארן טאקע מער קיין רגע צייט פארלירן,
מיר דארפן שוין זיך לאזן אויף דער רייזע.
וואס גיכער מיר וועלן זיך אויפן פלאץ באווייזן.

אלץ גיכער וועט דאָרט קומען אַ צעמישונג אין די מוחות,
אלץ טיפער וועלן ווערן אונטערזעגט זייערע כוחות,
און שנעל אין אונדזער פאָסט מיר נעמען איבער
די לערע פון פאָרגעבונג און פון ליבע.
כאַ-כאַ-כאַ-כאַ.

(אַלע גרויסמייסטער לאַכן און עס הייבט אָן צו בליצן)

קלעאַפּאַטראַ-לילית

אַ, גרויסמייסטער, אין מיר האָט איר פאָרגעסן?

1 מער גרויסמייסטער

אַ, ניין. דו פאָרסט מיט אונדז, פרינצעסין,

עס וואָרט אויף דיר אַן אויפגאַבע אַ שווערע.

נאָר נישט געזאָרגט, אַ שיינע פרוי קאָן מאַכן אַ קאַריערע.

(זיי נעמען זייערע רייזע-טאַשן, שירעמט, פּעדראָ ד'אַרבעז וויקלט זיך אפילו

אַרום דעם האַלדז מיט אַ טון)

1 מער גרויסמייסטער (שרייט אַראָפּ אין אונטערשטן קעלער)

העי, לאַפּיטוטן, נישט זשאַלעווען קיין פאָרע און פאַרשליסט נאָך

אונדז די טיר.

מיר כאַפן זיך אַרויס אויף אַ טויזנט-יאַריקן שפּאַציר (אַפּ)

(געלעכטער און אַפּלוז פון אַלע צושוינער. די פריינד רינגלען אַרום ד. זשאַזע.

די שפּילער ביים טיש — אויף, אַלע באַמיען זיך אים צו דריקן די האַנט)

עריציירא

דו קענסט, קאַנאַליע. (קושט אים)

פּראַנציסקאַ

דו ביסט זיך אליין איבערגעשטיגן.

אַנדערע דער שוסמער

זאַל לעבן דעם יידנס אַפּערע.

2 מער פאַלקסמענטש

כ'האַב מורא, אז ער וועט האַבן זיך צו קראַצן.

באַלטאַזאַר

זאַל ער כאַטש האַבן מיט וואָס זיך צו קראַצן, ווייל עס קאָן געמאַלט זיין ער

זאַל האַבן געבונדענע הענט, ווי זיינע רשעים פון גיהנום.

אַנדערע

סעניאָר באַלטאַזאַר, בייסט אייך די צונג. ד. זשאַזע איז אונדזערער, דאָס

פאַרשטיי איך. ער איז מיטן פּראַסטן פאַלק, מיט זיינע נויטן. ער איז נישט מיט

די דאקטוירים, מיט די אדוואקאטן, מיט די גאטס תלנים, וועלכע מאכן פון דעם מענטשן א תל, דאס פארשטיי איך. מיר טרינקען פאר אייער געזונט, מאעסטרא, ווארעם — וואס איז אונדז נאך געבליבן, אויב נישט דאס ביסעלע פרייד.

זשאזע

זאל מען דערלאנגען וויין, זאל מען דערלאנגען עפעס צו קייען, איך בין הונגע-ריק, ווי א טייוול (דינער דערלאנגען צום טיש. אלע מיטן זיך אויס אין איינעם מיט די אקטיארן. אלע רעדן צוזאמען, קריטיקירן, טיילן זיך מיט די איינדרוקן. בענטריז זיצט ביי זשאזע אויף די קני, עסט מיט אים צוזאמען. זשאזע קלאפט מיטן מעסער אין גלאז) מיינע ליבע אקטיארן. די ערשטע סצענע איז דורכגעלאפן נישט שלעכט, מען דארף נאך אייניקע קארעקטעס. מיט דעם ווייטער-דיקן בין איך כמעט ווי זיכער. מיר וועלן נאך דורכגיין היינט די לעצטע סצענע, וועלכע איך וויל ווייזן פאר מיינע פריינד. נאר פרייער — עסט זיך אן צו זאט. אויף א הונגעריקן מאגן טאנצן נאר ציגיינער. (עס צעוואקסט זיך די סימפאניע פון פרעס און זויף)

באלטאזאר

הערט אויס, סעניאר דא סילווא. איך בין אייך, גלייבט מיר, נישט קיין שונא. נאר שונאים האט איר — פיל. פון וואנען נעמען זיך צו אייך אזוי פיל שונאים?

זשאזע

שונאים, ליבער פריינד, דאס זענען א צירונג פארן כאראקטער. איך זאל קיין שונאים נישט האבן, וואלט איך מיין אייגענער שונא געווען.

באלטאזאר

איך זאג דאס אנטקעגן דעם, וואס שונאים, נישטפארגינער, וועלן אייך צו דער פרעמיערע נישט דערלאזן. זיי וועלן אריינזארגן א ווארט ווו מען באדארף.

זשאזע

וואס קראקעט איר, אויף אלע וויסטע וועלדער? טפו!

עריצירא

דא האסטו אן אמתן אנהענגער, זשאזע.

זשאזע

סעניאר באלטאזאר, ווען עס זאל זיך ווענדן אין די, וואס מען באדארף, וואלטן זיי שוין לאנג פארהתמעט מיין טעאטער „באריא אלטא“. אבער ער האלט זיך מיט דעם קעניגס גנאד, אין א רעסקריפט האט ער באשטימט דעם טאג פון דער נייער פרעמיערע. זאל מען נאר באווייזן אפצורעמאנטירן די געביידע צו דער צייט. יא, סעניאר, מיין טעאטער איז געשיצט דורך אן אייזערנעם בריוו קעגן צענזאר און קאנפסיקאציע.

באַלטאַזאַר

אייער טעאַטער, אַבער נישט אייער פּערזאָן.

זשאַזע

אויף דעם איז שוין מיין קעניג אומבאַהאַלפן. דער קעניג שלמה איז געווען אַ גרעסערער כוח, פון דעסטוועגן ווייס איך אַ פּאַל, אַז ער איז אויך געווען אומ-באַהאַלפן. דערציילט מיין מייסטער פיל ווינסענטי.

עריציראַ

שאַ, ער איז שוין אַרויס מיט פיל ווינסענטי.

פּראַנציסקאַ

גאַט, שטראַף מיך נישט פאַר יעדער מיין הערעזיע.

זשאַזע

דערציילט מיין מייסטער פיל ווינסענטי, אַז קעניג שלמה האָט זיך פאַרליבט אין אַ שיין מיידל.

אַנדרע

פּטור — נו, אַ מאָל אין אַ נאַווינע.

זשאַזע

האַט ער נישט געהאַט צו איר קיין צוטריט.

פּראַנציסקאַ (קלאַפּט אין טיש)

ווי קאַן עס זיין? ווי קאַן עס זיין? ער איז געווען אַ מאַן פון טויזנט ווייבער.

זשאַזע

איך מיין — אַז נאַמינעל... (געלעכטער) הכלל, ער האָט געשיקט נאָך זיינע קעניגלעכע מומעס דריי — פון פּרס, פון חידקל, און פון ים המלח. האָבן זיי אַנגעהויבן אין דעם מיידל אַריינצוטענהן: מיידעלע שוין, מיידעלע פּיין, ווען דיין מאַמע וואָלט געווען אַזאַ עקשנטע — וואָלסטו איצט אויף דער וועלט נישט געווען.

(הירזשעריי)

פּראַנציסקאַ

אוי, הערעזיע.

עריציראַ

פאַרשטאַפּ די אויערן, גאַטס דינער.

זשאַזע

הכלל — דער קעניג שלמה האָט געשיקט נאָך זיינע דריי פעטערס: אברהם אַבינו, משה רבנו און יהושע הנביא.

אַנדרע

אוי וויי, אַזעלכע בכבודיקע מענטשן צו באַאומרויִקן.

זשאזע

האָט דאָס מיידל באַקומען לשון און זי האָט אַזוי געזאָגט: ווי קאָן זי זיך שייַדן מיט איר מיידלשאַפט צוליבן קעניג שלמה, ווען זי האָט געזען בנבואה, אַז פון אַן אומשולדיק מיידל דאַרף משיח געבוירן ווערן (האַמעריש געלעכטער פון גאַנצן שטענק. פראַנצעסקאָ טרייסלט אויס די אויערן) אַזוי, סעניאָרן, האָט געשריבן פיל ווינסענטי מיט 200 יאָר צוריק. פרוווט, אדרבא, היינט אַזוי צו שרייבן, ביי דער הייליקער צענזור פון דער אינקוויזיציע. פאַרשריט, פראַגרעס, דער אויפֿ-געקלערטער יאַרהונדערט — מיר זענען איצט אויף גאַנצע 400 יאָר צוריקגע-שריטן.

עריציראָ

פון דעסטוועגן: מאַליער. ער מאַכט דאָך פון דער צביעות שפּאַט און אַש. ער שפייט דאָך קלעק אויף דער גאַנצער היפּאָקריזיע.

זשאזע

און האָט צום שוץ דעם קעניגס ברייטע פלייצעס. וועמען האָב איך ?

עטלעכע שטימען

איר האָט אונדז, מאַעסטראָ.

אַנדרע

דאָס פּאָלק, דאָס פראַסטע פּאָלק. אַנו, שכנים, ווי זינגט זיך דאַרט צום סוף ביי אים אין לעצטן אַקט ? (זינגט און רייסט אַלעמען מיט):

פון בלוט און וווּט וועט אויפערשטיין

אַ געזונטער פרייהייטלעכער דור,

און דער מענטש וועט דאָן אַליין פאַרשטיין

וואָס מען טאָר נישט טאָן און וואָס מען טאָר.

ווייל פון בלוט און פון וווּט און פון צוואַנגען

וועט די פרייהייט קומען אויף דער וועלט.

מענטש צו מענטש וועט די האַנט זיך דערלאַנגען,

און עס וועט קומען דאָס וואָס האָט געפּעלט —

און עס וועט קומען גלייכהייט אויף דער וועלט.

איינער פון די וואָס שטייען אויף די שטייגן (אַראָפּ אונטן)

סעניאָר, הינטער דער טיר שטייען צוויי געזונטע יונגען און זינגען מיט

דאָס ליד.

זשאזע

רופט זיי אַריין, זאָלן זיי מיט אונדז טיילן די סעודה.

עס לאָזן זיך אַראָפּ אין קעלער בידע דאָדריגאַט, שטאַרק אַפּגעריסענע

זשאזע (איז גובר די ערשטע אומאנגענומע רגע) אַ אלטע באַקאנטע! וואָס וועט
איר זאָגן גוטס?

1 מער ראָדריגאָ

סעניאָר, מיר זענען אַרבעטסלאָז, די צייט איז שלעכט, און מענטשן ווילן
נישט זינדיקן, איז וועמען וועט מען אַפּוּזאָגן פון פּאַסטן? פּאַרשטייט זיך, אַז נישט
די הויפט־אינקוויזיטאָרן, נאָר אונדז, די קליינע פישעלעך.

זשאזע

איז וואָס זשע ווילט איר פון מיר?

2 מער ראָדריגאָ

סעניאָר, איר האָט אונדז אַ מאָל געזאָגט, אַז איר וואָלט אונדז צוגענומען
פאַר אַקטיאָרן. מיר קאַנען דעקלאַמירן, בעת מיר זענען זאַט.

זשאזע

המ... לידער, אַלע ערטער זענען שוין באַזעצט.

1 מער ראָדריגאָ

קום, ראָדריגאָ, איך האָב דיר געזאָגט, מען קאַן נישט בויען אויף די רייד
פון אינטעליגענטן.

זשאזע

ניין, וואָרט, סעניאָרן, איך האָב אַ פּלאַן. אין דער לעצטער סצענע פירט
מען מיך צו דער עקזעקוציע. זענט איר די ריכטיקע פיגורן. איר זאָלט מיך פירן
מיט אַ פאַרבונדענעם מויל, אייך וועט מען גלייבן. אַלזאָ — געמאַכט? טאָ לענט
אייך אונטער. (די ראָדריגאָס וואָרן זיך הונגעריקע אויפן עט)

זשאזע

מיינע פריינד, די לעצטע סצענע, וועלכע מיר מאַכן באַלד, איז זייער איינפאַך.
אַ פּלאַץ, אַ סלופּ. מען פירט עזאָפּן צו דער תּלּיה. לילית לויפט פּאַרויס און פּויקט
אין פּויק און רייצט אויף קעגן אים דאָס פּאַלק. נאָר עס קומט צו לויפּן אַ שליח
און זאָגט אָן דעם קעניגס לעצטן גנאָר פּאַרן פּאַרמשפּטן, אַז אַ רגע פּאַרן טויט
זאָל מען אים אויפּבינדן די ליפּן און לאָזן רעדן. עזאָפּ רעדט, און פון זיינע רייד
צינדט זיך אָן לילית און ווידערשפּעניקט אין אירע מייסטער פון גיהנום. זי
פילט, אַז עזאָפּ איז גערעכט, זי פילט איר כּוח צו באַווירקן דעם המון, און זי
ווירקט און זי זינגט און זי רופּט דאָס פּאַלק צו הילף. און דאָס פּאַלק באַפּרייט
עזאָפּן, דעם פּאַרמשפּטן. דאָן זינגען זיי דאָס ליד „פון בלוט און וווּט וועט אויפּער־
שטיין“... דאָס איז אַלץ, סעניאָרן. איך וועל מוזן רעזשיסירן אויפּן ווונק, ווייל
איך שפּיל מיט אַ פּאַרבונדענעם מויל. פּאַרבינדט מיר דאָס מויל, בעאַטריז. אַבער
שטייפּער. הייב אָן די שפּיל, מוזיק.

(איצט הייבט זיך אן די לעצטע סצענע. מוזיק שפילט, דער המון ברילט, זשאזע-
עזאפ שטייט מיט א פארבונדן מויל, פון ביידע זייטן די ראדריגאס, בעאטריז
טאנצט ארויס אויף דעם מיט פון קעלער מיט א פייקל, טאנצט ארויס און זינגט)

(ליד פון בעאטריז-לילית)

לאַמיר גיין, לאַמיר גיין, לאַמיר גיין,
לאַמיר זען ווי מען פטרט אַ זינדער.
רופט צוזאמען די וויבער און קינדער
אייער האַרץ וועט אין תענוג פארגיין.

איר וועט זען דאָס אומזיסטע טעאָטער,
אַ פאַרוויילונג פאַר קליין און פאַר גרויס,
ווי דער מענטש ווערט געפלאַגט און געמאַטערט
ביז מען ציט זיין נשמה אַרויס.

לאַמיר גיין, לאַמיר גיין, לאַמיר גיין,
אויפן פלאַץ פון די שטראַפער און הענקער,
ווי די טראַציקע בענקער און דענקער
וועלן אייביק און בלוטיק פארגיין.

(אויף זשאזעס אַ ווונק טוען ביידע ראַדריגאָס ברוטאַל אים אַ שלעפּ צו דער מיט
פונעם קעלער, צום „פלאַץ“. זיין טוען דאָס מיט קענטשאַפט. זיי לאַזן אים שוין
נישט אַפּ.

דער צעווילדעוועטער המון שרייט אים נאָך: „אַט, אַט, מען פירט, מען פירט“.
נאָר עס פראַלט זיך אויף די אויבערשטע טיר, און אַנשטאַט דעם שליח פון קעניג
דערשיינט אַ צוג פון דער הייליקער אינקוויזיציע, וועלכע נידערט לאַנגזאַם אַראָפּ.
אין דער ערשטער רגע קוקן זיך אַלע איבער נישט פאַרשטייענדיק: ווי איז די
ווירקלעכקייט, ווי איז דאָס שפּיל? אַבער פּלוצלינג, אינסטינקטיוו, טוען אַלע
אַ פראַל צוריק צו די ווענט, צו די פינצטערע ווינקלען. זיי ווערן דאָרט צוגעקלעפט.
בלוויז די ראַדריגאָס האַלטן דאָן זשאַזע מיט אַ פאַרבונדענעם מויל און לאַזן אים
נישט אַפּ. בעאָטריז שרייט אויס און פאַלט אין אַנמאַכט. אין דער רגע לויפט
אַראָפּ אין קעלער, פאַרביי די אינקוויזיטאָרן, לעאַנאַר, מען וויל זי פאַרהאַלטן
און מען באַווייזט נישט.

לעאנאר

לאזט מיך דורך! לאזט מיך דורך! איך דארף צו מיין מאן! איך דארף אים
זאגן! זשאזע! איך פארשטיי שוין, איך פארשטיי שוין דיין קאמעדיע. מארטירער.
מיינער.

(דאס טויטע שוויגן דערשיטערט זי. זי קוקט אויף זשאזען מיטן פארבונדענעם
מויל, אויף די ראדריגאס, וועלכע האלטן אים, אויף די אינקוויזיטארן אויף די
שטיגן און אופן פארשטיינערטן המון, און איר טראגזום נעמט אן דעם טאן פון
וואנזין)

לעאנאר

דאס... אליץ... איז קאמעדיע?

(זי גייט צו צו די דערשטוינטע ביי דער וואנט) און איר... זענט אויך קאמעדיע?
(זי גייט צו צו דער ראמפע און וויזט אויפן צושויער־זאל) און איר — זענט אויך
קאמעדיע?

פ א ר ה א נ ג

דריטער אָקט

ערשט בילד

טונקל-פּיאָלעטע ווענט. רעכטס — שמאַלע, שטיינערנע טרעפּ, וועלכע פירן ערגעץ־וווּ אַרויף. אויף אַ פּאַדיום, אויף הויכע פּאַטעלן מיט הויכע רויטע רוקנס, זיצן דריי געשטאַלטן אין רויטע, לאַנגע מאַנטלען, וועלכע פּאַלדעווען זיך ביז צו דער ערד. אויפן ברוסט ביי יעדן אַ שוואַרצער קרייץ. די געשטאַלטן זיצן אין צייל, אין דיאַגאָנאַל צום לינקן ווינקל. פון רעכטס ביי אַ פּולפּיט שטייט ד. זשאָזע. דאָס שטייט ער פאַרן טריבונאַל פון דער אינקוויזיציע. עס הערשט אַ שטילקייט.

ערשטער אינקוויזיטאָר, דער רעכטער פון דריילינג, לייענט אַ כתב מיט אַ נאַכהענגעדיקן שטעמפל. ער האַלט דעם כתב ווייט פון די אויגן און עס באַקומט זיך: ער לייענט מיט גרינגשעצונג, מיט אַ גרימאַסע פון אַפּענער ברוטאַלער בייזקייט.

אין דער שטילקייט עקבערט זיך אַריין פון הינטער די מויערן אַ ווייטער, אויסגעצויגענער וויי־געשריי פון אַ געפּייניקטן. ער פאַרגייט אין אַ ציטערניש. ד. זשאָזע ציטערט אויף און באַהערשט זיך, וואַרפּנדיק אַ בליק צי קיינער פון די אינקוויזיטאָרן האַט נישט באַמערקט זיין צושטאַנד.

1. אינקוויזיטאָרן, זשאָזע

1טער אינקוויזיטאָר (געענדיקט לייענט)

מ־מא, מיר וועלן הערן וואָס קאַלעגן וועלן זאָגן.

(גיט איבער דעם כתב צום צווייטן אינקוויזיטאָר. יענער פאַרריכט די קאַראַנקעס, וועלכע הענגען אַרויס פון זיינע רויטע אַרבל, לייענט דורך אַ לאַרניאַג. מיט אַן אַפּגעווייכטן קליינעם פינגער. עס הערשט אַ שטילקייט. די קלויסטער־קוראַנטן קלינגען אויס דריי פּערטל אויף אַן אומבאַשטימטער טעה. יעדער פּערטל אין פיר טענער.)

2טער אינקוויזיטאָר (געענדיקט)

זיין מאַיעסטעט, זאָל לעבן, איז, ווי אַלע מאָל, ווייכהאַרציק און הומאַניש.

(גיט איבער דעם כתב צום דריטן. יענער לייענט קורצזיכטיק, רעדט און באַוועגט זיך נערוועז, און גאַליק. אַ שטילקייט, ערגעץ וווּ קלינגען שליסלען. עס עפנט זיך אַ שווערע סקריפענדיקע טיר און פאַרהאַקט זיך ווידער.)

3 מער אינקוויזיטאר (געענדיקט)

און איך פארשטיי נישט, סעניאר, וואס ער האט זיך צו מישן נישט אין זיינע עסקים? מען דארף אים אויפקלערן ווו ס'ענדיקט זיך זיין קאמפעטענץ. (גיט איבער דעם כתב צום צווייטן. דער צווייטער צום ערשטן, דער ערשטער האלט דעם כתב און קוקט אויף ד. זשאזע)

1 מער אינקוויזיטאר

נו, און איר, מאַעסטראַ, וואָס וועט איר זאָגן צו דעם קעניגלעכן סקריפט? ער האָט צו אייך אַ שייכות, ליענט. (ער שטרעקט אים אויס דעם כתב. ד. זשאַזע, גענייגט צו זיין פאַטעל, נעמט דעם כתב מיט די באַנדאַזשירטע פינגער, ליענט, שאַקלט מיטן קאַפּ, שמייכלט. דער 2טער אינקוויזיטאר לאַרנירט אים. ד. זשאַזע האָט געענדיקט און גיט אַפּ דעם כתב. שווייגט) מיר הערן.

זשאַזע

עס פרייט מיך שטאַרק, וואָס זיין מאַיעסטעט דער קעניג ווייזט אַרויס צו מיר אַזוי פיל פריינדשאַפט און טרייסט מיך אין מיין נויט און באַט מיר אַן זיין עצה, אָבער באַנוצן זיך מיט זיין עצה קאָן איך נישט.

3 מער אינקוויזיטאר

הערט, הערט, ער קאָן זיך נישט באַנוצן מיט דער קעניגלעכער עצה. צו קליין פאַר אים די מאַיעסטעטישע שתדלנות.

(2טער אינקוויזיטאר לאַרנירט)

1 מער אינקוויזיטאר

פאַר וואָס, מאַעסטראַ? אַ לאַגיק דאַרף דאָך זיין. איך מיין, אַז איר פאַרשטייט: מיר קומען זיך מיט אייך צוזאַמען אין סאַנט אַפיציאַ נישט צוליב שפּיל. און דאָ איז קלאַר. זיין מאַיעסטעט איז אַנגעשטעקט מיט שוואַכקייטן פון דור און איז אַ ביסל הומאַניש. נו — מיינט ער פשוט אייער טובה. ער וויל אייך ראַטעווען דאָס נפש.

3 מער אינקוויזיטאר

וואָס דען? עס גייט אים אַן דער כבוד פון דער קירך? נאָך איין דור — און די הערעזיע וועט שטעקן אונטער קרוינען.

זשאַזע

צו טייער איז דער פרייז פון קעניגס רעטונג.

2 מער אינקוויזיטאר (לאַרנירט)

וונדערבאַר. און מיר זענען גענויגט צו מיינען גראַד פאַרקערט, מאַעסטראַ: נישטאָ דער פרייז, וואָס זאָל זיך אויסווייזן דעם שטערבלעכן צו טייער, ווען דאָס נפש שטייט אין קאָן. זענט איר דער אויסנאַם? דערלויבט מיר אייך צו באַוונדערן, מאַעסטראַ.

3 מער אינקוויזיטאר

און וואס פארלאנגט פון אים דער קעניג? האסטו געהערט? תשובה א קליין ביסעלע, טרערן א קליין טעצעלע, אויפריכטיקע ווידוי — אויפן שפיץ פון מעסער.

1 מער אינקוויזיטאר

מ'מא, ס'איז גרויס דער ווערט פון אייער תשובה. איר וועט אַנמאַכן אַ רושם אין די הימלען מיט אַ טרער. פאַלשע תשובה, פאַלשע טרערן. מיר ווייסן זייער ווערט, מאַעסטראַ. צום ערשטן מאל איז אפשר נאָך געווען אַ ביסל שווער, וואָס ווייטער — לייכטער, איצט גייט עס ווי געשמירט. וואָס מער פאַרוואַרצלט איז די זינד, אַלץ לייכטער רייסט זיך אָפּ די תשובה. אַ פוסטער צווייט, סעניאָר.

3 מער אינקוויזיטאר

אַזאַ מין תשובה איז אַ שווערע זינד פאַר גאָט און אַ באַלידיקונג פאַר זיינע דינער. איך וועל די שפיל נישט מיטמאַכן. איך בין בכלל אַ קעגנער, וואָס דער קעניג מישט זיך דאָ אַריין.

זשאַזע

דערלויבט מיר, עמינענצן, פעסטצוהאַלטן איינס. אין קעניגלעכן סקריפט איז נישט דערמאָנט פון תשובה, זיין מאַיעסטעט איז נישט קיין היפאָקריט. זיין ווונטש איז נאָר, איך זאל זיך אויסגלייכן מיט אייך פאַר יעדן פרייז. דער פרייז פון תשובה איז דורך אייך געשטעלט. און איך? איך וויל דעם פרייז נישט צאָלן.

1 מער אינקוויזיטאר

ווי?

2 מער אינקוויזיטאר

הא?

3 מער אינקוויזיטאר

וואָס האָט ער געזאָגט?

1 מער אינקוויזיטאר

ס'איז אומדערהערט.

2 מער אינקוויזיטאר

ס'איז ווונדערבאַר.

3 מער אינקוויזיטאר

ס'איז חוצפה, ס'איז חוצפה פשוטע פון יידיש בלוט, זיך קעגנשטעלן קעגן

גאָט און קעניג.

זשאַזע

פון יידיש בלוט זאל נישט גערעדט ווערן אין לאַנד פון הונדערט טויזנט שפאָגל-נייע קריסטן. און קעגן קעניג האָט זיך אייער עמינענצן געשטעלט.

3טער אינקוויזיטאָר

וואָס הייסט עפעס: איר ווילט דעם פרייז נישט צאָלן? וואָס הייסט עפעס:

איר ווילט קיין תשובה טאָן?

זשאָזע

איך וויל נישט, וויל עס לוינט נישט. איך האָב שוין איין מאָל אויסגעקויפט מיין לעבן פאַר דעם הויכן פרייז. געהאַפט: מיר וועט געלינגען אָנפילן דעם רעשט פון לעבן מיט אַ גרויסן אינהאַלט, וואָס זאָל דעם פרייז איבערשטייגן.

3טער אינקוויזיטאָר

סעניאָרן, כּוועל נישט אויסהאַלטן פון זיינע רייד. סעניאָרן, דאָס מיינט ער דאָך אַוודאי זיין הערעטישע קאַמעדיע. דאָס הייסט ביי אים אַ לעבן פול מיט אינהאַלט. אוי-וויי, ווי די הערעזיע מאַכט עס בלינד! עס קלינגט דאָך אין דער שטאַט מיט דער קאַמעדיע, כאַטש זי האָט נאָך נישט אָנגעזען די וועלט. פון אַלע זייטן ליאַרעמט מען: עס גייט. עס גייט אויף אונדז אַ פעסט, ווי אויף מצרים. דאָס הייסט ביי אים אַ לעבן פול מיט אינהאַלט. איצט, גיט אים נאָר, סעניאָרן, פרייע הענט צו שטורעמען דעם קעניג אין די הימלען און זיין געזאַלבתן אויף דער ערד.

זשאָזע

וועלכער מישט זיך דאָ אין אייערע ענינים, עמינענצן, צוליב די שוואַכקייטן פון דור. שוין גלייכער — לאַזט צו רו דעם קעניגס עוולה — און בלייבט ביי אייער געטלעכן געביט. דערווייל געפינט זיך מיין טעאַטער „באַיראַ-אַלטאַ“ אין קעניג-לעכן שוץ און דורכן קעניג איז אויך באַשטימט דער טאָג פון מיין פרעמיערע. און, שטיי איך דאָ פאַר אייך און אייער משפט, עמינענצן, איז אויך מיין קעניג נישט אין אַרדענונג מיט אייך.

1טער אינקוויזיטאָר

און ווי וועט זיין, צום ביישפּיל, אויב מיר ווילן אייך פאַרהאַלטן? איר זענט אונדז נייטיקער הינטערן שלאָס, ווי אויף דער פריי. וועט די פרעמיערע פאַר-קומען אָן אייך?

זשאָזע

דאָן וועט עס הייסן, אַז דעם קעניגס צוזאָג איז אַ פיקציע און אַז עס הערשט ווילקיר אין אונדזער לאַנד. איך מוז מיין ווערק אליין רעפרעזענטירן.

1טער אינקוויזיטאָר

אליין, אליין... וואָס קאָן אַ מענטש אליין, ווען ער איז קיין מאָל נישט פאַר-זיכערט מיט זיין מאַרגן? איר קאַנט אייך אויסגליטשן און ברעכן רוק און לענד. מ'מאָ, און ס'טרעפט דען נישט, אַז ס'ווערט אַ מענטש פאַרברענט?

זשאזע (ציטערט אויף)

א העסלעכער, אבער א שטארקער ארגומענט.

1טער אינקוויזיטאָר

געוויס, מיר זענען ווייט פון סענטימענטן.

זשאזע

איך זע, עס איז אייך אייליק, עמינענצן, צו באַלייכטן אייער יושר מיט מיין גרענענדיקן גוף. איר צינדט אַ פייער קעגן מיין קאמעדיע.

3טער אינקוויזיטאָר

מיט פייער דארף מען אויסראַטן דאָס ביזן, מיט פייער. וואָס פריער — אַלץ געזינטער. ביי מעדיצינער האָבן מיר געלערנט: באַצייטנס אויסברענען די ווונד, כדי דעם גוף ביים לעבן צו דערהאַלטן.

1טער אינקוויזיטאָר

מאַעסטראַ: מיר זענען גלייכע שפילער, און די קאַרטן זענען אָפן. געפעלט אייך, צי געפעלט אייך נישט די שפיל — אונדז גייט נישט אָן. מיר האָבן גלייכע שאַנסן צו געווינען. אייך שטייט צו דינסט דעם קעניגס שוץ, ער האָט באַשטימט אייער פרעמיערע.

זשאזע

באַשטימט.

2טער אינקוויזיטאָר

באַשטימט? מאַעסטראַ, ווו איז אייער לאַגיק? באַשטימונג ווי איר ווייסט, איז בלויז אַן אַקט פון ווילן. וואָס קאָן דער שטערבלעכער באַשטימען, ווען דער ווילן איז ביי גאַט? אייך שטייט צו דינסט דעם קעניגס שוץ, און אונדז (קוקט אויפן 1טן אינקוויזיטאָר)

1טער אינקוויזיטאָר

דער שייטער.

2טער אינקוויזיטאָר

יא.

זשאזע (כאַפט זיך פאַרן פולפייט, נישט אומצופאַלן)

אַ... ביסל... וואַסער... איך ווער פאַרברענט...

2טער אינקוויזיטאָר

מאַעסטראַ, נישטאָ קיין וואַסער פאַר דעם דורשטיקן אין דער סאַהאַרע. מיט זיין געבענטשטער פשטות האָט מיין קאַלעגע קלאָר געמאַכט פאַר אייך דעם ווערט פון מענטשלעכע באַשטימונגען. איר זענט געווען פאַרבלענדט פון קעניגלעכן שוץ.

זשאזע

(מאכט אַ ריזיקע אָנשטרענגונג זיך צו באַהערשן. עס געלינגט אים). ניין, עמינענץ, דער פייער־אַרגומענט וועט מיך נישט איבערצייגן. און אויב איר ווילט די שפּיל זאָל זיין אַ גלייכע — וואָרפט אים אָפּ. מיך שרעקט מען נישט מיטן פאַרברענען, איך לאָך פון טויט, דאָס לעבן איז געווען פאַר מיר אַ האַרטע שול. איך ווייס, אַז נישט אין יאָרן שטעקט דאָס מענטשלעכע לעבן, נאָר אין טאָט. מיין לעבן קאָן איך אין מיין פּויסט פאַרקוועטשן און גיין אין פייער ווען מען דאַרף. נישטאָ קיין לעבן און קיין טויט, פאַראַן אַן אַקט פון ווילן. נישטאָ קיין ווירקלעכקייט, פאַראַן אַ פאַרשטעלונג. נאָך איידער איך האָב אייך געזען מיט מיינע אויגן, עמינענצן, האָב איך געהאַט די זעונג איבער אייך. כּינעם אָן אויך איצט, אַז איר זענט נאָר די שפּיל פון מיין פאַנטאַזיע, און איבער מיין פאַנטאַזיע בין איך דער בעל־הבית — מיין ווילן קאָן זי אויסלעשן אין איינעם מיט דער זון. נו, האָט אַ ווערט פאַר מיר דאָס לעבן, וואָס איר ווילט מיר דאַרטן שענקען, ווען פון דעם לעבן פליקט איר אויס די טאָט? זיך איינקויפן דאָס לעבן פאַרן פרייז פון תשובה? פאַרבליבן אייביק שטום? און, אפשר גאָר מיין פען צו אייך פאַר־קויפן? סעניאָרן אינקוויזיטאָרן! וווּ איז אַהינגעקומען אייער אומדערבאַרעמדיקע קלוגשאַפט? האָט דער באַשעפער אָנגעצונדן מיין געדאַנק, אַז איך אליין זאָל אים פאַרלעשן?

2 מער אינקוויזיטאָר

מיר דענקען שוין פאַר אייך.

זשאזע

האָט דער באַשעפער אָנגעפילט מיין האַרץ מיט וויי, אַז איך זאָל עס פאַרטויבן?

3 מער אינקוויזיטאָר

מיר פילן שוין פאַר אייך.

זשאזע

האָט דער באַשעפער אויפגעריסן מיינע אויגן, אַז איך זאָל דערזען די וועלט אין איר פאַרבלענדעניש און זי נישט וואַרענען: היט זיך פאַרן תהום?

1 מער אינקוויזיטאָר

שווייגט, מיר פירן די וועלט.

זשאזע

איר פירט, איר פירט. און איר האָט אויסגעפירט, אַז דאָס, וואָס דאַרף ביים מענטשן זיין דער גרעסטער ווערט — איז קליין געוואָרן, דאָס לעבן האָט קיין ווערט נישט מער ביי אייער פירונג.

2 מער אינקוויזיטאָר

מאַעסטראָ, לאָזט צורו, איך בעט אייך. איר האָט אַ חוש פאַר פּילאָזאָפּישע פּראָבלעמען, נאָר דאָס מאָל טרעפט איר, ווי אַ בלינד פּערד אין גרוב. ווי פּאַלט אייך איין צו רעדן וועגן ווערט פון לעבן? דער ווערט פון לעבן ווערט באַשטימט דורך אונדז. דאָס לייגן מיר אין אים אַריין אַן אינהאַלט. אין אַלע לעבנס גלייך, ווי אין סידורי מלאך די תּפּילות. ווי צו אייך, ווען איר פאַרלאַנגט, אַז יעדער מענטש זאָל זיין אַ וועלט באַזונדער. איך האָב רעספעקט פאַר אייער מוט, מאַעסטראָ, דאָך בלייב איך ביי מיין טיפּסטער איבערצייגונג: צוליב דער רו און שטילקייט אויף דער וועלט, צוליב דעם ביסל גנאָד פון קאַנען לעבן, באַדאַרף מען אייך און אייער גלייכן... (פאַרענדיקט מיט אַ זשעסט).

זשאָזע

עמינענצן, כל-זמן איך שטיי פאַר אייך און רעד, כל-זמן איך בין נאָך נישט קיין שטיק געבראַטנס פון אייער גנאָד, נאָר דיכטער פון קאַמעדיע, אַנטאַניאַ זשאָזע — פון גאַטס גענאָד — זענען מיר גלייכע מיוחסים פאַרן טויט, און יעדער איינער קאָן געטראָפּן ווערן פון אַ דונער. מיך קאַנט איר נישט פאַרברענען, עמינענצן. איר קאַנט מיין לייב פאַרברענען, נישט מיין וואָרט, איר קאַנט מיין בוך פאַרברענען, נישט מיין וואָרט. מיין וואָרט וועט בלייבן שטעקן אין די מוחות. עס וועט זיך אַפּרופן אין פינפטן דור, עס וועט אַראַפּפּלען פון פּרעמדע ליפּן, ווי אַ פּיערדיקער פּויגל און אַנצינדן אַ שרפה קעגן אייך.

3 מער אינקוויזיטאָר

וואָס רעדט דער מענטש? אַוועקנעמען דאָס וואָרט! ווער גיט אים רעכט אַזוינס צו רעדן אין סאַנט-אַפיציאַ? איך בין באַליידיקט ביים דערפּילן מיינע פּליכטן.

1 מער אינקוויזיטאָר

מאַעסטראָ, איר לעבט אין אַ טעות, אויב איר מיינט, אַז איר זענט נישט שטראָפּ-באַר אין שאַטן פון דעם קעניגלעכן סקריפּט. איר ווערט געשיצט נאָר ביז אַ גרענעץ.

3 מער אינקוויזיטאָר

נישט ער, נישט ער, זיין העסלעכע קאַמעדיע ווערט געשיצט. ער אַליין, אין פּראָגן פון זיין גלויבן — ער אונטערליגט דעם הייליקן געריכט.

זשאָזע

און דאָס איז דאָך די העסלעכסטע קאַמעדיע, עמינענצן. עס ווערט געשיצט מיין ווערק, נאָר נישט מיין נפש, מיין נפש ליגט אין אייער לייטזעליקער האַנט. דאָן

עפן איך די קארטן, עמינענצן: איך גיב אייך אפ מיין לעבן פאר דער שפיל. איך זאג נישט: לאזט מיך לעבן, איז זאג נאר: לאזט מיך אפשפילן מיין ראל.

1 מער אינקוויזיטאר

מאעסטרא, איך פארטראג נישט קיין רמזים. וואס הייסט עס: אפשפילן א ראל? א ראל שפילט יעדער מענטש, פון אלעקסאנדער ביז דעם קלענסטן לין. זשאזע

איך מיין מיין ראל, מיין ראל פון דער קאמעדיע, בפועל ממש. איך מיין, אז איר דערלויבט מיר אפשפילן מיין ראל צו דער פרעמיערע, אזוי ווי דאס פארלאנגט דער קעניג. גיב אפ דעם קעניג דאס קעניגלעכע — שטייט אין שריפט. 2 מער אינקוויזיטאר (לארנרט)

דאס געפעלט מיר. און ווייטער וואס, מאעסטרא?

זשאזע

און ווייטער שטייט: גיט אפ דאס געטלעכע צו גאט. איך בין אין אייער האנט און טוט ווי איר פארשטייט עס.

2 מער אינקוויזיטאר

דאס געפעלט מיר, דאס האט א ריטערלעכן חן. (שפילט זיך מיטן לארנאר)

1 מער אינקוויזיטאר

מאעסטרא, מאכט נישט קיין קאמעדיע פון אייער טויט און לעבן. באלד נעם איך צו ביי אייך דאס ווארט. איר נעמט אוועק דאס גלייכגעוויכט ביים ריכטער. מיר שטייען נענטער צו דעם ענין טויט און לעבן, יונגער-מאן, מיר ווייסן, אז דאס לעבן, וואס מען נעמט אוועק ביי מענטשן האט יא א ווערט. אנדערש — וואלט דער טויט נישט זיין קיין שטראף און דאס לעבן וואלט נישט מעגלעך זיין צו צוימען. (באמיט זיך צו נעמען א פאטערלעכן טאן) און צו וואס באדארפט איר אויסבעטן אויף זיך דעם טויט, מאעסטרא, ווען איר קאנט נאך לאנג און רויק לעבן? די בארמהארציקייט פון הימל איז אומבאגרענעצט און גאט דער האר האט גערן א בעל-תשובה.

זשאזע

וואס הער איך, עמינענצן? איר ווילט איך זאל נאך אויספירן מיין וועלט: דאן גיט מיר אפ די פרייהייט פון מיין ווארט, די פרייהייט, וועלכע דינט אונדזער יארהונדערט, די פרייהייט, וועלכע פירט פארויס די וועלט צו אנדערע, צו ליכטיקערע הימלען. דאן גיט מיר אפ די פרייהייט פון קריטיק, פון ווייזן יעדן הויכגעשטעלטן נאר — זיין קרומען שפיגל, און זיין געמיינקייט — יעדן אויס-דערווילטן היפאקריט. דאן גיט מיר אפ די פרייהייט פון באהויפטן, אז נישט

דורך פיער פירט א וועג צו גלויבן, נאָר ס'פירט דער וועג דורך ליבע און פאַר-
געבונג.

אלע דריי אינקוויזיטאָרן

ניין, דאָס נישט, דאָס איז הערעזיע, שוויגט.

3טער אינקוויזיטאָר

אַזא געמיינקייט.

2טער אינקוויזיטאָר

אַזא נאַזוקייט.

1טער אינקוויזיטאָר

אַזא פאַרוואַרצלטיקייט פון זינד.

זשאַזע

נו, אויב אַזוי, דאָן וויל איך אויס דעם טויט. כ'וועל אַנקלאַפּן אין הימל מיט
אַ טענה: צו וואָס האַסטו מיך, גאָט, באַשאַנקען מיט דיין געטלעכן כלי-זין פון
געלעכטער, ווען אויף דיין וויסטער ערד איז לאַכן אַ פאַרברעך, און דאָס, וואָס
טיילט דעם מענטשן אַפּ פון חיה — דאָס פרייע וואָרט איז אונטער זיבן שלעסער?
1טער אינקוויזיטאָר

מאַעסטראַ, מאַכט איך נישט צום ריטער פון פרייען וואָרט און קליידט איך
נישט אין אומשולד פון געלעכטער. דאָס קאָנט איר נאָר פאַרבלענדן אונדזער
קעניג — דעם נאַיוון הומאַניסט, אונדז — נישט. מיר ווייסן, וואָס איר דעקט מיט
פרייע ווערטער, דאָס דעקט איר אייער יידישקייט מיט זיי.

זשאַזע (איבערראַשט)

אַט וווּ ס'הייבט זיך אָן די אינקוויזיציע.

1טער אינקוויזיטאָר (פאַטשט אין די הענט)

דעם עדות פירט אַריין.

(אין דער טונקל-פּיאַלעטער וואָנט עפט זיך אַ טיר אַ נידעריקע און אַ ברייטע,
און צוויי מעכטיקע הענט פון ביידע זייטן טיר שטויסן אַריין אַ טויט-צעטראַקענע
די מאָריטאַנערין מאַריקאַ מיט אירע צעקלימפּערטע בראַסלעטן. אירע אויגן
זענען איינגעשפּאַרט אין זשאַזע. זי שרייט אויס אַן אויסגעצויגענעם קוויטש).

2. אינקוויזיטאָרן, זשאָזע, מאַריקאַ, שפּעטער די צוויי ראָדריגאָס

זשאָזע

מאַריקאַ.

מאַריקאַ (קוקט זיך צו און וויל צוריקלויפן. די טיר איז שוין אָבער פאַרשפּאַרט און זי שפּאַנט אַרום ביי דער וואַנט, ווי אַ געפּאַנגענע חיה אין שטייג.)
1טער אינקוויזיטאָר

דאָס הייסט, אַז איר פאַרלייקנט נישט, מאַעסטראַ? די פרוי איז איך באַקאַנט.

זשאָזע

דאָס הייסט... דאָס הייסט... אַז דאָרט, וווּ ס'איז דער קעניג אומבאַהאַלפּן, גענוגט דאָס עדות פון דער שוואַרצער דינסט? מאַריקאַ, וואָס ווייסטו קעגן מיר?
2טער אינקוויזיטאָר

דערצייל אונדז, יונגפרוי, אין קעגנוואַרט פון דאָן אַנטאַניאַ זשאָזע דאָ סילוואַ, דיין יונגן הער, דערצייל אונדז נאָך אַ מאָל דאָס אַלץ, וואָס דו האָסט דאָ געחַתמעט.
מאַריקאַ (שפּאַנט אַרום ביי דער טיר, ווי אַ חיה און שווייגט)

1טער אינקוויזיטאָר

וואָס שרעקסטו זיך? עס דראָט דיר נישט קיין ביזן. (מאַריקאַ שפּאַנט ביי דער טיר און בדומט)

3טער אינקוויזיטאָר

דו שווייגסט? האָסט אונדז אַריינגעפירט אין טעות? פאַר פאַלשע עדות ווייסטו, שוואַרצע, וואָס דיר קומט?
מאַריקאַ (לאַזט אַרויס אַ שטאַרקן ברום און בלייבט ווי צוגעקלעפט צו דער וואַנט)

זשאָזע

מאַריקאַ, קוק מיר אין די אויגן. צי ווייסטו וואָס דו האָסט געטאָן?

מאַריקאַ

(לאַזט זיך אַראָפּ אויף דער ערד, נעמט אַריין דעם קאַפּ אין די הענט, וויגט זיך און צעזינגט זיך טרויעריק):

דאָ זיצט מיין יונגער הער,

דאָ זיצט מיין יונגער הער.

איך שוועב אַרום אין אַלע צימערן

און קום צוריק אַהער.

1טער אינקוויזיטאָר

הייסט עס, אז דו האַסט נאָך לשון, שוואַרצע שקלאַפּין, און שטום פאַרבלייבסטו נאָר פאַרן געריכט. העי, שאַקאַלן! (פאַטשט אין די הענט. אין דער געעפנטער טיר לויפן אַרײַן ביידע ראַדריגאַס) נעמט די שוואַרצע אין דער אַרבעט. (די ראַדריגאַס נעמטן זי. זי לאַזט זיך פירן) צום לעצטן מאַל, דו קריסטלעכע נשמה, געדענקסט, וואָס דיין האַנט האַט דאָ געחתמעט? (זי שווייגט) גייט. (בעת די ראַדריגאַס פירן זי, רייסט זי נישט אָפּ די ווענדונג פון איר קאַפּ און פון די אויגן צו ד. זשאַזע, ערשט ביי דער אָפּענער טיר שפּאַרט זי זיך אײַן און פאַלט צוריק)

מאַריקאַ

אַי, טיילוואַנים שוואַרצע, רויטע. זיי וועלן עקבערן מיין לייב, זיי וועלן רייסן לעבעדיקע פאַסן. לאַזט מיך אָפּ, איך וויל נישט גיין אין גיהנום, איך וויל נישט לעבעדיקערהייט, איך בין אַזאַ (זי ראַנגלט זיך מיט די ביידע ראַדריגאַס און בלייבט פאַרחלשט הענגען ביי איינעם אויף דער האַנט. ער לאַזט זי אַראָפּ אויף דער ערד. זי בלייבט ליגן אַ שטייפּע)

1טער אינקוויזיטאָר

וואָס איז איר דאַרט געשען?

1טער ראַדריגאַ

זי לעבט נישט.

2טער אינקוויזיטאָר (לאַרנירט)

דאָס האַרץ האַט איר געפלאַצט.

3טער אינקוויזיטאָר

אָד, צום טיילו. איר האַט געזען, סעניאָרן? ער האַט זי פאַרשאַלטן מיטן בליק.

2טער אינקוויזיטאָר

פון אַ קללה צי פון שרעק — אַבי זי איז אַוועק. דאָס אויספּרעגן דעם עדות איז פאַרענדיקט. איצט דאַרפן מיר נאָך האַבן אַ באַראַטונג צווישן זיך, סעניאָרן, דער באַשולדיקטער איז דאָ נישט נייטיק. צום אַפּשייד נאָר אַ פאַר געציילטע ווערטער, מאַעסטראָ. איך האַב זיך צוגעהערט צו דעם פאַרלויף פון אייער ענין און איך קום צום באַשלוס, אַז אין גרונט פון אייער דענקען ליגט אַ טעות. צי מיינט איר דען באמת אויפצוריקטן דאָס לעבן מיטן הייליקן געבאַט פון ליבע און פאַרגעבן? עס לאַכן דאָך שוין די קינדער אין די וויגן פון אַט דעם איינגע-דאַרטן, איינגעקוואַרטן ליגן, מאַעסטראָ. אַזוי לאַנג ווי איבער אונדזער גרויסער וועלט וועט קעניגן אַ גאַט — וועט ער פאַרלאַנגען מענטשלעכע קרבנות. פאַרן

מולך פלעגט מען מקריב זיין די אומשולדיקע קינדער, פאר אונדזער גאט — פאר- ברענט מען זינדער, און אייער גאט, מאעסטרא, וואס וועט קומען, וועט זיין דער גאט פון גאלד, יא, יא, פון גאלד געצירט אין פרייהייט. פאר אייער גאט וועט מען ערשט אויסשעכטן א האלבע וועלט און אים נישט זעטיקן מיט די קרבנות. איך לאקט זיין גלאנץ, מאעסטרא, און איר זעט נישט זיין אפעטיט. געדענקט דאס ווארט פון אלטן אינקוויזיטאר. (צו די ראדריגאס) איצט פירט ארויס פון דאנען דעם מאעסטרא און שמעלט א וואך נעבן זיין טיר. ווארט, שאקאלן, איר קומט צוריק און נעמט אוועק פון דאנען די נבלה. (די ראדריגאס גענענטן צו ד. זשאזעט)

1. מער ראדריגא (לייגט אים די האנט אויפן אקסל)

קום, גוטער ברודער, אלטער קאמערעד, דא הייסט מען — מוז מען שפאנען.

ביידע ראדריגאס (אפ מיט זשאזעט).

3. די אינקוויזיטארן, שפעטער — זיי ראדריגאס

3. מער אינקוויזיטאר

צי מיינט איר נישט, סעניארן, אז מיר האבן דא געהאט פאר זיך דעם עכטן טייוול? ער האט דאך זי פארשפהט מיטן בליק, איר האט געזען?

1. מער אינקוויזיטאר

מ'מא, עס בלייבט א שלעכטער בייגעשמאק פון דעם פארהער. איך בין נישט צוגעווינט צו טראגן הענטשקעס בשעת די פארהאנדלונגען אין טריבונאל. מאעס- טרא דא, מאעסטרא דארט, וואס טויג עס מיר? פארברעכער.

2. מער אינקוויזיטאר

א שאד, וואס ער איז נישט קיין אינקוויזיטאר. אזא מין מאמין איז אן אוצר פאר דער קירך. און אויב נישט מיט דער קירך — זענט איר גערעכט, איז ער א טייוול. (די קלויסטער-קוראנטן קלינגען פיר פערטל. דאן קלינגען זיי זעקס. עס צעזינגט זיך אן אומשולדיקער קינדערקאר. עס רופט א גלאק צו תפילה) מיר וועלן גיין מתפלל זיין, סעניארן.

3. מער אינקוויזיטאר

די העכסטע צייט. (זיי שטייען אויף, נעמען ארויס שווארצע סידורמלעך, און שלעפנדיק די רויטע עקן פון די מאנטלען, גייען זיי צו די שמאלע, שטיינערנע שטיגן, פארנעמען זיך טרעפ ארויף)

(פון דער אונטערשטער טיר קומען אריין ביידע ראדריגאס, זעצן זיך אראפ צופוסנס און צוקאפנס פון דער טויטער).

1 מער ראָדריגאָ

איך זאָג דיר, אונדזער פריינד דער קאָמעדיאַנט, וועט ברענען ווי אַ ליכט.

2 מער ראָדריגאָ

גיי שוין גיי, ער וועט זיך אויסדרייען, ער קען דאָך אַלע דריידלעך פון געריכט.

1 מער ראָדריגאָ

איך האָב אַ פאָרגעפיל. לאַמיר זיך וועטן.

2 מער ראָדריגאָ

איז וואָס ?

1 מער ראָדריגאָ

איז אירע גילדענע בראַסלעטן.

צווייט בילד

טעאטער „ביאראַ-אלטא“ אין ליסאבאָן. די בינע — געזען פון דער רעכטער זייט קוליסן. די קוליסן זענען אָפּענע, בלויז פון אויבן מיט אַ לאַמבריקין, און די גאַנצע בינע איז אַנזעעוודיק אין פּראָפּיל ווי אין אַ ריזיקן פענצ-טער, עס זעט זיך דער פּאַרהאַנג — רעכטס. אין די קוליסן — אַ לאַזשע פּאַר חשובע געסט, דאָרט זיצן ד. מענדעס, ד. לאַרענצאַ, און ד. לעאַנאַר דאָ סילוואַ. קעגנאיבער זעט זיך די לינקע קוליס מיט צוויי לאַזשעס מיט חשובע געסט. צווישן יענע צוויי קעגנאיבערדיקע לאַזשעס — אַ דורכגאַנג פאַר אַקטיאָרן אויף דער בינע, אויף וועלכער עס שפּילן זיך נאָר אָפּ די פּראָגמענטן פון זשאַזעס קאַמעדיע. די רעשט אַקציע שפּילט זיך אָפּ אויפן פּראָסצעניום, פאַר דער לאַזשע. דאָס פּראָסצעניום שטעלט מיט זיך פאַר דעם הינטערקוליסן-פּאַיע. דאָ שטייען אַ פאַר אַלטמאָדישע שטולן. דאָס ליכט שטאַרקט זיך, אָפּהענגיק פון דעם אַרט, וווּ עס ווערט געשפּילט אויף דער בינע, אָדער אויפן פּראָסצעניום. אויף דער בינע איז דאָס ליכט מער פּאַנטאַסטיש, מער מערכענהאַפט, ווי אויפן פּראָסצעניום. בלויז צום סוף פון דער פּאַרשטעלונג פּאַרנעמט זיך דאָס פּאַנטאַסטישע ליכט אויך אויפן פּראָסצעניום.

די סצענע הייבט זיך אָן מיט מוזיק אין „ביאראַ-אלטא“-טעאטער (די טעמע פון שפּעטערדיקן באַלעט). בעתן אויפהייבן דעם פּאַרהאַנג זעט מען ווי דער פּאַרהאַנג פון „ביאראַ-אלטא“ פּאַלט. די מוזיק ענדיקט די לעצטע אַקאָרדן פון פינאַל. הענט פאַרן פּאַרהאַנג (רעכטס) פּאַטשן בראַוואַ און אַ ריי שדימלעך אין רויטע טריקאָ מיט אייזערנע גאַפלען אין די הענט פאַרנייגן זיך פאַרן זאַל „ביאראַ-אלטא“ (רעכטס). דער זאַל שטורעמט: „בראַוואַ, מאַעסטראַ! בראַוואַ, בעאַטריז, ביס!“

1.

(דער בינעמייסטער לויפט אַרויף אויף דער בינע. ער שפּילט אויך דעם קאַנ-פּעראַנסיע. ער איז אַנגעטאָן ווי אַ ריטער אין דער פּרידלעכער צייט. ברייטער היט, ברייטע כאַליעוועס, ברייטע מאַנקעטן פון די הענטשקעס און אַ שמאַלע שווערד)

בינעמייסטער

סעניאָריטעס, סעניאָריטעס. נאָך איין מאָל אויף ביס. דער פּאַרטער וועט צעלייגן דאָס טעאטער.

1 מער שדל (קאַקעטיש)

מיר זענען שוין פאַרמאַטערט, מיר פאַלן פון די פיס.

בינעמייסטער

ס'וועט אייך גאַרנישט העלפן, סעניאָריטעס, ביס.

2.

(שדימלעך זעצן זיך אין קרייז און שפילן אין קארטן. דער בינעמייסטער גיט א צייכן צו הייבן דעם פארהאנג און טרעט אפ הינטער דער קוליס. דער פארהאנג גייט ביי אן אפלוז).
שדימלעך

זונטיק אין גיהנום
שפילט מען אין א דערדע.
היי — צו די רויבער,
ווייל — צו די מערדער.
זאל זיך דער בורא געבן אן עצה.
היינט איז א חגא
טאָר מען נישט הייצן.
וואַרפט זשע די קאַרטן,
שפילט, אַמוזירט אייך.
מיר זענען שדים
אַרגאַניזירטע.

3.

שדל מיט א בריוו (לויפט אַרײַן)
א בריוו, ס'איז דאָ א בריוו.

שדימלעך

פון וואָנען?

שדל מיטן בריוו

פון יענער וועלט.

שדימלעך

פון וועמען?

שדל מיטן בריוו

איך דערקען די האַנטשריפט, לילית וואַלט איך שווערן.

שדימלעך

אונדזער שוועסטער לילית? לייען אונדז, לאַמיר הערן.

שדל (לייענט)

ליבע, טייערע און הארציקע שדים!
איר זענט געוויס אזוי פראווינציעל-באשיידן,
אז איר דערקענט נישט: זינד פון סדום צי פון עמורה.
און דא, ביי אונדז — איז דאס די גרעסטע תורה.
אי, א וועלט מיט זינד, פארברענט זאל זי נישט ווערן.
גיכער. אשמדאי, דאס נעמלעכע פון אייך צו הערן!

1טער שדל

זע נאר ווי זי שרייבט עס, ס'ארא הויכער סטיל.

2טער שדל

לילית איז געראטן. רייסט נישט איבער, שטיל.

שדל (לייענט ווייטער)

איך מיין אויף אייביק דא זיך צו באזעצן.
דערווייל פארנעם איד זיך מיט פאנגען הערצער אין די נעצן,
און שיק זיי אפ אין גיהנום — ריזיקע טראנספארטן
פון אלע סארטן און פון אלע פארטן.
איך בעט אייך, שדים, פירט א בוכהאלטעריע,
ווייל מארגן פאנג איד אן א נייע סעריע.
מארגן ווערט פארברענט עזאפ דער דאקטאר,
ער איז שוין א געמאזלטער און א געפאקטער,
אים פארשפארט שוין לילית צו פארפירן.
אי, וועט ער דעם גיהנום אייך באצירן.

1טער שדל

געדארפט באשטעלן אויסוואשן דעם קעסל, ס'איז היגייענישער,

2טער שדל

און סמאלע אנגרייטן א פעסל.
ווייל אויב ס'איז יענער חברהמאן, וואס שרייבט משלים,
האט ער פארדינט ביי אונדז א פעסל סמאלע.

שדל מיטן בריוו

שא. הערט נאר, הערט.

(לייענט)

א גרוס פאר המן הרשע
פון זיינע אייניקלעך. עס גייט זיי גאנץ נישקשה.
א גרויסע פירמע פון טראנספארט. דא הייסט יעדער פירער המן.

דעם יידנס אפערע

גענוג דער צונאמען. מען פרעגט נישט אויפן נאמען.
א צווייטן גרוס — דעם אלטן זידן קין
פון חברה „ברידער-הילף“. זיין מצווה זענען זיי מקיים
און ווארפן שטיינער נאך אין ברידערלעכע קעפ.
זיי טראגן נאכן עלטערזידן קיין קרעפ.
נו — זייט געזונט. א ביסל זיך פאררעדט, איך פיל עס.
פארברענגט אין גליק און זיצט אויף הייסע קוילן — לילית.

שדימלעך

בראָוואָ, בראָוואָ.

שדל מיטן בריוו

ווארט, חברה, איין פאסט־סקריפטום איז פארבליבן:

1טער שדל

קיין עין־הרע, ווי זי האט זיך עס צעשריבן.

שדל מיטן בריוו (לייענט)

איך הייס נישט לילית מער, נאר קאלאמבינא.

מען וויל מיר אַנגאַזשירן אויף דער היגער בינע.

אַבער איך בין נאך צו יונג. פון בילדונגס־מיניסטעריום

באַקומען באַן־בילעטן צוגעשיקט אַ גאַנצע סעריע פאַר

אייערטוועגן. קומט צו פארן גלייך.

אונדזער מדינה וויל איינשטעלן אַ קולטור־קאָנטאַקט מיט אייך.

(פרייד ביי שדיס און אפילו אין טעאָטער. פאַר שמחה הייבן אַן די שדיס צו זינגען

און צו טאַנצן און עס וואַקסט אויס דער שדיס־טאַנץ־באַלעט)

זונטיק אין גיהנום שפילט מען אין אַ דערדע...

(פינאַל. אַפלוז. בינעמייסטער אויף דער בינע)

4.

בינעמייסטער (קאָנפעראַנטיע)

פילגעשעצטע סעניאָריטעס און סעניאָרן

אויב מיר האָבן צו פיל צייט פאַרלאָרן

אויף מוזיק און טענץ און אינטערמעדיע,

נעמט עס באַלד אַ סוף צו דער קאַמעדיע.

עס בלייבט אונדז נאָר די סצענע, ווי עזאַפ דער דאַקטאָר.

א פארפייניקטער און א געפלאגטער,
פון זיינע שונאים די פארשייטע,
ווערט געפירט צום ברענענדיקן שייטער,
און לילית-קלעפאטרא שייט מיט פעך און שוועבד
און רייצט דאס פעבל,
און חוצפהדיק, אלץ פרעכער און אלץ העכער,
פאדערט זי דעם קאפ פון דעם פארברעכער.
אבער — וויינט נישט, סעניאריטעס און סעניארן,
זיין קאפ איז נאך נישט גאנץ פארלארן.
ס'הענגט נאך אויף א האר זיין טויט און לעבן,
ביו דער קעניג וועט א ווארט אים געבן.
קריגט ער לשון — ווערט ער א באפרייטער,
לייזט אים אויס דאס פאלק פון האק און שייטער,
גרייט די שונאים זיינע צו פארברענען.
דאס וועט זיין דער אינהאלט פון דער לעצטער סצענע.
אכטונג, סעניאריטעס און סעניארן.
ס'גרייט זיך שוין פליסיק די אקטיארן.

(אפלויוז. פארהאנג. שטימען „בראווא, מאעסטרא. בראווא בעאטריז“. די שדימלעך
לויפן פון דער בינע דורך דער לינקער קוליס. עס ווערט טונקעלער אויף דער
בינע און ליכטיקער אויפן פראסצעניום. אין טעאטער-זאל „באירא-אלטא“, היינט
טערן פארהאנג, שפילט אנטראקט-מוזיק).

5.

(פון דער לאזשע אין די רעכטע קוליסן גייט ארויס ד. לארענצא אין באגלייטונג
פון ד. מענדעס. זיי שפאצירן איבערן פראסצעניום)

לארענצא

נאך לאנג צו ווארטן, מענדעס? איך צייל שוין די מינוטן זיך צו זען מיט אים.

מענדעס

א פינף מינוט אנטראקט, א צען מינוט די האנדלונג — צוזאמען ביי א פערטל
שעה אן ערד.

לארענצא

מיר דוכט, איך פייניק זיך שוין דא א לעבן לאנג.

מענדעם

וואָס ביסטו אומגעדולדיק, פרוי? דיין זון איז דאָך געזונט און פריי און שפילט טעאַטער, דו זעסט דאָך אים כמעט אין יעדער סצענע. ער האָט דאָך אונדז אפילו זיין איידלקייט באַוויזן: באַגריסט די טאַטע-מאַמע פון דער ווייטן. וואָס ווילסטו נאָך? קיין בעסערס האָבן טאַטע-מאַמע נישט פאַרדינט, ווייזט אויס.

לאַרענצאַ

אוי, מענדעס, מענדעס, ווען וועסטו פאַרשטיין אַ מאַמעס האַרץ? ווערט אַ זון באַפרייט פון זייער תפיסה און לאַזט זיך פון דער תפיסה גלייך אין טעאַטער, נישט אַהיים. ווי קאָן איך דאָס פאַרשטיין? ער איז דאָך קיין מאָל נישט געווען קיין אַכזר.

מענדעם

איז ער געוואָרן. עס טרעפט נישט, אַז אַ מענטש באַקומט אַ האַרץ פון שטיין?

לאַרענצאַ

דו האָסט אַליין אַ האַרץ פון שטיין, מענדעס. ביסט אַלע מאָל געווען צום זון

אַן אַכזר.

מענדעם

אַט הייבט זיך אַן די אַלטע מעשה...

לאַרענצאַ

ווי קאָנסטו צווען, ווען עס שטייען וועכטער צוויי אין די קוליסן בעת ער שפילט און זיי באַגלייטן אים צוריק אין גאַרדעראַבע?

מענדעם

גיב צו: און לאַזן קיינעם נישט אַריין צו אים, אפילו טאַטע-מאַמע. איז וועמענס אויפטו איז עס, אויב נישט זייער?

לאַרענצאַ

צו וואָס דאַרף ער זיך באַוואַכן?

מענדעם

ער האָט דען ווייניק שונאים? און איצט וועט ער זיי האָבן מער, נאָך דער קאַמעדיע זיינער. אַ מעסער אין מיין האַרץ איז די קאַמעדיע. אַ וועלט מיט נייע שונאים וועט ער קריגן.

לאַרענצאַ

יא, ס'איז אמת, זיין קאַמעדיע איז פרעכטיק, אָבער שאַרף. גאַט מיינער, ווי שאַרף! ער איז אויף זיך אַליין אַ גולן.

מענדעם

אזוי קאָן שפּאַסן יענער, וועלכער האָט שוין נישט וואָס אַנצווערן.

לאָרענצאַ (כאַפט אים ביי דער האַנט)

מענדעס, כ'זעל קיין מינוט נישט וואַרטן, איך לויף אים וואַרענען, זאל ער אָפּגעהיט זיין.

מענדעס

דו האַסט פאַרגעסן אין די וועכטער, באלד לאַזט מען דיר צו אים אַריין...

.6

(דורכן פּראַסצעניוס לויפן דורך צוויי שדימלעך)

1 מער שדל

און איך האָב היינט געטאַנצט, ווי בעאַטריז.

מיין פירועט איז געווען דער שענסטער.

2 מער שדל

געוויס. מען זעט. האַסט אירע פּיס,

אַבער נישט איר מזל, שוועסטער.

(לויפן אָפּ רעכטס, זיך אויסמיידנדיק מיט גאַמודאַ, וועלכער קוקט זיי נאָך, קראַצנ

דיק די באַרד)

.7

גאַמודאַ (אַ צעשמיכלטער)

זיי רעדן אויך פון בעאַטריז, הימל און ערד און בעאַטריז. (צו די דאָ סילוואַס)

מיין הויכאַכטונג. סעניאָראַ און סעניאָר דאָ סילוואַ. איך ווינטש אייך גליק, פיל

גליק מיט דער באַפרייונג פון אייער זון. מיטן צוריקקערן פון מאַעסטראַ

האַט פשוט אויפגעלעבט אונדזער טעאַטער. דאָס איז פאַר אונדז, פאַר

אַלעמען — אַ גליק. האַט איר געהערט? האַט איר געזען די שיינע שפּיל?

באַשערט אייך נחת פיל, סעניאָראַ, פאַר אייער מוטערלעכן צער.

לאָרענצאַ

הלוואי אויף לאַנג, סעניאָר גאַמודאַ. מיין זון איז אייך שוין מער נישט קיין

בעל־חוב?

גאַמודאַ

ווער טראַכט פון געלט, ווער רעדט פון געלט, סעניאָראַ? אַז איך בין איצט

דער גליקלעכסטער פון אַלע טאַטעס אויף דער וועלט. איך, אַלטער וויינשענקער,

זאל עס געזען פארשטיין, אז פון מיין טאכטער וועט ארויסוואקסן אזא אקטריסע. איר האט געהערט, ווי דאס טעאטער שטורעמט? „בראווא מאעסטרא און בראווא, בעאטריז“. זיי טראגן דאך זי ממש אויף די הענט. זאל איך אזוי דערלעבן זען פיל גוטס אויף אונדזערע ברידער, ווי כ'האב געזען: מען טראגט זי אויף די הענט. א צווייטע קעניגין פון פארטוגאל. וואס דען? איך קלער טאקע א רייזע מאכן מיט מיין טאכטער די אקטריסע אין דער ברייטער וועלט. זאל מען זי באוונדערן אין ריא-דע-זשאנירא, זאל מען זי באוונדערן אין רויס. מען זאגט: דער פויפסט האט דארט א נייע אפערע געבויט. איר פרעגט, סעניארא, צי מיר קומט פיל געלט פון אייער זון? עס מאכט נישט אויס. איך בין שוין סיי ווי א שותף צום טעאטער „ביארא-אלטא“. ווי איר זעט, בין איך געווארן אויף די אלטע מיינע יארן א טעאטער-מעצענאט. כע-כע, אנטשולדיקט, כ'זעל גיין א קוק טאן וואס מיין טאכטער מאכט, כ'האב היינט פארשפעטיקט. (ווייל שוין אונדזערין און קערט זיך צוריק) אך, יא, פאר גרויס פרייד האב איך, סעניארא און סעניארא, פארגעסן אייך מיטטילן א טרויעריקע בשורה. כ'האב ערשט געטראפן אונדזער פריינד ראבי דע קאסטרא נעבן פלאץ פון סאנט-אפיציא. ווי תמיד האט פערירא אים באגלייט. — גוטן אונט, ראבי, זאג איך, וואס ברענגט איך דא אהער צום פלאץ פון סאנט-אפיציא? — ער וויל, זאגט ער, דערוויסן זיך דעם נאמען פון דעם קרבן, וואס דארף היינט אומקומען אויף קידוש-השם.

(לארענצא כאפט זיך אן אין מענדעסן פאר גרויס דערשיטערונג. מענדעסן לאזט אראפ דעם קאפ)

מענדעסן

היינט דארף אומקומען א מענטש?

גאמודא

יא, פריינד מיינע. אזוי זעען דאס אויס אונדזערע שמחות. (אפ)

(מענדעסן און לארענצא בלייבן שטיין ארומגענומען ווי צוויי דערשראקענע קינדער).

.8

[פון לינקס אויף רעכטס קומט אן צו לויפן א שדל. עס גייט אים נאך דער בינע-מייסטער]

שדל

איך, סעניארא, וואלט איצט געוואלט א קאלטן טרונק.

בינעמייסטער

און איד, סעניאריטא, א צוויי־דריי הייסע קושן.

שדל

יא, אייער ווונטש דערקענט מען אויפן ווונק. קיין חוצפה פעלט אייך נישט,

נאָר בושא.

בינעמייסטער

א, סעניאריטא, ווען די ליידנשאפט באפעלט (ווינקט), דאן טרעפט מען אלטע

לייט, וואָס ווייסן אויך נישט וואָס זיי פעלט (אָפּ מיט אַ געלעכטער).

(מענדעס און לאָרענצאָ קומען צו זיך ערשט דאָן, ווען זיי דערהערן דאָס פּאַר־

שווינדנדיקע געלעכטער. זיי קוקן נאָך די אָוועקגייענדיקע אויף דער רעכטער זייט

קוליס).

9.

(פון דער לאַזשע קומט אַן לעאַנאָר, וועלכע איז דאָרט פּריער געזעסן איינזאַם)

לעאַנאָר

מוטער, וואָס איז געשען? ווער לאַכט?

לאָרענצאָ

גאַרנישט, קינד, אַקטיאַרן לאַכן. זעסטו, קינד, דו האָסט געוואַלט מיט זיך

אַליין פאַרבלייבן. די איינזאַמקייט דערשרעקט.

לעאַנאָר

אַקטיאַרן לאַכן, זיי לאַכן אַלע מאָל, און מיר איז גרויס די חרפה גאַנץ אַליין

צו זיצן אין דער לאַזשע. איך פיל זיך ווי אַן אָפּגעגוטע פּרוי, וואָס האָט איר

פּרויען־חן פאַרלאָרן. אַקטיאַרן לאַכן... און איך פאַרשטיי נישט, וואָס עס טוט זיך

אַרום מיר. זינט זשאָזע האָט מיר דערקלערט, אַז אונדזער לעבן איז אַ פינצטערע

קאַמעדיע, האָב איך פאַרלאָרן יעדן אונטערשייד פון לעבן און פון שפּיל. אַקטיאַרן

לאַכן. איך בין געלאָפּן זען מיין מאַן, וואָס איז באַפּרייט פון תּפּיסה, און געטראָפּן

אַ קאַמעדיע, אַנשטאַט באַפּרייונג. מוטער, וועקט מיך אויף, איך פיל זיך ווי אין

צוואַנגען פון אַ ביזן חלום. אַקטיאַרן לאַכן. זיכער האָבן זיי פון וואָס.

לאָרענצאָ

איך פיל, מיין קינד, דיין שווער געמיט, אָבער פאַרגעס'ן נישט, קינד, מיר

זיצן אין טעאַטער און מענטשן קוקן דאָך אויף אונדז, און מענטשן מיינען, אַז מיר

זענען די גליקלעכסטע משפּחה.

לעאנאר

אקטיארן לאכן. איך פיל, ווי די קאמעדיע פארציט די וועלט מיט שפינוועבס. און איך אליין — איך צאפל זיך אין איר — א פרעמדע פליג. איך קאן נישט, מוטער, ווארטן ביזן סוף. כ'וועל גיין, כ'וועל קלאפן אין זיין טיר, כ'וועל אויפוועקן דאס לעבן.

לערענצא

דארט שטייען וועכטער ביי דער טיר, מיין קינד.

לעאנאר

אקטיארן שטייען דארט און לאכן. איך וועל אראפרייסן ביי זיי די מאסקע פון געלעכטער, צו רייסן און צו בייסן בין איך גרייט.

לערענצא

מיין קינד, איך לאז דיך נישט אליין, מיר וועלן גיין צוזאמען. (א9)

מענדעם

סעניארעס, גייט נישט, איר וועט וויינען, פארשרייבט אייך מיינע רייד.

10.

(נאכן אַוועקגיין פון די פרויען בלייבט מענדעס פאַרווירט. ער זשעסטיקולירט, ער רעדט עפעס צו זיך. ער לאזט זיך אַראָפּ אויף איינעם פון די שטולן אין פאַיע אין פולער איינזאַמקייט. עס קלינגטן די קוראַנטן פון נאַענטן סאַנט-אַפיציאַ. זיי קלינדן גען דריי פערטל, צו פיר קלאַנגען אין דריי גרופן. מענדעס ציטערט אויף, ציט אַרויס זיין גרויסן טאַטן-זייגער. אָבער אַ רגע שפעטער דערהערט זיך פון טעאַטער-זאַל „באַיראַ-אַלטאַ“ לוסטיקע אַנטראַקט-מוזיק. עס קומט אַן ד״ר מאַטיאַס, שטעלט זיך אָפּ, דערזעט דעם ברודער אַ פאַרווירטן, גייט צו און לייגט צו דעם ברודער די האַנט צום שטערן)

ד״ר מאַטיאַס

באַדאַרפסט זיין פאַרוזיכטיקער, מענדעס. דו האַסט אַ הייסן קאַפּ. עס הערשט אַן איבערגאַנג אין שטאַט. דו וואַלסט געמעגט נישט לויפן היינט צו דער פרעמיערע, נאַר גוט זיך איינהילן און נעמען אויף צום שוויצן. וואַלסטו דיין זון געזען מיט צוויי שעה שפעטער — ער איז דאָך פריי.

מענדעם

און זיינע צוויי באַגלייטער ? אַזוי זעט אויס אין פאַרטוגאַל די פרייהייט ?

ד"ר מאטיאם

רעדסט פונקט ווי דיינע ווייבער, מענדעס. זיי גלייבן אויך, אז זיינע וועכטער זענען אנגעשעלט פון סאנט-אפיציא. די סאנט-אפיציא האט שוין מער קיין דאגות נישט, ווי אפהיטן אקטיארן אין דער צייט פון א פרעמיערע. מען רעדט, מען פליאטקעוועט אין זאל. דער פארטער גרייט שוין מעסערס צו פארטיידיקן דעם כבוד פון דיין זון. גלייב מיר: ס'איז ווערט א טאבאק-שמעק דיין גאנצע שרעק. (נעמט ארויס א טאבאק-שקעטעלע און שמעקט) נעם, ברודער, אויך א שמעק, עס רייניקט די געבליטן און פארהיט פון א בייזער קרענק. ס'איז ווירקזאמער פאר צענדליקער רפואות. ס'איז לאגיש אויך — עס קומט פון דער נאטור.

מענדעם

דו קאנסט מיך אפשר אויסלערנען צו זען די וועלט, ווי דו, דורך ראזע ברילן?

ד"ר מאטיאם

דאס איז א גרויסע תורה, ברודער. הייסן הייסט זי — אפטימיזם. אלץ גייט מיט דער נאטור און גייט פארויס. אויך פארטוגאל פארבלייבט נישט הינטערשטע-ליק, עס בלאזן, ברודער, פרייהייטלעכע ווינטן. א ביישפיל ווילסטו? נעם דיין זון. נעכטן — נאך געשטעקט אין אינקוויזיציע, און היינט — אויף דער פריי און שפילט טעאטער. דו קאנסט עס לייקענען? נעם די קאמעדיע זיינע: שארפער פון א שווערד, און ווערט געשיצט פון קעניג. די שונאים זיינע ווערן גריין און געל.

מענדעם

עס הענגט איבער זיין קאפ א שווערד א שארפע.

ד"ר מאטיאם

טרייבסט איבער, ברודער, ער האט א מענגע פריינד. מען וועט נישט לאזן אים קיין ביז טאן. דו ווייסט וואס הייסט דער פארטער? דאס איז די צוקונפט, ברודער, דאס איז דאס פאלק. די אויפקלערונג, די פרייהייט, דעמאס. דאס אלץ איז מיט דיין זון.

מענדעם

נאר ביז די פרייהייט וועט נאך קומען, פארברענט מען דערווייל היינט

א מענטש.

ד"ר מאטיאם

ווער זאגט עס?

מענדעם

גאמודא האט געבראכט די טרויעריקע בשורה, ראבי דע קאסטרא האט עס אים פארטרויט. ווי וועסטו אנגיין מיט דיין אפטימיזם, ברודער?

ד"ר מאטיאם

אלץ גייט מיט דער נאטור. עס שטארבן מענטשן יעדן טאג, עס קומען מענטשן אום אויף ימים און אין פלאמען. צי שטעלט עס אפ דעם פארשריט פון דער וועלט? ס'איז לאגיש, ברודער, ווען אויך אונדזער צייט פארלאנגט אירע קרבנות. (שטייט אויף) נו, איך וועל גיין. ביי מיר איז הויך-סעזאן: אין שטאט איז א מגפהלע. איך דארף נאך היינט באזוכן ביי א זיבן פאציענטן. יא, ברודער מענדעס, מען קאן נאך לעבן. נו, גיי אהיים און דעק זיך איין און תיכף נעם צי שוויצן (9א)

.11

(מענדעס בלייבט ווי פריער א פארווירטער. פון רעכטס אויף לינקס שארט זיך א שדל מיט א גאנצער פיראמידע שווארצע היט אויפן קאפ. די היט זענען שפיציקע מיט ברייטע ראנדן און אריינגעטאן איינער אין דעם אנדערן) שדל

היט פאר שדים, היט פאר שדים, היט פאר יעדן פרייז.

סיניאר, כע-כע, מיר ביידע טראגן אויפן קאפ א גרויס אחריות. (9א)

(מענדעס ציטערט-אויף און רייבט זיך דעם שטערן. קוקט לאנג אין דער ריכטונג פון פארשוונדענעם שדל. ציט מיט די אקסלען, דאן באטראכט ער זיין האנטפלאך און הייבט אן אויף דעם צייכענען מיטן פינגער פון דער צווייטער האנט) מענדעס

אט דא איז דער אויסערלעכער חצר, דא — דער אינערלעכער, אהער —

טארן זיי שוין נישט אריין...

ערשטער קלונג נאכן אנטראקט.

.12

(גר. עריצירא איז אריינגעקומען און באטראכט מענדעס)

עריצירא

איר מאכט א פלאן, סעניאר דא סילווא, אויף איבערצובויען דאס טעאטער?

מענדעס

וואס? טעאטער? גיין, ס'איז פאר מיין זון אן עסק. איך וויל מיין הויז נאר

איבערבויען, גראף. א מענטש באדארף כאַטש איין מאָל אין זיין לעבן איבער-
בויען ס'הויז פון פונדאמענט אַרויס, ווייל אין אַלע הייזער, גראַף, פאַרפירן זיך
שדים. דאָס טעאָטער איז אויך אַלט. וואָס זאָגט איר צו מיין זונס קאַמעדיע?
נישט וואָר — צו שאַרף?

עריציירא

זשאָזע איז קאַנסעקווענט און דרייסט — ווי קיינער.

מענדעם

דער דרייסטער גייט אָבער דער ערשטער אויפן פייער. האָט איר פון דעם
געטראַכט? איר זענט זיין פריינד, געדאַרפט אים וואַרענען.

עריציירא

גיי וואָרן אַ ווילקאַן ער זאָל נישט שפיייען פייער. גלייבט מיר, סעניאָר, זשאָזע
האַט גרויסע פריינד. דער קעניג האָט געזאָרגט פאַר זיין באַפרייונג, דערמעג-
לעכט אים די היינטיקע פּרעמיערע. זיין מאַיעסטעט באַקעמפט אַליין די קלערי-
קאַלן, זיין מאַיעסטעט איז אויפן וועג פון אויפגעקלערטע הערשער. עס קומט,
סעניאָר, אַ נייע צייט.

מענדעם

אַ נייע צייט, איך ווייס. מיין ברודער האָט דאָ ערשט מיך אַגיטירט און
געלאָזט מיך וואַרטן אויף דער נייער צייט. אַליין איז ער אַוועק צו זיינע פאַציענטן.
נו — איך וואַרט. גראַף, אַט שטייט פאַר אייך אַן אַלטער מאַן, אַ ניי-קריסט, אַ
מאַראַן און וואַרט — די נייע צייט זאָל קומען. איר קענט מיך, גראַף, גאַט קען
מיך אויך, איך האָב פאַר ביידן נישט קיין סודות. אַ לעבן לאַנג האָב איך געשפילט
קאַמעדיע, גראַף, געקליגט זיך טאַנצן אויף צוויי חתונות: דער יידישער און
קריסטלעכער צוואַמען. צו וואָס? נאָך וואָס? כדי די קנויט פון לעבן צו דער-
האַלטן. אַ שטים האָט מיך געמונטערט אין באַפעל: לעב, מענדעס, לעב פאַר
יעדן פרייז. דיין פאַטער, ווי דיין זיידע האָט געלעבט, און דו וועסט לאָזן אויף
דער וועלט דיין גזע. און עמעצער: דיין זון, דיין אייניקל וועט זיך דערשלאָגן צו
דער נייער תקופה. אַ גבורה איז דען אומקומען אין פלאַם? אַ גבורה, גראַף, איז
אויך צו קאַנען לעבן. און אַט איז, גראַף, דער פּועל יוצא פון מיין גבורה. מיין
זון — ער האָט מיך איבערגעשפיצט, ער שפילט קאַמעדיע נאָך בעסער. נאָך ווי
ער שפילט — אין הויכן סטיל. און וואָס פאַר אַ קאַמעדיע — טויט און לעבן,
גראַף. איך קאַן נישט, גראַף, איך קאַן נישט זען די שפיל. איך ווער פאַרציטערט.
אַנטשולדיקט, גראַף, איך פיל זיך... נישט אין גאַנצן... (דערווייטערט זיך, כליפּענ-
דיק, גראַף עריצייראַ בלייבט איצט זיצן אויף דעם זעלבן אַרט, וווּ מענדעס איז
פריער געזעסן, ער איז דערשיטערט פון יענעם פּלוצלינגער ווידוי)

13.

(פון יענער זייט, ווו ס'איז פריער פארשוונדן דאָס שדל מיט דער פיראַמידע היט, קומטן איצט אָן צוויי שדימלעך אין איינצלנע פון יענע שפיציקע שוואַרצע היט מיט די ברייטע ראַנדן. זיי טראַגן קורצע, שוואַרצע פעלעריןקעס, וועלכע גרייכן זיי נישט ביז צו די עקלעך. יעדער פון זיי טראַגט אַ וואַליזקע, באַקלעפט מיט פיל געשטעמפלטע צעטלען פון גרענעץ-אַפצאַל)

1טער שדל

די בלומען, מאַמע, זענען נישט געווען פאַר דיר, די בלומען. אַבי דו האָסט זיי צוגענומען. ער האָט די גאַנצע צייט געקוקט אויף מיר, דער וויקאנט.

2טער שדל

איך האָב דיך פיל מאַל געבעטן, אַז אין קעגנוואַרט פון קאוואַליערן זאַלסטו מיר נישט רופן מאַמע. קאַמפראַמיטירסט מיר.

1טער שדל

גוט, מאַמע. וועסט שוין מער פון מיר אַזוינס נישט הערן.

עריציירא (קוקט אויף חידושים)

פון וואַנען קומט איר, שדימלעך?

1טער שדל (מיט אַ רעוועראַנס)

פון גיהנום.

עריציירא

און אַן דער מאַמען?

1טער שדל (קוקט אין פאַרלעגנהייט אויף זיין מאַמען)

זאָג אים — דו..

2טער שדל

מיר זענען נישט אליין, סעניאָר, מיט אַן עקסקורסיע. די גאַנצע אַכטע אָפטיי-
לונג פון גיהנום, דריטער קורס. מיר קומען זיך באַקענען מיט אייערע קולטור-
אוצרות. מען זאָגט: דאָ וועט מען באלד אַ מענטש פאַרברענען. איר זענט אַ היגער?

1טער שדל

אַך, ליבינקער. דאָן גיט זשע אונדז צו וויסן

ווי קריכט מען דאָ אַריבער אויף דער לינקער זייט קוליסן?

עריציירא (נאָך אַלץ פאַרווירט)

אַהין, אַרום.

1. טער שדל (מאכט א רעוועראנס)

קום, מאמע, וואס שטייטו? גיכער קום, אהא, ער האט געקוקט אויף מיר.
(פארשווינדן לינקס).

(גר. עריצירא פרווט זיך איבערצלמען און פארשעמט זיך)

עריצירא

די געבידע איז שוין טאקע אלט. (לאזט זיך נאכיאגן די שדיים)
צווייטער קלונג נאכן אנטראקט.

14.

(רעכטס — שטים פון לעאנאר)

לעאנאר

שטיי, כ'זעל דיך נישט אפלאזן. (א קורצער בראג פון פויקן-גלעקלעך.
לעאנאר ציט אריין ביי דער האנט בעאטריז. זי האלט איר פייקל גרייט צום אויפ-
טרייט. איר קאלאמבינא-קלייד איז פון שווארץ און רויט)

בעאטריז

לאז אפ, וואס ווילסטו, שוועסטער?

לעאנאר

שיוועסטער גאר?

בעאטריז

פאר קריג — איז נישט די צייט און נישט דאס ארט.

לעאנאר

האסט אים געזען?

בעאטריז (דערשראקן)

יא... ער איז געווען. און איז אוועק...

לעאנאר

ווער? אנטאניא זשאזע?

בעאטריז

ניין. מיין... פאטער.

לעאנאר

וואס גייט מיר אן דיין פאטער? איך פרעג דיך אויף מיין מאן, האסט אים

געזען?

בעאַטריז

געזען.

לעאַנאַר

געהאַט מיט אים אַ שמועס?

בעאַטריז

גערעדט. מיר זענען דאָך אַקטיאַרן. ער פירט דאָך אַן די פאַרשטעלונג מיט

אונדז.

לעאַנאַר

געוויס, געוויס, איר זענט אים אַלע נענטער. פאַר וואָס זשע יובלסטו נישט, פרוי, מיט דיין נצחון? פאַר וואָס זשע לאַכסטו נישט פון מיין דערנידערונג און וויי, נאָר דו וויינסט? אַהאַ, כ'פאַרשטיי, ער האָט דיך אויך אַרויסגעטריבן — ווי מיד, ווי אַלע, וועלכע קלאַפּן אין זיין טיר.

בעאַטריז (פאַרטערט)

ער טרייבט. ער טרייבט מיך אַן מיט פייערדיקע בייטשן. איך לויף און

בענטש מיין וויי.

לעאַנאַר

ווי רופט מען דאָס? די ברכה פון אַ שקלאַפּין? צי די פאַרגעטערונג פון

אַ פאַרליבטער פרוי?

בעאַטריז (פאַרטערט)

זע, שוועסטער, איך בין אויך פון פלייש און בלוט באַשאַפן. כ'וואַלט אויך באַגערט צו זיין די פרוי, פון לעבן אויסגעוויילט פאַר אַ געפעס פון גליק. נאָר שטאַרקער פאַר דער שטים פון בלוט — איז די שטים פון מיין באַרוף. כ'בין נישט קיין פרוי, כ'בין נישט קיין שקלאַפּין, כ'בין איצט זיין ליד, וואָס ווערט דורך אים געשאַפן.

לעאַנאַר

דו לייגסט. ביסט נישט פון פלייש און בלוט, ביסט רויך, ביסט שפינוועבס, ווי די גאַנצע וועלט אַרום — אַרום. און איך — אַ לעבעדיקע פליג, פאַרפלאַנטער זיך אין אירע נעצן. וואָס וויינסטו, פרוי פון רויך? וואָס פעלט דיר צו דיין גליק?

בעאַטריז (וויינט)

נו, וואָרף זשע דאָך אַוועק דיין אייפערזוכט, פאַרהאַסטע. מיין פאַטער, מיין

פאַטער האָט געזען... גערעדט מיט דע קאַסטראַ...

בעאַטריז

מען רופט... (פאַרשווינדן)

דריטער קלונג. טונקל.

15.

(ביי דער רעכטער זייט פון פראסצעניוס לויכט נאך דער איינציקער רעפלעקטאָר. ס'גייען אַרויס פון רעכטס צוויי געבראַכענע אַלטע. מענדעס שטאַרקט זיך. לאַרענצאָ ליגט כמעט אויף זיינע הענט. זיי זענען אין ליכט פון רעפלעקטאָר)

לאַרענצאָ

מענדעס, די קאַמעדיע האַלט ביים סוף. איך פיל, איך וועל דאָס נישט איבערטראַגן, מענדעס. עס רינען אויס די לעצטע כוחות פון די שפיצן פינגער, אַזוי ווי דאָרט, אין סאַנט־אַפיציע: דו קוקסט, ווי ס'רינט דין בלוט און ס'ווערט אין האַרצן ליידיק. (פאַרשווינדן צו זייערע לאַזשעס)

16.

(פריילעכע מחיק. ליכט אויף דער בינע. פאַרהאַנג גייט. אַפלוויז. דאָרט זיצן אין אַ קרייז עטלעכע שדימלעך. אַלע אין שוואַרצע היט און קורצע פעלערניקעס. אַלע זיצן אויף זייערע וואַליזקעס און בלאַזן די הענט פאַר קעלט)

שדים־דיאַלאַג

- אַך, מען פרירט. אַך, מען פרירט.
- ס'איז אַ ווייטלעכער שפּאַציר.
- פון דעם גיהנום ביז צו דר'ערד.
- ס'קאַסט געזונט — ס'איז אַבער ווערט.
- ווי וועט זיין? וואָס וועט זיין?
- ווען דערלעבט מען שוין אַ שיינ?
- ס'ווערט שוין בעסער, ס'ווערט כיי־טוב,
- ווען דער שייטער פלאַקערט אויף.
- עמעץ זינגט. עמעץ שרייט.
- ס'גייט אַ מחנה פון דער ווייט.
- אונדזער לילית, הער נאָר, הער,
- מיט אַ מחנה קומט אַהער.

(זיי שפּרינגען אויף און טאַנצן מיט די וואַליזקעס אַנטקעגן לילית, שפּעטער טאַנצן זיי אַרום איר און דרייען זיך צווישן המון)

.17

(אין דעם שטייגנדיקן געטומל שניידט זיך אריין דאָס קלאַפּן פון פייקל און די שטים פון לילית־קאַלאַמבינאַ):

לאַמיר גיין, לאַמיר גיין, לאַמיר גיין,
לאַמיר זען ווי מען פייניקט אַ זינדער,
רופט צוזאַמען די ווייבער און קינדער,
אייער האַרץ וועט אין תענוג פאַרגיין.

(זי טאַנצט אַריין אויף דער בינע פון דער לינקער קוליס)

איר וועט זען דאָס אומזיסטע טעאַטער,
אַ פאַרוויילונג פאַר קליין און פאַר גרויס,
ווי דער מענטש ווערט געפלאַגט און געמאַטערט,
ביז מען ציט זיין נשמה אַרויס.

לאַמיר גיין, לאַמיר גיין, לאַמיר גיין,
אויפן פלאַץ פון די שטראַפער און הענקער,
ווי די טראַציקע בענקער און הענקער,
וועלן אייביק און בלוטיק פאַרגיין.

פאַלק און שדימלעך

אַט פירט מען אים
אַ נישט ראַזירטן, אַ צעשוויבערטן,
אַ נאַר — אַ שוטה, זאַל ער ברענען,
זאַל ער תיכף ברענען ווי אַ ליכט.

(אונטערן אַפלוז פון איר ליד פירן ביידע ראַדריגאַס אַריין זשאַזע דורך דער לינקער קוליס אויף דער בינע. זשאַזע מיט אַ פאַרבונדן מויל, צעשוויבערט אַן אַ ראַק)

(די ראַדריגאַס פירן אים אַרויף אויפן פאַדיום, הינטער וועלכן עס צעפלאַקערט זיך די רויטקייט פון שייטער)

.18

(עס קומט צו לויפן דער קאַנפעראַנטיע מיט אַ קעניגלעכן כתב)

בינעמייסטער (קאנפערענסייע. שפילט אַ פּאַרטאַפּעטן)

האַלט, סעניאָרן, לאַזט אויף אים די האַק נישט פּאַלן!
דער מאַן, וואָס האָט געהאַט אַ מעשהלע אויף אַלע פּאַלן,
ער טאָר נישט שטאַרבן שטום. דער קעניג טוט באַפוילן
צום לעצטן מאָל אים אויפּבינדן דאָס מויל
און לאַזן רעדן.

(די ראַדריגאַס בינדן אים אַפּ דאָס מויל און בלייבן שטיין מיט פּאַרליגטע הענט
אויף דער ברוסט)

.19

ושאזע-עזאפ

איך דאַנק דעם קעניג פאַר זיין גנאָד דעם לעצטן,
צו לאַזן מיך אומקומען מיט פּרייע לעבן.
איר אַלע, די, וואָס וואַלטן מיך פּאַרשטיינערט,
פון מיינע רייד וועט איר פּאַרשטיין ערשט,
אַז ווייט נישט יעדער, וואָס דאָס מויל איז אים געבונדן,
פאַרדינט זיך אויף דעם פיין פון זיינע ווונדן.
דאָס מויל פאַרבונדן — דאָס איז אַפּט אַ צייכן
פון אַ מדרגה, וואָס נישט יעדער קאָן דערגרייכן.
ס'איז וואָר, ביז בלוט האָב איך פּאַרשאַפט נישט איינעם
מיט מיינע מעשהלעך די שיינע.
עס ליגט שוין אין מיין בלוט צו זאָגן אמת,
און, אויב נישט גלייך, איז מיט אַ רמז.
אַ לעבן לאַנג האָב איך פּאַרציילט משלים,
און מיט אַ משל אויך מיין לעצטן חוב באַצאַל איך.
עס האָט געלעבט אַ מאָל אַ רייכער פּויער,
באַהאַפטן מיט דער ערד דער רוייער,
פאַרוונקען אין די גערשטן, אין די ווייצן,
ביי קיינעם נישט געמאַנט קיין הילף, קיין עצה,
מיט זיינע האַרטע הענט דעם גאָב פון דר'ערד גענומען,
ביז — עס איז אַ היישעריק געקומען.
געקומען, זיך פאַרנומען אויף דער מי פון זיינע יאָרן,
און אַלץ איז מיט אַ מאָל פאַרברענט געוואָרן.
דער פּויער האָט זיין אומגליק נישט געקאַנט באַנעמען,
געטראַכט, געהאַפט נקמה נעמען.

געשוואָרן: נישט צו זייען, נישט צו פלאַנצן,
 ביז ער וועט נישט אויסראַטן דעם פיינט אין גאַנצן.
 אַ וויסטע טרייסט ביים אומגליק — איז נקמה.
 דער פויער לאַזט זיך מיט אַ שטעקן אויף מלחמה,
 ער גייט אין פעלד דעם היישעריק פאַרניכטן.
 און ס'הייבט זיך אָן אַזאַ געשיכטע:
 דער היישעריק איז זאַט און אַנגעפרעסן
 מיט פולע בייכער האַרט ביי דר'ערד געזעסן.
 און הונגעריק, און האַלטנדיק אין זינגען,
 דעם פויער האַט באַגריסט אַ גריל אַ שפּרינגער.
 — אַט איז ער דאָך, מיין בלוט־זויגער, מיין מלאך־המות.
 זעט נאָר, ווי ער שפּרינגט און זינגט און טרייבט קאַטאַוועס.
 און דער פויער טוט אַ הייב דעם שטעקן,
 גרייט דעם קליינעם זינגערל צו דעקן.
 צווייטשעט־קוויטשעט אויס דער גריל דער זינגער:
 און אַז דו וועסט מיך ממיתן, וועט דיר שוין ווערן גרינגער?
 עס איז טאַקע אויף דיר אַ גאַטס רחמנות,
 אַבער — איך בין דאָ נישט שולדיק, בנאמנות.
 נישט מיט זינגען, אויך נישט מיט מיין טאַנצן,
 האָב איך קיין מאַל נישט געשעדיקט דייע פלאַנצן.
 פאַרקערט, אין הייסע טעג פלעג איך זיך קליגן
 דיין שווייס און מי פאַרויסן מיט מיין ניגון.
 נאָר ווער ס'האַט דיר געטאַן באמת שלעכטס —
 זיי זוך אום אויף לינקס און אויף רעכטס.
 און זייער סימן — אַנגעפאַשעט גראַב —
 אַנגעפרעסן מיט דיין גוטס און האָב.

(אַפּלויז)

און דער פויער האַט פאַרשטאַנען און פאַרגעבן
 דעם זינגער זיין געזאַנג, און אים געשענקט דאָס לעבן,
 און וואָס אַ פויער האַט פאַרשטאַנען — ווער וועט נישט פאַרשטיין?
 נו, זאַגט אַליין: באַדאַרפט איר אויפהייבן אויף מיר אַ שטיין?

(אַפּלויז אין זאָל, גערויש אויף דער בינע)

שטימען

גערעכט, גערעכט,
אָבער זאָל ער ברענען.

.20

(לילית-קאלאמבינא איז אַרויפגעשפרונגען אויפן פּאָדיום)

לילית-קאלאמבינא

שוועסטער, ברידער, מיך האָט איר געפאלגט
און אויף מיין רוף — דעם זינדיקן פאַרפאלגט.
איך, איך האָב אים צו שפאָט געמאַכט, געזיידלט
איך מיין חוצפהדיק און אויסגעלאָסן לידל.
איר זענט מיר אַלע נאַכגעלאָפן בלינד,
ווייל לילית פירט די מאַסע ווי אַ קינד,
און לילית וועט די מאַסע ווייטער פירן,
ווייל ס'ליגט אין דעם באַרוף אין אירן.
נאָר לילית איז געווען בלינד, און לילית איז געווען טויב,
זי האָט די בייזע גרויסמיסטער געגלויבט,
די וויסטע גרויסמיסטער פון גיהנום, וועלכע ווילן
איינשמידן אין קייטן אייער פרייען ווילן.
און איצט, דערהערט אַ מענטשנס פרייע רייד,
האָב איך די אויגן אויפגעריסן ברייט,
האָב איך דערזען, פאַרשטאַנען מיין באַרוף:
ברידער, שוועסטער, צו אייך ווענד איך מיין רוף,
נישט לאָזט אייך מער פאַרשרייען און פאַרטויבן,
נישט לאָזט אייך מער פאַרפירן און באַרויבן.
עזאָפ איז אונדזערער, ס'אונדזער גריל דער זינגער —
די פרייהייט אים, אַ טויט זיינע באַצווינגער!
עס גלאַנצט די האַק, דער שייטערהויפן גליט.
פון בלוט און וווט זאָל שטייגן אונדזער ליד.

פאלק

עס גלאַנצט די האַק, דער שייטערהויפן גליט.
פון בלוט און וווט זאָל שטייגן אונדזער ליד.

.21

ווען דאָס פּאַלק ברומט נאָך אין כאָר די לעצטע ווערטער פון לילית און הייבט אָן שפּאַנען צום פּאַדיום פון אַלע זייטן, דערשרעקן זיך די ראַדריגאַס אויף אַן אמת, כאַפּן אָן זשאַזע ביי די אַקסלען און שלעפּן אים אַראָפּ פון פּאַדיום. דאָס פּאַלק אויף דער בינע נעמט עס אָן פאַר אַ צייכן פון קאַמף און וואַרפט זיך אויף די ראַדריגאַס. האַלטנדיק זשאַזע, רעטירן זיי זיך צו דער לינקער קוליס. נאָך זיי דאָס פּאַלק)

.22

בינעמייסטער (פאַרצווייפלט)

לאַזט אַראָפּ דעם פאַרהאַנג, דעם פאַרהאַנגט גיט !

(דער פאַרהאַנג פאַלט ראַש ביי אַ דעזאַריענטירטן אַפּלוז און געשרייען פון זאַל)

בינעמייסטער (כאַפט זיך פאַרן קאַפּ)

וויי איז מיר. די סצענע איז דאָך נישט פאַרויסגעזען אין מאַנוסקריפט.

(שדימלעך, וועלכע האָבן זיך באַהאַלטן בעתן געשלעג אין די ווינקלען פון דער בינע, קוקן אַרויס פון דאַרטן אין זייערע שוואַרצע היט און פייפן אַלע פאַר אַ מאַל אַ גרילציקן פייף. דער טומל אין זאַל וואַקסט. די גשרייען מערן זיך)

שטימען

מאַעסטראַ, מאַעסטראַ, לאַמיר אייך אַנקוקן, מיר וועלן זען, צי איר זענט פריי.

.23

(אויף דער ליידיקער בינע ווערט טונקל. פון לינקס, אויפן פּראַסצעניום פירן די אַקטיאָרן אַרויס איין ראַדריגאַ נאָכן אַנדערן, ביידע מיט געבונדענע הענט און פאַרבונדענע מיילער)

בינעמייסטער (וואַרפט זיך אויף זיי מיט די פויסטן)

אַקטיאָרן זענט איר ? דרענגער זענט איר. קראַנק זענט איר געווען די ראַלע צו שטודירן ? נישט דאָס איז דאָך דער סוף פון אונדזער שפּיל.

.24

זשאזע (קומט אריין פון לינקס)

... ס'איז, ליידער, יא דער סוף, מיין ליבער. און די אקטיארן קענען שוין די
ראלן זייערע צו פיל.

(די גאנצע סצענע, פון אנהייב טומל ביז דעם מאמענט, פארלויפט זיך אין א ראשן
טעמפא. די דא סילוואס זענען שוין לאנג ארויסגעלאפן צעשראקענע פון דער
לאזשע. איצט שטייען זיי אין א פארשטארטער גרופע, פארבלאנדזשעטע צווישן
שפיל און ווירקלעכקייט. פון טעאטער-זאל הערן זיך געשרייען):

מאעסטרא! דערלאנגט אונדז דעם מאעסטרא!!
(זשאזע האט זיך אראפגעזעצט אָנמעכטיק אויף אַ שטול)

.25

(בעאטריז לויפט דורך דער בינע, באַקומט זיך אַרויס אויף יענער זיין פאַרהאַנג
און מען הערט ווי זי שרייט צום זאל):

סעניאָריטעס און סעניאָרן,

עזאָפּ איז דורכן פּאַלק באַפּרייט געוואָרן.

איך קאַן ביי אַלער הייליקייט אייך שווערן,

אַז באַלד וועט איר אים זען און וועט אים הערן.

(אַפּלויז. געשרייען: **בראַוואַ, מאַעסטראַ! בראַוואַ, בעאַטריז!**)

.26

זשאזע (באַקעמפט זיין אָנמאַכט און שטייט אויף אַפּלאַדירנדיק)

בראַוואַ, בעאַטריז. דו האַסט געראַטעוועט דעם סוף פון דער קאַמעדיע.

פיר אויף דער בינע ביידע הענקער, דערלאנג דעם פאַרהאַנג, קיין איבעריקער

שפאַן, קיין איבעריקער טריט, עס גייט אונדזער פינאַל, מיר זינגען אונדזער ליד.

ווייל פון בלוט און ווט וועט אויפערשטיין

אַ געוונטער, פרייהייטלעכער דור...

(אונטער דער אָנפירונג פון זשאזע, וועלכער גייט פאַרויס, פירן יעדן געבונדענעם

דעם יידנס אפערע

ראַדריגאַ צוויי אַקטיאָרן ביי די הענט און זינגען. עס גייט דער פאַרהאַנג ביי אַ ריזן־אַפּלויז).

בראַוואַ, מאַעסטאַ.

זאַל לעבן די פּרייהייט.

(עס פליען בוקעטן אויף דער בינע. דאָס ליד צעוואַקסט זיך).

ווייל פון בלוט און וווט וועט אויפערשטיין

וועט די פּרייהייט קומען אויף דער וועלט...

זשאַזע (הייבט אויף איינע פון די בלומען אויף דער בינע, שמעקט און פאַר־שטעקט זיך אין העמד אויף דער ברוסט)

איך דאַנק אייך, פּריינד, פאַר אייער זאַרג וועגן מיין פּרייהייט.

דאָס פאַלק און דיכטער האָבן זיך געשווירן טרייהייט.

אַזוי, אַזוי וועט זיין, פאַרגעסט, ווי אַזוי עס איז,

און לערנט, לערנט איין דאָס ליד מיט בעאַטריז.

בעאַטריז (דיריגירט ביי דער ראַמפּע פון זאַל)

ווייל פון בלוט און פון וווט און פון צוואַנגען...

(דער זאַל זינגט שוין מיט, דער אַפּלויז דויערט נאָך. ווען עס פאַלט דער פאַרהאַנג, בלייבט בעאַטריז אויף יענער זייט, אין זאַל. הינטערן פאַרהאַנג הערט זיך דאָס געזאַנג מער געדעמפט)

זשאַזע (נענטער צום פּראַסצעניום) **אַזוי וועט זיין, און איצט — אַזוי ווי ס'איז:**

בינדט זיי אויף די הענט. (די אַקטיאָרן בינדן אויף די הענט ביי די ראַדריגאַס.

יענע רייטן אַראָפּ די טיכער פון זייערע מיילער און כאַפּן אָן ביי די אַקסלען זשאַזע.

עס שפּילן די קוראַנטן אין סאַנט־אַפיציאַ)

זשאַזע

פיניטאַ לאַ קאַמעדיאַ.

(די ראַדריגאַס פירן אים לאַנגזאַם פון דער בינע צום פּראַסצעניום)

.27

(פון רעכטס אויפן פּראַסצעניום קומען אַן צוויי קעניגלעכע מאָרן — פאַקלטרע־גער, נאָך זיי, אין גאַלדענע ליברייען, צוויי לאַקייען פון קעניגלעכן הויף מיט אַ קויש בלומען)

1 טער הויפדינער

מאָעסטראָ, זיין מאַיעסטעט דער קעניג שיקט אייך בלומען און גראַטולירט צום ריזיקן דערפאַלג.

זשאָזע

כאַ-כאַ-כאַ, איך בין צום הימל פון מיין גליק געקומען. דאָ (ווייזט אויפן קויש) גראַטולירט דער קעניג. און דאָ (ווייזט אויף דער בלוס אויף דער ברוסט) — דאָס פאַלק.

28.

(איצט שטייען די ראַדריגאַס ווידער מיט די הענט אויף דער ברוסט הינטער אים, ווי אויף דער בינע. אין דעם מאַמענט ווען זשאָזע האָט זיך צעלאַכט, ביי דעם קעניגס בלומען, זענען אַריין פון לינקס אויפן פראַסצעניוס דע קאַסטראַ און פע- ווירא, מיט אַ לאַנגזאַם געמאַסטענעם טריט, מיט טיף אַראַפּגעלאַזטע קעפּ. שטיל האָבן זיי גענענט צו דער שטומער גרופע דאָ סילוואַ. ביי לעאַנאַר רייסט זיך אַרויס אַ שטילער אויסגעשריי אויף זייער קומען. ערשט איצט ווענדעט זשאָזע זיינע אויגן צו דער גאַנצער פאַרטאַרטער גרופע פון זיין משפּחה מיט די געקומענע — דע קאַסטראַ און פערייאַ. לאַרענצאַ שטייט, ווי אין העלפט איבערגעבראַכט, אַנגע- לענט אויף די הענט פון מענדעס און דע קאַסטראַ. לעאַנאַר — אונטערגעהאַלטן דורך גר. עריצירא.)

זשאָזע

פאַרגיט מיר, טייערע, כּיִהאַב אייך פאַרשאַפט אַזוי פיל צער. מיין קורצן אורלויב האָב איך פאַרטאַן נישט ווי געהעריק. פאַרגיט מיר, טייערע. איך האָב געוואַלט דעם גאַנצן פאַלק געהערן, און נישט בלויז צו אייך. מוטער, זיי מתפלל, דו קענסט דאָך אַזאַ שטילע, טרויעריקע תפילה. לאַרענצאַ (וואַקסט לאַנגזאַם אַרויס פון איר געבראַכנייט, גלייכט זיך לאַנגזאַם אויס)

ווער? איך — אַ תפילה? דערצו — אַ שטילע? קענסט מיך נישט, מיין זון. איך בין אַ מאַמע, מיין תפילה איז נישט שטיל, מיין שטילקייט איז נישט תפילה-דיק. עס ברומט פון מיינע אינגעווייד אַ קללה... זיי שטאַלץ... זיי שטאַרק... (ברעכט צוזאַמען)

לעאַנאַר (קוקט אויף דער מוטער, אויף זשאָזע, מאַכט אַ שריט צו אים. דריקט די פויסט צו די ליפּן)

דעם יידנס אפערע

זשאזע... זשאזע... הער דיין מאמען... זיי' שטאלן... זיי' שטארק... (ברענט צוזאמען)
(מענדעס באַמיט זיך אויך עפעס צו זאָגן).

זשאזע

איך ווייס, פאָטער, איך ווייס. דיין וועג איז דאָך דער שווערסטער און לענגסטער. וואָס איז מיטלאַלטער, גראַף? דאָס איז אַ לאַנגער שוואַרצער אַרבל, דורך וועלכן ס'קריכט פון הונדערטער יאָרן אַ ייד און שרייט: ער וויל נישט שטאַרבן. און וואָס וועט זיין אין הונדערט און אין צוויי מאָל הונדערט יאָר אַרום? און ווי וועט האַלטן מיטן שוואַרצן אַרבל אין ניינצן אַכט און דרייסיק?
(עס צעקלינגט זיך דער קלויסטער־גלאַק אין סאַנט־אַפיציאַ)

1. מער ראַדריגאָ

עס איז די העכסטע צייט, מאַעסטראַ.

2. מער ראַדריגאָ

וואָס איילסטו? ער געזענגט זיך, דו זעסט דאָך.

זשאזע

און ווער וועט מיר פאָרויס די קעניגלעכע בלומען טראָגן?

הויפדינער

מיר, מאַעסטראַ.

זשאזע

און ווער וועט מיר די שוואַרצע נאכט באַלויכטן?

פאקלמערעגער

מיר, מאַעסטראַ.

זשאזע

דאָן בין איך גרייט. (ברומט) ווייל פון בלוט און וווט וועט אויפערשטיין...

ביידע ראַדריגאָס

אַ געזונטער פרייהייטלעכער דור.

לעאָנאַר

שווייגט, תלינים. זעסטו, גראַף, ס'איז אויך אַ צייכן פון דער צייט, מיין ליבער, ווען גאָט און קרבן זינגען איינע און די זעלבע לידער. נו — מיר גייען...
עס בילדעט זיך אויך אַ לעבעדיקע לוויה: פאָרויס די טרעגער מיט די פאָקלען, נאָך זיי — די דינער מיט די בלומען, נאָך זיי — זשאזע, געפירט פון די ראַדריגאָס. לאַרענצא, געפירט פון מענדעס און דע קאַסטראַ. לעאָנאַר געפירט פון גר. ער־־ ציידאָ און פערייראַ.

דער צוג איז אַריבער איבער אַ בריקל דעם אַרקעסטער, אַראַפּ אין זאַל און גייט

דורך דורך דער גאַנצער לענג פון טעאַטער־זאַל, כדי צו פאַרשווינדן אין אַ טיר
קעגנאיבער. בעתן גאַנג קלינגט דער קלויסטער־גלאַק און עס הערט זיך אַלץ
שטאַרקער און שטאַרקער דאָס געזאַנג אין טעאַטער, אַנגעפירט פון בעאַטריז. און
ווען דער צוג איז שוין פאַרשווינדן, דאָן פראַלט אויף דער פאַרהאַנג „באַראַ
אַלטאַ“ און עס מאַרשירן אַריין, אַנגעפירט פון בעאַטריז, אַקטיאָרן און צושויער,
זינגענדיק:

ווייל פון בלוט און ווט וועט אויפערשטיין
אַ געזונטער פרייהייטלעכער דור,
און דער מענטש וועט דאָן אַליין פאַרשטיין,
וואָס מען טאָר נישט טאָן, און וואָס מען טאָר.
ווייל פון בלוט און פון ווט און פון צוואַנגען
וועט די פרייהייט קומען אויף דער וועלט.
מענטש צו מענטש וועט די האַנט זיך דערלאַנגען,
און ס'וועט קומען דאָס, וואָס האָט געפעלט:
און ס'וועט קומען גלייכהייט אויף דער וועלט.

(דער גלאַק קלינגט אין טאַקט. ערגעץ האָט אויפגעבראַכן אַן אויסגעצויגענער
טראַגישער ווייגעשריי. אַלץ ווערט אַבער פאַרשלונגען פון דעם ליד).

פ א ר ה א נ ג

אלטער קאציזנע מיט זיין פרוי חנה באלד נאך זייער חתונה

אלטער קאציזנע, זיין פרוי חנה און זייער טעכטערל שולמית אין יאר 1926

באלאדן און גראטעסקן

פאָרוואָרט *

1

מיין איצטיקע זאמלונג פון באַלאַדן און גראַטעסקן פאָדערט אומבאַדינגט אַ פאַרענט־פערונג, אַ פאַרענטפערונג קעגן אונדזער אייפערזיכטיקער צייט. אונדזער צייט האָט פאַרשטענדעניש פאַר אַן אַלגעמיינעם ליטעראַרישן פראָנט; זי האָט אַבער אַ גאָר קנאַפן אינטערעס פאַר אינדיווידועלע וואַרשטאַטן. דאָס אָפּשליסן זיך אין אייגענעם ווינקל אין אונדזער צייט גרייט צו באַטראַכטן ווי אַ שטיקל דעזערציע פון אַלגע־מיינעם פראָנט; בפרט, אַז דאָס אָפּגעשלאַסענע ווינקל שמעקט מיט „רעאַקציאָנערער פאַר־גאַנגענהייט“.

איך וויל האָפּן, אַז די איבערטריבענע אייפערזוכט פון אונדזער צייט אין אַ פאַריבער־גייענדיקע. איך וויל האָפּן, אַז אין דער נאַענטער צוקונפּט וועט דער אינדיווידועלער וואַרשטאַט באַהאַנדלט ווערן מיט דעם געהעריקן רעספעקט. ווייל בלויז פון די איינצלע אינדיווידועלע קעמערלעך קאָן קומען די פאַרשיידנאַרטיקייט אין אונדזער ליטעראַטור. פאַר מיר אין דער אינדיווידועלער וואַרשטאַט אַ נויטווענדיקייט. און מיין איצטיקע זאמלונג פון באַלאַדע און גראַטעסק, — אַ גרענעץ־סלופּ אויפן וועג פון מיין אַנטוויקלונג, וועלן איך וויל נישט אויסמיידן און וועל נישט איבערהיפּן. דורך דער איצטיקער זאמלונג באַקען איך מיך פאַר פּרצעס אַ קאַנסעקווענטן תּלמיד. עס קלינגט שוין כמעט ווי אַן אַנאַכראָניזם צו אָפּערירן מיט פּרצעס נאָמען און צו באַקענען זיך פאַר זיינעם אַ תּלמיד.

מיט פּרצעס בין איך געווען אויפגעטראָגן ביי זיין לעבן. און ער האָט פיל צייט אָפּגעגעבן פאַר מיין ליטעראַרישער אויסבילדונג. אַבער ערשט שפּעטער, נאָך זיין טויט, האָב איך געוואָגט זיך צו פאַרמעסטן ליטעראַריש אויף פּרצעס דרכים, און ערשט איצט וואָג איך דאָס אָפּן אַרויסצוזאָגן. ווייזט אויס, אַז דער לאַנגזאַמער וועג פון קינסטלערישער רייפונג רעכנט זיך נישט מיט די בליץ־שנעלע טעמפּן און דיקטאַטאָרישע קאַפּריזן פון דער צייט. פאַר ליטעראַטור אין חל די קינסטלערישע רייפונג און נישט די קאַפּריזן פון דער צייט.

2

עס פעלן נישט ביי פּרצעס קיין תּלמידים אין אונדזער ליטעראַטור. אַן פּרצעס אַלס מייסטער זענען נישט דענקבאַר, נישט אנוכיס „ר׳ אבא“, נישט אַנסקיס „דיבוק“, נישט אַשס „קידוש השם“, נישט לייזויקס „גולם“ און נישט קולבאַקס „משיח בן אפרים“. מען וואַלט געקאַנט אויסרעכענען נאָך אַ גאַנצע ריי ווערק אין אונדזער ליטעראַטור, וועלכע נעמען זייער שורש פון פּרצעס פּאַלקסטימלעכער שולע. פּרץ האָט צוגעשמידט צו זיך אַט די אַלע יינגערע און עלטערע דיכטער דורך דער אומבאַשטרייטבאַרער ריכטיקייט פון זיין עסטעטישער טעזע. פּרץ האָט אַמבעסטן פאַרשטאַנען, אַז אונטער דער שפּראַך פון אונדזער ליטעראַטור ליגט נאָך אַ צווייטער שיכט, דער אמתער גאַלדי־שיכט: די שפּראַך פון טיפּערן אויסדרוק און העכערן שווינג: דאָס פּאַלקס־מעשהלע, דער פּאַלקס־חלום, דער האַלבער פּאַבריקאַט פון דיכטערישער שאַפונג פון גרויסן אַנאַנים, וועלכער מוז געלייגט ווערן אַלס גרונט־שטיין פון דער יונגער ליטעראַטור, כדי זי זאל באַקומען איר עכטיקייט און אייגנאַרט. אַן אַט דעם גרונטשטיין, אַן אַט די פּאַלקסטימלעכע וואַרצלען, איז די יונגע ליטעראַטור באַדראַט פון דער געפאַר צו בלייבן אַנעמיש, צו בלייבן אַ שפיגל פון פּרעמדע ליטעראַטור, נישט מער.

געוויס האָט יעדע יונגע ליטעראַטור, אַחוץ דעם פּאַלקסטימלעכן מאַמענט, אַ שלל מיט וויכטיקע פּראַבלעמען, וועלכע מוזן ווערן אין איר אַריינגעגלידערט. אַבער דאָ הייבט זיך עס אַן די טעטיקייט פון אינדיווידועלע קעמערלעך, וווּ יעדער וואַרט־קינסטלער קאָן אַמבעסטן זיך אויסלעבן דורך זיינע נייגונגען. פיל יידישע וואַרט־קינסטלער האָבן טאַקע באַוויזן, ווי נאַענט עס איז זיי צום האַרצן דער פּאַלקסטימלעכער מאַטיוו, אויף וועלכן פּרץ האָט זיי די אויגן געעפּנט. אַבער אַט די אַלע אויבן באַצייכנטע תּלמידים פּרצעס האָבן אין זייערע פּאַלקסטימלעכע לייסטונגען געמאַכט אין און דעם זעלבן פעלער: זיי זענען נאַכגעגאַנגען זייער מייסטער פּוסטריט, אַן דער מינדסטער קריטישער אָפּוויכונג.

* דאָס פּאַרוואָרט איז אַריין אין דער זאמלונג „באַלאַדן און גראַטעסקן“, וואָס איז דערשינען אין וואַרשע אין יאָר 1936.

זיי זענען געגאנגען צום פאלקסטימלעכן קוואל דורך פרצעס „געשיכטן“ און „חסידות“ און נישט א דאנק די „געשיכטן“ און „חסידות“.

דאס גיט טאקע צו אט די אלע עפיגאגישע, כאטש באדייטנדיקע ווערק א רעאקציאנערן בייגעשמאק.

אנוכי פאראפראזירט שוין צו פרימיטיוו דעם חסידישן פאטאס פון זיין זיידן. אנסקי פארלאזט זיך שוין צופיל אויף ר' עזריאלקעס מופתים אין „דיבוק“, ליידיק איז אין „גולם“ צו מיסטיש, אש אין „קידוש השם“ צו שאוויניסטיש. און אין „משיח בן אפרים“ איז טראגיש קולבאקס געראנגל צווישן פאלקסטימלעכן ליריום און אפשטויסנדיקן גראטעסק פון די פארסערקעטע לאמעדוואוויקעס.

די שרעק פארן רעאקציאנערן מאמענט האט ענדלעך אפגעשלאגן ביים יידישן ווארט-קינסטלער יעדן חשק צו פארנעמען זיך ווייטער אויף פרצעס דרכים.

דאס באווייזט טאקע ווי שלעכט מען האט אויפגעפאסט דאס גאנצע פראבלעם: פאלקסטימלעכקייט.

3

אויב מיר זאלן נישט האבן די פולע איבערזייגונג, אז אין דער פאלקסמאטע גופא לעבט א געזונטער קריטישער חוש און א געזונטע איראגיע אין באצוג צו אלע אפגעלעבטע לעבנספארמען, דאן וואלט בכלל געווען פראבלעמאטיש דאס פארנעמען זיך מיט בויען א יידישע ליטעראטור. ווייל פאלק און רעאקציע וואלטן געווען איינס און דאס זעלבע און די ר' שלמהלעך מיט די ר' עזריאלקעס וואלטן פארבליבן לעולם ועד אונדזערע פאלקס-טימלעכע דראמאטישע העלדן.

צום גליק אבער וועט דאס פאלקסטימלעכע פארבלייבן פאלקסטימלעך שוין לאנג נאך דעם ווי די ר' שלמהלעך מיט די ר' עזריאלקעס וועלן אראפ פון אונדזער ליטערארישער בינע אלס דראמאטישע העלדן; דערפאר וועלן זיי אבער אריין אין גראטעסק.

דאס שטימט אפילו נישט מיט פרצעס חסידיש-לומדישער פאלקסטימלעכקייט, דאס שטימט אבער פולשטענדיק מיט דעם געזעץ פון עוואלוציע, און דאס שטימט מיטן כלל, אז פאלק איז פון אלע צייטן, נישט נאר א גרויסער חסיד און למדן, נאר אויך א גרויסער שגף.

דער קאמפלעקס פון פאלקסמאטיוון צעעפנט זיך ווי א פעכער. איין ברעג זיינער איז איינגעטונקט אין קלעריקאליות, דער צווייטער ברעג — אין קריטישער איראגיע אין באצוג צום אייגענעם קלעריקאלן קלאפערגעצייג. אבער דער שליסל אין דעם ראדיוס פון דעם פאלקסטימלעכן פעכער פארבלייבט י. ל. פרץ; סיי דער רעאקציאנערער, סיי דער פראג-רעסיווער ווארט-קינסטלער, וועלכע גיבן זיך אפ מיטן פאלקסמאטיוו, פארבלייבן ביידע גלייך זיינע תלמידים.

4

איך שרעק זיך נישט פאר קיין אפוויכונגען פון מיין מייסטערס שיטה. דווקא אין זיי ליגט מיין בארעכטיקונג.

דאס זענען אפוויכונגען אידעאלאגישע, ארכיטעקטאנישע און סטיליסטישע.

אויב איך דערלויב זיך צו גלאריפצירן א פאלקסטימלעכן מאמענט, איז דאס א מאמענט פון ריין עטישער נאטור, אן רעליגיעזער, מיסטישער און נאציאנאלער בוטאפאריע. פעלט דער מאמענט — איז עס גראטעסק.

דאס איז דער אידעאלאגישער אונטערשייד.

איך האלט, אז דער פאלקסטימלעכער מאטיוו איז נאר דאן בארעכטיקט אין דער ליטעראטור, ווען ער ווערט דערלאנגט דעם לעזער ווי א מאנאליט, אז אפגוס פון געטאקטן פערז, אזא מין ארגאנישע גאנצקייט, וועלכע פארשאפט די אילויע, אז מען האט שוין דאס אייגנטלעך ערגעץ-ווי געהערט, כאטש נאך נישט געלעזן.

דאס איז דער ארכיטעקטאנישער אונטערשייד.

און, ענדלעך, דאס לעצטע:

שלום-עליכם און פרוג האבן אויך גרויסע פארדינסטן פאר דעם פאלקסמאטיוו, הגם זיי איז נישט איינגעפאלן צו ווערן זיינע טעארעטיקער. זייער סטיל איז מיר אפט נענטער, און אין מיינע ארבעטן האב איך געשטרעבט צו א סינטעז פון שלום-עליכם-פרוג-פרץ.

אויב אויפן געביט פון די אפוויכונגען איז מיר עפעס געלונגען, נעם איך מיר ערשט דאס רעכט זיך צו באקענען אלס פרצעס א תלמיד. א תלמיד — נישט קיין גאכלויפער. ווייל עפעס האב איך דא מחדש געווען.

א. ק.

נ י ד ו ת

א יידישע חתונה

נישט פון אלטע גוטע צייטן, נסים זעלטענע,
נישט פון בלוטיקן געראנגל מיטן אשמדאי, —
איך וועל זינגען, ווי א ייד איז פון דער וועלט אוועק
מיט א קללה אויף די ליפן א פארחתמעטע — —
— — — — —
העט אין פעלד אזש הערט מען די כלי-זמרימלעך,
יאגן-טרייבן פערדלעך שוימיק-גאסינקע.
פארן מחותנים רייכע, ארעמע
צו רב סאנען, אויף זיך טאכטערס חתונה.

און דאס שטעטעלע אן אויסזען — שררהדיק,
סאמעט, אטלעס — ווער מיר גוטס גינט — שטריימל סויבלנע...
דוכט: דאס פאלק ישראל — קיין עין-הרע נישט —
סאמע פרינצן-זין, משפחות גאר דערהויבענע.

פאר דער שול — א שפארעניש, צום חלשן;
מיינע, דיינע פיס — א דאגה — כל ישראל שטייט!
לויכטן פנימער. דאס פירט מען חתן-כלהשי.
ברומען מענערישע, וויינגעשרייען פרוי'שע.

און די ענגשאפט פאר דער שטוב איז גרעסער נאך.
האסט קיין עלבויגנס, ברודער, ביסטו דרויסנדיק!
יידן טרייסטן זיך ארום די פולע פעסעלעך,
יידן ווינטשן זיך און כוסענען זיך גרויסארטיק.

און אין שטוב איז גילה-רינה-דיצה-חדוהדיק,
אויבן אן — דעם חתנס צד, גרויסשטעטיש-ווארשעדיק.

טעלער קלאַפן, חברה האַפען, יידן-לעבעדיק!
איבער טישן מיט איין זאַק טאַנצט אום דער מאַרשעליק.

פּטור־נו! רב סאַנע קאַן אויף שונאימס פּלאַצעניש
מיט זיין גביריש־וויסער האַנט פאַרשפּרייטן ס'טישטעכל,
אַז אויף יאַרן פּוסטע צינגער זאַלן פּראַצעווען:
אַ! זיין מאַלצייט, יענעם מאַלצייטל — אַל תּשכּחו!

גיט אַ פאַרע איבער בערד פון יויד דעם גילדערנעם;
ביי די וויבער האַלט עס ערשט אין רעכטן קושעניש.
און די קינדערלעך אין דריטן חדר פּילדערן.
זאַל דאָרט שטילער זיין, קונדסים! גאַר קיין בושע נישט!

אַט פון יענעם דריטן חדר מיט די קוויטשעלעך
שטייגט עס פּלוצלינג אַ געוואַלט־געשריי אַ ביטערער;
לויפן שלמהלעך מיט משהלעך מיט איטשעלעך —
אויגן שפיציקע — צו טאַטעס די פאַרציטערטע.

וואָס געשען איז? וואָס געשען איז, ליבע קינדערלעך?
שרייט נישט אַלע, זאַג נאָר איינער, אברהם — יאַנקעלע!
— טאַטע, טאַטע, משה הערש, רב דודס יינגעלע
איז געפאַלן, ווי אַ טויטער, פון דער באַנק אַוועק!

לויפט ר' דוד הענדום־פענדום, לויפן אַלע שוין,
שפאַרט אַן עולם מיט געוואַלדן דורך דער הינטער־טיר,
און מען וועקט שוין און מען מינטערט דעם געחלשטן —
ווי געשריען! — און מען קאַן אים נישט דערמינטערן.

אַרום שטוב — אַ שפאַרעניש, אַ לויפעניש,
די געשריען — רעשיקער און גרילציקער.
— וויי איז מיר! עס העלפט אים שוין קיין רופאַ נישט!
— ווינד איז מיר! דאָס קינד איז, נעבעך, מילצנבלאַ!

און אין שטוב איז שטילער, אַבער גרויליקער.

באלאדן און גראטעסקן

די סכנה פאר די אויגן זי פארגרעסערט זיך.
אויף דעם גופעלע דעם דארינקן, דעם הוילינקן
זעט מען שפראצן רויטע ווונדן, ווי די מעסערשניט.

שוין קיין זכר פון א שמחה. ס'איז יום־כפורדיק.
נאענט אין טרערן־שכנות. ווינען הערצער יידישע.
וויבער טוליען זיך צוזאמען, ווינען כליפענדיק.
מענער ביסן זיך די ליפן און זיי חידושן.

שטייט דער טאטע פאר דעם גופעלע דעם מאגערן :
— זאל דאס זיין פאר מיינע מעשים מיינע זינדיקע ?
און דער עולם איז שוין דלת אמות אפגערוקט :
אין דער טיר האט זיך באוויזן חייה־הינדעלע.

און זי שלעפט נעבעך די טריטעלעך די זקנישע
מיט איר הארב פון יארן איבער הונדערט שוין.
— יידן — שא ! די זינד, זאג איך, איז קיינעמס נישט
ס'איז א מעשה נורא, אבער טאקע ווונדער־שיין !

קודם, דוד, נעם דאס קינד אין גאס אריין,
און געדענק־זשע ! — מער די שוועל באטרעט שוין נישט !
איר זשע, עולם, שפילט אייך אייער חתונה !
באלד וועט ווערן קלאר דאס גאנצע רעטעניש.

וואס־זשע שווייגט איר, יידן ! מאכט אייך עולם־הזהדיק !
ס'איז שוין רעכט : דאס קינד וועט זיין געראטעוועט.
אויב פאר אייך רב סאנעס שטוב איז מזלדיק.
איז דאך דוד — הערט איר — אן אפאטאווער !

פאר אפאטאווער די שטוב איז א פארבאטענע.
זינט געלעבט האט דא א שלל מיט יארן שוין
דער קדוש דער אפאטאווער רב מאטעלע.
א גביר א ייד געווען, א שניט געפירט א שררהשן !

פאַר דעם נצרך — זיינע שפייכלער שטייען אָפּענע.
פאַר דעם יורד — ס'גמילת־חסד בכבודיק.
קומסט אין עצבות — גייסט אַוועק מיט האַפּענונג.
היינט זיין וואָרט און זיינע עצות — ווי געקאָוועטע.

און דער דוכוס האָט אַליין נאָך אים די פּערד געשיקט :
נאָ פּאַראַדע, פּאַניע מאַטיע! פּאַרט אַ גויעלע...
טרעפט אַ מכשול פון די מושלים פון די מערדערשע,
איז ווער וועט פּוועלן? — רב מאַטיע וועט שוין פּוועלן!...

און אַזוי האָט ער געגלעט די ווייסע באַרד זיינע,
מיט ברייטער דעה אויף זיין כאַלאַט אַ צעשפּליטערטע :
גלעט ער רעכטס אַוועק — איז : קהל, זיי געהאַרזאָמער!
גלעט ער לינקס אַוועק — איז : פּריצל, וועסט ציטערן!

און פּרנסה איז ביי יידן דאָן לרוב געווען.
אַבער יידישע מנוחה קאָן דען דויערן?
האַט זיך וועסנע־צייט אַ בלבול־מעשה אויפגעוועקט :
איז אַ קינד ערגעץ פּאַרפּאַלן ביי אַ פּויערל.

— זוכט דאָס יינגל מיטן קעפּעלע דעם פּלאַקסענעם?
געזען דערביי צוויי יידן שטאַרק זיך סודענען...
און דער בלבול־שד, אַ האַריקער, באַוואַקסענער,
ער באַהאַלט זיך שוין אין שטאַלן און אויף בוידעמער.

און ער טאַנצט שוין אין אַ זונטיק־טאַג אין מאַרק אַרום.
אַדעם־נאַקעט, פון דעם קאַשטשאַל ביז צום וויינקעלער.
גויים גרייטן זיך שוין היי־יאָר נישט צו אַקערן,
נאָר זיך נוקם זיי אָן מאַשקעלעך מיט יאַנקעלעך.

און אַן עדה יידן, שפּלע און נישטיקע
אויף דער גאַס — זיי שטעקן שוין קיין נאָן אַרויס.
אַלע זיצן אין די ווינקלען, ווי פּאַרמשפּטע,
ווי איין מאַן, פון שוואַב־מים — ביז די דאָזאַרעס.

באלאדן און גראטעסקן

האלבע נאכט איז אן אסיפה ביי רב מאטעלען.
און דער נגיד, שטיל און רויק, ווי א טאטע רעדט:
— ווען דעם בלבול וועל איך — איינס און צוויי נישט פטור זיין —
איז מיין נאמען נישט רב מאטעלע אפאטאווער!

און באגינען זיינע יונגע שימלען טראגן אים
אין די סויבלען, מיט זיין בארד מיט דער צעפלאסענער,
איבער שליאך און וועג — זיי קערן שיער דעם וואגן אום
און זיי ברענגען אים צום דוכוס אין זיין שלאס אריין.

שיקט דער דוכוס די היידוקעס פרעגן, ווער אי'דא?
און דערהערט, עס איז רב מאטעלע אפאטאווער,
אז ער גיט עס נישט א ברום פון ווייטן: — מערדער!
פון מיין שוועל אוועק, איך הייס דיך באלד צעקאטעווען!

און דער אלטער שתדלן לאזט דעם גראען קאפ אראפ
און זיין האנט זוכט אים ארום, אן וואס זיך אננעמען,
און זיין האנט דערטאפט, פארקוועטשט א בעזעם קראפעווע.
און א פליק אראפ און ער שמייסט אין אלטן פנים זיך...

און די שימלען — העט — וואלד איין, וואלד אויס זיי טראגן אים.
איבער שליאך און וועג — פון דר'ערד אוועק, פארכשופטע.
ס'פנים פלאמט, פון בעזעם קראפעווע ס'צעשלאגענע.
און אזוי, באפלאמט דער אלטער פארן בישאף שטייט.

הערט דער בישאף זיינע טענות, בלאס און יורנדיק,
ווי א פולע ווייסע דיזשע, ווייך געפאלדעוועט.
— ביסט א זקן, ייד, און האסט פאר גאט קיין מורא נישט:
ס'האבן יי דן אונדזער קינד פארשלעפט אין וואלד אוועק!...

ציען שימלען צוויי דעם וואגן שטיל, עגלהדיק.
זיצט א ייד און רייסט די גראע האר פון זיך.
זוכן אויגן, לעכצן אויגן, רויט געשוואלענע,
צי עס קומט א הילף — א טרייסט פון שטעגן דארפישע.

— העי, פאנאווייע, ביי דער קרעטשמע דארט פארשיכורטע!
קעגן אומשולדיקע הייבט נישט אייער חלפל!
זעט! פאן מאטיע ווארפט דעם אוצר זיינעם שטיקערווייז,
זעט! פאן מאטיע קיין דוקאטן וועט נישט זשאלעווען!

„הולאי דושא! מיט דוקאטן מאכט מען רעגענען,
ווייל געוויס מיט אונדזער בלוט האט מען פארזאקערט זיי!
הערט, פאנאווייע, ווען מאטשעי אצינד זאל פרעג אייך,
צי בארייט זענט איר די קינדער ווייטער מקריב זיין?

בעסער, מאטיע, גיב ארויס דעם שולדיקן.
ווי א קעפל קרויט מיין מעסער וועט צעהאקן אים!...“
און פארקנייטשט דאס ביזע פנים אין א בולבע־קנויל,
פון רב מאטיען קערט זיך אפ מאטשעי רויטנאקנדיק...

לעכצן אויגן, פארשן אויגן דעם געקומענעם.
אויף זיין וואגן, פאר זיין גאניק שטייט רב מאטעלע.
אונטער ברעמען ליגט די נאכט. אין מויל — א שטומעניש.
נאר זיין פינגער האט ארויפגעצייגט: א גאט אי דא!

— שטייטש, רב מאטיע, אייער תקיפות זאל נישט ראטעווען?
ווי באהאלט מען זיך און חגא פאר די פויערים?
גיט א בליץ פון אונטער ברעם אפער אפאטאווער:
— מיינע פלייצעס וועלן שיצן, ווי די מויערן!

— — — — —
...און אום פסח זענען אויסגעפאלן חגא־טעג.
מיטן יום־טוב גיבן יידן זיך קיין עצה נישט.
פון דער גאס — דאס ביסל יידישקייט, ווי אפגעמעקט.
אויפן מארק איז פון ערלים א פארפלייצעניש.

און די גלעקער העצן אונטער און זיי מסרן.
זאגן אן, אז באלד אין שטעטל וועט זיך חושך טאן,
גויים גייען שוין מיט מעסערס אין דער גאס ארום,
גויים גרייטן זיך שוין יידן אלע אויסשעכטן.

און אויף בוידעמער, אין קעלערן פארעפושטע.
מיט די העלדזער, וואָס דאָס חלף-טעם דערפילן שוין,
ליגן יידן, ווי די קעלבער פאַר דער שחיטה-שטוב,
נישט צו קלאָגן, נישט צו וויינען, נישט צו תפילה טאָן.

— גיט אַרויס, בעסער, דעם שולדיקן, דעם איינציקן,
ווייל איר זעט דאָך: אייער שפּיל איז אַ פאַרפאַלענע.
לאַמיר אָפּטאָן אים זיין רעכט און זיך אַהיים צעגיין.
טאַמער נישט — איז די כּפּרה וועט איר אַלע זיין!

...שטייט רב מאַטיע ביי די טירן, ברייט געעפּנטע,
וואַרפט אַן אימה מיט זיין פנים מיט זיין ליכטיקן:
— זוכן זוכט איר דעם רוצח און איר טרעפט אים נישט,
זאַלט איר וויסן זיין, ערלים, דאָס האָב, איך געטאָן!

אַז עס פינטלט מיט די קוקערלעך מאַטשעיעלע;
אַז ער לאַכט עס, ווי געפייקלט איז אַ בלעך אַריין —
— מען דערקענט אין דיר, פאַן מאַטיע, דעם רוצחל.
קום אין שטוב אַריין, און דאַרט וועט מען זיך רעכענען!

און, אַ ווונק געטאָן צו איינעם און צום אַנדערן,
און אַ קנייטש געטאָן אַ שמיכל אַ נישטגוטיקן —
מיטן נגיד אין דער שטוב איז ער באַנאַנד אַריין —
און אַרויסגעברענגט זיין מעסער... אַ פאַרבלוטיקטן.

גויים שטייען שוין דערשראָקענע און ניכטערע.
זיי צעגיייען זיך שוין שטום, ווי אין אַ וואַכנטאָג.
און, פאַרשטאַכן זיך די נעגל אין געזיכט אַריין,
ביי דעם בלוטיקן געלעגער די משפּחה קלאַגט...

— דעקט מיר צו מיינע געדערעם די געשפאַלטענע...
גייט פון שטוב אַרויס און לאַזט מיר דאָ זיך מאַטערן...
אַ, איר ווענט, וואָס עס צוגעזען, פאַרשאַלטן זייט
פאַר דעם לעצטן פון דער גזע פון אַפּאַטאָווער!

און די אויגעלעך האט צוגעמאכט רב מאטעלע.
אויף זיין פנים, פון דעם בעטגעוואנט נאך בלאסערן...

— — — — —
וואס־זשע קלאגט איר, ווייבער, זעט איר דאך: א גאט אי' דא
יידן לעבן נאך און שפילן א חתונה!

שפילט, כלי־זמרימלעך, ניגונימלעך מאראלישע!
פאר דעם יידן זענען טרערן א דערקוויקעניש:
פאר דעם צער פון מזותנים, התן־כלהשי —
אונדזער פייערדיקע קללה זאל א תיקון זיין!

דאָס ליד פון שבעלע הדסהס

1

דאָס לעבן שפראַצט, דאָס לעבן בליט, פאַרבליט,
אַ וועלט פאַרגייט, אַ וועלט באַנייט די כוחות,
און צאַנקט אַ מענטש, פאַרבלייבט נאָך אים זיין ליד,
אַ שפּליטער גאַלד אין שטויביקן פּרוּכת.

אַ שפּליטער גאַלד אין אייביקן געוועב,
וואָס בליצט אַליין פאַר זיך געהיים־בשתיקה.
שוין לאַנג צו שטויב איז דער, וואָס האָט געלעבט,
און נאָר דאָס ליד — זיין ליד געפינט אַ תיקון.

— — — — —
און אַלט איז שבעלע אינגאַנצן פופצן יאָר —
דאָס יינגסטע קינד הדסה דער נגידהס.
אַ קינד — אַ טויב, אין חומש־רש"י קלאָר
און איינגעטונקט אין אַלע פינע מידות.

אַ פּרילינג, ווען דאָס אייז האָט שוין גערירט,
דאָס מיידל־האַרץ האָט אויפגעוואַכט אין ציטער.
דער מלאך פון חלומות האָט פאַר איר
דאָס אומרויקע בלומענפעלד צעשפּליטערט —

און הייס און באַרוועס טרעטן אירע פיס,
און קיל און שטיל די בלומען בלייבן ליגן,
פאַר וואָס איז אַזוי טרויעריק און זיס
אברהמלעס גמראדיקער ניגון ?

פאר וואס איז אזוי הארציק, אזוי באנג
צו הערן זיין געזאנג און זאגן: אמן?
ווייזט אויס, אז אין אברהמלעס געזאנג
איז אויפגעדעקט זיין איידעלע נשמה.

די מאמע טאר נישט וויסן, ווי דורך נעכט
צעבליען זיך די פעלדער פון איר חלום.
די מאמע וואלט געמוסרט און — מיט רעכט,
ווייל ביידע הייזער לעבן נישט בשלום.

— דו ווייסט, מיין קינד, אז מאיר־דודס הויז
איז ווייט פון אונדזער גראד און אונדזער יחוס.
ווי לאנג איז ער אין לייטן דען ארויס?
געווען א מאל ביי אונדז א יונג אין שליחות.

נישט מער: ער האט געהאנדלט און פארדינט.
נורמא, איז ער א רייכער צווישן רייכע.
צו יחוס אבער קומט עס נישט, מיין קינד,
און מאיר־דוד איז נישט אונדזער גלייכן.

און שבעלע געדענקט דער מאמעס רייד —
אויף דעם איז זי דאך איידל און דערצויגן.
זי קוויקט זיך מיט חלומות שטילערהייט
און האט ביי טאג אראפגעלאזטע אויגן.

2

אין שטעטל איז א שמחה — א יאריד,
ווי ס'וואלט געבלאזן שופר־של־משיח.
דאס קומט אראפ דער אלטער גוטער ייד,
דער צדיק, המכונה דער מוכיח.

אים פירט אריין א לוסטיקער געשפאן
פון חסידימלעך הרחבהדיק־פאמעלעך.

בא לאדן און גראטעסקן

אין לייכטן קעטשל זיצט אן אלטער מאן
און הערט, ווי חסידים זינגען: ישמח מלך.

מיט גרויס פארטאד אים דורכגעפירט די גאס,
ווי יעדער טוט זיך בוקן פאר זיין כבוד.
צו וועמען-זשע פארפארן דארף דער גאסט?
מען שטעלט זיך אפ ביים גבאי מאיר-דוד.

און אפשר האט אין חדווה ווער דערבליקט
אין פענצטער ביי הדסה דער נגידה
א פארהאנג הייבט זיך אויף און פאלט צוריק,
ווי איר די גאנצע שמחה איז דערווידער.

דריי טעג מיט נעכט אין אלטנס קאבינעט
האט אפגעקלאגט הדסה די אלמנה.
געצויגן האט אזוי ווי א מאגנעט
איר אפגעלעבטע גדולה צו דערמאנען.

און — סטייטש! און — וויי! און וואלט עס דען פאסירט
ווען ער, איר מאן, דער תקיף זאל נאך לעבן!
אזא מין פאטש אין פנים! נישט צו איר,
סטייטש, נישט צו איר אריינגעפירט דעם רבין!

ביי איר וואלט דען דעם צדיק וואס געקוועלט?
און קאן זי דען א שמחה נישט באשיינען?
נישט מער — אט-א! די קרוין פון קאפ איר פעלט,
געגליכן צו א פסולע הושנא.

אימשטיינס געזאגט: א לעבן פון א מת.
וואס טויגן איר די היזער מיט די סעדער?
אזוי האט די אלמנה דריי מעת-לעת
געטראכט — און זיך גענומען צו דער פעדער.

מיין קינד! דו ביסט דאך ליכטיק, ווי דער טאג.
און אויסצוקושן אלע דיינע גלידער!
איך ווייס דען, ס'אָר אָן אוצר איך פאַרמאָג?
אַ שיינהייט, ווי מען זינגט עס אין די לידער!

טאָ הער, מיין קינד, איצט הער מיך אויס מיט קאָפּ:
טו אָן דאָס בלויע יאַקעלע פון סאַמעט,
פלעכט איין אַ ראָזע שטענגעלע אין צאָפּ
און גיי פיר־אויס אַ שליחות פאַר דער מאַמע.

— אַ שליחות פאַר דער מאַמעשי? כ'בין גרייט —
און שבעלע הויבט אויף די בלויע אויגן:
די מאַמעשי אין אַטלעסענעם קלייד,
די ליפן אין אַ שמייכעלע פאַרצויגן.

די מאַמע — די נגידה האַלט זיך גרויס,
און שמייכלט זי — איז עטוואָס מיט אַ ביטול.
— וועסט גיין, מיין קינד, אין מאיר־דודס הויז
און אָפּגעבן דעם רבין אַט דאָס קוויטל.

— דעם רבין מיט דער האַרטער, שיווער באַרד?
דעם רבין מיט די שטעכעדיקע ברעמען?
אוי, מאַמעשי, כ'וועל שטאַרבן אויפן אָרט!
און אויב ער וועט דאָס קוויטעלע נישט נעמען?

— וואָס רעדסטו פאַר אַ נאַרישקייט, מיין קינד!
דער רבי, מיינסטו, ווייסט נישט אונדזער יחוס?
טאָ נעם־זשע, טאַכטער, מאַך דיך גרייט געשווינד,
און אין אַ גוטער שעה פיר־אויס דיין שליחות.

— — — — —
דאָס קינד איז מיטן קוויטל שוין אַוועק,
הדסה זעצט זיך וואַרטן אויף אַ תשובה.

באלאדן און גראטעסקן

זי אטעמט שווער, א ביסעלע נויט שרעק.
צי טוט זי רעכט? זי גייט דאָס מזל פרווון.

האַט גוט באַטראַכט און — דוכט זיך — נישט געאַיילט,
אַ גלייכע זאָך געווען וואָלט עס פאַר ביידן:
אַן אלמן איז ער, זי — אַן אשת־חַייל,
איז וואָס איז אַזוי קרום פון דעם צו רעדן?

אַן גאַט זאָל וועלן צושיקן דאָס גליק!...
דאָס האָט זי איצט אַליין טאַקע צום רבין
די טאַכטער פאַר איר שדכנטע געשיקט.
און גאַט זאָל אים פאַרלענגערן דאָס לעבן!

4

הדסהס טאַכטער לויפט אַהיים געשווינד —
די בלויע אויגן שיסן מיט געלעכטער,
דאָס פנימל — פאַררויטלט, ווי פון ווינט.
אַ, ניין, ווי קאַן די בשורה זיין אַ שלעכטע!

— נו, טאַכטער זיסע, רעד שוין אויס אַ וואָרט!
— וואָרט מאַמעשי, עס האַקט מיר נאָך אין האַרצן.
אוי, מאַמע, ס'אַר אַ האַרטע שיווע באַרד,
אוי, מאַמע, ווי די ברעמען זיינע שטאַרצן!

געמיינט, אַז ער פאַרלענדט מיך מיטן בליק.
אַזעלכע ביסטרע אויגן ביי דיין רבין!
און ער האָט נאָר אַ דאַרע האַנט געשיקט,
אַ קאַלטן קניפּ אין בעקל מיר געגעבן.

געמיינט, אַז איך באַגראַב מיך אויפן אַרט,
אַז דאָרט איז דאָך אברהמעלע געשטאַנען.
דער רבי האָט געזאָגט עפעס אַ וואָרט,
און איך האָב זיך פאַרשעמט און נישט פאַרשטאַנען.

— נו, בוגרת מיינע, שיק דעם ווינט אַ גאַנג —
פאַרקוקט זיך עס ביים רבין אויף באַכייירים
אברהמל מאיר־דודס אין געדאַנק.
און וואָס דער רבי זאָגט — איז פּרעג בחרם.

נו, אַדרבה, פּרעג איך דיך אַליין...
— וואָרט, מאַמעשי, איך וועל זיך באַלד דערמאַנען.
געזאָגט האָט מיר דער רבי... אַבער ניין!
ער האָט געשפּאַסט און איך האָב נישט פאַרשטאַנען.

דער רבי האָט אַדורכגעזען דיין בריוו
און אויפגעשפּיצט און אויסגעגלייכט די ברעמען.
אַריינגעקוקט אין מיינע אויגן טיף:
„דיין מאַמעס טאַכטער וויל איך בעסער געמען“.

— ווי! ווי! ווי האָט ער געזאָגט! — האָסט דאָך געהערט,
דיין טאַכטער וועט נישט אויסטראַכטן קיין ליגן.
טאָ שיק מיך נישט צו יידן מיט קיין בערד —
וועסטו פאַרשפּאַרן קרומע תּשובות קריגן!...

5

די גרויסע פענצטער פון הדסהס הויז
אין לאַנגע שווערע פאַרהאַנגען פאַרהוילן.
מען זעט דאָרט נישט אַריין און נישט אַרויס,
צוגלייך אין שטוב וואַלט שטיל געצאַנקט אַ חולה.

אין מאיר־דודס הויז איז אַבער פול.
עס קאַכט און זידט אַווי ווי אין אַ קעסל.
עס קומען יידן אָן פון גאַנצן גבול,
דער הויף — געפּראַפט, און פול אַרום — דאָס געסל.

שוין ווייט אַרום דעם צדיקס גבורה שמט,
פון ישוב ברענגט מען קוויטשערס מיט דיבוקים,

באלאדן און גראטעסקן

מיט וויסטע קרענק, צעבראכן און פארשעמט.
און וועמען ס'פעלט נישט — קומט ער גלאט זיך בוקן.

דער צדיק לייענט קוויטלעך — און ער טרייסט.
געציילטע ווערטער, און די שטים אַ האַרטע.
זיין בליק איז שאַרף און פיבערדיק און הייס —
אויף עפעס ריכט ער זיך, אויף וועמען וואַרט ער.

וויזנט-אויס, דער צדיק ריכט זיך אויף אַ גאַסט,
שוין דריי-פיר מאַל געשיקט ווהיזן דעם שמש.
— און זאָג איר דאָרט, דער יידענע: קיין שפּאַס,
דער רבי האָט געמיינט בפועל-ממש!

— — — — —

אין דער נגיידהס שווייגנדיקן הויז
האַט לאַנגזאַם-שטיל אַ פאַרהאַנג זיך פאַרבויגן.
אַרויסגעקוקט צוויי אויגן בלוי און גרויס —
אַזעלכע שטום-צעיאַמערטע צוויי אויגן.

אַ פנים — גאַרנישט קינדעריש און בלאַס
און רייף אין טרויער, ווי אין טעג פון שבעה.
דער רבי — הייסט עס — ווייסט נישט פון קיין שפּאַס,
די מאַמע — איז מרוצה אויפן זיווג.

געבראַכן און געעלטערט און פאַרוויינט
איז איר די מאַמע אויפן האַלדז געפאַלן.
— מיין קינד — מיין שייך! דיין גליק האָב איך געמיינט,
ביסט אין אַ מזלדיקער שעה דעם רבינס כלה!

6

צי קאַן מען דען דערזען דורך אַ שפּאַקטיוו
דעם גילגול פון אַ מיידלשער נשמה?
ערשט נעכטן נאָך האָט שבעלע געשטיפט,
געווען אַ יונגער פּרילינג — און נישטאַ מער.

און רייף איז זי געוואָרן איבער נאַכט,
און שטיל איז זי געוואָרן, ווי אַ וואַסער.
די אויגן בלויע, נעפלדיק־פאַרטראַכט.
דאָס פנימל — פון טאָג צו טאָג אַליץ בלאַסער.

זי קליידט זיך שוין באַשיידן און געפאַסט,
האַט אויך די בלאַסע פערל נישט פאַרגעסן.
און — שוועבט זי אַזוי צניעותדיק אין גאַס —
דאָן ווונדערן זיך שכנים: אַ פרינצעסין!

זי שוועבט פאַרביי בית־מדרש אַזוי פרעמד,
דאָן רייסט זיך אָפּ אברהמעלע פון שטענדער.
ער וויל זיך בוקן טיף און — בלייבט פאַרשעמט.
אַ גאַסט איז זי, אַ גאַסט פון ווייטע לענדער...

באַשערט איז אים אַן אומרויקע נאַכט.
עס חלומט זיך אים שבעלע הדסהס.
זי שפילט זיך מיט זיין פאה און זי לאַכט —
אַ פרעמדע און אַ ווייטע און אַ בלאַסע.

און אומרויק ווערן זיינע טעג
און שטילער זיין געזאַנג ביי דער גמרא.
געשטעלט האָט זיך אים שבעלע אין וועג.
שוין בעסער, אַז אַ מענטש איז נישט געבאָרן!

שוין בעסער איז צו זיין אַ טויטער ליים,
וואָס פילט נישט, ווי מען שניידט עס מיט אַ חלף!
אברהמעלע דערוויסט זיך אין דער היים,
אַז שבעלע איז גאַר דעם רבינס כלה.

געקומען איז די בשורה, אים צו לעצט.
שוין לאַנג צעפויקט דורך ווייבערישע צינגער.
אין מיטן פישמאַרק וויצלט זיך אַ לץ:
„דער רבי ווערט פון טאָג צו טאָג אַליץ יינגער...“

באלאדן און גראטעסקן

א חסיד דינגט א העכט — איז ער נישט פויל
פארפארט מיט אים אין פיסק אריין דעם וויצלער.
א גבאיטע מיט ווינפערלעך ביים מויל
צערייסט אים פרום די בעקעשע אויף פיצלעך.

— דו ממזר-יונג, דו חזירישער ביין!
ס'איז ווייניק דיר, מיט בלוט וועסטו נאך שפייען!
ווי קומסטו פושע-עוכר צו פארשטיין?
דער רבי טוט — איז אלץ מן השמים!

7

הדסה די נגידה מיט איר הויז
איז ווידער שוין דער אקס פון גאנצן ישוב.
דער פריצישער פארנעם אירער איז גרויס.
מען חידושט זיך; א קאזאק פון א אישה!

זי גרייט זיך, ממש, איינלייגן א וועלט,
א חתונה — אזוינס אויף דער מדינה!
דאס גאנצע שטעטל אויף די פיס געשטעלט.
פרנסה-לעב! די פיס זאלן נאָר דינען.

מיט אינדיקעס און גענדז איז פול דער הויף,
און ווייבער מאַכן קניידלעך און מען שטאַפט עס,
עס לויפן טרעפ-אַראַפּ און טרעפ-אַרויף
כלי-קודש און שמשים — גאנצע כאַפטעס.

מען זאָגט: עס וועט פאַרפעלן פיש אין טייך,
מען שמועסט פון אַ גוזמאדיקן שלייען,
וועט אַנקומען מיט די קלעזמאַרים גלייך,
און אונגעראַלאַנד וועט צושטעלן דעם יין.

מען זאָגט... נאָר גיי דערצייל אלץ וואָס מען זאָגט.
אַט זאָגט מען שוין, די כלה האָט אַ מיחוש:

אן אלטע מכשפה האט אין זאק
איר אנגעשאטן טייוול-קויט מיט ריחות.

פון וואנען-זשע די אפצערונג אויף איר?
די בתולה איז שוין דורכויכטיק פאר בלאסקייט.
באדארף מען טאקע רחמים אן א שיעור,
און ביישטיין זאל דעם רבינס זכות און לאסקע.

אז מענטשן — זיי פארגינען נישט דאס גליק,
א קלייניקייט — די ביזוויליקע צינגער!
מיט נישט-פארגינער מאשטשעט מען די בריק,
און גוטע פריינד — זיי ציילט מען אויף די פינגער.

— — — — —
דער אמת איז, די כלה איז געזונט.
נישט מער, א ביסל גאוועדיק-פארשלאסן.
און אלע טאג, ווי ס'שיינט נאר אויף די זון,
זי פרעגט זיך נאך, וואס מאכט עפעס דער חתן?

הדסהס קינד — א פרומע שטילע טויב
און גייט אין גאנצן אין דער מאמעס דרכים.
צו פאלשן מיטלייד איז איר אויער טויב,
פאר לייטן איז זי שטאלץ און נישט געבראכן.

די בתולה ווייסט: אזוי איז עס באשערט,
מען קאן עס נישט פארמיידן מיט א כיוון.
זי טראכט ביי זיך: מסתם איז זי דאך ווערט,
אז אויבן זאל געחתמעט זיין דער זיווג.

נישט מער... נישט מער... א ביסעלע צו יונג,
און ער... און ער... שוין צו פיל אין די יארן.
פון פופצן און ביז שישים איז א שפרונג...
טא מאך זיך הארץ, מיין קינד, און זיי געווארנט!

טא מאך זיך הארץ... אז יעדער איר געדאנק

איז שוין אן אים — געזונט זאל זיין — געשלאסן.
די נאכט איז דורך — צו גאט א לויב און דאנק!
איר קלאפט דאס הארץ: וואס מאכט עפעס דער חתן?

8

און אט קומט-אן די מזליקע שעה —
מען פירט שוין באלד דעם רבין צו דער חופה.
די גאס איז פול מיט קינדער, ווי מיט שאף,
דאס גרויע אלטווארג קריכט פון די כאלופעס.

חידושים גאר! דער צדיק איז שוין אלט —
און נעמט א קינד, וואס דארף נאך שפילן צייכן.
זי טראגט דאך קוים די שיכעלעך געשנאלט,
כאטש אלטע לייט באוונדערן איר שכל.

ס'איז אמת אלץ: א פיקח, א ברר-דעת,
און גוט און פרום — נישטא צו איר א צווייטע.
און דאך... און פארט... ס'איז אומרויק אין גאס,
אין יעדנס הארצן ברומט א שטילער ווייטאג.

אט בלאנקעט אום א שאטן פון א מענטש —
א האלבער חוש, אברהמל מאיר-דודס.
געווען א מתמיד — אלע זיך געבענטשט —
און איצט — א תם, דעם טייוול אויף קאטאוועס.

אנטלויפט פון שטוב, באהאלט זיך אין דער מיל
און וויינט און שרייט, ס'איז נימאס אים דאס לעבן.
די מאמע קלאגט, וואס ווילסטו, קינד? — איך וויל?
איך וויל פון שטאט ארויסטרייבן דעם רבין!

ער בלאנדזשעט אום און פלוצלינג בלייבט ער שטיק.
— וואס זוכסטו, חוש? — ער זוכט א שטיין א שארפן.

— צו וואָס באַדאַרפסטו, חוש, אַ שאַרפן שטיין?
— ער מוז נאָך היינט אַ שטיין דעם רבין וואַרפן.

איצט לאַכט די גאַס, אַברהמהעלע איז ביז —
דער חתן-מאַלצייט ווערט געפראַוועט אָן אים.
אין גאַס ווערט ענג און טומלדיק און הייס,
דאָס קומען אָן די יוסטע מחותנים —

דעם חתנס צד פון גאָר דעם הויכן גראַד,
אין ברייטע דעליעס, ווייסע שיך און זאַקן,
און יעדן איינעם פירט מען מיט פאַראַד,
ווייל יעדער גאַסט איז שוין אַליין אַ זקן.

און — טראַם-טאַם-טאַם! אַהאַ! טאַקע געבראַכט,
געבראַכט אַהער בערדיטשעווער קלעזמאַרים!
עס וויינט אַ פידל, הערט נאָר סאַראַ פראַכט;
זינגט אויס פאַר זיך אַליין אַ בלאַט גמראַ!

אַזוי פיל געסט! אָן אַנגעלאַף אין שטאַט,
מען פירט אַ כשר קינד צו דער עקידה...
שאַ! הער נאָר, הערט! די בתולה איז נישטאַ!
זי וויל נישט גיין! פאַרשלאַסן זיך אין חדר!

— מיין קינד — מיין שוין, לאַז אָפּ מיט דיין קאַפּריז!
אַ בת-ישראל נויט מען נישט, חלילה.
דער חתן וואַרט דאָך, ווייסט דאָך ווער ער איז,
אונדז האַלט דאָך אויף דער כוח פון זיין תפילה!

— ניין, מאַמע, ניין! איך ריר זיך נישט פון אַרט,
איך נעם אויף זיך די שאַנד און די עבירה!
דעם חתן זאָגט: איך וויל פון אים אַ וואַרט
אַז כ'וועל נישט בלייבן, ווי אַ בויים אָן פרות.

און ווי אַזוי די שטאַט האַט זיך דערוויסט

באלאדן און גראטעסקן

פון שבעלעס פארצווייפלטער מלחמה, —
אזוי האט יעדן אנגעשפארט אין ברוסט
א הארטער קנויל פון זיפצן און געיאמער.

און ווי אזוי דאס אויסטערלישע ווארט
האט אנגעשפארט צום רבינס הויכע טישן —
אזוי האט ער פארביסן זיך די באַרד,
א ברום געטאָן: אַ העזה פון אַ אישה!

געזעסן לאַנג פאַרמוחט. און דערנאָך —
דערנאָך אַן רוגו אויסגעגלייכט די ברעמען.
— נו, זאָגט איר דאָרט: אַ סוף! איך גיב איר נאָך!
זי האָט מיין וואָרט, אַ סוף זאָל עס שוין נעמען!

9

צי קאָן מען אַנדערש אויפלייזן דאָס ליד,
צי קאָן זיך אַנדערש אויסלאָזן די מעשה?
אַ שטייק וואָסער שימלט. און עס בליט —
עס בליט אויף דעם אַ ליליע אַ ווייסע.

גייט, אדרבה, פרוווט אין תהום דערגיין
די סודות פון איר אומשולדיקן בליען,
דעם צויבער פון איר אומבאָפלעקטן חן,
די גבורה פון איר שניי־ווייסער עליה!

זי פאָדערט דרך־ארץ פאַר איר שטאַנד;
די רביצין איז זי און נישט די מאַמע.
און ס'פעלט איר — ברוך־השם — נישט קיין פאַרשטאַנד.
אין חסידות קלאָר — ווי קלאָר אין אַני־מאַמין.

און אַלטע חסידים בוקן זיך פאַר איר —
די רביצין איז פול מיט דברי־תורה.

די שכינה אירע לעפצן האָט באַרירט.
די חכמה האָט געעפנט די טויערן.

און ער — זאָל לעבן — שמייכלט אין דער באַרד
און שטרענג און כמורנע שפיצט ער זיינע ברעמען:
אַן אישה — זאָל זי אויסריידן אַ וואָרט,
קיין אומגליק נישט. קיין גט וועט ער נישט געמען.

פיל ערגער, וואָס די רביצין איז שוואַך.
קיין טראַפן בלוט, און שטאַרק אַראָפּ פון פנים.
דער שוויגער האָט ער אויפמערקזאַם געמאַכט:
— די רביצין זאָל טרינקען מילך מיט האַניק!

צעשמייכלט זיך איר האַרץ אויף זיינע רייד,
די ווערטער זיינע שמעקן איר ווי בשמים.
ווי זאָגט מען אים דאָס? פאַסטן איז זי גרייט —
נאָר שענקען זאָל אים גאָט אַריכתימים!

פאַר דעם איז זי דאָך שוואַכער פון אַ פליג,
פאַר דעם איז זי דאָך אָפגעצערט געוואָרן,
ווייל די סכנה הענגט איבער איר גליק —
דער מוראדיקער קנויל פון זיינע יאָרן.

איז שבעלע געזעסן און געטראַכט —
מיט לייב־און־זעל באַהאַפטן אַן דעם רבין.
און דאָ האָט זי דערפילט, ווי אין איר טראַכט
אַ מלאך וועקט פון שלאָף דאָס נייע לעבן.

חדשים זענען פלינקער, ווי די טעג
און פלינקער פאַר חדשים זענען יאָרן.
אַ יאָר איז נאָך דער חופה שוין אַוועק
און שבעלע געהאַלפן איז געוואָרן.

באלאדן און גראטעסקן

אמהות האָבן זיך פאַר איר געמיט
און אויסגעווישט די טרערן אירע הייסע.
אַצינד וואָס פעלט איר נאָך צו איר געמיט?
זי וויל, דאָס קינד... אברמהמעלע זאל הייסן —

אַט גלאַט אַזוי, אַ פשוטער פאַרלאַנג.
אויב ניין — איז ניין. אַן כוחות ליגט אַן אישה,
אַן ערשטלינג, זיך געמאַטערט אַזוי לאַנג,
דאָס פנימל פאַרזונקען איז אין קישן —

און אויסגעצויגן מאַגער ווי אַן איי.
און — עפנט זי אויגן — זענען ביידע,
ווי בלאַסע בלויזע בלימלעך אויפן שניי
צעטראַטן און פאַרוועלקט פון חבלי-לידה.

און דאָרט אין די חדרים טרינקט מען יין
אַ חסידישער געזום ווי אין אַ בינשטאַק.
דער רבי — זאַל געזונט זיין — איז אַריין
דער קינפעטאַרין מזל-טוב צו ווינטשן.

ער ברומט אַ שטילע תפילה ביי איר בעט,
און ס'דוכט זיך, ער איז עלטער נאָך געוואָרן.
זי קוקט אַרויף מיט רחמים און געבעט:
אַ ליבסטער! נעם אַ טייל פון מיינע יאָרן!

— — — — —
די שטוב איז פול, דער סנדק איז שוין גרייט,
דער מוהל וואָרט מיט מעסער און מיט ברכה...
און דאָ — פון מויל צו מויל האָט זיך פאַרשפרייט:
די קינפעטאַרין גיט נישט דעם בן-זכר.

זי האַלט דאָס פיצל קינד ביי אירע בריסטן
און ראַנגלט זיך פאַר דעם אויף טויט און לעבן,
— לאַז, מאַמע, לאַז! עס וועט נישט זיין קיין ברית!
איך וויל, דער רבי זאל אַ שבועה געבן!

די מאַמע וויינט און ראַנגלט זיך און בעט :
— גיב טאַכטער, ס'קינד! — און שבעלע ביי אירן :
— אַ שבועה זאַל ער געבן ביי מיין בעט,
ער וועט מיט מיר דאָס קינד צו חופּה פירן !

איך קאָן נישט, מאַמע, אויסהאַלטן די שרעק !
איך קאָן שוין מער נישט לעבן אין דער מורא !
— — — — —
— הכלל האָט זיך דער רבי שטיל געפרעגט,
וואָס איז דער מער ? ווי לאַנג וועט עס נאָך דויערן ?

און אַז די שוויגער האָט צו ענד געבראַכט
צום רבינס טיש די מוראדיקע בשורה —
איז ער געבליבן טרויעריק, פאַרטראַכט
און איינגעהילט אין קנייטשן פון יסורים.

און אַז די שוויגער האָט אין פאַרכט געפרעגט :
צי קאָן זי באַלד איר קינד אַ תשובה געבן —
האָט ער דאָס פנים מיט זיין האַנט פאַרדעקט
און זיך צעקלאַגט : כ'בין נישט דער האַר פון לעבן !

— — — — —
און ס'האָט פאַסירט : דעם זעלבן אויפדערנאַכט,
האָט שבעלע די רביצין אויף אייביק
די בלויע אירע אייגעלעך פאַרמאַכט...

— — — — —
און ס'האָט אין קרייז פון לעבן אויך פאַסירט :
דער צדיק האָט הרחבהדיק און פריידיק
אַליין דעם זון צו חופּה נאָך געפירט. — — — — —

— — — — —
דאָס לעבן שפּראַצט. עס בליט, פאַרבליט,
אַ מענטש פאַרגייט — פאַרבלייבט זיין אַרט נישט ליידיק —
פאַרבלייבט —
א ל י ד — —

קבר-ישראל

איבער סטעפעס פאַרכמורעטע, אַדום-הראשונדיקע
האַט אַ יידיש פּערדעלע געמאַכט בואי-כלה.
און דער הימל-פעלץ אַ גראַער, אַ וואַטאָווער, אַ צעריסענער
האַט געהאַלטן אין פּאַלן, אַלץ נידעריקער און פּאַלן.

„אַזוי ווייט פּון אונדזער היימעלע! אַזוי ווייט פּון אונדזער נעסטעלע!
„ווי ישראלדיקן פּאַרפירן קאָן דאָס וויסטע משא-מתן!
כיוואַלט שווערן דער ווינטער קומט! כיוואַלט זאָגן, אַז עס פּרעסטלט שוין!
זאָלסט בשלום כאַטש אהיים אונדז ברענגען, האַרצעדיקער טאַטע!“

— — — — —
פּאַלג מיך, איטשע, קריך אין פעלץ אַריין. פּאַראַן אַ טראַפּן מאַלינעס,
וועסט דיך אויסשלאַפּן און דורכשוויצן, וועסט אויפשטיין אַ געזונטער.
— עט, כ'לעבן, וועלול, נאַרישקייט! געזונט איז גאַר קיין מעלה נישט.
ביי מיר איז שבת-שירה היינט. ביי דיר — אַ פּראַסטער זונטאָג.

און עס גלעקלט זיך דורך טרערעלעך דאָס תפילהדיקע ניגעלע.
אַ ייד לאַזט אַפּ די לייצעלעך, געהויקערט און צעבראַכן.
אַ צווייטער, פּון זיין פעלץ אַרויס, אין הייסער רחבות ליגנדיק,
שמייכלט צו דער כמאַרע און ער רעדט צו די מלאכים:

— אַז מען שמועסט דאָך: געקומען איז משיח קיין אַוואַרידאָק,
צו טאַנצן שבת-שירה מיט די פייגעלעך ביים פענצטער...
— אוי, איטשע, כיוועל נישט אויסהאַלטן! אוי, האַרציקער, דערבאַרעם זיך!
וואָס רעדסטו דען! וואָס פּלאַפּלסטו. דו שרפעסט דאָך! דו ברענסט דאָך!

„גענאַשט פּון איין גמראַלע, געפּאַרן צו איין רבילע
און שותפותדיק געהאַנדלט איבער טיף ראַסיי און רייסן.

אז איך וויל דאך מער נישט, גאטעניו, ווי ברענגען אים כאטש לעבעדיק.
א ווייב, נעבעך, מיט קינדערלעך, איך טו מיר אן א מעשה!"

— פע, וועלוול, ביסט א יידענע. ווי פאסט עס, דו זאלסט וויינען גאר?
אט גיב־זשע מיר דיין האנט בעסער און לאמיר ביי דיר פועלן,
אז, טאמער, זאל די שעה נישט זיין, ווערט מיט א יידן ווייניקער,
וועסטו נישט רוען, ביז דו ברענגסט נישט מיין געביין צו קבר־ישראל.

דו הערסט? — כ'וואלט בעסער נישט געהערט! דו גיסט א האנט? אט האסטו זי.
— איצט העלף־זשע, ברודער, זעצן זיך און העלף מיר זאגן ווידוי.
א שאד — קיין פרישע העמד ביים לייב! ס'איז וואכעדיק און פראסט אזוי!...
זיך אפגעקלאפט על חטא אין ברוסט. דער חולה ליגט א מידער.

איבער סטעפעס די פארמורעטע צוויי ביזע כלבים וואיעווען,
און יאגן זיך און בייסן זיך און רייסן זיך — צוויי ווינטן;
אוועקגעפלויגן בילנדיק, צוריקגעפלויגן וואיענדיק.
די כמארע האט זיך אויסגעשיילט א געלע און א בלינדע.

נאך טיאפקעט זיך אין מאטערניש דאס אפגעמאגערט פערדעלע,
די רעדער — דוכט זיך — דרייען זיך, דער וואגן שטייט פארכישופט.
א חלל אן א שטח שוין. דער רוח נעמט די ערד אוועק
און גאט האט זיך פון סטעפ געלאזט, געפינען ווו א ישוב.

איז מער אין סטעפ קיין גאט נישטא — איז מער אין סטעפ קיין טאג נישטא,
דער וואגן ווי א נפלע, און כלבים מאכן פליטה.
אין וואגן זיצט א יידעלע, די שטארע אויגן אנגעשטעלט,
פון הינטן ליגט א בר־מנן און פאר די אויגן שנייט עס.

צי שטייט מען שוין? צי ליגט מען שוין? אין הארצן עפעס דריגעט נאך.
אן עסק ווו די ביינדעלעך אן קבורה וועלן פוילן!
און פלוצלינג האט דעם יידעלע א בליץ געטאן, א ברי געטאן.
„דו רוסט נישט, ביז דו ברענגסט נישט מיין געביין צו קבר־ישראל!"

א שמיץ-געטאן, א ריס געטאן דעם אימפעט פערד-און-וועגעלעס.
דער פראסט האט מער קיין שליטה נישט, די נאכט איז מער נישט גרוילעך.
דאס פליט ער מיטן שטעגעלע. ווו גאט האט זיך אוועקגעלאזט.
וואס פירט אין סטעפ א יידעלע? — א מת צו קבר-ישראל.

2

שטילער, גריל, אין שפאלט פון אויוון, קעצל, אויפן פריפעטשיק,
מורמל רעדל, דריי דיך, שפינדל, קנאק און פלאקער, קינעלע.
האט א שווערן שלאף די באבע, תמיד וויינט זי, כליפעט זי,
דריי דיין שפינדל, קאטיערינע, זע דיין חלום שפינענדיק.

פיל דער שיעור, א, דידו, דידו, צלמען זיך, בוקן זיך?
זע, די בילדער פארן פלעמל פון דיין תפילה שוויצן שוין.
און אין קוימען זיצט א שווארצער, קראצט א פיאטע מרוקענדיק,
און אין לאדן די זאווייע קלאפט מיט פליגל שפיציקע.

שפין זשע קאטיע, קאטיערינע, שפין דיר אויס דיין האפענונג.
פון דיין פאדעם ווערט א זייד און פון דיין ליין א חופה-קלייד.
— דידו! דידו! — שטייט דאס מיידל, אויגן רונדיק — אפענע.
הערסט? דער הונט האט זיך צעוואיעט, פערד אין גארטן טופענען!

נעמט א האק דער אלטער דיד און קאטיע נעמט א סמאלע קין,
און באפעלצטע און באגורטע — אויב א גנב — וויי איז אים! —
ביידע גייען זיי אין גארטן שטרייטן מיט עמליקן...
שטייט א וואגן, זיצט א פעלק מיט ווייסע באַרד און פאותן.

— ווער-זשע ביסטו? אויב א שד — אנטלויף אין דיין באהעלטעניש.
אפגעהיט פון ביזע שליטה זענען שטיבער גוישע.
אויב א מענטש, טאָ קום אריין, קיין האַלץ אין אויוון פעלט אונדז נישט.
וואס-זשע זיצסטו אַ פאַרחושטער? הונט, אוועק! וואס וואַיעסטו?

— לאַזט אים וואַיען, ליבע מענטשן, פון מיין אומגליק ווייסט איר נישט!
זעט, ער ציטערט פאַר מיין וואַגן, ער האַט נאַנט דעם טויט דערשפירט...

און דער ייד פארציילט אַ מעשה, מוראדיק און אויסטערליש, ווי אַזוי אין מיטן סטעפּ געשטראַפּט האָט אים דער אויבערשטער.

און געלאָזט אויף גאַטס באַראַט אין דרויסן פּערד און וועגעלע, זיצט דער ייד ביים גוי אין כאַטע, — פּול די שטוב מיט פּויערים — און דער מת, די פּיס צו דרויסן אויף דער ערד אַוועקגעלייגט, ביי דער קנאַקנדיקער קין ער זאָגט אים תּהלים טרויעריק.

...און אַרום, אויף מיילן ווייט, אַלץ גוישע מאַהילניקעס, און, לויט יידישע זאַקאַנעס טאַר אַ מת נישט וואַרטן לאַנג... גויים טראַכטן, מיט די דלאַניעס רייבן די פּאַטילניצעס און, צו שטאַרקן די מחשבות, ציען זיי די גאַרטעלעך.

— וויסט איר קיינער, ליבע מענטשן, פּון קיין יידיש ישוב נישט? — ביז צו לודמער הונדערט מייל, מיר לעבן ווייט און אַפּגעלייגט. — לייג זיך שלאָפּן, בידנער מענטש! — די גויע ברענגט אַ קישעלע, נאָר דער ייד האָט זיך צעקלאָגט — אַ יאַמער פּון פּאַרוואַגלטיקייט:

— כּוועל נישט רוען, כּוועל נישט שלאָפּן, ביז איך ברענג צו קבורה אים! און מיט הענט און מיט די ציינער רייסט ער איין זיין בעקעשע. גויים שטייען און זיי סאַפען, טרויעריק־פּאַרכמורעטע. און זיי האָבן דרך־ארץ פאַר דעם יידנס ווייגעשריי.

טרעט אַרויס דער אַלטער דיד — אַ קופּער קאַפּ אין זילבער־ראַם, און עס גלאַנצט זיין הויכער שטערן, ווי אַן אויג מחשבהדיק. און ער רירט דעם ייד ביים אַקסל, וויל זיין ווייטאַג מילדערן: — הער־זשע אויס אַן אַלטן דיד, אברהמשי, נשמה דו!

דאָ נישט ווייט, אַ קנאַפּער מייל, אין אַלטן וואַלד אין פּריצישן, שטייען שטיינער פּון פּאַרצייטן, זעט עס אויס בית־עולמדיק. אַלטע שטיינער, גרויע שטיינער, טיף אין דר'ערד זיי זיצן שוין. צי פּון יידן, צי פּון טאַטערס — אַבער נישט באַצלמטע.

באלאדן און גראטעסקן

דאָן שטעלט אָן דער ייד צוויי אויגן האַפּנדיק און שרעקעדיק,
קוקט אין פּנימער אַריין אין יינגערע, אין עלטערע.
און זיך האַנט פאַרקריכט אין בוזים, שלעפט פון דאַרט אַ זעקעלע.
— גוטע מענטשן, קומט מיט מיר! איך גיב אייך גאַר מיין געלט אַוועק!

גיין אום ווינטער, שפעט ביי נאַכט, פון וואַרעם שטוב אין וואַלד אַוועק?
און פון זעקל און אויף דר'ערד עס פאלן רענדלעך קלינגענדיק.
אויף דעם ייד איז אַ רחמנות, יאַמערט און גוואַלדעוועט.
זאָל ער היטן די זאַקאַנעס... — גיבן נאָך די יינגערע.

און די אַלטע שטייען צו. אַז גיין — איז הכל־בכלדיק,
ווער וועט אַפּשטיין פון אַ רענדל? לעבט אַ דאַרף אויף קאַפּיקעס.
...ציט פון טויער אַ לוויה נאַכטיק־רויכיק־פאַקלדיק
און דעם יידן מיט זיין מת באַגלייט אַ דאַרף מיט לאַפּאַטעס.

3

ביי די ריזיקע קנאַכן פון די פּריצישע דעמבעס
אויפן שניי ליגן פאַרטייעט צוויי פאַר פלעמעלעך פאַרגרינטע.
— זע נאָר זוניו, סאַראַ וועלט! אַזוי ניי און אַזוי פּרעמד איז
אונדזער נאַכט, אונדזער וואַלד! צי עס ברענט נישט דער ווינטער?

— אוי־וויי, מאַמע, ס'איז שלעכט! איך פאַרטראַג נישט דעם תּענית!
אוי־וויי, מאַמע, גיב פּרעסן, אַדער היט דיינע ביינער!
— שטילער זוניו, זיי וועלפּיש! ווייל דער ווינטער נעמט אָן איצט!
וועסט נאָך צייט האַבן צו בייסן און פאַר הונגער צו וויינען...

און זיי שאַרן זיך באַדרערדיק מיט די געשרומפענע בייכער,
און זיי שלענגלען זיך און קריכן צו דער רויטער מצבה,
ווי אין חושך און אין בראַנד, וועלכע האַבן נישט קיין גלייכן,
שטייען פּויערים געפּעלצט און זיי גראַבן אַ קבר.

און אַ יידל איילט זיי צו, און אַ יידל איז צופּרידן
אויף די אוראַלטע מצבות: פּה נטמן, פּה נטמן...

נאָר די אַרבעט — נישט פון אַרט, און די פויערע שוין מידע,
און די ערד האָט זיך צעקריגט מיט די פאַרזשאַווערטע רידלען.

— סאַראַ נעכטעלע אַ ביסל! ס'איז אַן אַרט פאַר נישט גוטע;
אַז מען גראַבט אַ האַלבע נאַכט און מ'זעט נישט קיין פעולה.
כ'האַב אַ פיסעלע דערפּרוּירן. — איך — אַ הענטעלע צעבלומטיקט.
או — אויך, אַ שנייעלע עס דרייט! אַ זאַווייעלע עס הוילעט!

— זאַג אברומע, קום אַהער! ביסט אַ מענטש צי אַ טייוול?
האַסט פאַרפירט אונדז בלויז אין וואַלד, צי שלעפּסטו אונדז אין גיהנום!
וואַס-זשע קוקסטו און דו שווייגסט? מיר געפעלט נישט דיין גאוה.
האַסט אונדז אַפּגעקויפט פאַר געלט — נעם צוריק, זאַל עס ברענען!

און דער ייד קוקט זיך אַרום אויף די אוראַלטע קברים
און — אַ פאַל געטאַן צו דר'ערד און אַ גראַב אַריין די נעגל.
— מאַמע ערד! עפּן אויף דיינע פאַרשלאַסענע אַרעמס!
כ'וועל דיך בייסן מיט די ציין! כ'וועל פון אַרט נישט אַוועקגיין.

האַט דערשראַקן זיך די ערד, איז איר שוים געוואָרן וויכער.
גראַבט אַ יידל מיט די הענט און די פויערע מיט רידל.
איז געפּלויגן איבער קעפּ די אַלטע וואַלד-מכשפה
און אַראַפּגעטרייסלט שניי פון אירע שדימדיקע פּליגל.

און די אַרבעט האַלט שוין ווייט. און דער קבר איז שוין מוכן...
אַז עס גיט עס נישט אַ פייף די אַלטע וואַלד-מכשפה,
אַז זי פאַטשט עס נישט אַראַפּ מיט אַ שניי-זאַווערוכע.
נאָר אַ שווינדל דורכן וואַלד. און פון קבר קיין זכר...

— לאַמיר, ברידער שטעלן פיס! וואַס-זשע שטייט איר ווי באַשוויירן?
זעט! אַ יידל גראַבט אַליין מיט די הענט מיט די הוילע,
זעט! אַ יידל שלאַגט דעם קאַפּ אַן די אוראַלטע קברים.
— לאַזט אַריינברענגען אַ מת! עפנט ס'קבר ישראל.

איך וועל מאַכן אַ גערעש; דעם בית-החיים צעטראַגן.
וועלכער ייד איז דאָס נישט ראוי צו וועקן זכות-אבות?

באלאדן און גראטעסקן

גוטע מענטשן. העלפט מיר צו; כ'שענק מיין פערדל און מיין וואגן,
כ'וועל אהיים דערגיין צו פוס, באדאי קלויבן נדבות!

און מען פאלגט שוין און מען גראבט, און דאס יידל האט געפועלט —
צום קאיאר האט פארקלונגען א פאריאמערטער קדיש;
און דער מת האט אים געהערט שוין פון קבר־ישראל,
און די היטלען אין די זשמעניעס האט פארקוועטשט די הראמאדע.

4

דורך פארזשמורעטע שויבן פון דעם שטיבעלע דעם פינצטערן
גלאצט אריין די בהלה פון אויפגאנג דעם רויטן.
און דער דיד פאר די בילדער זאגט א תפילה אזא גינציקע:
גיב, א, טאטע פון הימל, דאס טעגלעכע ברויט אונדז!

שטייען פויערישע טשאבאטעס אויף דער פאדלאגע דער ליימענער,
נאך נישט טרוקן פון דער נאכט, אין א ריטשקעלע בלאטע.
ערגעץ קאפעט אן דער וואנט און מעלה־גרהט דאס בהמהלע,
און אין ווינקל פון דער באנק ווינקט אראפ א טלית־קטן.

פלאמען אויף בארד און פאות אין אוי־ווייען פארשטיינערטע,
דארט צעברענט זיך א הארץ — א שטיק אייז און צעגייט נישט.
— ליגסטו, איטשעלע, אין דר'ערד, אויף דיין קבר וויינט קיינער נישט.
אוי, ווי טראגט מען דורך טעג דעם פארפרוירענעם ווייטאג!

אוי, ווי שלעפט מען אין וועג אזא שווערינקן פעקעלע,
בארג־ארויף, בארג־ארויף אין דעם הארץ אין דעם קראנקן?
ווער־זשע שטייט עס ביי דער וואנט, אזוי פינצטער, אזוי שרעקעדיק?
— שטילער, שטילער, ליב וועלוועלע, דאס קום איך דיר באדאנקען.

— אוי־וויי, איטשעלע, דו? פארטריבן פון קבר שוין?
האסט קיין תקומה נישט, פריינד, און דו גייסט זי, נעבעך, זוכן?

— זאלסטו, וועלוול, מאריד־ימים זיין! מיט דיין הילף, א לויב דעם אויבערשטן,
האָבן געפונען מיינע ביינער זייער הייליקע מנוחה.

דען, זיי וויסן, אַז אין וואָלד זענען קברים נישט קיין פשוטע —
אונטער אַלטע מצבות ליגן קדושים און טהורים.
אַ גאַנצע עדה יידן, ווי אַ לאַנקע אַ געקאַשעטע,
איז דאָרט אויסגעלייגט אין צייל פון אַ פאַרציטיקער גזירה.

און זיי ווילן נישט אַרייננעמען, די קדושים, די אַמאָליקע,
אַזאָ פראַסטן חירוקים, אַ ייד פון אַ גאַנץ יאָר.
„נישטאָ ביי אונדז קיין פלאַץ פאַרן פשוטן ישראליקן!
זאַל מען שליסן די ערד מיט אַן אייזערנעם פאַנצער!“

האַסטו, מיין טייער וועלוועלע, געטאָן זיך מוסר־נפש זיין.
און עס שרייען שוין די קברים און אַ יאָמער פאַרמערט זיך:
„יעדער ייד איז אַ קדוש! מיר קאַנען מער נישט, עפנט שוין!
עס צערינען אונדז אין בלוט די געשפאַלטענע הערצער!“

אַזוי, מיין טייער וועלוועלע, וועט אַ ייד נישט פאַרפאלן זיין.
כאָטש געשטאַרבן אין חול, נאָר צו קדושה געבוירן.
און וואָס איין ייד האָט פאַרפעלט, וועט אַ צווייטער ייד ממלא זיין.
און ס'וועט הייליק זיין די ערד... אַלץ דורך יידישע קברים...

— אין דעם טונקעלן ווינקל קרעכצן שטילערע און מילדערע —
דאָרט האָט אויפגעפלאַמט אַ טרער קעגן מאָרגן דעם רויטן.
קרייצן פויערישע פינגער דעם קופער־קאַפּ אין זילבער־ראַם:
— גיב, אַ טאַטע פון הימל, דאָס טעגלעכע ברויט אונדז!

קולות אויף אוקראינע

ווי פארציילט מען דאס אין ווערטער פשוטע און שטילע ?
און ווי קליגט מען זיך דעם שארפן אויסגעשריי פארבייגיין,
אזוי, אז מענטשן זאלן אויסהערן און שווייגן,
מיט שטומע אויגן, און א קרעכץ אפילו ?
און א קרעכץ. ווייל יעדער קרעכץ איז לידיק —
א פוסטע זאנג אין פולן פעלד פון לידן.

— . —

היינט שיינט אויף די זון. און מארגן וועט זי שיינען,
און וועט אריינקוקן אין פענצטער צו רב נחומקע מלמד,
און וועט אריינקוקן אויך אנדערש-ווי, ווי אומעט שפרייזט אויף סאמעט,
ווי שטילע שטילקייט הערשט, נאך קולות אויף אוקראינע.
נאך קולות אויף אוקראינע ווערט שיטער די משפחה.
רב נחום בלייבט אליין. מיט אים — זיין טאכטער ברכה.

— . —

זיי זעען זיך נישט אפט, זיי לעבן ווי די פרעמדע.
זי — זיצט ביי זיך אין צימערל און קעמט די לאנגע האר זיך.
ער — קלאפט נאך און אין טיר צו איר מיט מורא און מיט פארזיכט,
און בעט זיך, פארן מרחץ גיין, צו געבן א פריש העמד אים.
— באדארפט זיך דאך נישט בייזערן. א ייד מוז דאך געדענקען:
כל-זמן עס טליעט נאך א פונק — באדארף מען האלטן ריינקייט !

— . —

דעם טאטנס אויגן — רויט, פון הענגען איבער ספרים,
און אירע — זענען אויסגעבלייכט פון שיסן צו דער סטעליע.
עס שלאגט פון זיי א הפקר און א ליידקייט א העלע,
פון טאטנס רייד פארטונקלען זיי זיך, ווי די פוסטע קברים —
צוויי פוסטע קברים, וואס די הינט האבן פארשלעפט די מתים,
צערסן הענט און פיס און פארטראגן שדים ווייסן...

— . —

ווען זאגן זאל עס סתם א ייד און נישט דער שטילער טאטע,
וואלט ברכה זיך א לאז געטאן צו אים מיט אירע טענות,
וואלט ברכה ווידער אויפגעוועקט די קולות פון אוקראינע:
זאג, ייד! וואס טויג די וועלט, ווען דיין נשמה איז פארלאטעט,
פארלאטעט ביז צום קבר מיט א גרויסן, געלן ליגן?!
דעם טאטנס אויגן — רויט. און ברכה האט געשוויגן.

— . —

געשוויגן, זיך פארטייעט אין איר הויקערדיקן צאָרן.
זי קאָן שוין נישט פון שטוב אַרויס אויף נאַנטע דלת-אמות.
עס שטעכט זי די בליקן פון די וואַכעדיקע מאַמעס:
...ווי שיקט זיך עס, אַ מויד זאל זיך נישט שעמען מיט איר צרה?
אַ צרה — אויף אונדז אַלעמען, האָט קיינעם נישט געמיטן!
די וועלט איז אַבער — וועלט, געפינט מען זיך אַ מיטל...

— . —

אַ דאַקטאָר פון אַמעריקע, א מומחה און בעל-דרשן,
גענישטערט האָט אויף בוידעמער, אין קעלערן געקראַכן,
אַריינגערעדט אין טאַטן, וויל באַהאַלטן האָט זיך ברכה. —
זי וויל נישט — זאָגט זי — מיטפאַרן מיטן טראַנספּאָרט קיין וואַרשע,
קיין וואַרשע מיט די מיידן ווי די גענדו אין די וואַגאַנעס!
ניין, דאַקטאָר, ניין! אַ פרוי אָן שאַנד פאַרדינט נישט אויף רחמנות!

— . —

אין וואַרשע שטייט אַ הייזעלע די הויך — אַ גאַרן זיבן,
מיט ניין-און-ניינציק צימערן, מיט זיבנהונדערט בעטלעך.
און מיידן מיט די נומערן, און וויבער מיט די צעטלעך —
זיי ווערן ווי די ווערעמדיקע אַרבעס דאַרט געקליבן.
געקליבן און פאַרשריבן, און צו קענטעניש גענומען.
— אַט האָט איר אייער פּלאַץ; אַ בעטל מיט אַ נומער!

— . —

דאַקטוירים אין די צענדליקער, אַלץ יידן, גאַט צו דאַנקען.
עס בלאַנקען ווייסע פאַרטעכער, עס גלאַנצן פליך און ברילן.
אַ רעווען ווי אין שעכטהויז, און אַ יאַמער ווי צו נעילה.
דאָס רינט דאָך יידיש בלוט פון די צוואַנגען פון די בלאַנקע,
מיט בלאַנקנדיקע צוואַנגען פון די מיידלשע געדערעס
דאַרט רייסט מען אויס די פרוכט פון אוקראַינישער זרע.

— . —

א לויב צו אייער יידישקייט, ווילקענעוודיקע תמימים,
א לויב צו אייער קענטעניש, פון טריף צו מאכן כשר.
צו בלוט זענען מיר צוגעווינט, זאל אפרינען, נישקשה.
אבי נאר זאל אפואשן די אויסגעברענטע חתימה,
די אויסגעברענטע חתימה, וואס פארפינצטערט אונדז דאס פנים.
דער כבוד איז אין דר'ערד, נאר לעבן קאן מען אן אים.

— . —

נאר לעבן קאן מען אן אים, ווער צום לעבן איז בארופן.
דער ווייטיק איז פארגענגלעך, און די בושא איז פארגעסלעך.
פאראן אבער נשמות, וועלכע בלאנדזשען אין די געסלעך...
און שלעפן ווי די מיסטוועגן די הויקערדיקע גופים.
די גופים — זענען איבעריק, דער כבוד איז געבראכן...
...רב נחום זיצט און שווייגט. אין צווייטן צימער — ברכה.

— . —

וואס זוכט ער דארט אין ספרל, דער טרויעריקער טאטע?
וואס שאקלט ער זיך ווינטיק, ווי א בויםל אויפן צווינטער?
א קרעכץ אויף דער אקטאווע ביי א ניגון אויף דער קווינטע.
דאך וויקלט זיך זיין ניגעלע אן איבעררייס און גלאטיק,
אן איבעררייס און גלאטיק, ווי די ווענט פון טיפן ברונען.
עס פאלט און פאלט און פאלט. קיין גרונט נאך נישט געפונען.

— . —

...דער זייגער האט זיך אפגעהוסט און אויסגעשלאגן צוועלף שוין.
דאס לעמפעלע צעשמילקעט זיך און פרייט זיך מיט זיין פטירה.
ערשט דאן, פון ברכהס צימערל צעעפנט זיך דאס טירל,
די האר אירע צעלאזטע, און די אויגן גליען וועלפיש.
די אויגן גליען וועלפיש אויף דעם טאטן, ווו ער לערנט.
צי פילט ער אירע טריט? צי וועט ער זי דערהערן?

— . —

דער טאטע האט דערפילט, א קער-געטאן זיך זייטיק,
אריינגעשטעקט אין ברכהן זיינע אויסגעוויינטע אויגן,
א קוש געטאן דעם ספר און א בלאט אין אים פארבויגן,
זיך צוגעגרייט באגעגענען דעם אומגליק, וואס איז צייטיק,
וואס צייטיק און דערווארט, ווייל זיין אנקום האט געשלאגן.
ס'האט אויפגעשפילט דער וויין אין אנגעפלאשטן לאגל.

— . —

און ברכה איז אַרײַן, אין אירע נאַכטיקע מלבושים
מיט ליכטיקע הדלקות אין די פענצטער פון איר שאַרבן.
און ברכה האָט אַרויסגערעדט: אַ, טאַטע, לאַז מיך שטאַרבן.
מיט ערד און רידל אויסלעשן דעם פייער פון מיין בושה.
דעם פייער פון מיין בושה, און די דמים די צעקאַכטע.
און נחום האָט געברומט: דו ביסט גערעכט, מיין טאַכטער!

— . —

און נחום האָט געברומט: אַ חלוש און אַ זקן...
דערנידעריקט דעם קאַפּ. אים איינגעטונקט אין תהלים...

— — — — —
טאַ ווי פאַרציילט מען דאָס אין ווערטער, פשוטע און שטילע,
ווי אַזוי פאַרן געברום דער יונגער טאַג האָט זיך דערשראַקן,
דערשראַקן פאַרן אויסגעפראַל פון אויפגעפלאַצטע מיילער:
רב נחום טאַכטער האָט זיך אויפגעהאַנגען אויף אַ ליילעך!

— . —

היינט שיינט די זון, און מאַרגן וועט זי שיינען,
פון עבר קלינגען אויסטערליש די קולות אויף אוקראַינע!...

מאַמע-וואַנט

דורך גליטשיקע טרעפלעך פון שמוציקע געסלעך,
וון ווענט זענען בלינד, זענען הויקערדיק-העסלעך,
וון ס'שוועבן ווי שאַטנס פאַרשלייערטע פרויען —
דו נידערסט צום כותל אין אַלט-ירושלים.

די זון איז דאָ העליש און ציגיש צעפלאַקערט
אויף ווייסן געשטיין, וואָס איז קרעציק און נאַקעט,
דער שאַטן איז דורכניכטיק, בלוי און קרישטאַליק.
דער הימל — אַ לויטערער עפישער חלום.

די וועלט — אַ קלאַקע, דאָס געסל — אַ רינשטאַק,
און אפשר אַ צעלע אין שטיינערנעם בינשטאַק,
וון ס'ליגט נאָך פאַרוייעט אין שפאַלטן און לעכער
דער האַניק פון דורות: טרוים און פאַרברעך.

דו נידערסט אַראָפּ ווי צום אָפענעם קבר,
און יעטוועדער שטיין איז אַ גרייטע מצבה,
און יעטוועדער בעטלער — אַ קלעפיקער וואַרעם,
וואָס דאָ, אין דעם שפאַלט פון דער וואַנט, אין זיין נאַרע.

אין טערקישע פעסקעס, אין ליטווישע היטלען,
געשטרייפטע כאַלאַטן, צעכראַסטעטע קיטלען,
באַדרערדיק און בערדיק — אַ וויסטע כאַליאַסטערע
מיט פויגלשע לאַפעס: דערלאַנגט אַ פיאַסטער!

אַט דאָס איז די ערנוואַך — הערלעכע ריטער
פון הערלעכען כותל — דעם מלך-אביונס גיטער!

באַשניטענער אָפּפּאַל פּון הונדערט מדינות,
וואָס האַנדלט מיט קרעכצן, מיט קרעץ און מיט קינות.

דאָ אַרבעטן שווער אויפן ענגלישן גראַשן
אַ שאַר היפּאָקריטישע חלוקה־שמיים,
זיי מאַלן דעם תהילים, זיי דרעשן משניות
און זיי מיטן אויבערשטן — גאַנצע בני־בית.

נאָר האַרט פאַרן כותל, פאַרטייעט־פאַרביטערט
דאָרט שטייען די אמתע שווערע געמיטער,
פון ערגעץ געקומענע מענער און פרויען,
דער וואַנט זייער ווייטיק און צער צו פאַרטרויען.

די וואַנט איז אַ שווערע, די וואַנט איז אַן אַלטע,
מיט ווילדן געוויקס אין די שטיינערנע שפּאַלטן,
אַזוי ווי מיט האַר אין די אוראַלטע אויערן —
הערט זי דעם אויסגוס פון ווייטאָג און טרויער.

און דאָ איז דיין האַרץ מיד אַ חלף אַריבער!
דו זעסט, אַז די וואַנט איז צעפרעסן פון גריבער
פון אייביקע טרערן, וואָס אויגן פאַרלירן —
פון אייביקע קושן דער שטיין איז פאַלירט!

דאָ הערט מען נישט וויינען אויף גלות־השכינה.
נאָר הערצער צעגייען, און אויגן צעריינען.
פון אייביק־און־טעגלעכע מענטשלעכע ליידן.
צו וועמען, אַז נישט צו דער וואַנט זאָל מען רעדן!

יתומים פון לעבן — די הערצער געקלאַמערט
אַן טרוקענעם שטיין — אַן דער אייביקער מאַמען —
דערציילט מען דער מאַמען אין שטילן געפליסטער,
ווי ביטער די נויט, און דאָס לעבן — ווי וויסט!

באלאדן און גראטעסקן

מען שרייט נישט בציבור, מען רעדט נישט צוזאמען,
נאָר יעדער באַזונדער גיסט אויס פאַר דער מאַמען
באַהאַרצט און בלחש זיין ווייטיק דעם גרויסן.
און דאָס איז די טרייסט: וואָס אַ מאַמע הערט אויס.

די מאַמע הערט אויס מיט די האַריקע אויערן.
שטיינערנע שטומקייט — איר זיפּץ פון באַדויער,
דעם וויי אין די אייביקע קנייטשן פאַרבאַרגן.
זי דאַרף דאָך נאָך הערן די זיפּצן פון מאַרגן!...

— — — — —
און דאָס איז דיין חטא, וואָס מיט צער איבערלאָדענע
שטעכן די זיפּצן דיר דורך דינע אַדערן,
נעגלען דיך צו צו דער וואַנט אַ געקרייצטן,
האַסט נישט קיין טרייסט פאַר זיי, האַסט נישט קיין עצה.

...אָן בלויען קרישטאַל פון געשליפענעם שאַטן
אָן בלענדיקן שטיין, וואָס די זון האַט צעבראַטן,
צעברעכסטו דיין האַרץ אין פאַרשטיקטע יללות —
אַ קרבן דער מאַמען פון ערדישן גלות.

1929

תנועות

מגילת תנחום

תנחום א.

ווער עס האָט די מאה — יענער האָט צו זאָגן...
אַנטקעגן דעם, וואָס מען שמועסט: רב תנחום דער נגיד,
ווי קומט עס צו אים די היינטוועלטליקע שיטה
מיט בעלער, הולאַנקעס, מיט רענדלעך צו שיטן
אויף רעכטס און אויף לינקס? אַ געבראַטענער שררה
מיט אַלע די פּריצישע דרכים — און גאַר!

טאָ פּרעגט־זשע ביי אים, וועט ער מלכותדיק שמיכלען
און גלעטן זיין באַרד און דערקלערן דעם שכל,
אַ היינט איז אַ וועלט, וווּ עס טויג די פּזרנות
פון בעלער, הולאַנקעס און פעטע מתנות
פאַר דעם און פאַר יענעם; עס גייט נישט פאַרלוירן,
עס קערט זיך נאָך אום בפּליים — און גאַר!

היינט שטעלט איר זיך פאַר, ווי אַזוי אויף טשעקאוועס,
ביי זיך אין מאַיאַנטעק אַ ייד האָט געפּראַוועט
אַ באל? אַז מען שמועסט אַ באל פון די בעלער:
ווי זאָגט מען ביי אייך? — וווּ מען שטיקט גענערעלער...
געפּראַוועט אַ באל פאַר אַ פּולק אַפּיצירן.
דער פּירשט־קאַמאַנדיר האָט די שמחה באַצירט.

פון וואָן אַזאַ גדולה? — השגחה־הפּרטית:
עס ליגן אין בלאַטעס די פּאַנישע ראַטעס
און שיסן אַריבער צו יעקע דעם נאַנטן.

רב תנחומס מאיאנטעק איז נאנט ביי די פראנטן.
דער סוחר, דער ייד מיט די היפשע פאדריאדן,
ווייזט אויס — האט ביי מלכות א חשיבות געהאט.

נו, לאזן זיך ווילגיין אין גבירישן וועלדל
צעכריאשטשעטע גייטער — די פאנישע העלדן:
העי, ברודערקע וואסיא! העי, פעטערקע וואניא!
צום טייוול הכנות! אהער די שאמפאניער!
דו הערסט ווי עס ברומען ווילהעלמס מזיקים?
זאל לעבן דאס לעבן! זאל שפילן מוזיק!

זאל שפילן מוזיק! — און ביי זילבערנע קלאנגען
די סארווערס דערלאנגען אויף טישטעכער לאנגע,
א ווימל, א וויכער, א פריילעכער לאגער.
זאל שיסן שאמפאניער! זאל פליסן מאלאגער!
צום טייוול די שטיקעס, פאפאכעס, באשליקעס.
ווען טאטערן בראטן אויף שפיון שאשליק!

רב תנחום אליין מיט זיין ווייבל אדעליע,
זיי האלטן אן אויג און גיבן באפעלן
דער גבירישער מאלציט זאל צוגיין מיט פולן.
א גביר איז באשערט — איז ער עולה לגדולה,
דער פירשט קאמאנדיר, ווי א חתן באזעצט אים
און קושט אים אין שטערן: יעוורעי מאלאדיען!

— — — — —
פון אלע ארומיקע דערפער פארברענטע
געקומען די פויערים, רוקן זיך נענטער,
און קוקן זיך צו צו דעם גבירישן אופן
פון לאזן זיך ווילגיין, פון פרעסן און זויפן,
פארגיסן מיט וויין די ספנה די נאנטע.
דער גביר האט דערזען און זיך עפעס דערמאנט:

מען דארף מיט די פויערים לעבן בשלום...
דאן הייסט ער די רעשטלעך פון אלע מאכלים,

די שטויסן געבעקס און די וויין אין די פלאשן
צו לאזן אויף הפקר, כל דיכפין זאל נאשן.
די צייט איז אזא, אז מען ווערט דעמאקראטיש,
בפרט, אז די געסט זענען שיפור און זאט.

אזוי האט רב תנחום געפראוועט א יום-טוב
פאר ארעם און רייך אין זיין גרויסן מאיאנטעק.
און דאן מעשה נגיד געפארן שפאצירן,
מיט ברייטן פארנעם, מיט א שטאב אפיצירן
אויף גומענע רעדער; גערעדט פון פאדריאדן,
פון זיך און זיין מזל הנאה געהאט.

א שטיקעלע צער האט אים דאך נישט געמיטן. —
עס מוז דאך פארלויפן א מאל אין א שמיטה
א קליינער פארלוסט! — ווען אדעליע די גבירה,
געקומען אהיים, נעמט אראפ אירע צירונג,
דאן גיט זי א קוויטש און זי פאלט אין חלשות.
רב תנחום דערהערט נאר: פארלארן די בראש!

א שאדן א היפשער! א בראש מיט בריליאנטן.
דערצו א געשאנק פון דער לייפציקער ט א נ ט ע
פון פאר דער מלחמה. א זאך לזכרון.
— כ'וואלט בעסער שוין וואס — מי יודע פארלארן —
קומט צו זיך אדעליע. נאר-וואס איז די פעולה,
גיי זוך, אז דער וואלד איז מיט פויערים פול.

פארטרייבן די פויערים? אַנשטעלן וועכטער?
עט, כ'לעבן, זיך מאכן צו לייטיש געלעכטער!
עס טאר פון דער מעשה א האן נישט א קרייטאן.
שוין בעסער פארבארגן פון לייטן דעם ווייטאג.
די בראש האט שוין ווער מיט א פשר געוויסן
געפונען אין וואלד און באהאלטן געוויס.

אזוי מיינט א גביר, אבער נישט זיין באשערטע.
זי האלדזט אים און קושט אים, זי וויינט און באשווערט אים
צו לויפן אין וואלד און צו פרווון דאס מזל —
וואס גרעסער דער נגיד, אלץ מער עולם-הזה.
זי ברעכט שוין די הענט און זי מאכט שוין געוואלדן
צו לויפן און זוכן די שפילקע אין וואלד.

וואס טוט נישט א מאן צוליב חוהם עקשנות?
דער ייד זאגט איר צו, אויף א נגידס נאמנות,
אז מארגן גאנץ פרי, ווי דער האן וועט נאָר קרייען,
צו לויפן געפינען דער טאנטעס קאמיע.
דערווייל מוז מען ווארטן: די נאכט איז פארלאפן,
איז גלייכער צו שלאפן א רוקן שלאף.

און, כ'לעבן, דער ייד איז געשלאפן גאנץ רויק.
באגינען, דערמאנט זיך די נעכטיקע שבועה,
פארווילט זיך דעם נגיד קאטאוועס צו טרייבן
און מאכן דעם אנשטעל: דאן וועקט ער זיין ווייבל
און ביידע פארשלאפן, אין אוויר דעם קאלטן
זיי לאזן זיך זוכן די שפילקע אין וואלד.

אין וואלד איז געוועזן, ווי נאך א בהלה,
ווי נאך א פאגראם פון דעם הונגערס חיילות.
די נעכטיקע חברה אין וואלד האט פארגעסן
נאָר דאָס, וואָס מען קאָן שוין נישט זויפן און פרעסן,
עס ליגן צעזייטע דעם הונגערס מכשירים,
צעגריזשעטע ביינער, צעבראכן געשיר.

צעלאכט זיך דער נגיד: צי ביסטו ביים זינען,
צו פרווון נאָר וועלן דיין שפילקע געפינען?
שוין לייכטער דעם טעלער פון הימל דערלאנגען,
און אפשר אין ים דעם לויטן צו פאנגען,
און אפשר... דעם נגיד פארהאקט זיך דאָס לשון,
ער הערט איר געשריי: — כ'האָב געפונען די בראַש!

גיי לייקן אן דעם, וואָס דו האָסט פאַר די אויגן!
אַט האַלט זי די בראַש, נאָר אַ ברעג איז פאַרבויגן,
משמעות פון שווערע שטיוואַלעס צעטראַטן,
אַזוי איז געלעגן אן אוצר אין בלאַטע,
פון אַלעם פאַרשעמטער, פון קיינעם דערקענטער,
געלעגן, געוואַרט אויף די נגידישע הענט.

אַדעליעס התפעלות איז קוים צו באַשרייבן.
ביי אים אויפן האַלדו בלייבט שוין הענגען דאָס ווייבל —
אַ וואַגיקער מלאַך מיט אויגן פאַרמאַכטע,
זי בייסט אים, און קושט אים, אַט וויינט זי, אַט לאַכט זי,
זי עטעמט אויף אים מיט פאַרשיכורטע ווערטער:
אַז גרויס אונדזער מזל — מסתם זע'מיר ווערט!

באַרוישט און פאַרטויבט, ווי דורך פאַרע דערהערט ער
דעם שיכורן זין פון די ווייבערשע ווערטער
און רייבט זיך דעם שטערן, אַזוי ווי פון חלום.
ס'איז אַ נאַרישקייט, כ'לעבן! ס'איז הבל־הבלים!
וואָס איז? אַ קאַנטראַקט מיט זיך מזל געשלאַסן?
בפירושו, עס גליקט אים שוין איבער דער מאָס!

אין רעש פון מלחמה, אין בראַנד פון עשירות,
אַ ייד זאָל עס צייט האַבן זען ווען דער שיעור איז,
אַ ייד זאָל עס קאַנען דעם כוח זיך אַנטאָן
צו פרעגן, ווי האַלט עס ביי גאַט מיט זיך קאַנטע.
אַ ייד איז פאַרטאָן אין זיך גרויסן פאַרמעגן —
און פלוצלינג — אַט שטייט אים זיך מזל אין וועג.

דערשרעקט אים זיין מזל שוין נישט אויף צו פלייסן.
— אַדעליע מיין ווייב! ס'איז אַ ביטערע מעשה,
ווי קאַנסטו זיך פרייען? — וואָס איז דען מיין תנחום?
דער ייד האַט זיך פלוצלינג צעוויינט און צעפלאַנכעט:
— כ'האָב מורא, דאָס מזל טרייבט איבער די גליקן
צו ווייזן דעם רוקן און גיין אויף צוריק!

אדעליע קוקט אָן איר באַשערטן דערשראָקן.
און פלוצלינג פאַרלייגט זי די הענט אין די באַקעס
און — הערט אַ געלעכטער! — אַז אַך און אַז וויי איז
צו דעם, וואָס אַ קלייניקייט מאַכט אים נערוועיש!
אַ מעשה אַ ביסל! אַ שפּילקע געפונען!
אַ ייד זאָל עס מאַכן אַ וועזן דערפון!

פאַרשטייט שוין רב תנחום: ס'איז בעסער צו שווייגן
פאַרביסן די ליפּן און שפּל־פאַרדאָגהט
געגאַנגען אַהיים. און גיי מאַך זיך צום נאַרן
צו זען אין דער זון־שיין די פינצטערע כמאַרע.
ער פּילט ווי די כמאַרע פאַרלירט שוין אַ טראָפּן,
ער שפּירט: עס פאַרגייט מיט די פוטער אַראָפּ...

— — — — —
און איך וועל אייך זאָגן, רבותי, עס טויג נישט
צו זען דעם שליממזל מיט אַפּענע אויגן.
דער ייד האָט געטראָפּן: דער פּאַניע — צעשלאָגן
זיין אייגנס — צעטראָגן, דער נעכטיקער נגיד
איז לאַנג שוין אַ קבצן, פאַרטריבן פון פּוילן,
ביי לייטישע טישן און הויל ווי קאַטויל.

און איר, מיינע האַרציקע, מיינט דאָך אַוודאי,
אַז דאָ איז די ענדע און — אויס תנחומיאַדע?
דאָן לעבט איר אין טעות. מיר האַלטן אין מיטן.
די מעשה פאַרלאַנגט נאָך אַ צווייטן קאַפיטל
און דאָן מיט דעם אויבערשטנס הילף לאַמיר האַפּן,
וועט שלאָגן די שעה און ס'וועט נעמען אַ סוף.

תנחום ב.

אין וועג איז געגאַנגען אַ ייד מיט אַ שטעקן,
די פּאַלעס פאַרשטעקט, אויף די פלייצעס אַ פעקל —
אַ ייד מיט אַ פעקל — אַ שיף אין די בלאַטעס,
באַרג־אַרויף און באַרג־אַראָפּ, און שוין נאָענט צו דער שטאַט איז.

אַ שטאַט? — ס'איז אַ שטעטל מיט טויזנט זיין גלייכן,
מיט שטרױ אויפן מאַרק, מיט אַ מרחץ ביים טײך.

אַ מרחץ, אוי וויי! ס'איז באמת אַ מצווה
אַ ביסל דעם חרובן גוף צו דערהיצן!
אַ יאָר שוין אַוודאי — אַ שפּילכלע זעט איר,
דעם טעם נישט געשפּירט פון אַ בעזעם מיט בלעטער!
ווען ער איז עס ראַטשילד, דאָן וואָלט ער געעצהט,
דאָס מרחץ זאָל זיין אין דער וואַכן געהייצט.

נאָר ווער וועט עס פּאַלגן אַ קבצנס אָן עצה?
און אַט איז די שול — ווי אויף בוריקעס שטייט זי
אויף רויטן געשטיין. און אויף דעכער פון שימל
שפּאַצירן די ציגן און לעקן דעם הימל.
די זעלביקע ציגן — אַ ייד וואָלט אייך שווערן,
ווען ער איז געזעסן אויף קעסט ביי זיין שווער!

אוי, יאָרעלעד־יאָרן! געווען און פּאַרלאָפּן!
געשאַכטן אַ יידן מיט טעמפע חלפּים,
און, פונקט ווי דעם האָן, נישט דערשאַכטן אַ ביסל,
געפענטעט, געלאָזט אין אַ טאַנץ מיט גסיסה.
דאָס וויסטע שליממזל ציט אָן באַרן שטריקל,
מען קאָן נישט אַהין און מען קאָן נישט צוריק.

אויף אים איז געשריבן דער פּסוק פון איוב!
אַ ייד מיט אַ נאַמען פון וואַרשע ביז קיעוו,
מיט גרויסע עסקים, מיט ברייטע מסחרים,
איצט קומט ער אין שטעטעלע שפּל און אַרעם,
אין אייגענעם מקום נדבות צו קלייבן,
און ס'גריזשעט דאָס ברודיקע העמד אויפן לייב.

דאָס רעדעלע דרייט זיך, דאָס גליק איז פּאַרמיטן...
ווער לויפט עס פון מרחץ? דער אַלטער מיקיטע,
דער צדיק מיקיטע אין ציצענע מייטקעס:

— אין באד אריין, יידעלעך! קורץ איז דער פרייטאג!
— מיקיטקא, מיקיטקא! ווען קומט שוין משיח?
— נע פרידע משיח — ער האט נישט קיין שיד!

א באסי נע פרידע — ער שעמט זיך פאר לייטן...
— מיקיטעניו, הארציקער; היינט איז דען פרייטאג?
— עהע, מי האלובע, פארגעסן דעם לוח?
געפאסט עס זאל זאגן — א גוי א גילוח.
אוודאי איז פרייטאג! אין באד אריין גיכער!
נע פרידע משיח — ער האט נישט קיין שיד...

טא וואס וועט ער קלאגן? טא וואס וועט ער טענהן?
אז אט איז געקומען דאס שטיקעלע תענוג,
א שפרינקעלע מזל אין וויסטן שליםמזל,
אין חושך און דחקות א פונק עולם-הזה.
הכלל, מיטן זעקל און שטעקל באלאדן,
דער ייד איז געלאפן מיט אימפעט אין באד.

— וואס שטופט איר זיך, אורח? וואס האט איר קיין צייט נישט?
באדארפט אייך באזארגן מיט שבת באצייטנס.
וואס ווילט איר? א בעזעם? דאס פאסט פאר א נגיד,
א קבצן א ייד מיט א רייכער הנהגה.
ס'וועט קאסטן א דרייער און דרייט נישט קיין ספאדעק,
עס הייצט זיך נאר איין מאל א פרייטאג די באד!

באהערשט פון דעם איינציקן ווארעמען רעיון,
דער אורח איז מוחל דעם בעדער זיין שרייען.
אין פאקט-שטוב צענעמט ער די ביינער די דארע,
און אט איז שוין אפן דער גהינום פאר פארע,
און אט איז א רוקן מיט טרוקענע באנקעס!
און אט איז דאס גליק פון דער אויבערשטער באנק!

פארקאפט אים דער אטעם, א ייד איז צופרידן —
א נאקעטער ייד צווישן נאקעטע יידן.

א גלייכער מיט גלייכע. — אוי, הארציקער טאטע!
די אויערן פול, ווי מיט ווארעמער וואטע,
פון פארע א טונקעלער, ברודיקער ליילעך
און קולות-וברקים העט ווייט פאר א מייל...

די היץ נעמט ארום, ווי א הארציקע מאמע,
זי גלעט אים און טרייסט אים אין שפּלן מעמד:
— נור־מא! האט א ייד זיין פארמעגן פארלארן,
בדלות געווארן, ווי זאגט די גמרא?
ביסט נאקעט געקומען — וועסט נאקעט אוועקגיין,
פאר ארעם און רייך איז דער אייגענער וועג.

— ניין, מאמעניו, ניין! כ'בין קיין גליקן נישט אויסן!
איך האב שוין פון לאנג קיין אויגן קיין גרויסע
אויף פעטער אכילה, אויף רייכער הלבשה.
איך בענק נאך א לעבן, כאטש ארעם און פשוט,
אבי נישט צו זיצן ביי טישן ביי פרעמדע,
אבי נישט צו בעטן ביי לייטן א העמד.

— מען טאר נישט, מיין קינד, מיטן מזל זיך קריגן:
איך זע דו ביסט מיד אזוי, לאז זיך פארוויגן
און זינגען א זמר פון רוישיקע ימען,
פון זודיקע ימען, אז ווי צו דיין מאמען!
— אוי, מאמעניו, מאמע, דו דריקסט מיך צום שטארבן.
אוי, מאמעניו-סערצע, דו דריקסט אזוי שטארק...

און שטיל איז א ייד אין חלשות פארגאנגען
ביים טויבן געהילך פון די באדישע קלאנגען.
עס פאטשן זיך לייבער, עס אוכעט און פליוכעט,
און יידן, ווי שדים אין שניי-זאוויערוכעס,
זיי טויכן פון פארע, זיי טיקן זיך ווידער
אין דומפיקן טומל פארלארן א ייד.

— — — — —
ערשט דאן, ווען ארום איז שוין שטילער דער טומל,

באלאדן און גראטעסקן

פארבליבן אין שוויץ־באד דער לעצטער מזומן,
האָט איינער באַמערקט אין דעם וואַלקן פון פאַרע
פון באַנק אַראָפּ שטעקנדיק פיס אַ פאַר דאַרע.
דאָן לויפט ער צום בעדער און גיט אים צו וויסן,
אַז עמעץ אין באַד האָט פאַרגעסן די פיס.

געקומען דער בעדער, געקומען דער רופא,
און יידן פון פאַק־שטוב האַלב־נאַקעטע לויפן,
צו כאַפן אַ מצווה, צו וועקן אַ יידן.
עס טוט זיך אַרום אַ געלאָף, אַ יאַרידל,
און יידן מיט פלייצעס און יידן מיט עצות,
מען שרייט אויפן בעדער : האָסט צו פיל געהייצט !

דערווייל, פון דעם גרויסן געראַש און געטומל,
דער חלוש דער אורח איז צו זיך געקומען.
מען גיט אים צו שמעקן, מען גיט אים צום ניסן,
מען מוסרט אים אויס : אַ בעלנות אַ ביסל,
אַז איינשטעלן דאָס איז פון אַ יידן אַ קראַנקן
צו קלעטערן אַזש אויף דער אויבערשטער באַנק !

ער וויל נעבעך ענטפערן, וויל זיי באַדאַנקען —
זיי לאָזן נישט רעדן, זיי פירן פון באַנק אים,
און פירן אַרויס פון דער פאַרע דער הייסער
אַזוי ווי דעם רב, צי להבדיל דעם קייזער,
מען פירט אים אין פאַק־שטוב, מען זעצט אים אין מיטן —
אַ נאַקעטן ייד מיט אַ שווערן געמיט.

נו, וואָס וועט ער אויסזיצן ? דאַרף מען זיך אַנטאָן.
און וווּ איז דער זאַק מיט זיין גאַנצן מאַיאַנטיק ?
און וווּ איז דער קאַפטאַן, דאָס היטל, דער טלית ?
— געוואַלד, ליבע יידן, געשטעלט מיך בדלות !
אַפילו קיין העמד נישט געלאָזט דער רוצח !
די שטייול — אַוודאי ! די קאַפּאַטע — אויך !

— וואָס רעדט איר, רב אורח? די ערד וועט ער קייען!
ווי איז ער, דער גנב? — גיי שריי חי'וקים!
— אַ ייד נעבעך בלייבט דאָך אַ נאַקעטער ממש,
באַדאַרפט לאָזן אויסרופן, שיקן דעם שמש.
עס הערט זיך שוין ווי אַ געוויין פון רחמנות
עס שיטן זיך ווערטער און עצות ווי מאָן.

און גלייך ווי דורך פאַרע צום אביון דערגייען,
פון טרוקענעם מיטלייד די טעמפע געשרייען.
אַט שטייט ער אין אַנגעלויף, באַרוועס און נאַקעט
און מאַכט פון שלימזל דעם לעצטן סך-הכל:
ס'איז נאַרישקייט, כ'לעבן, ס'איז הבל-הבלים,
אַ שעפס אַ געשוירענער גיט נישט קיין וואָל!

צעלאַכט ער זיך פלוצלינג — און ס'חידושן אַלע,
געמיינט שונא-ישראל, אַ שגעון באַפאַלן.
— פאַרשטייט איר מיך, יידן; פאַרשטייט איר מיך, ברידער!
איך זע, אַז מיין מזל וועט אויפשיינען ווידער.
ער קאָן שוין מיט מיר קיין קאַטאַוועס נישט טרייבן,
נאָך דעם, ווי איך האָב נישט קיין העמד אויפן לייב!

איך מיין, אַז אַפילו אַ קינד האָט פאַרשטאַנען,
אַז נאַקעט אין באַד איז רב תנחום געשטאַנען,
געלאַכט פון שלימזל דאָס גרויסע געלעכטער...
— — — — —

עס דרימלט נישט, שלאַפט נישט דער אייביקער וועכטער!
נישקשה, ר' תנחום איז ווידער אין גרויסן.
דאָס רעדעלע דרייט זיך. די מעשה איז אויס.

קלמן-מיט-די-עמער

אין שטיוואליעס מיט אַ גלעזערנע קלינגענדיקע קאַרע,
און אין פלאַטשיקע הענטשקעס ווי די האַרטע צוויי לאַפּעטעס,
שלעפט קלמן פון טייך זיינע עמערס פאַרפּראַרענע
און נאָך אים, אַרום אים — אַ פּריילעכע כאַפּטע.

— זאַג נאָר, קלמן, ווי לייענט מען אין רש"י-פּתב דעם אַלף-בית?
— זאַגן נאָר, קלמן, ווי שאַקלט מען אום חנוכה דעם לולב?
— אין חדר אַריין, שקצים! וואָס שפּרינגט איר ווי די מאַלפּעס!
אַ ייד, נעבעך אַ תּם, און זיי מאַכן חוכא-טלולא!

אַ וואַסערטרעגער פאַרעט זיך ביים אַלף-בית פון סידור
און ווערט נעבעך געשטרויכלט ביי „מה טובו אוהליך“...
און דאָך — אַ מעשה-פלא! יום-כיפור צו פּל-נדרי
האַט ער אַנגעשפּאַרט צום עמוד און אַ סברה, אַז נאָך העכער...

יום-כיפור צו פּל-נדרי פּלעגט דער אַלטער, זכותו יגן,
זיך אַוועקשטעלן ביים ברעטל און נישט אַפּטרעטן ביו נעילה.
פאַרציטיקער פאַרנעם! אַ פאַרציטיקע הנהגה!
אַליין דער מליץ-יושר און אַליין טאַקע בעל-תפילה.

אַ שטימע ווי אַ גלאַק, אַ פאַר פלייצעס ווי די מויערן,
אַראַפּגעגליטשט דער טלית — אַ געפּעכט מיטן קטיגור.
נאָר היינט עפּעס פאַרשפּעטיקט זיך, געשען אַ מעשע-נורא!
פּל-נדרי צו פאַרשפּעטיקן! ס'איז גאַרנישט אין זיין שטייגער!

וואָס טוט זיך דאָרט אין חדרל? וואָס ווילן די גבאים?
וואָס האַווען זיי? וואָס פּראַווען זיי? וואָס קוקן זיי אין שפּאַרע?

אן עדה יידן ציטערן, ווי בלעטער אויף אַ בוים :
אין חדר איז דער ספּאָדעק דאָ, פון אים אַליין — קיין פּאַרע.

און אפשר — האָ? און, אפשר — שאַ! אַ קשיא אויף אַ מעשה.
דער צדיק איז דאָך גרויס. און טאַקע היינט איז דאָך די ספּראַווע...
און וואָס פאַר אַ באַטרעף ביי אים אַרויף טאַקע אַ שפּרייז־טאַן? !...
מען זאָגט עס נישט, מען טראַכט אַזוי, אַן עדה טראַכט — כּך הווה.

טליתים — יידן שאַקלען זיך, עס ברענען ליכט און הערצער,
אַן עדה קוקט די אויגן אויס, דערוואַרטנדיק דעם פּאַסטעך.
אַ בשורה, אַ דערלייכטערונג. אַ פּריי־געמורמל הערט זיך.
מען זעט אים שוין, דעם ליכטיקן. פון חדר שפּאַנט ער האַסטיק.

און זייטיק און באַפעלעריש גענענט ער צום בעלעמעך
און אויפגעפלאַמט און אויפגעשטראַלט אַ קלאַפ־געטאַן אין ברעטל —
אַ שטימע ווי אַ גלאַק: וווּ איז קלמן־מיט־די־העמעך?
געפינט אים אויס אין שול ערגעץ און זאָגט אים, אַז איך בעט אים!

און קלמן־מיט־די־עמעך, זיך פאַרשטעקט אין ווינקל סאַמע,
פון מנחח־צייט ער פאַרעט זיך און שוויצט איבערן סידור :
— אַן אַלפל... אַ הייעלע... אַ יידעלע... אַ למד...
אַן ענדע־נון... אַ לאַנגע־כאַף... און אַט... אַ למד ווידער...

דערטאַפט מען אים, דעם למדן, און מען שטעלט אים פאַרן אַלטן,
אַ פינצטערער, צעשראַקענער ער פינטלט טאַמעוואַטע :
— וואָס ווילט איר, רבי? — וואָס איך וויל? דאָס מויל זאָלטו מיר האַלטן :
דער אַלטער איז אין רוגז און זיין שניי־באַרד איז צעפלאַטערט.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ גאַנג עפעס, זיך צוגעכאַפט צום שיסל
אַן עדה איז אין קלעמעניש! אַן עדה פאַר כל־נדרים!
גענוג האַט איר זיך אַנגעשפּילט. לאַזט איבער מיר אַ ביסל!
גיי תּיפּף צו צום עמוד, הערסט! און לייג אַוועק דעם סידור!

אן עדה יידן גאפט, און מיט אַ פראַסט אין אַלע גלידער,
ווען קלמן אין שטיוואַליעס, ווי די אייזערנע געוויכטער,
דערנענטערט זיך צום עמוד און — אַ לייג אַוועק דעם סידור.
געדוכט האָט זיך, — עס לעשן זיך די פינקלענדיקע ליכט,
— — — — —

אויף מאַרגן נאָך דעם וואַכעדיקן „מעריב-ערבים“,
די רעשטלעך פון יום-כפור-ליכט צעפלעמלט שוין אין שטעטל,
דאָן טרעטן צו צום אַלטן זיינע יוסטע מקורבים,
נישט שייך — ער זאָל אויפקלערן. מ'קוקט נאָר און מ'בעטלט.

דער אַלטער אין אַ טיזליק שוין, להבדיל, ווי אַ פויער,
און אַנגעכמורעט, אַנגעברוגזט, פיפקענדיק אַ לילקע.
און פשוט ווי זיין הילוך, אַזוי פשוט איז זיין תורה ;
ער הייסט : מען זאָל אים דוצן היינט, מען זאָל אים רופן סרולקע.

— „אַז סרולקע איז געקומען אין די אויבערשטע היכלות,
פאַרשטייטטו, ברודער, הייבט אים אָן צו שווינדלען פאַר די אויגן.
דאָרט שיינען דאָך, ווי זונען, די בריליאַנטענע הבדלות,
דאָרט פליען דאָך די שרפים, ווי די פּיילן פון דעם בויגן.

אַ דונערן, אַ רודערן, אַ לויפעניש, אַ יאַגעניש,
עס וואַלגערן זיך גאַנצע בערג מיט פתיבות און מיט חתימות.
מלאכים און מלאמימלעך, צעפאַרענע, צעטראַגענע
פאַרלירן זיי אין איילעניש, מען מאַכט פון דעם קיין צימעס.

און ער אַליין? דערביי נישטאָ, האָט בילכערע עסקים...
וואָס טוט זיך דאָ, גבריאַליקל, וואָס איז דאָס פאַר אַ שיטה?
גבריאַליק, ביסט אַ היימישער, גיי פלי אַריין און זאָג אים :
אַ פאַלק ברויך האַבן רחמים, זאָג! אַ יום-הדין! ס'איז ביטער!

ס'איז לייכט צו זאָגן, פלי און זאָג — ווערט אַפגעקילט גבריאַל —
אַז זינט ס'האָט דאָ אַריינגעשמעקט דער וואַסערטרעגער קלמן
און זינט ער האָט אַ לאַך געמאַכט אין הימל מיט זיין תפילה —
האָט קיינער מער קיין צוטריט נישט, אַרויסגעטריבן אַלעמען.

— האָ? קלמן־מיט־די־עמער גאַר? דער וויסטער בור־דאוריתא?
ער קאָן דאָך גאַר קיין עברי נישט! ווי האָט אַזוינס די העזה?
עס גלייבט זיך נישט, גבריאליקל! — דאָן קום, וועל איך דיר ווייזן.
טאָ פיר־זשע מיך, גבריאליקל, מען טאָר זאָס נישט דערלאָן!

גבריאָל שפּרייט די פליגל אויס און סרולקע — זיינע פּאַלעס.
פון אונטן יאָגט אַ פינצטערניש, אַ יאָמער און אַ מורא.
פון אויבן שלאָגט אַ ליכטיקייט פון אַפענע היכלות.
זיי פליען הויך, זיי פליען אָן און — גלייך אין ברייטן טויער.

די ווענט פון בלויער לויטערקייט שוין ערטערווייז געלעכערט.
דאָ פליען אותיות גילדענע ווי לעבעדיקע קרוינען,
און סרולקע מיט גבריאליקן זיי שטייגן הויך און העכער
אויף אבן־שיש־טהור־טרעפּ און בלייבן ביידע שטוינען.

אַז וויל איז צו די אויגן, וועלכע קוקן אָן די מרומים!
אַז וויי איז צו די הערצער, וועלכע דאַרפן דאָס באַדויערן!
ביים וואַנט זענען מלאכי־מלעך געשטאַנען ווי נשתומם,
אין מיטן, אין דער לויטערקייט, געזעסן איז דער בורא.

געזעסן און די שעפּערישע הענט זיינע דערהויבן,
פון ביידע אַקסלען אַפּגעטאַן דעם פייערדיקן מלבוש,
און ס'פליען אותיות גילדערנע צום בורא ווי די טויבן —
דער בורא... זיצט און שפילט זיך מיטן וואַסערטרעגערס אלף־בית".

ר' עליע

טרייסלט זיך אין וואָגן אַ ליטוואַק אין אַ קאָפּעליוש
און טורקעט דעם פּורמאַן מיט זיין שטעקעלע:
— ״ווען איך פאַרנט מיך נישט פאַר גאַט — אַז נעם דיך אַ פאַרכאַפּעניש —
אַ טויטן וואַלט איך דיך אַוועקגעלייגט!״

דאַרפט איר וויסן, אַז דאָס ליטוואַקל איז גרויס ווי אַ פּויליש
און ביים פּורמאַן איז די פּלייצע ווי אַ לאַקטונברעט,
נאָר אַ שטיקל למדוואָוניק, און בטבע אַ ביישן,
איז די צונג ביי אים אַ טעמפע, און אַקסענע.

— און ער האָט דאָך, נעבעך, רעכט! — טראַכט דער פּורמאַן רחמנותדיק —
אַ חרפה, אַ בושע פאַר לייטן!
ווי איר זעט מיך מיט דער בייטש — געמיינט היינט איז דאָנערשטאָג,
צום סוף — הער אַ מעשה! — גאָר פּרייטאָג!

און אַ סוחר אַ ייד, זיין צייט איז אַ באַרעכנטע,
געדאַרפט האַלטן שבת אין זשיטאַמיר!...
און ווי כאַפּ איך זיך נישט היינט, אַז אין קענדל אין דעם בלעכענעם
איז קיין טראַפּן אַקאוויט נישטאַ מער?!

כאַטש באַנעצן די צונג און פאַרבייסן מיט אַ לעקעכל,
אָדער גאָר מיט אַ קניש מיט אַ הרעטשענעם...
שטייט ביים שליאַך אַזאַ בנין צעפאַרן־פּירעקעדיק —
— טפּרר! מיט מזל אַ קרעטשמע!

— זאָלסט נאָר אַנפאַיען ס'פּערד! דו הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר?
פאַרגעס נישט: ס'איז פּרייטאָג נאָך צוועלפן.

לויפט פון גאַניק אַ געלער, אַ צעפאַטלטער קרעטשמער :
— אַן אורח אויף שבת! גאַט העלף אייך!

— ווער אורח? וואָס שבת? איך לויף — אַ גוט יאָר אויף אייך —
איך דאַרף דאָ דערביי אין אַ שטעטעלע...
— אַ טעות, ר' קרוב, אַרום זענען דערפלעך,
אין שטאַט וועט איר היינט שוין פאַרשפעטיקן.

— נו, מענדל, אַז שינדן דיין הויט זאָל מען פאַסנווייז!
אַ שיינס האַסטו אָפגעטאַן, מענדל!
און וואָס וועט עס קאַסטן אַ שבת אין גאַסט־הויז?
— אַ שיבוש... פאַר יעדן — אַ רענדל.

גיט ליטוואַק אין וואָגן אַ שפרונג ווי אַ וועווערקע :
— גולנים! איר קוילעט אַ ליטוואַק!
און קרעטשמערל קראַצט זיך אַ פאהלע נעבעכדיק:
— איך נויט נישט, אַ גליקלעכער שליטוועגס...

— העי, מענדעלע־צרה, אוועק פון דער קאַרעטע!
— פי הנה כהומר! איז אויך רעכט!
ווייזט אויס, פאַניע קרעטשמער, איר פרעסט, נישט געהאַרעוועט.
אַ וואַרע דער פור מיטן סוחר!

— איר דאַרפט אייך נישט דינגען, אַז מינער קיין גראַשן נישט.
כ'בין נישט קיין באַרייסער, אַז — אסור!
דערפאַר וועט איר האָבן אַ שבת אַ פשרן
מיט חלות, מיט דגים, מיט בשר!...

— שטיי, מענדעלע־צרה, אַ שלאַק, אַ כאַליערע דיר!
וועסט שבת נישט פאַרן, שליממזל!
למאי לאַמיר דוכטן: באַפאַלן פון מערדער,
אַ ייד האַט אַ יידן באַגזלט.

האט ליטוואק אין בוזעם א קאנטע — א בענטשערל,
פארשרייבט ער: צוויי רענדלעך — לעזאזל...
און ברומענדיק, שלעפט ער אין פירהויז זיך רענצעלע.
— פארקרענקט, נישט געפאקט, נישט געמאזלט!...

— — — — —
ביים אויוון די קרעטשמערקע שיינט א פארפארעטע.
— א גאסט! אוי. נישט האט קיין פאראיבל,
א מושב אין שטוב: — א פארשוין קיין עין-הרע נישט.
א באק ווי א רויז, מיט א גריבל.

צוויי בלוטיקע רענדלעך! א שרעק צו בארעכענען!
ווער קאן שוין דאס עסן פארדייען?
הערסט, מענדל, דו האסט דאך א מאגן א בלעכערנעם,
איך הייס דיר, זאלסט פרעסן פאר דרייען!

— פי הנה כחומר! איך הער וואס מען רעדט צו מיר,
איר מעגט אייך פארלאזן אויף מענדלען.
ער קאן שוין פארזאגן א צענטן, דער קרעטשמער,
און צוגרייטן חלות א צענדליק.

— — — — —
א טיש פון פל-טוב, אז עס פעלט נישט פון פויגל-מילך.
דער פורמאן האלט ווארט און ער אכלט.
עס מאלן די ציין און עס בלישטשען די אויגעלעך.
אוי. קען ער זיך גוט אויף די זאכן!

— דו, זע נאך א פרעס, אז די צונג איז אים פון מויל ארויס!
ער ווייס, כ'ועל באצאלן, נישקשה.
די קרעטשמערקע גלאנצט מיט די אויגן יונג-ווילעריש:
— עסט, עסט, פאניע סוחר, ס'איז כשר!

— וואס וויל נאך פון מיר אטא-די יצר-הרעטע,
וואס ס'ברענט אונטער איר אויף א שטח?
דער ליטוואק פארגלאצט מיט די אויגן און הארעוועט,
פארזינקט אין א שמאלציקן רעטעך.

דער קרעטשמער שטייט צו פון דער זייט ווי אַ בלאַטערל:
— וואָס האַנדלט אַ ייד? און — מה שמכם?
— מיין נאָמען איז עליע... און — גאָט איז אַ פאָטער —
מען האַנדלט מיט פערל... זי שמייכלט.

שוין איבער די אויערן קריכט ער אין קאַפעליוש,
אַ ווינטעלע קיצלט דאָס לייב אים.
מ־מאָ, וואָס איז דער מער? וועט מען נעמען אַ קאַפעלע...
לחיים! — אַ גנב אַ ווייבל!

לחיים, לחיים! העי, מענדעלע, זשלאַקע נישט!
מ'עט טרינקען אויף שמחות ביי יידן!
— אָמן! — מאַכט דער קרעטשמער מיט אויגן צעשראַקענע —
כ'וואַלט, גלייבט מיר געוועזן צופרידן...

— צופרידן? צוויי בלוטיקע רענדלעך, אַ מפה דיר!
און זע נאָר, ווי ס'רעדט נאָך בנעימות!
די קרעטשמערקע שוועבט אין דער פאַרע פון מאַקעטער,
זעט אויס ווי אַ מלאך אין צימעס.

— הם, ווייבל, זייט מוחל, גיסט אַן דאָרט פון ביטערן...
אַ מענדל — אַ מאַגן פון גומע!...
דער קרעטשמער איז גליקלעך, דער קול זיינער ציטערט:
היינט האָב איך צום טיש אַ מזומן!...

— — — — —
— — — — —

פאַר טאָג. עס איז הייס אויפן שטויס פון די פערענעס.
דער פורמאָן ליגט אונטן און כראַפעט.
— אַ טריפהנע קישקע, אַז נעם אים אַ דערעניש!
פאַר מיינע צוויי רענדלעך — גיי שטאַפ אים!

דער קרעטשמער — שוין אויף, און אַ קול פון אַ פידעלע.
משניות. אַ ייד אַ בן־תורה.

בא לאדן און גראטעסקן

ער קומט פון זיין אלקער: — שטייט אויף, ליבע יידעלעך,
שטייט אויף לעבודת הבורא!

ביים סרסר אין וואלד איז א שטוב, קיין עין־הרע נישט,
א מנין פון אייגענע בניים.
— דעם סוחר נישט וועק! אז א מענטש איז פארהארעוועט,
ט'ער דאוונען ביחידות. גייט אן אים.

— ביסטו אפשר גערעכט. שטיי־זשע אויף, ליבע־האדעלע,
עס בלייבט דאך די טיר נישט געשלאסן.
דער פורמאן — דיבאם! און אַטו אין דער סטאדאלע,
לשון־קודש גערעדט: — לסוסאסי.

זענען ביידע אוועק. איז די שטילקייט א טאפעלע
פון א שבת פאר פרי אויפן ישוב.
דער ליטוואק האלט אפן אן אויגל און... כראפעט
און ס'דרימלט אין אלקער די אישה.

אין הויז אויף דער סטריכע צעקרייט זיך א הענדעלע:
— גוט־שבת א ייד! קוק־ריקו!
באדארפט האט דער קרעטשמער אוועקגיין מיט מענדלען,
אז ליטוואק זאל אפטאן א שטיקל.

נאך וואס פאר א שטיקל — פארגייט ער אין זמירות —
א ווייבל, וואס נעמט ביי דער לעבער.
אן קריכט זי פארשלאפן פון אלקער אין פירהויז
און... ס'ריוזלט א ריטשקע אין צעבער.

— הערט אויס, ליבע האדל, און האט קיין פאריבל נישט.
דערלאנגט מיר מיין רענצל, זייט מוחל!
זי לויפט אין איין העמד, זי איז רויט ווי א ריבעלע.
— געמיינט, אז איר שלאפט, פאניע סוחר!

קיין שטייגער א אשה זאל שטיין א האלב־נאקעטע...

— עס שאַט נישט, קוקט אָן ס'אַר אַ פּערל!
ער האַלט שוין איר האַנט, און די אישה' — זי וואַקלט זיך
— רב ייד, מ'עט דערזען, מ'עט דערהערן!

— געפּעלט אייך די פּערל? — דעם אמת אייך זאָגנדיק,
אַזוינס נישט געזען ביי מיין באַבען.
— טאָ רעדט-זשע אַזוי! — הם, אַ האַלדז נישט קיין מאַגערע —
און ווילט איר — דאָן קאַנט איר זיי האַבן.

— וואַרט אויף, ליבער ייד, איך וועל נעמען אַ שפּיגעלע,
פאַר איין וועגס כאַטש אַנטאָן אַ האַלקע.
...היות ווי זיין סחורה ווערט באַלד נישט צוריקגעלייגט,
גיט ער נאָך, מעשה-סוחר, אין אַלקער.

און דאַרטן — אַ קוויטש און אַ לאַך און אַ דינגעניש
— וואָס טוט איר, רב ייד, איך וועל בייסן!
— צו וואָש עפעש ביישן? — און קושן פאַרקלינגען.
און שאַ... עפעס שטיל... שלום-בית...

— נו, ליטוואַק אַרויס, ווייל מיין אַלטער וועט אַנקומען.
און שטילער, מען קאָן נאָך דערהערן.
האַט ליטוואַק זי נאָר מיט אַ שמייכל באַשאַנקען:
— אַרויסגיין גאָר? נו, און די פּערל?

פאַרקלינגט שוין איר קול מיט אַ טרער אַ פאַרבאַרגענע:
— איר ווילט אייך פאַרמעסטן אויף ס'כוח?
פאַרקאַכט זיך ביי אים אַ געלעכטער אין גאַרגל:
— כּע-ע! גיב נאָר די פּערל, דאָן גיי איך!

ווייזט אויס, ביסט מיין קינד, קיין מבינה אויף סחורה נישט,
ווייל פּערל — דאָס קאַסט אַ מאַיאַנטעק,
און, שטעקסטו נישט אָפּ — האַב איך אַנדערש קיין ברירה נישט,
בלייב איך דאָ ליגן ביז מאַנטיק.

באלאדן און גראטעסקן

קוק נאָר אָן, זאַלסטו לעבן, אַ כעס פון אַ יידענע!
וואָס שטופסטו זיך, וואָס? ס'אַר אַ שנעלקייט!
— נאָט! נאָט אייך די פערל! — ער לויפט אַ צופרידענער...
אַשרי השומח בחלקו...
— — — — —

דער טאָג איז אַריבער אין סעודות אין האַמעטנע,
דער שבת פאַרנויגט זיך צוין אַוונט.
דער ליטוואַק איז צוגעלאָזט, ווייך ווי אַ סאַמעט,
ער זינגט: „אליהו הנביא“.

די קרעטשמערקע שיינט עפעס נישט קיין צופרידענע.
ביים קרעטשמער איז שמחה וששון.
מען צינדט שוין הבדלות. — אַ גוט וואָך, אייך, יידן!
גאָט געבן געזונט מיט פרנסה!

— פרנסה, מיין פריינד, איז אַן ענין אַ טייערער —
זאָגט ליטוואַק און נעמט זיך צום בייטל.
אַט האָט איר צוויי רענדלעך פאַר שבת צושטייער,
און גאָט וועט אייך העלפן אויף ווייטער.

— צוויי רענדלעך פאַר שבת? איך האַלט עס פאַר איבעריק —
מאַכט קרעטשמער שטיל און געלאָסן —
צוויי אורח־מלעך — זעט איר — אַט דאָס איז מיר ליבער,
ר' עליע, פאַר מילע־מיליאָסן.

חטאתי! געזאָגט אייך אַ מקח אַ טייערן,
געמיינט, עס זאָל אויסגיין צום גוטן:
איר זאָלט עסן און טרינקען, ווי אַלץ — דאָס איז אייערע.
איך נעם חס ושלום קיין פרוטה.

איך וויל נאָר אַ ברכה — אַזוי בין איך נוהג זיך —
איר ווינטשט מיר נאָר צו... אַ בן־זכר.
...מיין ליטוואַק הויבט אויף זיינע הענט און פאַרנויגט זיי
— אַט האָט איר, יהודי, מיין ברכה!

— הענג אָן, מענדל, אַ גלאַק ווי אויף פּריצישע וועגענער!
— וואָס, איר פּאַרט טאַקע? — יאָ. קיין זשיטאַמיר.
— נו, אַ גליקלעכער וועג! קום, מיין ווייב, זיך געזעגענען...
און אַ שמיץ, און — אַ וויאַ!... און נישטאַ מער.

ביים אָפענעם פענצטערל שטייט ליבע־האַדל
און טראַכט זיך : אַ ליטוואַק — אַ הולטאַי.
השם ישמרינו! ער רייט אויף דער סטאַדאַלע
און ביז דער לבנה — זיין ליולקע.

שוין ווייט, פּאַזע־וואַלד האָט פּאַרקלונגען זיין גלעקעלע...
אַ לויטערע נאַכט און אַ בלויע.
דער קרעטשמער — ער האַלט זיך שוין אויך ביים דערשרעקן :
רב עליע... אוי־וויי! א ל י ה ו !

חיים-יונה מיטן דלות

לעבט זיך א ייד אין א העק — אין א שטעטעלע —
א ייד חיים-יונה מיט זיין ווייב ריווע-עטעלע.
לעבט מען אויף צרות — א ייד איז אין גלות,
און גרויס איז דער קבצן — אין זיבן פאלעס.

האָט חיים-יונה אין מאַרק אַ געוועלבל,
מסחרט נאָך אונטער אַן אינדיק, אַ קעלבל.
טאַפט אין אַ פּויערישן וואָגן פאַרזאַרגט —
אוי, ווען דער ערל זאָל געבן אויף באָרג!

שלעפט מען דעם עול — ווי די פערדלעך-דראַבעס...
מאָ — אין דער וואַכן; ווו נעמט מען אויף שבת?
לאַכט חיים-יונה: גאָט ווייסט דאָך דעם אמת!
אי — די קישקע? וועמענס דאגה איז עס — וועמעס?

זיצט חיים-יונה ביי דער שוועל פון זיין שפע,
ווייסט ער זיין סחורה, ס'איז אַלץ אויפן לעפל:
דריי הערינג אין פעסל, אַ מעסטעלע זאַלץ
און דזשעגעכץ אַ קוואַרט אַנדערהאַלבען און — אַלץ.

זיצט ער שוין גאַר צו זיין קראָם מיט דער פלייצע,
ווי איינער זאָגט; מאָ! קעגן זיך בין איך יוצא...
לאַמיר אַקאַרשט זען, וואָס טוט דאָרט ר' אברהם,
דאָרט, קעגנאיבער, אין זיין געמויערטער קראָם.

ביי ר' אַברהמען איז גישט צו פאַרזינדיקן,
דאָרט, זאָגט מען, דערלאַנגט מען צום טיש גאַנצע אינדיקעס.
און וואָס איז דער חידוש, די שפע איז גרויס,
אַ שפּילכעלע — אין מאַרק אַ דרייגאַרנדיק הויז!

זיצט חיים-יונה און קוקט קעגנאיבער —
צו דער לייטישער קראם, ווו עס קאכט און עס פיבערט
און טראכט זיך: עס גייט א שבועות, טשעקאווע,
ס'ארא טעם ס'וועט האבן יענעמס גלעזעלע קאווע!

מא — קאווע ווי קאווע, ס'וועט אגייין ציקארע,
לאמיר כאטש וויסן, נישט אומזיסט געהארעוועט.
אזא ליבער יום-טוב, וואס זאגסטו, ויווע-עטל?
כ'לעבן א יושר א פאר בלינטשעס פארקנעטן!

קוואקעט פון הוילן געוועלב ריווע-עטעלע:
נארשער זולל-וסובא, און סמעטענע?
פוטער? און וויסע מעל? היינט אייער אליין?
ע-טע-טע! מ'עט זיך אן דעם באגייין!

גייט ער אין מארק, צו די ליידיקע טישלעך,
האנדלט א ווילדע מציאה: דריי פישלעך,
קויפט א פאר ווארצעלעך כריין — קיין עין-הרע,
חיים-יונה — וואס וואס, נאר ביים טיש מוז זיין מרור!...

יום-טוב ביי נאכט, שוין א שטיק נאך דער וועטשערע,
ס'ברענט אויפן הארצן דער כריין — ווי א פעטשערע,
אוי — ס'ארא מרור! מען ווערט אזש בגלופין...
כאפט ער זיך ארויס אויף דער פרישער לופט.

זע נאר די שטערן, זאלסטו אזוי לעבן!
שטיל אויף דער גאס — נאר מען זינגט נאך ביים רבין.
א-א! א מחיה ווי די ביימער שמעקן!
ס'האט ערגעץ-ווו א פלב געכאפט מיט א שטעקן...

גאטעניו הארציקער! אז דו ווילסט — קאנסטו דאך,
און ווער עס פארדינט — אן יענעם דערמאנסטו דיך.
אפשר-הא? היינט, ווען עס שפאלט זיך דער הימל צו חצות,
זאלסטו מאכן אן עק פון חיים-יונהס צרות?

באלאדן און גראטעסקן

אוי — ס'אראַ מרור! אַ ווינטעלע בלאַזט.
זיצט חיים-יונה און פיקט מיט דער נאַז,
עפנט די אויגן — דער הימל נישט אָפּן...
מאַ — דערלעבט איבער אַ יאַר, באַדאַרף מען גיין שלאָפּן.

ווער עס פלאַצט פאַר קרענק, און ווער פאַר אַ עשירות —
מי ישפּל ומי ירום... חיים-יונה איז שוין אין פירהויז.
מיינט ער — חיים-יונה — דער קאַפּ וועט זיך אים שפּאַלטן!
ער זעט דאָך באַשיינפערלעך, עס שפּאַלט זיך דער באַלקן

און צוויי פיס, ווי די שטאַלצעס דערזעט ער קודם,
און אַ גוף מיט אַ קעפעלע — העט הויך אויפן בוידעם.
און צומאַלט כאַטש אַ מלבוש, אַ פּנפת, אַ יאַקע...
שטייט אַ לאַנגאַטש דאַרטן — אדם נאַקעט!

— השם ישמרני, ווער איז דאַרט? איך חלש!
— רב ייד, דו דערקענסט מיך נישט? כ'בין דאָך דיין דלות.
— מיין דלות און אַזוי הויך געוואַקסן?
דו שפּאַרטסט דאָך באלד אונטער דעם דאָך מיט די אַקסל!

שבועות! היינט איינע פון די זעלטענע שעהען —
דערמאַנט זיך חיים-יונה און פאַלט אויף אַן המצאה,
ווי אַזוי זיין דערוואַקסענעם שכן צו פטרן.
אוי, ליבהאַרציקער דלות, צוליב וואָס זאַלסטו זיך מאַטערן?

און וואָס, אימשטיינס געזאַגט, קלייבסטו דאָ ביי מיר פאַר אַ נחת?
הייב נאָר אויף דאָס קעפעלע, און זע וווּ דער דאָך איז
היינט זע נאָר די שפּאַלטן, פאַמעלעך דעם קאַפּ,
טרעט אָפּ — לאַז דיר דינען, מיט גוטן טרעט אָפּ!

הם... — שמייכלט דער דלות — אַלץ הייסט: זיך געמאַטערט?
איך האָב שוין פאַרברייט אַ פאַרעלטערטן קאַטער
אין בוידעם ביים קוימען, נאָר זאָג דו אַליין,
ווהיין זאַל איך גיין? ווי אַזוי זאַל איך גיין?

וואָס הייסט ? צו אברהמען ! אַ הויז אַ דרייגאַרנדיק.
צו וואַקסן און קוועלן אַרויף — קיין עין-הרע נישט.
— הם-הם ! צו אברהמען ! כּוואַלט לאַנג שוין אַוועק,
כּוואַל האַבן צומאַל כאַטש די חרפה פאַרדעקט !

מיינסט וואָס ? נאָר אַ העמד אויפן לייב בין איך אויסן.
מען קאָן דאָך נישט גיין מיט דער חרפה אין דרויסן.
און ווערן פאַר גאַט און פאַר לייטן פאַרשעמט...
שרייט אויס חיים-יונה : — איך מאַך דיר אַ העמד !

ער מאַכט אים אַ העמד !... עס איז נאָר אויף צום לאַכן —
מ'דאַרף ראַטשילדס פאַרמעגן אַ העמד אים צו מאַכן.
אַ לאַנג, ווי דער יידישער גלות אַליין —
פאַרנעמט זיך אַ קבצן אַ העמד אים צו נייען !

נאָר הערט ! חיים-יונה מיינט גאַרנישט צו שפּאַסן :
אַ לייטער געשטעלט אויף צו מעסטן און פאַסן.
אַ ישוב געהאַט מיט זיין ווייב ריווע-עטל,
און שלעפט מוצא-יום-טוב די קישן פון בעט.

— פאַראַן נאָך אַ צווייטע — אַ לויב צו זיין נאַמען !...
וועהן טאַקע שלעפט ער זי ? צו רב אברהמען.
פאַרקויפט און געקויפט אַכצן איילן קאַרטון.
באַשטעלט פאַר זיין דלות אַ העמדל דערפון.

די לענג פונעם העמד חיים-יונה באַרעכנט,
די חרפה זאָל נאָר אין די אויגן נישט שטעכן.
אַ סוחר אַ ייד, דער בעל-חשבון איז גרויס !
דער דלות מעסט אָן — איז די חרפה אין דרויסן.

פאַרגייט חיים-יונה אין דער זיבעטער ריפּ.
ער זעט, ס'איז קיין אַנדערע עצה געבליבן,
צו שלעפן צו אברהמען דאָס קישעלע דאָס קליינס —
אַבי נישט צו האַבן דעם דלות אין שכינות.

געטראכט און געטאָן. און מען שטוקעוועט פאָסן.
דאָס העמדל איז ווידער שוין גרייט אויף צום פאָסן...
אַ, טרייפּענער דלות, אַז נכפה זאָל אים צאָפלען!
דאָס העמדל איז ווידער אים קירצלעך אַ קאָפעלע!

מעסט זיך דער דלות און קנייטשט זיך געדולדיק,
און שמייכלט: רב קרוב, כ'בין, אָסור, נישט שולדיק!
מיר דוכט, יעדעס מאָל, ווען דו פאַרקויפסט אַ קישעלע,
הייב איך מיך אונטער, און וואָקס העכער אַ ביסעלע...

וואָס-זשע טוט חיים-יונה, זיך צו ראַטעווען פון גלות?
אַז ער לייגט עס נישט אַוועק אַ ביטל טויטע קלות,
אַז ער כאַפט עס נישט אַ שייט פון דער הייצנדיקער הרובע!
— אַז ברענען זאָלסטו, דלות, אין איינעם מיט דער שטוב...

איז דאָס שטיבעלע דאָס קליינס אַוועק מיטן פייער.
און דאָ הייבט זיך אַן אַ מעשה גאָר אַ נייע:
אַז מען קאָן נישט אַנטלויפן פון דעם, וואָס איז באַשערט!
האַט דאָס: חרובע הייזל צו רב אברהמען געהערט.

און אין מיטן אַ מיטוואָך, פאַרשוויצט און פאַרפראַצעוועט,
האַט דער נגיד געציילט די ממתקים פון אַסעקוראַציע,
און געחשבונט, געפלאַנעוועט שטעלן אַ מויער —
אַז מען שמועסט: עס גייט, איז דורך טיר און דורך טויער...

און אַ ייד חיים-יונה מיט זיין ווייב ריווע-עטל
מיט אַ פּתב פונעם רב האָבן זיך אַוועקגעלאָזט בעטלען,
און מיט זיי זייער דלות — אין ווונדן געהאַקטע —
אַ מצווה אויף אים — איז דאָך מיטגעלאָפן אַ נאַקעטער!

פאלשע שטעפ

איר פרעגט, ווי לאנג מען שוסטערט, ליבער הער?
עטע־טע! שוין אַ יאָר זעכציק, אויב נישט מער.
זעכציק יאָר מען שטופט די נאָל, מען ציט די דראַטווע;
גאָר אַ חידוש, אַז דער מענטש איז אויסגעמאַטערט?

אַרבעט מען שוין — זעט איר — דורך אַ בריל
זאָל כאַטש זיין מלאכה פול און פיל,
אויף דער וואַך דאָס מעסטעלע קאַרטאַפּל,
אַז מיין ווייב זאָל לאָזן רוּיַק שלאָפן!

ווייל מיין אַלטע, נישט פאַר אייך געדאַכט,
האַט אַ טבע — קנייפט זיך ביי דער נאַכט.
שאַ, נו — שאַ, בהמה! קיין בזיונות!
דער ייד פאַרשטייט: אַ ווייב באַדאַרף מזונות...

און, אויב נישט זי, דאָן קנייפּ איר זיך אַליין,
אַ שוסטער־האַרץ — פון לעדער, נישט פון שטיין.
איך קאָן נישט זען, מיין פריינד, ווי אויף דער עלטער —
אַ שוואַכער מענטש — דער ביסן ברויט פאַרפעלט איר.

נו — זאָגן גוט — איז קיין מאָל נישט געווען,
אַוועק דאָס לעבן, ווייסט נישט וווּ און ווען.
פון דעסטוועגן, איר הערט, די אַלטע צייטן
וועל איך אויף קיין פאַל אויף די נייע נישט פאַרבייטן.

געווען עפעס — ווי זאָגט מען דאָס — איך ווייס?
אמונה אפשר, ווען דאָס האַרץ איז הייס,
בטחון אפשר, ווען מען לעבט באַהייביק,
מען האַט אַ קוק אויף דעם, וואָס קיניגט אייביק.

קיין נסים האבן דעמאלט נישט פארפעלט.
וואס דארפט איר מער? כ'האב אפגעלעבט מיין וועלט.
א ייד א תם, א פראסטער חי-וקים,
און דאך — געהאט א נס מן השמים.

וואס הייסט א נס? א מופת אויף דער וואר!
א מעשה שוין פון פינף און פערציק יאר,
און דאך, ביז היינט צו טאג, ווען איך דערמאן עס,
פארגלוסט זיך מיר צו טאנצן, בנאמנות.

מיט פינף און פערציק יאר צוריק, מיין פריינד,
בין איך געווען... א קבצן פונקט, ווי היינט,
א יונגערמאן, א היפשער בעל-משפחה,
און דאך — געהאט א לאך אין דער מערכה.

אימשטיינס געזאגט, מיין שוסטערישער ברויט!
א גאנצע וואך דאס שטעטעלע איז טויט,
נאר איין מאל אין א שלישי, אין א דינסטאג,
צום גרויסן טארג די צוויי גילדין פארדינסטן.

היינט גיי פארדין ביים פויער אויפן טארג,
ווען יענער טראגט די שטיוול אויפן קארק,
און האט זיי נאך בירושה פון זיין טאטן!
פון דעסטוועגן — עס מאכט זיך פארט א לאטע.

עס מאכט זיך א פאר זוילן, אז גאט העלפט,
צו ווינטער — האלבע טשאבאטעס ביז העלפט.
דאס מיינט מען קעפ צו כאלעוועס צו אלטע,
קיין גליקן — עט! דאס נפש צו דערהאלטן.

דער פויער — אויפן גראשן איז ער קארג,
און מאכסטו שטיוול — מאך אים איזן שטארק,
און — גאט זאל דיך באהיטן — נישט קיין ענגע,
ווייל דאס וועט ער ביים לעבן דיר נישט שענקען.

פאַרשטייט איר דאָך אליין, סאַראַ פּאַסאַן
אויף פּויערישע לאַפעס נעמט אָן
די פאַר בתי־רגלים ווי די בערן,
אַז קיין עין־הרע זאָל זיי נאָר נישט שטערן!

גו — מאַ, קיין בייו, אַזוי איז מען געוויינט,
און מאַכן בעסער — אַסור אויב עט לוינט —
ווייל דאָ אין ישוב טראַגט נאָך היינט אַ יעדער
צוויי שטיוול פון איין שטיק יוכטאַוון לעדער.

און מה־דאָך היינט נאָך נייט מען פון איין שטיק,
בפרט מיט פינף און פּערציק יאָר צוריק!
דעם נייעם שניט, די שטיוועלעך מיט צאַצקעס
האַט ערשט געבראַכט דער שררה יאָן זאַוואַדסקי...

אַז וואַרשע איז אַ שטאַט פון פּוסטע קעפּ,
האַב איך פאַרשטאַנען דורך די פּאַלשע שטעפּ.
איר ווייסט, וואָס הייסט? געפּלעקלט און געקלעפּלטע,
און גיסט אַ קוק — די זוילן, ווי געשטעפּטע.

היינט שטעלט איך פאַר! אַ רייטער ביי מיין טיר,
און יאָן זאַוואַדסקי קומט אַריין צו מיר,
ווייזט אויס, אַז נאָך אַ שנאַפּס, באַטאַווע הוסט ער.
— גאַט העלף — זאַגט ער — דאָ וווינט אַ ייד אַ שוסטער?

— דאָ, פּאַניע כראַביאַ, דאָ! דאָס מיינט מען מיך!
איך ניי שטיוואַליעס, כ'קאַן אויך נייען שיד,
פאַר פּריצים, פאַר פּאַניענקעס און פאַר אַלע...
דאָס רעד איך נאָר, ביי זיך בין איך געפּאַלן.

— איך דאַרף אַזעלכע שטיוועלעך אַ פאַר —
צעשמייכלט זיך זאַוואַדסקי אין דער באַרד,
און ווייזט מיר זיינע שטיוועלעך מיט זוילן,
מיט פּאַלשע שטעפּ, אַז ס'הייבט מיך אָן צו גרוילן.

בא לאדן און גראטעסקן

איך מאך אָבער דעם אַנשטעל און איך לאַך :
אַזעלכע שטייול ? פּכע ! אַ גרויסע זאַך !
איך מאַך אַזוי, אַז וואַרשע מעג זיך זיך שעמען !
דערלויבט דער כראַביע באלד אַ מאַס צו נעמען ?

און תיכף — זאַראַז נעם איך אים אַ מאַס,
און — וואָס וועט קאַסטן ? זאַג איך : דאָס און דאָס,
און ס'קלינגען שוין אין קעשענע די מעות —
אַן אַדערויף — מיין ווייב אויף דער הוצאה.

אויף באַרג ביי מאיר־דודן אין קראַם
האַב איך גענומען פון דעם בעסטן כראַם ;
וואָס הייסט ? אַז מאיר־דוד איז דאָך גבאי,
וועט ער נישט באַרגן לעדער פאַר דעם כראַביע ?

דעם אמת זאַגן, האַב איך ערשט דערנאָך
זיך אומגעזען, ווי גרויס עס איז מיין באַרץ...
אַז כ'קאָן גאַרנישט די וואַרשעווער מלאכה !
דער אַדערויף איז זיך דערווייל צעקראַכן.

אַ ביסל האַב איך אַנגעבאַרגט אין שענק,
אַ ביסל — ווייב און קינדערלעך פאַרקרענקט,
דאָס רעשט האַב איך געהאַט אויף צוויי שבתים,
און — אַט בין איך שוין ווידער אַן אַ גראַשן.

דער שררה שיקט אַלץ ' פּויעגן : „וואָס־זשע פאַרט ?“
און ס'רירן זיך די שטייול נישט פון אַרט.
און חברה־פאַטש אין שטעטל מאַכט זיך לוסטיק :
אַהא ! אַט גייט ער — דער כראַביאָוסקער שוסטער !

הכלל, עס בלייבט צו וואַרטן אויף אַ נס...
איך האַב שוין באלד אַ פנים פון אַ מת,
אַ וואַרער מת, כאַטש לייג אַריין אין קאַסטן,
ווייל — ווילט איר, גלייבט — איך האַב גענומען פאַסטן.

איך פרעס זיך בלויז די לעבער שטילערהייט :
שליממזל איינער, הערסט ? דער כראביע גייט.
קיין ארט און רו פון יידן, ווי פון גוים :
„כראביאָוסקער שוסטער!“ — ווי צו מיין בזיון!

וואָדען ? פאָרוואָלט זיך שטיוועלעך מיט שטעפ !
וואָרט ברודער, וואָרט ! און וועסט נאָך קריגן קלעפ !
פאָרוואָלט זיך בויען שטיוועלעך מיט צאצקעס
און זיין אַ חכם קעגן יאָן זאָואַדסקי !

און איין מאָל זיך איך ביי דער נאַכט אַליין
און פאַרע מיך ביים לעדער און איך וויין,
ווי קאַן איך צושניידן ? נישטאַ קיין מוסטער !
געוואָלט, ווו נעמט מען איצט דעם רעכטן שוסטער !

ווען כ'האַב אַ רמז כאַטש, אַ ווונק, אַ טראָפ !
איך וואָלט שוין צוגעלייגט דעם גאַנצן קאַפ,
און, וואָס אין חדר נישט אַריינגעשמיסן,
וואָלט איך מיט נאַל און צווענגל איינגעביסן !

און ווי איך קלאָג אַזוי, — דערהער איך טריט,
און ס'קומט אַריין צו מיר אַן אַלטער ייד,
אַ הויכער ייד אין קאַפּטאַן און מיט פּאות.
און אין אַ סויבלהוט — אַ רב לכל הדעות.

און דוכט זיך, קענטלעך מיר, און, דוכט זיך — פרעמד.
איך גיב אים שלום אַפ און בלייב פאַרשעמט.
אַזאַ מין ייד זאָל קומען אין מיין שטיבל !
און — זעצט אייך, רבי, האָט נישט קיין פאַראיבל.

אין שטוב איז מושבדיק, מיין ווייב איז קראַנק...
און פּלוצלינג בליצט מיר אויף אַזאַ געדאַנק,
און — כ'ווייס עד היום נישט פון ווען פון וואָנען :
דער שניט — אַ טערקישער, געוויס אַ תנא !

קיין למדן בין איך נישט, א פראסטער ייד...
און ער, דער גאסט מיינער, איז גארנישט מיד,
טוט-אויס דעם קאפטאן און טוט-אן מיין פארטער,
די ברייטע ארבל פון זיין העמד פארשארט ער.

צוויי הענט געדראָלענע — צוויי שוסטער-הענט.
עס גלאַנצט אַ ליכטיקייט אַרום די ווענט,
אין שטוב פארשמעקט מיט ראָזשינקעס און מאַנדלען.
אוי, טאַטע, ער! רבי יוחנן הסנדלר!

נו, בלייב איך דאָך, ווי צוגעשמידט צום אָרט.
און ער, דער תנא, זאָל עס אויסרעדן אַ וואָרט!
נאָר העכער נאָך פארשארצט ער זיינע אַרבל.
און נעמט ביי מיר פון האַנט אַרויס די אַרבעט.

ער זיצט און קלאַפט. ער אַרבעט מיט אַ טאַלק,
די נאָל — זי בליצט, דער שוסטער-האַמער פאַלגט.
איך זיך פאַרכאַפט: אין שוסטערשער מלאכה
די תורה בליצט און ס'גלאַנצט די מזל-ברכה.

אין תנאס הענט דער כראָם איז ווי אַ וואַקס,
פון מאָל צו מאָל דער שררה-שטיוול וואַקסט,
מיין שוסטערשע נשמה זיך צעשמייכלט:
ערשט איצט פאַרשטיי איך שוין אַליין דעם שכל.

רבי יוחנן הסנדלר האָט געמאַכט
דעם שטיוול פונקט, ווי איך האָב עס געטראַכט,
ווי איך האָב מיטן שכל ערשט פאַרשטאַנען.
נו — וואָס איז דאָ צו רעדן, פאַרט אַ תנא!

און, אפשר וואָלט איך אויך געמאַכט אַזוי?...
— דער עיקר אָבער, רבי, איז דער זויל,
די פאַלשע שטעפּ, אַ בראַנד אין זייער טאַטן!
ווי מאַכט מען, עס זאָל זיין געשטעפט און גלאַטיק?

דאן זאגט צו מיר ר' יוחנן: מייך זון,
ס'איז גאר נישטאָ קיין נייעס אונטער דער זון!
מיר לאַכן פון דיין וואַרשע מיט איר מאַדע.
דו זאָג מיר נאָר, ווו האַלסטו דיין הגדה?

דאָ בלייב איך טאַקע זיצן ווי אַ נאָר:
— אין פסחדיקן שענקל, רבי־האַר!
דערלאַנגען אייך? — צעשמייכלט ער זיך איידל:
מען מיינט נישט די הגדה, נאָר... דאָס דריידל.

איך זע, ער הייבט זיך אויף, איך זע, ער גייט,
ער גייט צום שענקל. קוק איך שטומערהייט.
אַ שטומע צונג... אַ שוסטער, און... רמזים.
און איבערפרעגן — האָב איך נישט קיין העצה.

ער גייט צום שענקל פסחדיקן געשיר,
און שלעפט פון דאָרט אַרויס אַ קליין מכשיר.
און דאָ ערשט — גולם — עפן איך די אויגן:
צו פאַלשע שטעפּ דאָס מצה־רעדל טויג אים!

און — אַנגענומען וואַסער אין אַ שעפּ
און — איינגענעצט די זוילן און — ער שטעפט,
ער שטעפט אַזוי, ווי איך פלעג רעדלען מצות.
פאַר שמחה — אַז איך מייך, דאָס האַרץ וועט פלאַצן.

פאַר שמחה, אַז איך גיב עס נישט אַ זבענק:
אוי, תנא זיסער, קומט מיט מיר אין שענק!
און טאַקע באַלד... זיך אויפגעכאַפט פאַרווונדערט...
אַ חלום גאָר... דער תנא איז פאַרשווונדן...

פאַרבליבן אַבער איז נאָך אים די פרייד,
די תקיפות, אַז די תורה איז שוין גרייט.
דאָס מצה־רעדל וואַרט און מיר אין שענקל,
דאָס איבעריקע — סיי ווי סיי געדענק איך.

און מיינט איר — וואָס? אין איינע צוויי מעת-לעת
געזען האָט מען די פירות פון דעם נס:
כ'האָב אָפגעטאַקט די שטיוועלעך מיט צאַצקעס,
מיט פאַלשע שטעפּ, לויט נוסח יאָן זאַוואַדסקי.

דער שררה האָט באַטראַכט און פיין באַצאָלט,
זעקס רענדלעך, ווי די בערן — פּורע-גאַלד.
דערביי האָט ער אין באַרד אַריין געשמייכלט,
מיין נאַמען און מיין ביינאַמען פאַרצייכנט.

געשמייכלט און געמאַכט קאַמפּלימענט:
דו האָסט — זאָגט ער — אָן אמתן טאַלענט,
היינט ווער רעדט נאָך, אין וואַרשע ווען דו ווייזט זיך,
אין גאַלד וואַלסטו געגאַנגען, פאַניע מייסטער!

און וואָס-זשע מיינט איר האָט ער דאָך געטאָן?
כאַטש אָנגעמאַסטן? ס'הייבט זיך גאַרנישט אָן!
באַשמעקט, באַלעקט, אַרומגעטאַפט און יוצא.
פאַרשטעקט זיי אין אַרכיוו ביי זיך, אין אוצר.

פאַראַן אַזעלכע צימערן ביי זיי,
די גרויסע פּריצים רופן דאָס: מוזיי. —
און — קומט אַ מאָל פאַטאַצקי מיט זאַמאַיסקין,
דאָן לויפן דינער, העלפן זיי זיך אויסטאָן.

און דאָן מיט גרויסער פאַמפע, פירט מען זיי
מיט מוזיקע אַריין אין דעם מוזיי...
באַטראַכטע מיינע שטיוועלעך מיט צאַצקעס,
מיט פאַלשע שטעפּ, לויט נוסח יאָן זאַוואַדסקי.

נוסח

גאלדענע שיד

(כעלעמער נוסח)

די זון האָט זיך יום־טובדיק ליכטיק צעשיינט:
דעם כעלעמער מלכס געבורט־טאָג איז היינט.
אַט קוקט ער אַראָפּ פון די הויכע באַלקאַנען.
צי קומט שוין דאָס פּאַלק מיט דער נייער מתנה?
מען טראַגט שוין, מען טראַגט שוין די גאלדענע שיד
פון עכטע דוקאַטן — אַ שיכט אויף אַ שיכט!
דאָס פּאַלק האָט די גאלדענע שיכלעך געקאַוועט.
דער מלך זאָל טראַגן אין עושר און כבוד.
און ווער עס וועט טרעפן דעם מלך אין גאַס —
זאָל מאַכן אַ וואַרע אַזוי ווי עס פּאַסט.

— . —

דער פּנקס פּאַרצייילט, אַז אין כעלעמער געגנט
דעם זעלבן האַלביאָר האָט אַלץ אָפּטער גערעגנט.
די כעלעמער גאַסן פּאַרגאַסן מיט ליים.
ווי טיף איז די בלאַטע — פּאַרשטייט זשע אַליין!
און כעלעמער פּיס האָבן ערלעך געקנאַטן.
משבת לשבת די שיטערע בלאַטע.
ווער שלעפט זיך עס שטיל און געפאַלן ביי זיך?
דאָס דריפטשעט דער מלך אין גאלדענע שיד.

— . —

האַט כעלעם פּאַרזאַמלט די הויפּט־מיניסטאַרן,
די הויפּט־רעדאַקטאָרן, די הויפּט־סענאַטאָרן.
חזנים, דיינים, דערצו ראַבינאַט —
די גרעסטע אַסיפה האָט כעלעם געהאַט.
אויף דעם איז נישטאָ עפעס בעסערס צו זאָגן:

באלאדן און גראטעסקן

דער מלך מוז ווייטער די שיך זיינע טראגן,
דאס פאלק האט דאך ערלעד און שווערלעך באצאלט.
דעם מלך צו זען א געשוכטן אין גאלד!
אי — וואס? עס בלייבט איבער דער קליינער חסרון:
דאס גאלד גייט לגמרי אין בלאטע פארלוירן?
דאס מוז מען פארהיטן, דער השבון איז קלאר.
דער מלך מוז אנטאן קאלאשן א פאר.

— . —

בכדי אבער אויך פון דעם גאלד זאל מען וויסן,
מוז יעדער קאלאש זיין פון פארנט צעריסן,
דאס גאלד זאל ארויסקוקן רחבותדיק-ברייט
און אנפילן כעלעמער הערצער מיט פרייד.
בימי אבער גאר פון געהויבענער בלאטע
דער מלך איז אויך פון די לעכער דאן פטור;
דער מלך אליין און זיין גנעדיקע פרוי
זיי קאנען פארשטאפן די לעכער מיט שטרוי.

— . —

און אט איז די כעלעמער הויף-אויניפארם:
צוויי טיפע קאלאשן מיט לעכער פון פארנט,
די לעכער מיט שטרויענע שפונטן פארשטעקט —
דאס לאזט זיך דער כעלעמער מלך אין וועג.

דאקטאר פאוסט קאן

(כעלעמער נוסח)

ביי דער מקווה אויפן שולהויף האבן כעלעמער באלעבאטים זיך אריינגעלאזט אין חקירות וועגן יונגן דאקטאר קאן: צי עס העלפן זיינע פלעשלעך, צי זיי קאנען בלויז פארשאטן, און ווי האלט ער אין דאקטאריע: צי ער קאן נישט, צי ער קאן.

ווייל ס'איז גארנישט צו פארגלייכן מיט רב מאירקע דעם רופא. יענער ווייסט דאך אלץ אויסנווייניק, ער היילט איך נישט געפרעגט. בעת דער דאקטאר פארשט איך אויס אויף א משונהדיקן אופן, היינט נעמט ער גאר פון ספר זיינע אויגן נישט אַוועק.

א סברה, אז ער לערנט נאך, ער האלט זיך נאך אין בילדן. און דו — שטעל איין דאס לעבן און לייג אויס פאר אים דיין קרענק. א גארנישט מיט א נישט, אן עבירה די פאר גילדן, און איידער זיי אים אפגעבן, איז גלייכער שוין אין שענק.

און אפשר גאר א פרעג טאן אים, ווי האלט ער אין דאקטאריע, צי איז ער א געענדיקטער, צי לערנט ער נאך איצט? קיין חכם איז ער נישט, ער וועט אויסבראקן די ויארהייט. מען זעט דאך לויטן שוויצן, ווי דער מוח איז פארשפיצט.

און כעלעם האט באשלאסן, אז מען גייט א דעלעגאציע, אין מארק אנטקעגן ראטהויז, צו דער שטוב מיטן באלקאן. און זאל מען טאקע פרעגן אים, וואס האלט ער דארט אין פראצעווען, וואס זוכט ער אין זיין ספרל — דער דאקטאר פאוסט קאן.

— גאט העלף, פאניע דאקטאזשע! — ס'אר אן עולם קיין עין־הרע נישט!
ער חידושט זיך. אוודאי א מגיפהלע אין שטאט!
— און איר, פאניע דאקטאזשע, רק איר לערנט, רק איר הארעוועט,
אריינגעטאן אין ספר און קיין פדיון איז נישטא!

— פון וואנען זאל ער זיין? עס האט א פריץ דען פארלארן?
אי וואס: איר זעט איך לערן זיך. ס'איז נוצלעך, ליבע פריינד!
— יא, יא, אבער דאקטאריע איז — להבדיל — קיין גמרא,
און, ווער עס קאן די תורה, יענער קוקט שוין נישט אריין.

— איז וואס? זענט איר מיך חושד, אז איך קען נישט קיין דאקטאריע?
— מען רעדט, אין כעלעם שמועסט מען, איר לערנט זיך נאך איצט.
— אזוי! האב איך אין פייטערבארג אומזיסט — הייסט עס — געהארעוועט?
אומזיסט אין פראסעקטאריומס און קליניקעס געשוויצט?

גו, רעכט. טא זייט־זשע וויסן, אז ביי אונדז האט מען געלערנט
בלויז קראנקע צו באהאנדלען ווי ס'געהער צו זיין — איר הערט?
דער ספר אבער לערנט מיר — איר מעגט עס, יידן, הערן —
צו קאנען מאכן לעבעדיק באגראבענע אין דר'ערד!

— איר ווילט מחיה־מתים זיין? דער ייד איז חסר־דעה,
דאס לעצטע ביסל שכל האט ער איינגעשטעלט אין קאן.
— שא, לויפט נישט יידן, פילדערט נישט! ס'איז כ'לעבן אן אידעע,
דערלאנגט מיר נאר א מת, וועל איך אייך ווייזן, וואס איך קאן!

— דערלאנגען אים א מת! א פריש געבאקענעם, אפנים?
כאטש נעם, צי אויס די קאפיטעס און שטארב אויף זיין פארלאנג...
רב ייד! ס'איז דאך די מעשה מיט די כעלעמער נאראנים!
נישטא ביי אונדז אין כעלעם קיין נאראנים שוין פון לאנג!

— חלילה! צי פארלאנג איך דען, אז עמעצער זאל שטארבן?
איר לעבט אייך אויס מיט מזל, וויפל איינעם איז באשערט.
איך מיין — א מת אן עלטערן — א לעכערדיקן שארבן.
איר בארגט מיר אויס א קרוב, וואס איר האט אים שוין אין דר'ערד.

אזוי — איז עפעס אנדערש! מיר פארשפארן אייך צו געבן.
עס פאשען זיך מצבות ווי די שעפסן אויפן פעלד.
— שא! זאל ער פרווון אויפוועקן אברהמלע דעם רבינס.
אוועק, נעבעך, דער אבן-טוב א יונגער פון דער וועלט.

— פאר וואס עפעס אברהמעלען? פאר וואס נישט ציפער-זלאטען?
פארלאזט אזא עשירות און יתומימלעך א פאר.
— און אפשר איז א סברה ער זאל אויפוועקן מיין טאטן?
געהאט נאך פיל צו לעבן ביז צו הונדערט צוואנציק יאר!

— פאר וואס עפעס דיין טאטן? און פאר וואס נישט איטשע חלפן?
אן ארנטלעכער ייד געווען, א פיינעם שטאט געפירט.
דיין טאטע איז דאך סיי-ווי-סיי א דר'ערדליגער א דלפון,
פאר אים איז בעסער יענע וועלט, און די איז פאר דעם גביר.

אזוי? בין איך נישט איינשטימיק! אז אויפוועקן — איז אלע!
די רייכע, ווי די ארעמע, דעם פעבל ווי די פני!
כ'וואלט אדרבה אנגעקוקט, צו דו ביסט אויך א בעלן,
צו פוילן דארט אין קבר אין א רעגן, אין א שניי!

נאר כעלעם האט באשלאסן גאר צו וועקן בערל קצב:
זיין קבר איז דער פאדערשטער, מען שטעלט נישט פיל אין קאן.
עס ציט זיך צום בית-עולם א געדענג — א דעלעגאציע
פון כעלעמער חכמים מיטן דאקטאר פאוסט קאן.

און פלוצלינג, ווי פון זאק ארויס צעשיטן זיך געוואלדן,
עס לויפט זיי נאך א יידענע, פארלאפן זיי דעם וועג:
— גולנים וואס איר זענט! וואס גייט איר אויפוועקן מיין אלטן?
איר מאכט מיך פאר א קאליקע, איר קוילעט מיך אוועק!

מיין אלטער — צי פארדינט ער גאר זיין נאמען צו דערמאנען?
א הולטיי און א שיפור, לאזט אים ליגן אין זיין רון.
זיין איינציקער פארדינסט, ער האט געלאזט מיך אן אלמנה —
איצט גייט איר מיך באגליקן און אים אויפהויבן פון גרוב?

— נו שא! וועט מען אים לאָזן דאָרט, איז ווייניקער אַ שיפור, טאָ הערט־זשע אויף געוואלדעווען, מען זאָגט דאָך אייך, איר הערט? דאָס ווייבל אָבער קוויטשעט נאָך: — נישט דאָס איז נאָך דער עיקר, איך וויל פון אייך אַ צעטל, אַז איר לאָזט מיין מאַן אין דר'ערד!

האַט קהל זיך געהתמעט, און מען רירט זיך שוין אין וועג אַריין, ערשט־ווו! עס איז אַן איינגעלאָף, דער גאַנצער וועג פאַרשטעלט מיט ציפּע־זלאַטעס אידעמלעך אויף זיבן פּערד און וועגענער. — די אַלטע גייט איר אויפּוועקן? אַ שלאַק האָט אונדז געפּעלט!

אַ מעשה מיט יתומימלעך אויף זיבן יאָר צו פאַרשן צוואות מיט פאַפּירלעך, — וועלכע האָבן נישט קיין ווערט! נישט בעסער איז פאַר כעלעם דען, אַז מיר זענען די יורשים און האָבן אונדזער שוויגער ציפּע־זלאַטע טיף אין דר'ערד?

און כעלעם האָט באַשלאָסן צפּע־זלאַטען נישט צו וועקן. און כעלעם איז געשטאַנען פאַר אַ זעלטענעם פּראָבלעם, אַז אויפּוועקן אַ טויטן — איז אַ שטעקן מיט צוויי עקן, פאַר איינעם אַ באַפּריינג, פאַרן צווייטן גאָר אַ קלעם.

און כעלעם האָט באַשלאָסן צו אַ גלייכגעוויכט צו שטרעבן, און כעלעם האָט באַשלאָסן זיך צו האַלטן ביי דעם כלל: אויב וועקן, איז אַזעלכן, ווי אברהמלע דעם רבינס — אַ מענטש, וואָס איז געליבט און איז געאַכפּערט איבעראַל.

און דאָ האָט מען פאַרגעסן, אַז אברהמעלעס אלמנה האָט זיבעצן חדשים איר אלמנהשאַפּט באַקלאָגט — און וואָס איז דען, חלילה, זי צום ביזן דערמאַנען? — געשטעלט אַ שטילע חופּה און אַ סברה, אַז זי טראָגט.

אַז איצט האָט שיינע־דאָבע מיט די בויגנדיקע ברעמען גערויטלט זיך פאַר קהל און די אויגן זיך געווישט. — באַדענקען זיי, הער דאָקטאָר, ווי זיי טוען מיך פאַרשעמען! אברהמעלע זאָל קומען בין איך — וואָר — אַן אשת־איש!

הכלל, מען האָט באַשלאָסן, מען וועט וועקן איטשע חלפּן.
שוין צייט טאַקי, אין דר'ערד ער טוט שוין פּוילן אַ יאָר צען.
האָט קהל זיך געשריגן: — איר ציט אויף אונדז אַ חלף,
דער אַכור וועט נאָך מאַנען פאַר דער גאַנצער צייט פּראַצענט!

— נו — אויב נישט איטשע חלפּן — דאָן וועקן מיר דיין טאַטן —
אַ שטילער אַרעמאַן געווען, געלעבט פּון נסים בלויז.
— נו, אדרבה, וועקט! נאָר זעט אַ מענטש זאָל זיך נישט מאַטערן,
איר מאַכט אים כאַטש לצמיתות פאַר אַ שמש ביי דער קלויז.

האָט קהל זיך פאַרטראַכט: אַ שמש אויף לצמיתות?
אַ שטעלע וואָס עס וואַרט אויף איר מיט אומגעדולד גאַנץ כעלעם?
מען ציילט דעם שמש טעג, זאָל ער שוין איינגעמען אַ מיתה;
און דאָ — וועק אויף אַ טויטן און באַזעץ אים אויף דער שטעלע!

ס'וועט קיין מאָל נישט געשען, ס'וועט קומען צו געשלעגן!
און אַלץ כדי צו חנפענען דעם דאַקטאָר פּאַוסט קאָן?
אַרויסרופן מחלוקת — דאָס איז קיינעם נישט געלעגן.
מיר גלויבן אים אויף אויסנווייניק, מען ווייסט שוין, אַז ער קאָן!

און קהל האָט באַשלאָסן: נאָכן קריזיס, בלי נדר,
ווען כעלעמער רווחים וועלן שטייגן פּון מעת-לעת,
די וועלט וועט ווערן רייך, און אַ מיליאָן וועט האָבן יעדער —
אַרויס צום גוטן אַרט און טאַקע אויפוועקן אַ מת.

ע מ ך

פון צוויי גוטע שניידער געוואָרן אַ תל, פון בערל פאַרשמעל און פון מאָטל פאַסטריגע. אַ דאַנציקער שניידער איז בערל פאַרשמעל. און מאָטל — געאַרבעט אין ריגע.

צוויי אמתע ריטער פון אייזן און שער. זיי קאַנען אַ וועלט מיט נגידיים באַקליידן. נאָר גיב זיי נגידיים! אַז דאָ איז באַשערט צו זיצן אין שטעטעלע — ביידן.

מען זיצט און מען שוויצט מיט די טעכטער און זין פאַר לאַדזשער און וואַרשעווער פירמעס באַקאַנטע. כאַלופניקעס? — עט! אַז מען גייט „מאַגאַזין“ רופט מען זיך אָן פאַבריקאַנטן.

אַ שטעטל. מען אַרבעט מיט ביליקע הענט. אַליין — ווי געזאַגט — איז מען אויך באַלמעלאַכעס. און — קומט דער סעזאָן און די אַרבעט ברענט, דוכט: עס וועט זיין מזל-ברכה.

דאָן קלויבט מען זיך שיקן שטודירן די זין, די טעכטער — אַט ווערן זיי גליקלעכע פלות. מען פלאַנעוועט בויען!... נאָר אויס מאַגאַזין — און ס'פייפט שוין אין שטיבל דער דלות.

אין טייסטער ווערט לויז, אויפן האַרצן ווערט ענג, מ'עט היי-יאָר, מיין פריינד, שוין נישט בויען, משמעות... פאַרבייסט מען אַ הערינג ביי שולצן אין שענק, מען טרינקט און מען טשאַקעט גומאות.

אַ שניידערשער ליגן איז גלאַטיק אין סטאַן,
איז איינער דעם צווייטן מקנא די גוזמא,
און איינער דעם אַנדערנס ליגן מעסט אָן,
און ענטפערן — מוז מען...

דעם חייט — אים קאָן נאָר אַ חייט פאַרשטיין ;
ס'איז זיידענער יתור געשטעפט מיט פאַנטאַזיע.
מען בויט שוין... פאַבריקן פון מירמלנעם שטיין...
דערלאַנגט נאָך צו איינס, פאַנאָ קאַזשאָ !

און קאַזשע פאַרמעסט זיך און קאַזשע דערלאַנגט,
זי שווימט ווי אַ וואַלקן פון בלוז גאַלאַרעטע,
עס ציטערט איר בוזעם פון פראַנט און פון פלאַנג,
זי טופעט — און עס קרעכצן די ברעטער.

און ס'קרעכצן די שניידערשע הערצער די צוויי :
געזען : אין אַ בוזעם אַריינגעלייגט סחורה !
און דאָרט, אין די היימען, צוויי ווייבער — אוי וויי,
צוויי דאָרינקע... אַ מרה־שחורה !

— — — — —
דער העכט איז באַטעמט דורכן ביסעלע כריין,
פון זיסקייטן נעמט עס אייך נודיען.
עס רודערט אין שטעטל אַ רויטער פאַראיין —
איז לעבעדיק, איז ליהודים !

וואָס גייען אים אָן די אַרעסטן, די קלעפּ,
די פולע מלוכה — אכסניה !
גאָר פלוצלינג די ווענט מיט מגילות באַקלעפט :
אַן אַנטי־יום־כיפור־קאַמפּאַניע...

עס גייט זיי — דער חברה, דער עיקר, אין פרעס,
דאָרט שטייט : ואכלת, זאָלסט פרעסן.
געדענק אָן געבאַט און געדענק אָן פראַגרעס
און קום אין פאַראיין בפרהסיה !

באלאדן און גראטעסקן

דארט גרייט זיך אַ מאַלצייט אויף טיש און אויף בענק
אין מיטן יום־פיפור ביים ליענען.
אַ קאַמף מיטן קלער. און דעריבער געדענק
דיין אַרט אין די אַרבעטער־רייען!

אַ שטורעם אין שטעטל, אַ טראַסק, אַ יאַריד,
צערודערט דער גאַנצער מוראַזשניק.
עס מאַכט אַ געוואַלד יעדער פשוטער ייד.
אַ דאָזאַר — ער זידלט זיך וואַזשנע.

דער רב איז מטריח זיין עלטער און לויפט
און קלאַפט מיט די לויזע פאַנטאַפּל.
דאָס איז ער צום פאַן קאַמענדאַנט אויפן הויף
אין שליחות פון קהל געלאַפּן.

און פאַן קאַמענדאַנט האָט זיך ברייטלעך צעזעצט
און בלעטערט אין פאַרשריפטן האַסטיק.
ער זוכט אַ באַשטימונג, ער זוכט אַ געזעץ
אויף צווינגען די רויטע צו פאַסטן.

אין היימישן קאָדעקס פאַרפעלט אַזאַ דין,
מען קאָן זיי דעם פרעס נישט פאַרווערן.
אברעמטשע דער מעל־שענקער זידלט זיך דין:
אַז פרעסן זאָל זיי די כאַלערע!

און אורטשע דער וויכערניק מאַכט עס געמיין:
חמורים! וואָס רעדט איר צו עשו!
איר נעמט און צעטרייבט דאָס גאַנצע פאַראייך,
און — פטור אַן עסק!

און ס'זוערט שוין אַ חברה פאַר טרוקענע קלעפּ,
אַ חברה פון בלויז באַלמעלאַכעס.

דערווייל איז דער מאַרק מיט מגילות באַקלעפט,
ווי גאַט און זיין פּאַלק אויף צעלאַכעס.

איין בערל מיט מאַטלעך זיי האַלטן זיך ווייט
פון קהלשן קאַמף מיט די „פרעסעריס“.
לויט זיי איז דאָס רויטע פּאַראַינדל „אַלרייט“,
דער בורא פּאַרדינט נישט קיין בעטערס...

און בערל האָט שטיל פאַר זיין חבר פּאַרטרויט,
אַז דאָן, אין די יאַרן פון דאַנציק,
איז ער, במחילה, אַליין געווען רויט —
ווי היינטיקע צוואַנציק.

און מאַטל האָט ווידער פאַר בערלען פּאַרציילט:
אין ריגע אַמאַל, ביי די לעטן,
דער בחור האָט קוים צוויי יאַרצענדליק געציילט,
דאָן פרעסט ער שוין שווינען-קאַטלעטן.

און ס'ווערט טאַקע קלאַר פאַר די צוויי גוטע פּריינד,
אַז כאַטש מען באַלאַנגט צו די מייסטער,
פון דעסטוועגן זענען זיי ביידע נאָך היינט
צוויי עכט-פּראַגראַעסיסטישע גייסטער.

באַשלאָסן צו שטיצן דעם רויטן פּאַראַיין
דורך טאַט, דורך אַ שטיק עולם הוה:
יום-כּיפור אַ קידוש, פּאַרשטייט זיך — געהיים,
ביי שולצן אין שענק, און מיט חזיר...

גערעדט און געטאַן. און יום-כּיפור ביי טאַג,
אין טשאַד פון די ליכט און הוהאַ פון די יעלות,
גיט מאַטל צו בערלען אַ ווונק און אַ זאַג:
קום, ברודער, אַרויס אויף אַ וויילע!

באלאדן און גראטעסקן

טליחים אראפ, און די לאטשן — ארויף,
זיי טויכן ארויס פון צעדאָווענטער מאַסע,
און בלייבן פאַרלעגן אין ליידיקן הויף.
ווי פיש אויסן וואַסער.

נישט היימלעך דעם ייד איז יום־כיפור אין גאָס.
ביים האַרבסטיקן קריי פון די גוי־שקע הענער.
אַפילו דער קאַשטשאַל אין מאַרק איז אין כעס:
צוויי יידן מיט ליידיקן, זע נאָר!

פאַרטרייבט זיי די שרעק איבער האַלדז און געלענק
פון ליידיקן מאַרק צו די זייטיקע געסלעך.
צעציט זיך דער וועג אין אַ גומענער לענג
צום שענקערשן שילד מיט די פעסלעך.

די שול יאַגט זיי נאָך מיט געברום און געוויין:
אַן אומגליק אין שטעטל! אַנטלאָפן צוויי יידן!
און ס'קלינגט זיי אַנטקעגן דער רויטער פאַראיין
מיט חוצפהדיק־האַרציקע לידער.

און צוויי „פאַבריקאַנטן“ פאַרשטעקט אין דער מיט,
אין שרעק פאַר די טריט און אין האַרציקן פלאַנטער;
באַגלייט זיי אַ תפילה, באַגריסט זיי אַ ליד —
ווי גלייכע, ווי נאַנטע.

און לאַנג האַבן צוויי גוטע פריינד זיך געדרייט,
דורך הינטערשטע וועגן געזוכט זייער מזל,
געעפנט אַ טיר און זיך האַרציק דערפרייט.
אַן הינטן דערקענט: עס איז קאַזשע!...

— — — — —
ס'איז נישט צו באַשרייבן ביי שולצן אין שענק
די שניידערשע סעודה לכבוד יום־כיפור.
דער דייטש האָט געעפנט קרעדענסן און שענק,
אַרויסגעשלעפט קאַניאַק, אַלעמביק און ליקער.

און קאזשע דערלאנגט פאר די חשובע געסט
א פולע פאטעלניע מיט שוויינען-קאטלעטן,
זיי כארכלען און שיפען אין אייגענעם פעטס
און ס'ציטערט אין בוועם איר פלייש-גאלארעטע.

אז בערל דערזעט עס, דאן ווערט אים נישט גוט
פון מבול מיט פלייש און פון ים עולם-הזה!
ער זאגט עס נישט אויס, אבער ס'ליגט אין זיין בלוט
א שרעק פאר דער שיקסע, אן עקל פאר חזיר.

עס שלאגט צו דער גאל. און א פנים ווי קרייד.
מ'עט איינשטעלן ס'לעבן!... לחיים! לחיים!
ער שטעכט מיטן גאפל און קרימט זיך און קייט,
און ס'קריכט שוין פון האלדז אים די קוויטשיקע חיה.

— אין זענעפט, מיין ליבסטער! אין זענעפט טונק איין!
א חזיר האט ליב — צו פארטרינקען ביים עסן,
א חזיר האט ליב — מען זאל גרינטלעך צעקייען.
טא קיי נישט און שפיי נישט און שנייד מיט א מעסער!

דערלאנג זשע דאס בייכיקע פלעשל! גיס אן!
לחיים! זאל לעבן די פרייהייט, מיין חבר!
פע, בערל, דו גייסט דאך ארויס פון פאסאן!
דו קייסט און דו קרימסט זיך! דו קייסט און דו גאווערסט!

און דאס איז אין דאנציק א רויטער געווען!
און דאס האט געהאלפן א וועלט צו באפרייען! —
גיט בערל א ציטער. עס טוט אים א ברען —
איצט פרעסט ער שוין חזיר פאר דרייען.

ער פרעסט און באלעקט זיך, ער צמאקעט און לויבט,
דאס האלט ער אין לויבן, ווי בלעם בשעתו.
און ווער וואלט געריכט זיך, און ווער וואלט געגלויבט,
אז אים וועט דער חזיר פארשאטן!

באלאדן און גראטעסקן

ער ליגט אים אין מאַגן, אַזוי ווי אַ שטיק,
ער קאַן זיך נישט רירן, ער קאַן זיך נישט קערן,
ער קאַן שוין נישט גיין און ער קאַן שוין נישט שטיין.
ביסט נעבעך, אַ פאַרטיקער, בערל!

צו נעילה האָט בערלען אַ רופא באַטראַכט,
געגעבן אַ פּערדישע פּאַרציע ריצנאָיל,
פון שענק אים אַהיים אויף אַ וואָגן געבראַכט,
געהייסן אים שוויצן...

אַי, שוויצט ער דער שניידער! שוין גאַרנישט קיין לייט!
נאָר איין מאָל יום־כיפור דעם מאָגן פאַרדאַרבן,
איז באַלד אַ יאָר צוויי אויפן מאָגן ער ליידיט
און — ענדלעך — פון מאָגן געשטאַרבן.

געשטאַרבן — באַגראָבן. אַראָפּ פון יאָריד.
ווי קיין מאָל דאָ נישט געווען, הבל־הבלים.
ביי נאַכט אַבער קריכט ער פון קבר, דער ייד,
זיין חבר פארסטריגע צו חלום.

נו, מאַטעלע־בענקאַרט! אַ בראַך צו דיין קאַפּ!
גענומען, אַ טאַטן פון קינדער דערהרגעט!
וואָס מיינסטו? די זאַך וועט דיר גלאַטיק אַראָפּ?
דאָס קום איך דיך וואַרגן!

און מאַטל אין פחד ער הייבט זיך און פאַלט,
ער קוקט אויף די ביינערנע פינגער די שוואַרצע,
ער קאַן שוין נישט אויסהאַלטן, שרייט ער: געוואַלד!
צעלאַכט זיך אים בערל אין פרצוף.

— וואָס מאַכסטו געוואַלדן? — פאַרקרימט זיך דאָס מת —
אַ מת וועסטו שרעקן? אַ מת וועט אַנטלויפן?
גיט מאַטל אין פענצטער אַ שפרונג — און אַ נס? —
ער איז אויפן הויף שוין.

איצט לויפט ער מיט ווילדע געוואלדן אין מאַרק,
עס וועקן זיך טירן און פענצטער ווי קברים.
— געוואלד, ליבע יידן, ער יאָגט מיך! ער וואַרגט!
משוגע געוואָרן...

— — — — —
אַזוי איז געקומען די ביטערע שטראָף.
אויף איינעם דער טויט, אויפן צווייטן — די קליפה.
און ס'ווייסן אין שטעטל פון קינד ביזן רב:
פאַר פראַווען דעם רויטן יום־כיפור.

אַ קשיה: פאַר וואָס נאָר די מייסטערס אַליין?
באַדאַרפט אַלע רויטע געזעלן באַשטראַפן.
דער תירוץ: אַז גאַט האָט אין רויטן פאַראיין
דאָס פינטעלע ייד נישט געטראַפן.

טאָ זאָלן זיי קומען אויף גויישע הענט,
און זאָל מען די שטראַף צעלייגן זיי אויף ראַטעס.
זיי וווינען סיי־ווי הינטער שטיינערנע ווענט
מיט אייזערנע קראַטעס.

איר ווייסט דעם אַדרעס?
דאָן שיקט זיי אַריין אויף יום־כיפור צום פרעס...

— — — — —
— — — — —

אלטער קאציזנע און ש. אַנסקי אין יאָר 1917

אלטער קאצ'ונע אין אברהם מאָרעזוסקי

אלטער קאציזנע

„דאָס לעבן שפּראַצט, דאָס לעבן בליט, פאַרבליט,
אַ וועלט פאַרגייט, אַ וועלט באַגייט די כוחות,
און צאָנקט אַ מענטש, פאַרבלייבט נאָך אים זיין ליד,
אַ שפּליטער גאַלד אין שטויביקן פּרוכט.“

(א. קאציזנע — דאָס ליד פון שבעלע הדסהס)

אויך אלטער קאציזנע איז פאַרפייניקט געוואָרן דורך די בעסטיאלישע דייטשן.
אויך ער האָט געטיילט דעם גרויזאַמען גורל פון אונדזערע מיליאָנען ברידער און
שוועסטער אין פּוילן.

ער איז געבוירן אין דער טיף-יידישער ווילנע, אין סאַמע געדיכטעניש פון דער
ווילנער אַרעמקייט. מיר האָבן אַ מאָל, אַרום 1930, אַרומגעשפּאַצירט מיט אים איבער
די ווילנער אַרעמע גאַסן און געסלעך. האָט ער אונדז אַריינגעפירט אין אַ גרויסן
הויף מיט הילצערנע הייזער, וווּ ער איז געבוירן און אויפגעוואַקסן. יונגער הייט איז ער
פאַרוואַגלט געוואָרן אין דעם פאַרוסישטן יעקאַטערינאַסלאָוו. אגב, ער האָט זעלטן
ווען גערעדט וועגן זיין משפּחה, וועגן זיין טאַטע-מאַמע, ווי ער וואָלט געוואַקסן אַ
פּרעמדער צווישן פּרעמדע. הגם ער איז געווען אַ בן-יחיד, אָבער עס האָט אים געפעלט
טאַטע-מאַמע-וואַרעמקייט, עלטערן-טרייקייט, — האָט ער עס געזוכט ביי פּרצן און
שפּעטער — ביי אַנסקין. ער האָט אין דער נאַענטקייט, אין דער איבערגעגעבנקייט צו
אַט די צוויי קינסטלער-פּערזענלעכקייטן אַריינגעלייגט אפּשר זיין גאַנץ וועזן, גאַר די
האַרציקייט זיינע, — און דעריבער איז ער געבליבן אַזוי פאַריתומט נאָך זייער טויט —
פּריער (אין 1915) נאָך פּרצן און דערנאָך (אין 1920) נאָך ש. אַנסקין.

נאָך אין יאָר 1908 האָט א. קאציזנע אָנגעהויבן זיין ליטעראַרישע קאַריערע אין
יידיש-רוסישן זשורנאַל „יעוורעסקי מיר“ (פּעטערבורג). איך ווייס נישט, וואָס ער האָט
דאַרט געשריבן און אויף וויפל עס האָט אָן ענגע שייכות מיט דעם שפּעטערדיקן קאציזנע.

דערנאָך איז ער געקומען קיין וואַרשע, וווּ ער האָט מסתמא זיך גענוג אָנגעבידעוועט, — סיי מאַטעריעל און סיי גייסטיק. אַנדייטונגען וועגן דעם זענען דאָ איבערגענוג אין זיין לאַנגן, פאַרפלאַנטערטן, טשעקאוון און ערטערווייז גאַר-אינטערעסאַנטן ראַמאַן „שטאַרקע און שוואַכע“, וווּ עס זענען אַרויסגעבראַכט פאַרשידענע קרייזן און פאַרשוניען פון דער יידישער וואַרשע, פון דער אויסטערלישער „אַלטשטאַט“, וואָס איז אַ מערקווירדיקער געמיש פון אידעאָליזם און פאַרברעכן, פון העלדן און אונטערוועלט-לייט.

אַלטער קאַצינעס באַקאַנטשאַפט און שפּעטער גוטפריינדשאַפט מיט פּראַן איז געווען אַ וויכטיקער קערפּונקט אין דער פאַרמירונג און געשטאַלטונג פון קאַצינעס ווייטערדיקן לעבן און שאַפן. נישט נאָר האָט ער זיך געוואַרעמט אַרום פּראַן, נאָר ער איז אָנגעגליט געוואָרן פון דעם הייסן שאַפּערישן פייער, וואָס איז גאַרנישט אויסגעלאַשן געוואָרן ביי פּראַן דעם מענטש און דיכטער. קאַצינע האָט זיך נישט באַנוגט ווי אַ סך אַנדערע יונגע, וואָס זענען געקומען צו פּראַן פון צייט צו צייט, אין אַ יומא דפּגרא (אין אַ יום-טובֿ-טאַג), געכאַפט „שיריים“ פון פּראַעס טיש און יוצא געווען דערמיט. ער האָט, ווי אַמאַליקע אמתדיקע חסידים, פאַרלאָזט היים און אייגענע וועלט און געוואָרן אַ „תושב“ ביי פּראַן. ער האָט מעשה-חסיד נאָכגעקוקט נאָך פּראַעס יעדן באַוועג און אויפגענומען פּראַעס אינעווייניקסטע צאַפּלענישן און אויסערלעכע קניישן. און דאָס אַלץ, וואָס ער האָט איינגעזאַפט אין זיך, האָט ער דערנאָך איבערגעגעבן אין זיין אַפֿ-האַנדלונג וועגן פּראַן, — נאָך פּראַעס טויט אין 1915, — אין דער ווילנער „יידישע וועלט“.

אַט דער פּרץ-אַרטיקל איז געווען קאַצינעס ערשטער קינסטלערישער אַרויספאַר אין דער יידישער ליטעראַטור. אַט די אַריגינעלע און טיף-אויסגעטראַגענע פּרץ-שאַפונג האָט געמאַכט א. קאַצינען אַ נאָמען אין די ליטעראַרישע און ליינערישע קרייזן.

עס געדענקט זיך גוט דער שטאַרקער איינדרוק פון אַט דער פּרץ-כאַראַקטעריסטיק. פּראַעס טויט איז געווען פאַר דער יידישער יוגנט פיל מער ווי אַ טויט פון אַ גרויסן שרייבער. פּראַן האָט מען פאַרהערלעכט און פאַרגעטערט. פּרץ איז געווען דער לייטער, אויף וועלכן יעדער איינער האָט געפרוווט שפּרייזן אַרויף אַלץ-העכער. איז פאַרשטענדלעך, וואָס קאַצינעס אַרטיקל וועגן פּראַן האָט געוורקט אויף אונדז אַלעמען מער ווי די אַלע אינטערעסאַנטע, אַבער דאָך „קאַלטע“ אַרטיקלען-אַפּשאַצונגען. קאַצינע האָט אַרויסגע-בראַכט פיל אינטימקייט, מען האָט באַקומען אַ פאַרשטעלונג וועגן דעם לעבעדיקן פּרץ.

מיט עטלעכע יאָר שפּעטער איז צו דער פּרץ-פאַרהערלעכונג צוגעקומען ביי קאַצינען אַ קולט פאַר ש. אַנסקין. אַלטער קאַצינע איז מיטגעריסן געוואָרן פון אַנסקיס געראַנג-לענישן. א. קאַצינע האָט ווייטער געוועבט די פאַרבינד-פּעדעס מיט פּראַעס גייסט און אויך געוואַרעמט אַ נאָענטקייט צו אַנסקיס אירעאַלער וועלט. פּונקט ווי פּריער האָט א. קאַצינע געפילט אין זיך די מיסיע אַרויסצואַנטפלעקן פאַר דער יידישער עפנטלעכקייט

וואָס פולער דעם פּרָך-גייסט, אַזוי האָט ער געהאַלטן פאַר נייטיק אויפצוכאַפן דעם איבערגעריסענעם שאַפּערישן אַנסקי-פּאַדעם. האָט דאָך א. קאַצינע צונויפגעשטעלט ש. אַנסקיס נישט-פאַרענדיקטע דראַמאַטישע שאַפּונג „טאַג און נאַכט“ און צוגעשריבן דעם דריטן אַקט. עס איז אים מסתמא געווען נאָענט דער טיף-טראַגישער געראַנגל פון דעם צדיק, וואָס פאַרמאָגט אין זיך יידיש און גויש בלוט און וואָס טראַגט אין זיך די ירושה פון יידן און פון קאַזאַקן. האָט דאָך א. קאַצינע זיך שטענדיק געמונען צווישן אַט די צוויי קעגנזייטיקע כוחות, — פון איין זייט — דאָס עכטע יידישע פּאַלקס-שאַפן און פון דער צווייטער זייט — די אידעען און פּראַבלעמען פון די גרויסע רוסישע גייסטער-קלאַסיקער.

א. קאַצינע האָט אַפּט געזוכט דעם וועג צו זיך, אַדער ריכטיקער — דעם אַרויסוועג פון אייגענער וועלט. און עס איז אים אַזוי לייכט נישט אָנגעקומען. עס איז געווען אין אים דער באַקאַנטער געראַנגל פון ווידערשפּרעכנדיקע כוחות און עלעמענטן, וואָס האָבן אַזוי גיך נישט געקאַנט קומען צו אַ גלייכגעוויכט.

דאָס כאַראַקטעריסטישע פון יענער צייט, איז געווען זיין ווערק „דער גייסט-דער מלך“ (1919) און זיינע „פּראַמעטעאָס-לידער און פּאַעמעס, וואָס ציען זיך אין צענד-ליקער און הונדערטער זייטן.

צו יענער צייט האָט אַלטער קאַצינע איבערגעדיכטעט פון רוסיש אַלעקסאַנדער בלאַקס באַרימטע פּאַעמע „צוועלף“. נישט קיין צופאַל, וואָס אַט דאָס שטאַרק-אַנגעלאַ-דענע און טיף-אויסגעווייטיקטע ווערק האָט פאַרכישופּט אַלטער קאַצינע, און ער האָט זיך פאַרמאַסטן צו געבן פאַר דעם אַ תיקון אין דער יידישער שפּראַך. א. קאַצינע האָט ערגעץ-ווי געפילט אַ קרובהשאַפּט צום רוסישן דיכטער, וואָס האָט אויפגענומען יענע מערקווירדיקע צייט מיט אירע בלוט-צייכנס און מיט איר הייליקן אויפליכט.

אַ ווייטערדיקער שריט אין א. קאַצינעס שאַפן איז געווען זיין באַנד נאָוועלן „אַראַבעסקן“, ווי ער האָט גענומען געברויכן פשוטערע רייד און אַרויסגעבראַכט מער-קלאַרע און פאַרשטענדלעכע שילדערונגען און געשטאַלטן. דאָס אַריבערגיין צו פּראַזע איז אים ווילבאַקומען, ער האָט אָנגעהויבן רעדן מער-רעאַל, מער-מענטשלעך.

א. קאַצינע שטעלט זיך אויף דעם נישט אַפּ. פון ליד קומט ער צו נאָוועלע, און פון נאָוועלע צו דראַמע. זיין אומר-גייסט זוכט נייע קינסטלערישע פאַרמען. אין 1925 פאַרפאַסט ער זיין ערשט דראַמאַטיש ווערק „דער דוכוס“ (גר צדק), געבויט אויף געשיכט-לעכע מאַטעריאַלן. ער באַמיט זיך אַרויסצוברענגען אין זיין ווערק וואָס מער דראַמאַטישע קאַנפליקטן און שטרייכט באַוווסטזיניק אונטער דאָס טעאַטראַל-עפּעקטועלע. דאָס שטיק האָט געהאַט גרויס דערפאַלג אויף פאַרשידענע בינעס פון דער יידישער וועלט — אין וואַרשע, ווילנע, לאַדזש, ריגע, בוענאַס-איירעס, און טיילווייז — אויך אין אַמעריקע. נישט איין באַרימטער יידישער רעזשיסער און נישט איין גרויסער שוישפילער האָבן זיך

פאַרמאַסטן צו געבן אַ סצענישן און שוישפילערישן תיקון אַט דער פיעסע. און דאָס מערקווירדיקסטע דערביי איז, וואָס די מיינונגען און די אַפרופן וועגן אַט דער דראַמע זענען געווען, ווי אַלע מאָל בנוגע צו א. קאַצינעס שאַפן, די סאַמע־קעגנזעצלעכע.

א. קאַצינע פרובירט צו מאַכן פון די לויב־געזאַנגען און ביטערע אַנפאַלן ערנסטע אויספירן. „די פיעסע — שרייבט א. קאַצינע — האָט באַקומען אירע הייסע אָנהענגער און קעגנער מחוץ די רעצענזיעס, און מיט אַ וואָך שפעטער (פון דער אור־אויפפירונג אין 1925) האָט דער „דוכוס“ שוין דערלעבט געמשפּט צו ווערן ביי אַ פּוּל־געפאַקטן טעאַטער־זאַל. ווער עס האָט געלויבט און ווער — געגאַסן פעך און שוועבל“.

נאָך דעם „דוכוס“ האָט ער פאַרפאַסט אַ היסטאָרישע טעאַטער־שטיק „הורדוס“, אַ טראַגעדיע אין 5 אַקטן, וווּ ער האָט אַרויסגעבראַכט די קאַמפּליצירטע און רייכע הורדוס־געשטאַלט און דערביי געגעבן די געשיכטלעכע אַרומרינגלונג פון די כוחות, וועלכע האָבן אַרויסגערוקט אַט די אויסטערלישע געשטאַלט.

און אַזוי ווי עס איז נישט געווען קיין דירעקטע פאַרזעצונג צווישן „דוכוס“ און „הורדוס“ — אַזוי איז אויך נישט געווען צווישן זיי קיין געמיינזאַמע מיט קאַצינעס דריטן טעאַטער־שטיק, מיט דער קאַמעדיע „אין קריזיס“ (1933), וווּ א. קאַצינע האָט אַרויסגעבראַכט אַ שטיק צאַפּלדיק לעבן פונעם יידישן פּוּלן. עס איז געווען אַ פיעסע ערטערווייז פון דעם טשעכאָווישן שניט, און ערטערווייז האָט זי פאַרמאַגט עלעמענטן פון קאַריקאַטור, פון פאַרס. די קאַמעדיע איז אויפגעפירט געוואָרן דורך די יידישע טעאַטערן אין פּוּלן.

אַ באַזונדער אַרט פאַרנעמט אין א. קאַצינעס שאַפן די פיעסע „שלום שוואַרצבאַרד“, וואָס א. קאַצינע האָט פאַרפאַסט לויטן אַנרעג פון דעם באַוואַסטן שוישפילער אַלעק־סאַנדער גראַנאַד.

עס איז געווען ווינטער 1933, ווען א. גראַנאַד איז געקומען פונעם ערשט־פאַרהיט־לעריסטישן בערלין קיין וואַרשע אַ טיף־אויפגעשוידערטער, פול מיט וויי און צאַרן און געוואַלט ברענגען צום אויסדרוק דעם פּיין, האָס, פּראָטעסט קעגן גרויזאַמען פאַשיזם, וואָס האָט גענומען פאַרפעסטן דייטשלאַנד. און נאָך דעם ווי א. גראַנאַד האָט אין פּרידריך וואַלפּס „געלע לאַטע“ (אַדער „פּראָפעסאָר מאַמלאַק“) אַרויסגעשריגן דעם טראַגישן פונעם דייטשישן יידנטום, האָט ער געזוכט אַ צווייטע פיעסע, וואָס זאַל אַרויס־ברענגען הערעאישע מאַמענטן אינעם יידישן לעבן. עס האָט א. גראַנאַד געלאַקט די שוואַרצבאַרד־געשטאַלט, וואָס די גרויזאַמע פאַסירונגען האָבן אים געטריבן פון זיין שטילן זייגעראַכער־וואַרשטאַט צו מאַרד, צו שישן פעטלירען. אַ קליינע פאַרעפנטלעכע נאָוועלע פון דעם גרויסן פּראַנצויזישן קינסטלער־קעמפּער אַנרי באַרביס וועגן שלום שוואַרצבאַרד האָט נאָך מער געשטויסן א. גראַנאַדן אַרויסצוברענגען אויף דער בינע די סביבה, די אַטמאָספּער, וואָס האָט געשאַפן און אַרויסגערוקט שוואַרצבאַרדן.

א. גראַנאַד האָט אין זיינע שמועסן מיט מיר כסדר זיך אָנגעצונדן פון אַט דעם אויסטערלישן שטאַף. זענען מיר איין מאָל אין אַ פאַרנאַכט געפאַרן צו קאַצינען אַהיים און אים געבראַכט אונדזער פאַרשלאָג, ער זאַל אָנשרייבן די שוואַרצבאַרד־דראַמע. אונדזער פּלוצלינגער באַזוך און אונדזער פאַרשלאָג האָט אים לכתחילה צעטומלט. מיר האָבן אים צוגעשטעלט אויטענטישע מאַטעריאַלן און נאָך לענגערע שמועסן האָט א. קאַצינע זיך אַריינגעוואַרפן אין דער אַרבעט. ער האָט אויסגעפיבערט סצענע נאָך סצענע. און אין עטלעכע וואָכן אַרום איז די דראַמע, אָדער ווי א. קאַצינע האָט עס אָנגערופן „אַ סינטעטישער רעפּאַרטאַזש“, געווען אין גאַנצן פאַרטיק.

עס איז געווען אינטערעסאַנט צוצווען די קינסטלערישע און געזעלשאַפטלעכע אחריות פון א. קאַצינע ביים אַרויספירן מענטשן, סצענעס און סיטואַציעס. עס זענען געווען געפאַרן אויפן וועג צו רעאַליזירן אַט די געשיכטלעך־צאַפּלדיקע פּיעסע. מען באַדאַרף באַטאַנען, וואַרפן אַ פּאַסיקן ליכט אויף סצענעס און עפּיאַדן, מען דאַרף באַזינען די „טונקלע“ טאַטן. אין דער מעשה־שוואַרצבאַרד האָט זיך אָפּגעשפּילט אַ שטיק אַלגעמיין און יידיש לעבן פון דער מלחמה און בירגער־קריג־צייט — באַלטע, פּראַסקוואָוו, קיעוו, און דערנאָך — פּאַריז. רוסלאַנד און פּראַנקרייך זענען דאָ „קונציק און מייסטעריש“ אַריינגעפלאַכטן דורכן לעבן גופא אין דעם טאַט פון שלום שוואַרצבאַרד. די עטלעכע שוואַרצבאַרד־שאַסן זענען געווען אייגנטלעך אַפהילכן פון גרויסע וועלט־געשעענישן.

מיט בלוט פון האַרצן האָט א. קאַצינע פאַרפאַסט מיט עטלעכע יאָר צוריק אַ דראַמע, געבויט אויף געשיכטלעכן שטאַף פון אָנהייב 18טן יאָרהונדערט, פונעם יידיש־מאַראַנישן לעבן, אונטערן נאָמען „דעם יידנס אַפּערע“, — אַן אמתדיקע פּאַסירונג מיט אַ יידן אַ קינסטלער, וואָס איז דערמאַרדעט געוואָרן דורך די יידן־פּיינט און דערנאָך ווערט זיין ווערק געשפּילט. די פּיעסע איז געגרייט געוואָרן צום אויפפירן אין די סאַוויע־טישע יידישע מלוכה־טעאַטערן פאַרן אַנפאַל פונעם בעסטיאַלישן היטלעריזם.

אַן אינטערעסאַנטער פּעריאָד אין קאַצינעס שרייבערישער און געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט איז די צייט, ווען ער האָט צוזאַמען מיט נאָך אייניקע אַרויסגעגעבן און רעדאַקט־טירט אין וואַרשע די ראַדיקאַלע און קאַמוניסטישע צייטונג „דער פּריינד“ (אין 1935), וואָס האָט געבראַכט קאַצינען פיל קרענקונג און מיאוסע אַנפאַלן. דאָס איז אַ טרויעריק בלעטל געשיכטע, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּילט אין דער יידיש־פּוילישער וואַרשע ביי דער האַלב־פּאַשיסטישער רעגירונג. א. קאַצינע האָט אויף זיך אויפגענומען די אַלע קלעפּ און די אַלע עמערס שמוץ, און איז דערצו געווען אַ זיכערער „קאַנדידאַט“ פאַר דעם באַ־רימטן אומזיסטיקן „האַטעל“ קאַרטווד־בערעזע, — דער קאַנצענטראַציע־לאַגער, וואָס זיין נאָמען אַליין שוידערט אויף יעדן איינעם פון אונדז, וואָס האָבן מיטגעמאַכט דאָס שווערע לעבן פון יידישן פּוילן ערב דער צווייטער וועלט־מלחמה.

אין יענער שווערער צייט האָט קאַצינע אויף אייגענע מיטלען אַרויסגעגעבן אין לויף פון די יאָרן 1936—1939 אַ צוויי־וועכנטלעכן זשורנאַל „מיין ריינדיקער פילם“, וואָס ער האָט איינער אַליין אויסגעפילט. דער זשורנאַל איז פיל מאָל קאַנפּיסקירט געוואָרן דורך דער פּוילישער צענזור, אָבער א. קאַצינע האָט נישט אויפגעגעבן די טריבונע, פון וועלכער ער האָט רעאַגירט, דורך לידער, פּאָעמען, דראַמאַטישע שאַפונגען, פּאַלעמישע אַרטיקלען און נאַטיצן, אויף די טרויעריקע דערשיינונגען אין אַלגעמיינעם און יידישן לעבן און ליטעראַטור אין פּוילן. „מיין ריינדיקער פילם“ איז אַ טרויעריקער טאַגבוך, וואָס עס האָט געשריבן אַ טיף־פּילנדיקער מענטש און קינסטלער אין יענע טראַגישע יאָרן.

אַלטער קאַצינע האָט זיך ווייט נישט אויסגעשעפט אין זיינע שאַפונגען. די אַלע יאָרן, וואָס מיר איז אויסגעקומען צו לעבן און אַרבעטן אין וואַרשע, ביי די פאַרשידענע קולטור־ און ליטעראַטור־טעטיקייטן און אונטערנעמונגען, איז אַלטער קאַצינע געווען פון די וויכטיקסטע און באַווסטזיניקסטע מיטשאַפער און מיטבויער. מען דאַרף דערביי געדענקען, אַז קאַצינע איז אַלע יאָרן געווען באַשעפטיקט נאַכאַנאַנד, זיבן טעג אַ וואַך, אין זיין פּאַטאַגראַפישער אַטעליע. ער איז אין לויף פון צוואַנציק יאָר, פון 1919—1939, געווען רעדאַקטאָר פון פאַרשידענע אויסגאַבעס, ער איז אויך אין איין צייט געווען מיט־רעדאַקטאָר פון די „ליטעראַרישע בלעטער“, געווען טעטיק אין פאַרשידענע טעאַטער־געזעלשאַפטן און טעאַטער־אונטערנעמונגען, געווען פאַרוואַלטונגס־מיטגליד פונעם יידישן פּען־קלוב, פונעם יידישן ליטעראַטור־פאַראייין, אויפגעטראַגן מיט לעקציעס, זיך אַרויס־געכאַפט מיט רעפּעראַטן אין די דערבייאיקע שטעט און שטעטלעך. אין די צייטן פונעם קולטור־פּראָגראַם, וואָס מען האָט ביטער באַקעמפט סיי פון אינעווייניק און סיי פון דרויסן, איז ער געווען איינער פון די באַגייסטערטע און איבערגעגעבנסטע טוער. זיין הויז איז געווען באַמת, אַן מליצות, אַפן פאַר פריינד, פאַר חברים, עס איז אויך געווען אַן אַרט, וווּ מ'האַט זיך שטענדיק געטראַפן, געפירט הייסע דיסקוסיעס, געליינט גרונט־שטיינער פאַר פאַרשידענע וויכטיקע ליטעראַרישע און טעאַטראַלע אונטערנעמונגען און בנינים...

און אַט דער קינסטלער און קולטור־שאַפער, איינער פון די אינטערעסאַנטסטע און שענסטע יידישע געשטאַלטן אין פאַרמלחמהדיקן פּוילן, איז אויף אַ בעסטיאַלישן אופן דערמאַרדעט געוואָרן דורך אוקראינער אין טאַרנאַפּאַל — אויפן באַפעל פון די דייטשן.

תיקון טעות

אין דער דראמע „דעם יידנס אָפּערע“ זענען עטלעכע נעמען
ערטערוויז פאָרגרייזט געוואָרן. זיי דאַרפן זיך לייענען אַזוי :

פּילפּפּאַ

פּערייראַ

טאַרקעמאַדאַ

באַיראַ אַלטאַ

(דער נאָמען פון אַנטאַניאַ זשאָזעס טעאַטער)

ווערק פון אלטער קאציזנע

- דער גייסט דער מלך (דראמאטישע פאָעמע). וואַרשע, 1919. 312 ז"ל.
- פראָמעטעוים (דראמאטישע פאָעמע). וואַרשע, 1920. 56 ז"ל.
- אַראַבעסקן (נאָוועלן). וואַרשע, 1922. 179 ז"ל.
- דוכום (דראַמע). ווילנע, קלעצקין-פּאַרלאַג, 1926. 137 ז"ל.
- הורדום (היסטאָרישע טראַגעדיע). ווילנע, קלעצקין-פּאַרלאַג, 1926. 179 ז"ל.
- שטאַרקע און שוואַכע (ראַמאַן אין צוויי בענדער). ערשטע אויסגאַבע — ווילנע, 1930—1929.
- צווייטע אויסגאַבע — בוענאַס-אַירעס, 1954 (פּאַרלאַג דאָס פּוילישע יידנטום).
- באַלאַדן און גראַמעסקן (לידער און פּאָעמען). וואַרשע, 1936. 148 ז"ל.
- געקליבענע שריפטן (אַנטאָלאָגיע) וואַרשע, 1951. פּאַרלאַג „ידיש בוך“. 196 ז"ל.
- „מיין רעדנדיקער פּילם“ צוויי יאָרגענג פון קאציזנעס צייטשריפט, 1937—1939. געבונדן אין בוך-פּאַרעם.

אַ רשימה פון אלטער קאציזנעס ווערק

וואָס זענען נאָך ביז איצט נישט דערשינען אין בוך-פּאַרעם:

- אין קריזיס (קאָמעדיע). געשפּילט אין פּוילן מיט אברהם מאַרעווסקי.
- שוואַרצבאַרד (טעאַטער-פּיעסע — אַ סינטעטישער רעפּאַרטאַזש). געשפּילט גע-
וואָרן אין פּוילן מיט אַלעקסאַנדער גראַנאַך אין יאָר 1938 אין שפּעטער אויך אין
אַמעריקע. די דאָזיקע דראַמע איז געדרוקט געוואָרן אין פּאַרזעצונגען אין אַלטער
קאציזנעס צייטשריפט „מיין רעדנדיקער פּילם“ אין די יאָרן 1938—1939.
- אַסתר (קאָמעדיע). געדרוקט געווען אויך אין פּאַרזעצונגען אין „מיין רעדנדיקער
פּילם“ אין יאָר 1937.
- דעם יידנס אַפּערע (דראַמע). געשפּילט דורך דעם יידישן מלוכה-טעאַטער אין
פּוילן.
- עסייען און פעליעמאַנען (צוויי בענדער). אַ סך פון די דאָזיקע עסייען און
זענען געווען געדרוקט אין די „ליטעראַרישע בלעטער“, אין דער צייטונג „פּריינד“,
אין „מיין רעדנדיקער פּילם“ און אין אַנדערע צייטשריפטן.